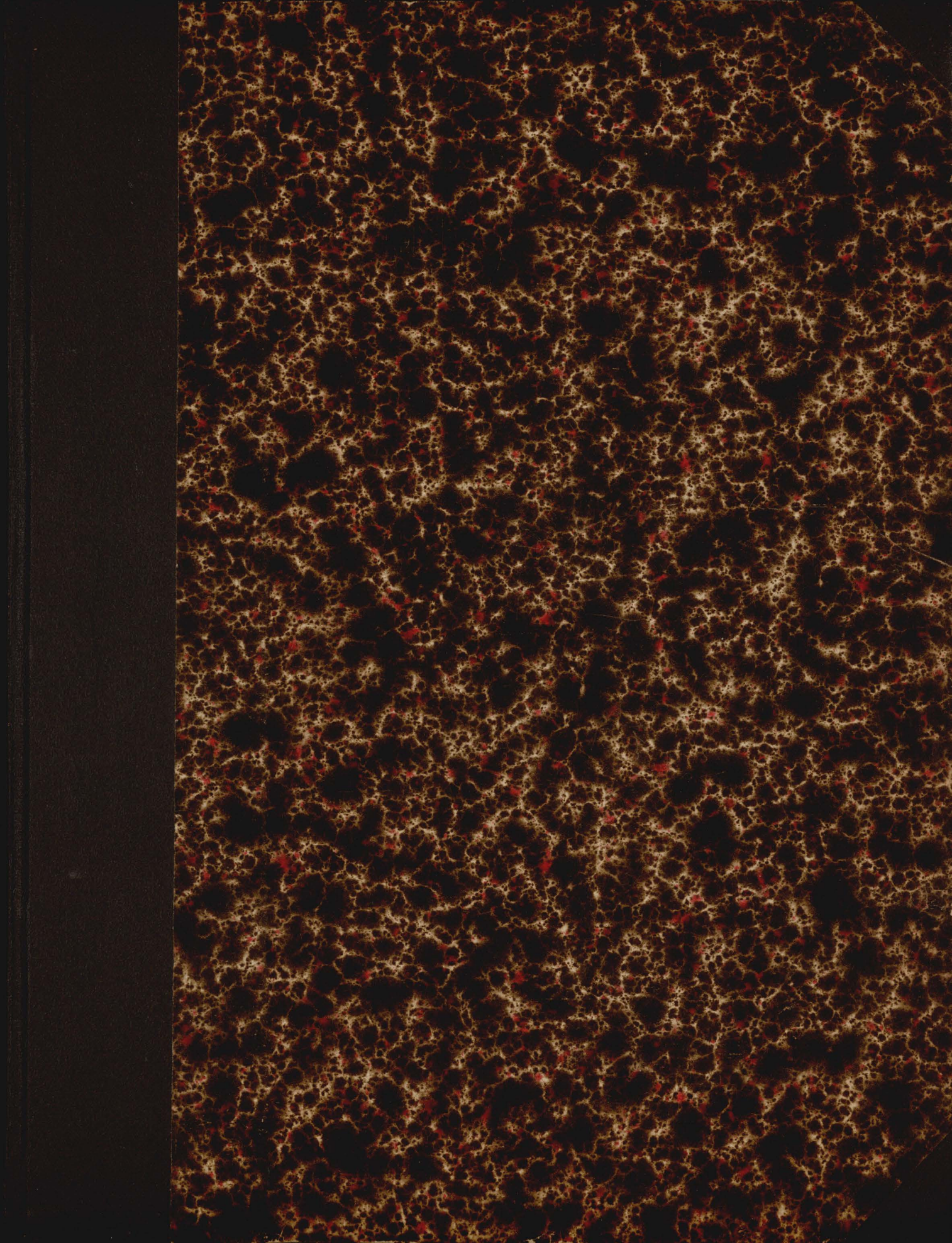

WILLIAM GYAROSZ FROM NOVEMBER 1904. EYBORN.

MAGYARORSZÁG

FÖLDMIVELÉSÜGYE

AZ 1904. ÉVBEN.

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2018

Án: 3302

X/4.
III.

KÜLÖN LENYOMAT

„A m. kir. kormány 1904. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló
jelentés és statisztikai évkönyv“

ezimű, a m. kir. miniszerelnök által az 1897. évi XXXV. t.-cz. 5. §-a értelmében az országgyűlés elé terjesztett műből.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1906.

MAJNOSTYAN

1866

ERDÉSZETI

ALL. 3018
OEE KÖNYVTÁR

ERDÉSZETI TÁRSASÁG

1851

/1866/

TARTALOM.

I. A m. kir. földmivvelésügyi minster jelentése.		Lap
I. Mezőgazdasági ügyek	9	
Szeszkontingens	12	
Gazdakörök és egyesületek	12	
Népies mintagazdaságok	12	
Termények hamisítása	12	
A mezőgazdaságról és mezőrendéségről szóló 1894. XII. t. cz. végrehajtása ..	13	
Szövetkezeti ügyek	15	
Vámügy	16	
Mezőgazdasági statisztika	17	
Külföldi szaktudósítók	17	
Szőlő- és bortermelés és filloxeraügy ..	17	
Szőlőkarók	24	
Felsőbb szőlő- és borgazdasági tanfolyam	24	
Pinczemesteri tanfolyam	24	
Vinczellériskolák és időleges szőlészeti tanfolyamok	25	
Kertészet és gyümölcsészet	26	
II. Állattenyésztés	30	
Tejgazdaság	31	
Méhészet	31	
Selyemtenyésztés	32	
Halászat és haltenyésztés	34	
Vadászat	35	
Állategészségügy	37	
Általános állategészségügyi intézkedések	37	
Belföldi állat- és állati nyerstermény-forgalom	38	
Külfölddel való állat- és állati nyerstermény-forgalom	38	
Lótenyésztés	39	
Ménésbirtokok, gödöllői koronaauradalom, kolozstordai ménesgazdaság és palánkai csikótelep	40	
Kincstári fürdők	40	
Nyáralótelepek	40	
III. Erdészet	40	
Erdészeti szakoktatás	43	
Kincstári erdők	43	
Építkezések	44	
Az állam által kezelt községi és némely más erdők és kopár területek	45	
IV. Vízügyek	46	
a) Állami munkálatok	46	
b) Társulati munkálatok	49	
Kulturmérnöki hivatalok	50	
Közegészségügyi mérnöki szolgálat ..	51	
V. Hegyvidéki és székelyföldi akció ..	52	
Az észak-kárpátmenti hegyvidéki nép gazdaságának javítására tett intézkedések	52	
A székelyföldi földműves nép felségítése	55	
VI. Gazdasági munkásügyek	56	
Országos gazdasági munkás- és cseléd-segélypénztár	56	
Munkásházak	57	
Munkások jutalmazása	58	
Népkönyvtárak	58	
Néplap	58	
Községi segélyalapok	58	
Munkásszövetkezetek	58	
Munkásközvetítés	58	
Mezőgazdasági háziipar	59	
VII. Telepítés	60	
Delibláti kincstári birtok	64	
VIII. Kísérleti ügy	65	
Mezőgazdasági kísérleti és tudományos intézetek	65	
Meteorológiai és földmágnassági intézet	65	
Földtani intézet	65	
Vegykísérleti állomások	65	
Magvizsgáló-állomások	65	
Gépkísérleti állomás	65	
Növénytermelési kísérleti állomás ..	65	
Dohánytermelési kísérleti állomás ..	66	
Rovartani állomás	66	
Növény-élet- és kórtani állomás	66	
Állat-élettani és takarmányozási kísérleti állomás	66	
Szeszkísérleti állomás	66	
Tejkísérleti állomás	66	
Kísérletügyi központi bizottság	66	
Ornithológiai Központ	66	
Mezőgazdasági muzeum	67	
Erdészeti kísérleti ügy	67	
Országos m. kir. gyapjúminősítő-intézet	68	
IX. Gazdasági oktatás	68	
Állatorvosi főiskola	68	
Gazdasági szakoktatás	68	
Földműves-iskolák	69	
Gazdasági vándor- és szaktanárok ..	69	
Szakirodalom	70	
Tejgazdasági szakoktatás	70	
Földmivvelési Értesítő	70	
II. Magyarország östermelésének állapota.		
A terület megoszlása mivvelési ágak szerint	73	
Időjárás	74	
Elemi csapások	75	
Terméseredmények	76	
Gabonaárak	78	
A termés értéke	78	

	Lap
Gabona- és lisztforgalom.....	79
Állatforgalom.....	82
Állatvásárok.....	83
Gyapjúaukcziók.....	84
Tejszövetkezetek.....	84
Méhészet.....	84
Selyemtenyésztés.....	85
Állati termékek forgalma.....	85
Állategészségügy.....	87
Szőlőművelés.....	87
Gyümölcsstermelés.....	91
Erdészet.....	92
Kulturmérnökség.....	94
Birtokváltások.....	94
Birtokmegterheletés.....	94
Gazdasági szakoktatás.....	94
Mezőgazdasági munkásügy. Balesetek..	95

III. Statisztikai táblázatok.

1. A kulturmérnöki hivatal által teljesített tallajjavítási munkálatok 1891-től 1904-ig.....	99
2. A víziutakra fordított állami kiadások 1867-től 1904-ig.....	99
a) Összes kiadások.....	99
b) A szabályozásra fordított kiadások folyók szerint.....	99
3. A telekkönyvi birtoktestek forgalma 1891-től 1904-ig.....	100
4. A birtokost változtató telekkönyvi birtoktestek átlagos értéke az 1896—1900. évek átlagában, 1903-ban és 1904-ben.....	101
5. A telekkönyvi birtoktestek megterhelésében előfordult változások 1892-től 1904-ig.....	101
6. Népies gazdasági oktatás az 1904. évben Magyarországon.....	101
7. Gazdasági tanintézetek 1904-ben.....	102
a) Főáttekintés az intézetek egyenkinti felsorolásával.....	102
b) A tanulók részletezése anyanyelv és hitfelekezet szerint.....	103
c) A felsőbb gazdasági tanintézetek részletesen.....	104
1. Tiszti és tanszemélyzet, az intézetek működésére vonatkozó némely főbb adat.....	104
2. A hallgatók s a végzett növendékek részletezése.....	104
8. Gazdasági tanfolyamok és tanulmányi kirándulások 1904-ben Magyarországon.....	104
9. A m. kir. vegyakisérleti és vetőmagvizsgáló-állomások működése 1902-től 1904-ig.....	105
10. Gabonaárak a budapesti ár- és értéktőzsde jegyzései szerint 1904-ben.....	105
a) Buza.....	105
b) Egyéb gabonaneműek.....	105
11. Különféle terményeknek havi és évi átlagára 1904-ben a budapesti tőzsde árjegyzései szerint.....	106
12. Gabonaneműek átlagára a budapesti tőzsdén 1897-től 1904-ig.....	106
13. Mezőgazdasági átlagos napszámberék 1904-ben törvényhatóságokint.....	107
a) Évi átlagban.....	107
b) Időszakonként.....	108
14. A Magyarbirodalom területének művelési ágak szerint való megoszlása az 1904. évben.....	110
15. Az összes szántóföld, a bevetett és az elemi csapások folytán kiveszett vetésterület 1904-ben törvényhatóságokint.....	112
16. Az elemi csapások által teljesen elpusztított vetésterület 1903-ban és 1904-ben.....	113

	Lap
17. Az elemi csapások által teljesen elpusztított vetésterület az elemi csapások és termények nemei szerint 1904-ben....	113
18. A learatott terület és a termés mennyisége és értéke termények szerint 1904-ben.....	114
A) Abszolút számokban.....	114
B) Viszonylagos számokban.....	116
a) Átlagos termés hektáronként és a termés átlagos értéke mm.-kint.....	116
b) A termés átlagos súlya.....	116
19. A fontosabb mezőgazdasági termények terméseredményei 1904-ben törvényhatóságokint.....	117
20. A mezőgazdasági termelés országos eredményei 1901-től 1904-ig.....	119
Magyarország.....	119
Horvát-Szlavonországok.....	120
Magyarbirodalom.....	121
21. Szőlőterület és bortermelés 1886-tól 1904-ig.....	122
22. A szőlőterület a termőerő és a talaj minősége szerint 1896-tól 1904-ig.....	122
23. A szőlőművelők szakképzettségének fejlesztése érdekében tartott tanfolyamok száma s a permétezett és szénkénnel gyéritett szőlők terjedelme 1896-tól 1904-ig.....	122
24. Az állami szőlőtelepek 1904. évi vesszőtermése és 1904/905. évi forgalma európai szőlővesszőkből Magyarországon.....	123
25. Az állami szőlőtelepek 1904. évi szőlőoltvány-termése és 1904/905. évi szőlőoltvány-forgalma Magyarországon....	123
26. Az állami szőlőtelepek 1904. évi vesszőtermése és 1904/905. évi forgalma amerikai szőlővesszőkből Magyarországon.....	123
27. Az 1904. évi szőlőterület részletezése törvényhatóságokint.....	124
28. Az 1904. évi szüret törvényhatóságokint.....	128
29. A Magyarbirodalom állatlétszáma 1895-ben.....	129
30. Az állami méntelepek ménállománya és a ménállomány változása az 1904. év folyamán.....	129
31. Az állami méntelepek ménállománya 1904-ben teleposztályok szerint.....	129
32. Az állami méntelepek ménállománya a ménnek fajtája szerint 1904-ben.....	130
33. Az országos fedezőménnek, valamint a bérmenek által fedezett kanczák száma és a befolyt fedeztetési, illetőleg bérdíjak 1904-ben.....	130
34. A m. kir. állami ménesek Magyarországon 1904-ben.....	130
a) A ménesek loállománya, forgalma és a befolyt fedeztetési díjak.....	130
b) A m. kir. állami ménesek loállománya fajok szerint.....	131
35. A közbiztosítók száma és a közbiztosításra levágott állatok kimutatása 1899-től 1904-ig Magyarországon.....	131
36. Az állatvásárok forgalma 1904-ben.....	131
37. Az állatvásárok forgalma 1904-ben főbb piacokonként.....	131
a) Felhajtás és eladás.....	131
b) Eladási árak.....	133
38. A budapesti szarvasmarha-, borjú- és juhvásár forgalma 1881-től 1904-ig.....	135
39. A hasznos háziállatok betegségei az 1891—1895. és 1896—1900. évek átlagában, valamint 1904-ben.....	135
40. Az állatorvosok száma 1899-től 1904-ig....	136

	Lap		Lap
41. A kőbányai sertésforgalom és sertésárak 1904-ben	136	55. A kopár területek beerdősítésére ingyen kiosztott csemetemennyiség és az azzal eszközölt erdősítések Magyarországon 1904-ben, törvényhatóságokint	143
a) Sertésforgalom	136	56. Az erdészeti üzemtervek, illetőleg az erdő-törvény alapján előírt és bejelentett erdősítések Magyarországon 1904-ben, törvényhatóságokint	144
b) Átlagárak	136	57. Az állam által kezelt erdők és kopár területek száma és kiterjedése, valamint birtokosaik által az állami kezelésért fizetendő évi átalányok 1904-ben Magyarországon	145
42. A budapest-ferencvárosi sertéskonsum-vásár forgalma és a napi átlagárak 1904-ben	136	58. Az erdőterület részletezése a talaj minősége s fanemek szerint az 1904. év végén, törvényhatóságokint	146
43. A barcsi sertés piac forgalma az 1904. évben	137	59. A kincstári erdősítések terjedelme és költsége az 1904. évben	148
44. A budapesti gyapjúaukciók áralakulásai az 1904. évben	137	60. A kincstári erdőhatóságok által kezelt csemetekertek kiterjedése és a termelt csemetemennyiség az 1904. évben	148
45. A vajtermelésre berendezett falusi tejszövetkezetek működése 1904-ben Magyarországon	137	61. A kincstári erdőbirtokok területe művelési ágak szerint és az erdőbirtok értéke 1904-ben	149
46. A köztenyésztés emelésére kiosztott apa-állatok, ezek értéke és az állatkiállításokon s díjazásokon kiosztott állami-díjak 1904-ben Magyarországon	138	62. A kincstári erdők megoszlása a főbb fanemek szerint 1904-ben	149
47. A méhészeti termelés Magyarországon 1894-től 1904-ig	139	63. A kincstári erdők vágásterületei és fatermése, valamint pénzügyi eredményei 1904-ben	150
48. A méhészeti termelés Magyarországon 1904-ben vármegyénként	139	64. A kincstári erdők kiterjedésének és értékének változása 1890-től 1904-ig	150
49. A selyemtenyésztés fejlődése 1896-tól 1904-ig	140	65. Mezőgazdasági balesetek a Magyarbirodalomban 1904-ben	151
50. A selyemtenyésztés és szederfatenyésztés állapota 1904-ben a jelentékenyebb selyemtermelő vármegyék feltüntetésével	140	a) Törvényhatóságok szerint	151
51. Erdőéri szakiskolák 1904-ben Magyarországon	141	b) A sérülés foka és neme, a munka nemével összevetve	152
52. Az erdőéri szakvizsgák eredménye Magyarországon 1898-tól 1904-ig	141	c) A sérültek személyi viszonyai	152
53. Az állam által kopár területek befásítására, vágásterületek felújítására s egyéb erdősítési célokra adományozandó csemeték termelésének céljaira fentartott csemetekertek 1891-től 1904-ig	141		
54. Az állami erdőhivatalok által kezelt csemetekertek 1904-ben	142		

1904. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL

1851

1866

111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144	145	146	147	148	149	150	151	152	153	154	155	156	157	158	159	160	161	162	163	164	165	166	167	168	169	170	171	172	173	174	175	176	177	178	179	180	181	182	183	184	185	186	187	188	189	190	191	192	193	194	195	196	197	198	199	200
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Az 1904. évi tartás szerénység a kormányzat rendkívüli intézkedése miatt szükségessé vált. A földművelésügyi miniszter a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg. A földművelésügyi miniszter a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg. A földművelésügyi miniszter a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg.

I.

A M. KIR. FÖLDMIVELÉSÜGYI MINISZTER

JELENTÉSE

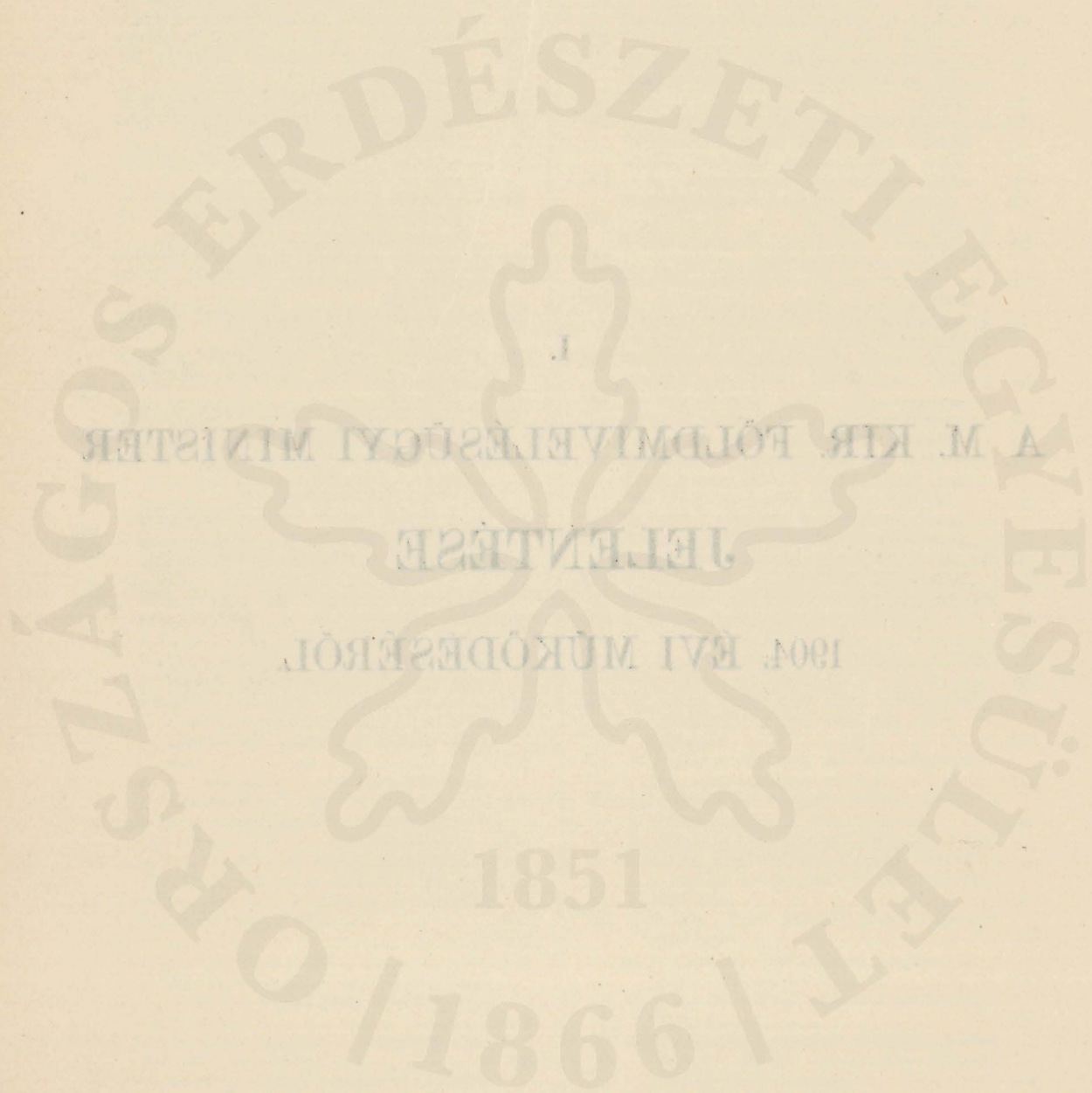
1904. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL.

A földművelésügyi miniszter a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg. A földművelésügyi miniszter a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg. A földművelésügyi miniszter a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg.

Az új mezőgazdasági törvény a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg. A földművelésügyi miniszter a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg. A földművelésügyi miniszter a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg.

Az új mezőgazdasági törvény a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg. A földművelésügyi miniszter a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg. A földművelésügyi miniszter a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg.

Számos volt tehát a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg. A földművelésügyi miniszter a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg. A földművelésügyi miniszter a földművelésügyi miniszternek az állam-állomány kiegészítését néhezitette meg.

Az 1904. évi tartós szárazság a kormánynak rendkívüli intézkedését tette szükségessé. A fölöttébb hiányos takarmány-, burgonya- és tengeritermés nemcsak az állatállomány kitelelését nehezítette meg, hanem számos vidéken azzal is fenyegetett, hogy a nép élelmezésében inség állhat be, a tavaszi vetések pedig vetőmag hiányában sok helyütt el fognak maradni. A szükség enyhítése és a túlzott árfelhajtás megelőzése céljából, a kormány idejekorán tetemes készleteket kötött le a végből, hogy a törvényhatóságok, községek, gazdasági egyesületek és magánosok kérelmére jutányos áron a megszorult lakosság rendelkezésére bocsássa. A földművelésügyi minister az ősz folyamán beszerzett 317.300 m. m. tengerit, 240.956 m. m. burgonyát, 240.000 m. m. szénát, 89.000 m. m. tavaszi szalmát, 63.000 m. m. korpát, 1.500 m. m. vörös lóheremagot és 600 m. m. luczernamagot. A kiosztás csak 1905-ben történt.

Ezenkívül, hogy a nép keresethez jusson, a szükségét szenvedő vármegyékben, törvényhatósági és viczinális utak építésére és javítására valamint vízmosások megkötésére a kormány 1,159.500 korona összeget, a vízrendező-társulatok céljaira pedig 27.000 korona előleget folyósított, s az egész segítőakció intézését a földművelésügyi miniszterre bizta.

A földművelésügyi minister javaslatára a magyar kormány, az osztrák kormányval egyetértőleg 1904. évi augusztus havában a takarmányneműek kivitelét az osztrák-magyar vámterület összes határain megtiltotta.

A földművelés különböző ágazatainak fejlesztése iránt folyton fokozódó követelményekkel szemben mindinkább szükségessé válik, hogy tárczám ügykörében maga a talajművelés s ezzel kapcsolatban az egyes termelési ágak is behatódóbb gondozásban részesíttessenek.

Erre való tekintettel a talajművelésre és a mezei gazdálkodás különböző ágaira vonatkozó ügyek, melyek eddig a kísérleti ügyekkel s a tudományos intézetekkel együtt egy ügyosztályban tárgyaltattak, külön mezőgazdasági ügyosztályba csoportosítottak, s a termelési és értékesítési kérdések közötti szoros összefüggésre való tekintettel, ezen ügyosztály az értékesítési ügyekkel foglalkozó közgazdasági osztályval együtt ugyanazon főosztályba soroltatott.

Az új mezőgazdasági ügyosztály létesítésével szélesebb alapon indult meg a tevékenység abban az irányban, melyet az előző évek tapasztalatai kijelöltek.

Az elmúlt évben jelentkezett szárazság mellett tett tapasztalatok meggyőzően igazolták a talaj *mély művelésének* fontosságára vonatkozólag a gyakorlat és tudomány által felállított elveket.

Szükséges volt tehát a *gőzeke művelés* terjedésének előmozdításával behatóan foglalkozni, — s mivel a gőzeke berendezések nagy költsége miatt ez a művelési mód a gőzekéknek szövetkezeti úton való beszerzése útján terjedhet el legkönnyebben, az ily szövetkezetek állami kölcsönrel való támogatása határozottatott el. A gazdaközönség körében pedig élénk mozgalom támadt ily szövetkezetek alakítása iránt.

I.
Mezőgazdasági
ügyek.

A *gabona-félék* termelésének előmozdítása körül a múlt évben is szerepük volt az állami intézményeknek, a mennyiben jóminőségű megbízható vetőmag beszerzését tették lehetővé a termelőknek. A *buza* termelésének kérdésében megindított kísérletezés a múlt évben is tovább folyt.

A jóminőségű vetőmag terjesztése érdekében — a múlt évi szárazság ellensúlyozására szervezett állami segély-akció során engedélyezett beszerzéseken kívül — kedvezményes áron 14.983 m. m. különféle vetőmag osztatott ki 85.471 korona értékben.

A *sörárpatermelés* javítása érdekében a múlt évben Bars, Nyitra és Pozsony vármegyében ismét 1.000 métermázsa nemes Hanna árpa került kiosztásra. Az értékesítés előmozdítására a miskolci sörárpavásár állami támogatásban részesült.

A *hüvelyesek*, nevezetesen a paszuly és a hántolásra alkalmas borsó termelésének előmozdítására Abauj-Torna, Liptó, Szepes vármegyék gazdasági egyesületei útján borsóvetőmag, Bereg vármegyében ezenkívül paszulyvetőmag is osztatott ki.

A *burgonyatermelés* javítására az 1901. évben szervezett három központi burgonya szaporítótelep a múlt évben a szárazság folytán nem volt képes az illető vármegyék vetőgumó szükségletét fedezni, s még kevésbé volt képes erre a fiók szaporítótelepek egy része. Ezért a mutatkozó szükséglet fedezésére külön és nagyobb mennyiségű burgonya vetőgumó beszerzése és kiosztása volt szükséges.

Az elmúlt évben a burgonyának egy rokona *mocsárföldi burgonya* néven keltett a külföldön figyelmet, a melynek az igénytelenség mellett különösen az előnye, hogy nedves, vizenyős talajokon is díszlik.

E nagyjelentőségűnek látszó újdonsággal elrendelt kísérletek eddig még semmi irányban nem igazolták a hozzáfűzött feltevést, mindazonáltal intézkedés történt a vele való kísérletek folytatására.

A *kender- és lentermelés* további fejlesztéséről az *állami beruházásokról* szóló 1904. évi XIV. t.-cz. keretében történt gondoskodás.

Ennek folytán a hatóságok és vármegyei gazdasági egyesületek az engedélyezhető állami támogatás felől a következő tájékoztatást kapták:

1. Nagyobb vállalatok és szövetkezetek, melyek a nyers kórónak a termelőktől való átvételére, feldolgozására és értékesítésére kötelezik magukat, a kikészítő gyártelep beruházási költségeinek 50%-áig, illetőleg 75.000 koronáig terjedő kamatmentes kölcsönt kaphatnak 25 évre.

2. Főleg kistermelőkre támaszkodó kisebb szövetkezetek a gyártelep beruházási költségeinek 60%-áig, azaz: 50.000 koronáig terjedhető államsegélyben részesülhetnek.

3. Olyan érdekeltségek, a melyeknél a termelők a kóró feldolgozását saját üzemükben végzik, csupán mesterséges áztatók létesítésére az építkezési költségek 80%-áig, legfeljebb azonban 5.000 koronáig terjedő államsegélyben részesülhetnek.

A kender- vagy len-kikészítőgyár létesítéséhez igényelt támogatás iránt a folyamodványok közvetlenül a m. kir. földmivelésügyi miniszterhez intézendők, a vállalat alapjának, a létesítendő gyártelep helyének, üzemképességének, a kóróért fizetendő legkisebb árának, a szövetkezeteknél a kisgazdák részarányának, a gyárlétesítés előfeltételeinek megjelölésével, a gyár tervrajzában és költségvetésének, a részvénytársasági vagy szövetkezeti szervezeti szabályoknak csatolása mellett.

Az önálló mesterséges áztató létesítéséhez igényelt államsegély iránt a kérvények a vármegye alispánjához nyújtandók be, az illető község kender- vagy lentermelését feltüntető kimutatás kíséretében.

Ezen áztatóknak tervét és költségvetését is szükség esetén a földmivelésügyi miniszter hivatalból készítteti el.

A rendelet következtében már az 1904. évben több helyen és különböző oldalról megindultak az előmunkálatok mesterséges áztatók, továbbá kender- és lengyártelepek létesítésére.

Gondoskodni kellett arról is, hogy a kender- és lentermelés terjedelmének a törvényadta eszközök útján való alakulását is figyelemmel lehessen kísérni. Erre való tekintettel a m. kir. központi statisztikai hivatal a kenderrel és lennel bevetett területről új, részletes statisztikai felvételt készített, a következő eredménnyel:

Országrészt, vármegye	Kenderrel bevetett terület					Lennel bevetett terület				
	körö eladásra	kész rost eladásra	háziilag fel- dolgozva	magja végett	összes	körö eladásra	kész rost eladásra	háziilag fel- dolgozva	magja végett	összes
	kataszteri hold					kataszteri hold				
I. Duna bal partja	—	50	9.518	104	9.672	225	66	2.717	416	3.424
II. Duna jobb partja ...	—	30	9.786	118	9.934	1.994	24	2.538	716	5.272
III. Duna-Tisza köze	2.247	12.069	6.071	194	20.581	452	6	224	1.762	2.444
IV. Tisza jobb partja ...	91	17	12.687	18	12.805	155	17	4.813	351	4.836
V. Tisza bal partja	2.528	297	15.071	181	18.077	306	137	546	3.247	4.236
VI. Tisza-Maros szöge ...	2.772	27	8.888	21	11.708	236	—	365	560	1.161
VII. Királyhágón túli rész	15	358	19.233	124	19.730	104	24	1.195	539	1.862
Országos összeg	7.653	12.848	81.246	760	102.507	3.472	274	11.898	7.591	23.235

Az elmúlt évben 1.200 hordó (à 85 kg.) eredeti oroszországi *lenvetőmag* szereztetett be és az eredeti 45 korona árral szemben hordónként 25, 30, illetőleg 35 korona kedvezményes áron osztatott ki olyképen, hogy a kisebb termelők nagyobb kedvezményben részesültek.

A kender- és lentermelési vándor-szaktanár 20 vármegyében 55 helyen tartott nagyszámú hallgatóság előtt előadást, főleg a kevésbé ismert lentermelésről. Az előadás szövegét magában foglaló füzetek is ingyen kiosztattak.

A palánkai kendergyár, a mely tűzvész folytán szenvedett, üzemképességének helyreállítása érdekében állami segínyt kapott; Bodófalva krassó-szörényvármegyei telepes község részére pedig ugyancsak állami segélyvel mesterséges kenderáztató épült.

A *komlótermelés* terén az utolsó évek kedvező áralakulása folytán a múlt évben élénk érdeklődés mutatkozott.

A komlótermelés támogatásánál az volt a vezérlő szempont, hogy új komlótelepek lehetőleg csak az annak megfelelő helyeken keletkezzenek s a máris széttagolt komlóterület ne új termelő szigetekkel növeltesse. E mellett a törekvés arra irányult, hogy a régi komlósok felújításánál olyan fajokat ültessenek, a melyek a vidék komlótermelésének kiegyenlítését előmozdítják, s hogy a helyes művelésre és kezelésre példák nyujtassanak.

Ezen czélok érdekében 1904. évben 12 községben 50.000 drb. ingyen dugvány és mintának 300 drb. nádszárító ráma került kiosztásra; több székelyföldi termelő pedig komlókarók beszerzéséhez és mesterséges szárító létesítéséhez pénzsegélyben is részesült.

A telepítés alá kerülő fehéregyházi kincstári birtokon már az előző években létesített komlókerthez, melyből minden telepes fél holdat kap, közös használatra szolgáló mesterséges komlószárító épült teljesen államköltségen. A fogarasi ménésbirtokon szintén mintául szolgáló három természetes komlószárító létesült. A tanítás céljára Lugoson a földmives-iskolánál létesült kisebb komlótelep.

A komlótermelési szaktanár az elmúlt évben 125 községbe szállott ki részben előadások tartása, részben komlótelepítési helyszíni szemlék végett, előadásain 850 érdeklődő vett részt s ezenkívül 265 esetben adott írásban szakvéleményt, illetőleg tanácsot.

Komlótermelésünknek azonban még mindig megoldatlan kérdése a komlóértékesítés, a melynek szervezetlensége nagyrészt oka annak, hogy a belföldön termelt komló túlnyomólag a külföldi piacokon talál elhelyezést, míg a belföldi söripar szükségletét jórészt külföldről fedezi.

Ez okból a komlóértékesítés és vele összefüggő kérdések megvitatása végett a termelők és fogyasztók bevonásával az elmúlt év május havában a fölmivvelésügyi ministeriumban értekezlet tartatott, melynek javaslatára a segesvári komlószövetkezet 10,000 korona államkölcsönt nyert a közgazdasági alaphól oly célból, hogy a termelőknek terményükre előleget adhasson.

Ugyancsak a komlóértékesítés érdekét szolgálta a segesvári komlóvásár, a melynek költségeit részben szintén államkölcsön fedezte.

A *gyógyárut és illóolajat* szolgáltató *növények* termelését nálunk csak korlátolt mértékben üzik, holott a természeti feltételek e termelési ág felkarolására nem hiányoznak, mégis szükségletünk jókora részét behozatal útján fedezzük.

E körülmény oka nagyrészt az, hogy a nyers árú feldolgozásával nálunk alig foglalkoznak, a termelés és vadon előforduló növények gyűjtésének módozatai nem eléggé ismeretesek.

A szóban levő termelési ág föllendülne, ha az értékesítés megkönnyítették, s e célból a termény feldolgozása belföldön történnék.

Ezen célok érdekében a fejéregyházi kincstári telepen a gyógynövényekkel már az előző évben megkezdett kísérletek kedvező eredménye alapján a kolozsvári gazdasági tanintézet botanikus kertjével és chemiai laboratoriumával kapcsolatosan kísérleti telep létesített, a melynek rendeltetése a gyógy- és illó olajat szolgáltató növények termelésének, vadon élők gyűjtésének, kezelésének, csomagolásának és értékesítésének tanulmányozására alkalmat nyújtani.

A fejéregyházi kincstári telepen a gyógynövények termelésével a mult évben is tovább folytak a kísérletek és különösen a majoránna, fehér mályva, orvosi zsálya, borsos menta, festő mályva, fodormenta termelése mutatkozott sikeresnek.

Ezenkívül a gyógynövények beváltásával és feldolgozásával foglalkozó telepek létesítése is előmozdított.

Az ez irányban kifejtett tevékenység eredményeképp Mezőkövesden állami támogatással 75 kat. hold terület bevonásával mintegy 60.000 korona értékű beruházásokkal, gyógy- és illóolajnövény-termelőtelep, illetve gőzüzemű feldolgozó laboratorium alakult, s egy másik hasonló telep létesítése iránt is tárgyalások folynak.

Szeszkontingens.

Az újonnan keletkező mezőgazdasági szeszgyárak részéről az elmúlt évben az 1905/906. termelési évre 161 birtokos folyamodott szeszkontingensért s az 1900. évi IX. t.-cz. alapján rendelkezésre álló 6.000 hl.-ból kiosztatott 10 létesítendő gyár részére összesen 5.984 hektoliter-kontingens. A folyamodók nagy száma arra vall, mily általános óhaj a gazdaközönség körében, hogy az évente kiosztandó kontingens fölemeltessék.

Gazdakörök és egyesületek.

Az elmúlt évben különösen nagy számmal alakultak *gazdakörök* és *egyesületek*, a mennyiben 99 gazdakör és szövetség, 15 szakegyesület és 3 gazdatiszti kör alapszabályai láttattak el bemutatási záradékkal.

Az 1904. év végén tehát, figyelembe véve az ez évben feloszlott 3 gazdakört, 458 gazdasági jellegű egyesület és kör működött, tetemes állami segélyvel.

Népies mintagazdaságok.

Az okszerű gazdálkodás terjesztése s előmozdítása végett létesített népies mintagazdaságok ez évben is szaporítottak, s állami támogatással 6 vármegyében 8 ily népies mintagazdaság létesült és pedig:

a baranyavármegyei Nagypall, a pest-pilis-solt-kiskunvármegyei Szabadszállás, a pozsonyvármegyei Szempcz, a zalavármegyei Felsőrajk, a nyitravármegyei Tardoskedd és Kós, végül a beregvármegyei Komlós és Alsóvereczke községben.

Termények hamisítása.

A mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisításának tilalmazásáról szóló 1895. évi XLVI. t.-cz. alapján 1904-ben 107 kihágási ügy került harmadfokú elbirálás alá. Ezekből 68 esett a tej, 1 a margarin, 2 a vető- és fűmagvak, 10 az olaj- és zsírfélék, 7 a takarmányfélék, 10 a paprika, 5 a liszt és 4 a vaj hamisítására. A kihágási esetekből 81 a székesfőváros területén, 26 pedig a vidéken fordult elő.

A mezőgazdaságról és mezőrendőrsegről szóló 1894: XII. t.-cz. végrehajtása során A mezőgazdaságról és mezőrendőrsegről szóló 1894: XII. t.-cz. végrehajtása.

1. *A tavaszi haszonállatösszeírás új szabályozása.* A törvény 23. §-a alapján a gazdasági haszonállatok tavaszi összeírása faj és kor szerint községenként fogatosított ugyan, de az összeírás nem terjedt ki az ivar szerinti megoszlásra s a kort csak »felnőtt« és »növendék« állat megjelölésével tüntette ki.

Az 1903. év őszen a gazdasági szaktestületek azon aggodalmuknak adtak kifejezést, hogy az ország haszonállatállománya az utóbbi évek fokozott kivitele folytán fogyásnak indult s hogy a tenyésztés, a tenyészkerületi beosztás merevsége folytán, melynek közepette a kistenyésztők a számításuknak meg nem felelő fajta tenyésztésére kényszerítettek, csökken.

Szükségesnek találtatott, hogy ezen aggodalmak szempontjából az ország állatállományának helyzete megvilágíttassék s ez alapon a szükséges kormányzási intézkedések megtehetőek legyenek s a megfelelő eljárásra a gazdaközönség fölhivassék. Minthogy az 1895-iki rendszeres statisztikai állatösszeírás óta 10 év még nem telt el s az ilyen összeírás költségeire fedezet sem állott rendelkezésre, hivatali elődöm úgy határozott, hogy a haszonállatösszeírás az 1894: XII. t.-cz. 23. §-a alapján, a közigazgatási eljárás rendes keretében és eszközeivel fogatosíttassék. A szarvasmarhaállomány fölvételénél külön volt feltüntetendő a magyar, pirostarka, borzderes és egyéb tarka fajta, s mindenik fajtánál a bika és bikaborjú, a tehen-, üsző-, az ökor- és tinóállomány. Intézkedés történt az iránt, hogy a községek az összeírást teljes pontossággal, a járási hatóságok közvetlen ellenőrzése mellett fogatosítsák s hogy az ellenőrzésnél a kir. állattenyésztési felügyelők és kir. állatorvosok is közrehassanak.

A községi gyűjtőívek a földművelésügyi tárca terhére állíttattak elő s küldettek meg a törvényhatóságoknak. Az összeírás részletes földolgozását és összegezését nem a törvényhatósági és járási hivatalok, hanem a vezetésem alatt álló ministerium munkaeői fogatosították, eredményei a ministerium hivatalos közlönyében s a napi- és szak-sajtóban tétettek közzé. Az eredményt akként jelezhetem, hogy a haszonállatállomány, kivéve a sertést, a mely jelentékenyen megfogyott, nem csökkent, sőt a szarvasmarhaállomány produktivitása és értéke két szempontból jelentékenyen növekedett. Egyrészt emelkedett az értékesebb nyugoti fajta szarvasmarhák száma, olyan vidékeken is, a melyeken előbb csekély értékű szarvasmarha volt; másrészt minden fajtánál jelentékenyen emelkedett a tenyészállatok, a bikák és tehenek száma. Hogy az állományra minő hatással volt a múlt évben uralkodott takarmányszükség, az 1905. évi állatösszeírás fogja pontosan kimutatni, mely az előző évihez hasonló módon rendeltetett el.

2. *Az aranka ellen való védekezés és a heremagforgalom szabályozása.* Az állattenyésztés emelkedésével különös jelentőséget nyert a lóherén és luczernán élőködő aranka ellen való erélyes védekezés. Annival inkább, mert a külföldi vetőmagvak behozatala útján föllépett nálunk az úgynevezett nagymagú vagy illatos aranka (*Cuscuta svaveolens*), melynek magva a lóhere- és luczernamaggal csaknem egyenlő nagyságú s ezért a magból rostálás útján ki nem választható. A kellő sikerű védekezés szükségessé tette, hogy egyrészt az arankának a földön való irtása új erősebb rendszabályokkal biztosíttassék, másrészt, hogy a heremagforgalom is megfelelően szabályoztassék s az arankafertőzésnek a vetőmag útján való terjedése lehetőleg megakadályoztassék.

Az említett czélokból mindenekelőtt az 1894: XII. t.-cz. 51. §-a alapján az aranka évi irtását illető rendelkezések vétettek revízió alá s e tárgyban új intézkedések történtek. Ezek során a községi előljárók kötelesek a községi határban levő lóherés és luczernás táblákat jegyzékbe venni s a mezőri személyzet, valamint saját közvetlen felügyeletük útján állandóan figyelemmel kísérni. Az arankás foltokat bottal, karóval meg kell jelölni. Az irtás fölkapálással és égetéssel az arankás táblákban a megállapított határidőig foga-

natosítandó. Az irtás határidejét a különböző vegetációzási viszonyokra való tekintettel a gazdasági egyesületek meghallgatásával a törvényhatóságok első tisztviselői állapítják meg. Az irtást úgy a községi előjáróknak, mint a felsőbb hatóságoknak szigorúan ellenőrizni kell. Utasítottak a vezetésem alatt álló tárcza összes külső szakközegei is, hogy az aranka irtását különös figyelemmel kísérik s a mulasztásokat hozzák a hatóságok tudomására. Különösen jó szolgálatot tettek e tekintetben az állandó gazdasági tudósító urak, a kiknek jövő használatra megfelelő tudósítási ürlapok is bocsátottak rendelkezésre, hogy különösen a nagymagú aranka föllépése figyelemmel kísérhető legyen.

A rendkívüli szárazság és takarmányhiány folytán az irtási intézkedések szigorú keresztülvitelétől el kellett tekinteni. Megengedettett, hogy az arankával erősen ellepott táblák, melyek teljes felszántása lett volna szükségessé, őszig meghagyassanak, azon föltétellel, hogy a takarmány róluk az aranka magbamenetele előtt elvitetik vagy legeltetetik. Az ilyen táblák is azonban az őszi legeltetés befejezése után föltétlenül fölszántandók voltak.

A heremagforgalom szabályozása, tekintettel a vámterületi közösségre s az Ausztriával fennálló szerződéses megállapodásokra, az osztrák kormányval egyetértő eljárást igényel. E czélból hivatali elődöm tárgyalást indított meg az osztrák földművelésügyi miniszter úrral, kinek megbízottai a mult év őszén közöggel értekezletileg megállapodtak azokban az intézkedésekben, a melyek az osztrák és a magyar kormány által a heremagforgalom szabályozása s általában az aranka ellen való védekezés tekintetében czélszerűeknek mutatkoznak. Az intézkedések életbeléptetése a több irányban elágazó tárgyalás miatt az 1905. évre maradt.

3. *A káros rovarok ellen való védekezés terén* különös intézkedéseket a marokkói sáska és több kártékony hernyófajta föllépése tett szükségessé.

A *marokkói* sáska Heves vármegye területén Pély, Tarnaszentmiklós és Nagyván községek határában, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye területén Jászakisér, Dévaványa és Kunmadaras községek határában, végül a debreczeni határhoz tartozó Hortobágyon és a szomszédos Angyalháza pusztán lépett föl.

Mint hogy e káros rovar föllépése oly tömeges volt, hogy az 1894: XII. t.-cz. 54. §-a értelmében az állam közrehatása föltétlenül szükségesnek mutatkozott, az irtás a kir. rovarügyi állomás vezetése alatt és állami segélylyel foganatosított.

Ugyancsak a rovarügyi állomás személyzete utján megvizsgáltattak az ország azon területei, a melyeken a közel multban a marokkói sáska tömegesen föllépett. E vizsgálat eredményéhez képest jelenthetem, hogy az előbbi saskajárt területekről e rovar kipusztult s a további védekezés csak az elől fölsorolt területeken vált szükségessé.

A *hernyók* különösen egyes királyhágóntúli vármegyékben és Szatmár vármegye egyes pontjain léptek fel tömegesen, a foganatosított vizsgálat szerint főleg azért, mert a birtokosok az irtást kellő időben nem foganatosították. Súlyosbítja a helyzetet több királyhágóntúli vármegyében az, hogy a hernyók az erdőben is erősen elszaporodtak.

Intézkedés történt az iránt, hogy e vidékeken a hatóságok az 1894: XII. t.-cz. 50. §-ának végrehajtását különös szigorral vegyék foganatba. Azonkívül, hogy az irtás ellenőrzésére a vezetésem alatt álló tárcza összes külső közegei is utasítva lettek, a kir. rovarügyi állomás személyzetével több helyszíni vizsgálatot foganatosított s a szükség szerint rendelkezés történt a törvény pontos végrehajtása iránt.

4. *A közös legelők rendezése és ápolása.* A közös legelők gazdasági használata tekintetében az tapasztaltattott, hogy bár hiányosan, a törvény által előírt legeltetési rendtartás a legtöbb községben megvan, de az érdekelt kisbirtokosok e rendtartás határozmányait nem ismerik s a legelő használata teljes rendetlenségben folyik. A legelő ápolására és fentartására pedig semmi gond sem fordítatik.

E káros állapot megszüntetése a községi előljáróságok és járási hatóságok erélyes és intenzív munkáját teszi szükségessé. A munka a múlt évben egyelőre Máramaros vármegyében és a székely vármegyékben indított meg, úgy, hogy e vármegyék területén működő közegeim a közigazgatási hatóságok tárgyalására rendeltettek. Máramaros vármegyében a főszolgabírák s közegeim mindegyike 1—3 községben fogja a legelőrendtartást személyes közrehatása mellett megalkottatni, a birtokosoknak megmagyarázni s végrehajtását ellenőrizni. Ez akció folyamán tétetnek meg a legelők jókarba hozatala és ápolása iránti intézkedések. (A gyomok és cserjék letisztítása, őszi fogasolás, trágyázás, fűmagvetés, kellő kimélés.)

A székelyföldön a legelőrendtartások megalkotása és végrehajtása úgy határozott el, hogy minden járásban kijelöltetett egy-két község, a melyekben a legelőrendtartás közegeim útmutatása mellett megalkottatik. A hatóságoknak, a székelyföldi kirendeltség által támogatandó munkája leendő, hogy a legelőrendtartások a többi községekben is megfelelő módon megalkottassanak s végrehajtsanak. A legelőápolás és fentartás iránt itt is a fenti módon tétetik intézkedés.

A legelőgazdaság javítása iránt egyébként az 1894: XII. t.-cz. végrehajtásának keretén kívül is intézkedés történt s erről jelentésem más részében van szó.

A legelőjavítás és fenntartás, valamint a közös legeltetés helyes gazdasági rendjét illetőleg, a szükséges országos akció alapja egy minta-legelőrendtartás kidolgozásával vettetett meg. Ennek szakszerű letárgyalása s keresztülvitele az 1905. évre maradt.

Minden egyes esetben, a mikor valamely legelőrendtartás hivatali elődöm elé került, rendelkezés történt a legelőápolás és javításra vonatkozó szabályok fölvétele iránt. Ily módon is több száz községben javult a közös legelők állapota.

5. *A közös legelőkön levő faanyag értékesítésének szabályozása.* Igen sok közös legelőn, akár mert fás területen adatott ki, akár mert a talaj- és éghajlati viszonyok kedveztek a befásulásának, értékes faállomány van. E fa kezelése és értékesítése iránt sem az 1898. évi XIX. t.-cz., sem az 1894: XII. t.-cz. nem intézkedett. Minthogy e tekintetben is mutatkoztak a közös erdőkezelésnél, különösen a faértékesítésnél mutatkozó bajok, országosan szabályoztatott a faértékesítés. És pedig érdemileg akként, hogy az ily területekről a fa csak szabályszerű érdekeltségi közgyűlési határozat és a kir. állami erdőhivatalok közbenjöttével eszközölt becslés alapján, nyilvános árverésen értékesíthető. A befolyt pénz hatósági letétbe kerül s belőle mindenekelőtt a legelőt terhelő köz- és magántartozások fizetendői ki s egyrészből a közös legeltetés és apaállattartás céljaira alap képeztetik. A fennmaradó rész azután az érdekeltek között részjogosultságuk arányában fölosztatik, esetleg minden egyes jogosult elhatározásával más célra rendelhető.

6. *A tagosítás és birtokrendezés* törvényhozási előkészítésével kapcsolatosan beérkezett vélemények rendszeres földolgozásban külön kötetben tétettek közzé s a törvényhozás érdekelt bizottságai tagjainak megküldettek. E kötet a vonatkozó törvények és rendeletek összeállítását is tartalmazza.

A szóban levő munkálatok törvényjavaslat elkészítéseig nem haladhattak.

A hitel- és egyéb gazdasági irányú szövetkezetek szervezése és alakítása jórészt az Orsz. Központi Hitelszövetkezet felügyelete és támogatása mellett további előhaladást mutat.

Azok a hitelszövetkezetek, melyeknek tagjai túlnyomóan vagyontalan mezei munkásokból állanak, első berendezésükhöz a lefolyt évben is kisebb-nagyobb állami segélyben részesültek.

A szövetkezeti magtárak alakítása az 1904. évben lassú előhaladást mutat. Mindössze 7 új magtár keletkezett s ezzel együtt az Orsz. Központi Hitelszövetkezet kötelékében 27-re emelkedett a szövetkezeti magtárak száma, melyekben az év végéig 88.000 m. m. szemestermény raktározott be.

A mezőgazdaság egyes különleges terményeinek, u. m. kumló, czirok, hagyma stb.

Szövetkezeti
ügyek.

értékesítésére alakult szövetkezetek a jelentés évében szintén segélyben részesültek gazdasági hivatásuk sikeresebb betöltése érdekében.

A magyar élelmi-szereknek szövetkezeti úton való összegyűjtése és a külföldi piacokra való kivitele érdekében nagyobb arányú akció kezdeményeztetett, melynek sikere tetemesebb állami segély kilátásba helyezésével biztosított. Hasonló irányban fejt ki működést a »Magyar Gazdák Vásárcsarnok Ellátó Szövetkezete«, mely a letelt évben működését a fiemei kivándorló hajók élelemmel való ellátására is kiterjesztette.

Vámügy.

Az olasz kereskedelmi szerződés ügyében megemlítendő, hogy az általunk 1903. év elején felmondott olasz szerződés helyettesítésére 1903. évi december 31-én Rómában provisorium létesült, mely a borvámzáradék kihagyásával a status quóé további 9 hónapra, vagyis 1904. évi szeptember hó végéig fentartotta. Ha ezen határidőn túl nem sikerült volna gondoskodnunk arról, hogy a nevezett állammal való kereskedelmi viszonyainkat új egyezménynyel szabályozzuk, az eddig fennálló szerződéses állapot megszakítást szenvedett volna. Ez a körülmény indította a kormányt arra, hogy a törvényhozás utólagos jóváhagyásának reményében, 1904. évi július hó 5-én Rómában az olasz kormányval tárgyalásokat indított kereskedelmi és forgalmi viszonyainknak oly ideiglenes rendezése végett, mely az Olaszországgal való szerződéses viszony fentartását — a végleges szabályozás bekövetkezéséig is — lehetővé teszi.

Ezek a hosszas és nehéz tárgyalások a Rómában 1904. évi szeptember hó 24-én aláírott s azóta az »Olaszországgal való kereskedelmi és forgalmi viszonyainknak ideiglenes rendezése tárgyában« cím alatt az 1904. évi XXVIII. törvénycikkbe iktatott nyilatkozatban (Déclaration) történt megállapodásra vezettek.

Az 1904. évi XXVIII. törvénycikkbe iktatott nyilatkozat 1904. évi október hó 15-én lépett életbe, hatálya az új végleges szerződés megkötéséig tart, jogában áll azonban a szerződő feleknek, hogy ezen megállapodás hatályát hat havi előzetes felmondással 1905. évi december 31-ét követő bármely napra megszüntethessék.

A nyilatkozat az 1891. évi december hó 6-án Ausztria-Magyarország és Olaszország között kötött kereskedelmi és hajózási szerződést, a vámkartellt, pótczikket, zárjegyzőkönyvet és egyéb mellékleteket érvényben tartja, ellenben amellet, hogy több olaszországi árúnak (mandula, mogyoró, faolaj, szénkénnel kivont olaj) a közös vámterületre való behozatala alkalmával részben vámmentességet, részben vámkedvezményt biztosít, egyúttal, mint bortermelésünkre nézve legnagyobb előnyt jelentő eredményt, megoldja az olasz borvám kérdését is.

Ugyanis abban történt megegyezés, hogy a házasításra szánt fehér borok számára, melyek a legnagyobb kedvezményt élvező nemzeteket megillető elbánásra jogosult országokból származnak és Ausztria-Magyarországba az 1904. évi október hó 15-étől ugyanazon évi december hó 31-ikéig terjedő időben kerülnek behozatalra, a következő előnyök és kedvezményes vám engedélyeztetnek: az 1904. évi termésű, házasításra szánt természetes fehér borok, melyekben az eredeti cukortartalom kétharmadrésze erjedés következtében elenyészett, melyeknek kiszámított alkoholtartalma tizenegy és fél térfogat százaléknál nagyobb, de 15 százalékot nem halad túl és melyek literenkint 21 gramm vagy ennél több cukormentes kivonatot tartalmaznak hordókban, hivatalos ellenőrzés mellett végrehajtandó házasítás céljaira, a mennyiben ezen borok 1904. évi október hó 15-től bezárólag ugyanezen évi december hó 31-ikéig a szárazföldi határon át vasúton hozatnak be, legfeljebb 450.000 métermázsa mennyiségig — 100 kilogrammonkint (teljsúly) 6⁵⁰ aranyforint vám állapíttatik meg, — az ugyancsak ezen idő alatt hozzánk behozatalra kerülő, de legfeljebb 4.000 métermázsa teljsúlyú marsalabor pedig 100 kilogrammonkint 7⁵⁰ aranyforint vám mellett fog bebocsáttatni.

1905. évi január hó 1-étől kezdve ellenben a házasításra szánt fehér borok épügy, mint bármely származású és bármely minőségű minden egyéb borok az Ausztria-Magyar-

országba való behozataluknál többé semmiféle vámkedvezményben nem részesülnek, illetve Olaszország e részben is csupán az egyszerű legnagyobb kedvezményes elbánásra fog igényt tarthatni.

Az 1904: XXVIII. törvénycikk e legutóbbi rendelkezése folytán az olasz bor-kérdés, mely az egymást felváltó kormányoknak annyi gondot okozott, sikeresen elimináltatott kereskedelmi szerződéseinkből s ennek folytán a magyar bortermelés és kereskedés is biztosabban haladhat a fejlődés útján.

A mezőgazdasági statisztikai szolgálat annyiban bővült, hogy a nagyobb terjedelmű tudósítói járáásokban az eddigi tudósítók mellé újak is s a rendezett tanácsú városok területére külön tudósítók bizattak meg. Ezzel az ország gazdasági tudósítóinak létszáma mintegy 200-zal emelkedett s az 1904. év végén 1.327-et tett.

A tudósítók az ország egész területére elosztva, működésük helyéről a gazdaság állapota s a vetések állása felől rendes tudósításokat, nyáron át pedig a várható termésről becsléseket küldtek. A tudósítások határidejére nézve az előző év rendje továbbra is fentartatott.

Tekintettel szőlőtermelésünk gazdasági jelentőségére, a szőlő fejlődéséről és a szüreti kilátásokról a gazdasági tudósítókön kívül az egyes fontosabb időszakokban a szőlészeti szakközlegek is tettek jelentést, a mi a gazdasági állapotokról szóló időszaki ismertetésekben felhasználtatott.

A gazdasági tudósítókön kívül 93 rovarkár-tudósító is működött, hogy segítségükkel az ily természetű növénybetegségeknek hamarabb tudomására jussunk és ha lehet, óvintézkedéseket tegyünk.

A gazdasági tudósítók tájékoztatására szolgáló »Útmutató« a lefolyt évben is bő tartalommal jelent meg, augusztus hó végén pedig közzététetett a világ 1904. évi gabona-terméséről és fogyasztásáról készült dolgozat.

A mezőgazdasági munkabérek statisztikai adatai a lefolyt évben ismét az új alapon gyűjtettek; a feldolgozás az 1905. év elején jelent meg.

A külföldre kiküldött gazdasági szaktudósítók az 1904. évben is állandó jelentéseikben tájékoztattak működési területeik közigazdasági mozzanatairól, a mely jelentések különösen a kereskedelempolitikai téren a Németbirodalom által inaugurált új szerződéses tárgyalások alkalmával nagy fontossággal bírtak.

A Szent-Pétervárott működő szaktudósító megbízatásáról leköszönvén, tekintettel arra, hogy az orosz birodalom közigazdasági tevékenysége a háború folytán amúgy is meg volt bénítva, oda szaktudósító a földművelésügyi tárca részéről ezidőszerint nincs is kiküldve.

A szőlőművelés ügye kormányzati szempontból egyrészt a filloxera által elpusztított szőlők felújításának előmozdításáról szóló 1896: V. t.-cz. végrehajtásának, s másrészt a szakismeretek terjesztésének s a szőlőműveléssel foglalkozó gazdaközönség támogatásának jelében haladt az 1904. év folyamán is.

A filloxera pusztításának és továbbterjedésének természetes határt szab az a körülmény, hogy alig van már az országban oly borvidék vagy számottevő szőlőterület, a melyen végig ne vonult volna e káros rovar dűlása, vagy a mely ne volna már kiírthatatlanul megfertőzve. A szoros értelemben vett Magyarországon csak Vas vármegyében, s az ország Királyhágón túli részeiben: Besztercze-Naszód, Kolozs és Szeben vármegyékben vannak még olyan némileg jelentősebb, összefüggő szőlőterületek, a melyeken a filloxera-vész fellépte ezideig még nem észleltetett. Ennélfogva az 1882: XV. t.-cz.-be iktatott nemzetközi filloxera-egyezmény és az azzal összefüggésben alkotott 1883: XVIII. t.-cz. alapján életbe léptetett forgalmi korlátozások — a filloxera terjedésének megakadályozása szempontjából — immár csaknem tárgyaltalanokká váltak. Ez okból a szőlővel beültetett összes területeknek a filloxera-fertőzések megállapítása céljából évről-évre való megvizsgálása, a mely rendszabály végrehajtása eddig a helyi hatóságok változatos teendőinek mennyiségét szaporította, mint célját vesztett intézkedés megszüntetett.

Mezőgazdasági
statisztika.

Külföldi
szaktudósítók.

Szőlő- és bor-
termelés és
filloxeraügy.

A filloxera mostanig 3.402 község határában állapítottatott meg s minthogy ez a rovar már kezdetben különösen azokon a vidékeken terjedt el rohamosan, a melyeken a szőlő összefüggő nagyobb területeken műveltetett, oda jutottunk, hogy térfogatilag már egészen jelentéktelen kiterjedésre apadt le azoknak a kötött talajon álló szőlőknek a területe, a melyeket a filloxera még megtámadhat és elpusztíthat.

A pusztulásnak emez elszomorító képe azonban már csak a mult idők állapotát tünteti fel, mert a mai helyzet a szőlőművelés megújulásának teljesen kielégítő eredményét tárja elénk.

Örvedetesen halad ugyanis országszerte részint a filloxera által megtámadott, de még termő szőlőknek szénkénegezéssel való fentartása, részint az elpusztult hegyi szőlőknek amerikai alanyokon készült szőlőoltványokkal való felújítása. Vannak vidékek, a melyeken a szőlőművelés területileg e gazdasági kulturánknak csaknem teljesen a filloxera fellépte előtti eredeti képét mutatja. Ilyenek a ménes-magyarádi, az eger-visontai, az érmelléki, a tokaji, a beregszász-nagyszőlősi, a szekszárdi, a badacsonyi és balatonmelléki, a villány-pécsi s a versecz-fehértemplomi borvidékek. Ezeken a szőlőfelújítás helyenként csaknem teljesen, helyenként túlnyomóan nagyobb részben be van fejezve úgy, hogy ezek közül a borvidékek közül azokon is, a melyeken a rekonstruálás kisebb arányokban haladt elő, az eredeti szőlőterületnek mégis már kétharmad részén új szőlőültetvények vannak.

Kisebb arányban ugyan, mint az előző években, de mégis szaporodtak a szőlőültetések az immunis homoktalajú területeken, de gyarapodott a szőlőterület — s ez már egyáltalán nem helyeselhető s közgazdasági szempontból határozottan téves irányzat — a síkvidékek kötött talajain is.

Minthogy ez utóbbi területek czélszerűen hasznosíthatók más gazdasági műveléssel is, bort ellenben rendszerint csak silány minőségűt teremnek, a mely egyrészt rontja a borárakat és másrészt megnehezíti a magyar bor hanyatlott hírnevének helyreállítását, minden intézkedés megtételére arra nézve, hogy az ily területeknek szőlővel való beültetése terén a gazdák nemcsak támogatásban ne részesüljenek, hanem, hogy ezekre a vidékekre szőlőművelési anyagok (szőlővesszők, szőlőoltványok, szőlőkarók stb.) az állami készletekből *egyáltalán ne szolgáltatassanak ki*. Hogy mennyire haladtunk a szőlőfelújítással s általában a szőlőtermeléssel, azt legjobban illusztrálja a filloxera fellépte előtti időkben nyert termésátlagnak az 1904. évi szüreti eredményével való összehasonlítása.

A filloxera megjelenése előtti időkben ugyanis Magyarország bortermésének átlaga (Horvát-Szlavonországok bortermése nélkül) évi 45 millió hektoliter volt.

Az 1904. évi bortermés (Horvát-Szlavonországok bortermését nem számítva) 3,472.000 hektolitert ért el, vagyis már csak egy millió hektoliterrel csekélyebb a fenti átlagnál.

Túltermelésről e szerint még nem lehet szó, s ha az 1903. évi behozatalból az importeurök pinczéiben még készletben levő olasz bormaradványok elfogynak s ha a borfogyasztás könnyítésére és terjesztésére (esetleg a pálinka rovására is) alkalmas intézkedések foganatba vehetők lesznek, remélni lehet, hogy a termelés még bizonyára várható gyarapodása esetében is a borértékesítés terén a helyzet — legalább még egyelőre — olyan lesz, hogy az a termelők jogosult igényeit kielégítheti.

A szénkénegezés a filloxera által megtámadott, de még termőképes szőlőültetvények fentartására számos vidéken kellő eredménnyel és fokozódó arányokban alkalmaztatott az 1904. évben, s ugyancsak szénkénegezéssel való fentartás céljából úgy, mint az előző években, jelentékeny kiterjedésű európai fajtájú új szőlőültetvények létesítettek ebben az évben is. A szénkénegefogyasztás az 1904. évben 36.850 métermázsá volt. Ebből 26.147 métermázsát a zalatnai állami szénkénegeggyár, 10.703 métermázsát pedig a pozsonyi Dynamit-Nobelgyár szállított. Külföldről az 1904. évben nem kellett szénkéneget hozatni. A szénkéneget az érdekelt szőlőbirtokosoknak az 1904. évben 64 bizományi és 3 állami szénkénegeraktárból szolgáltatotta ki.

A szénkénegfogyasztás az országban az 1886. évtől kezdve évenként a következő volt:

az 1886. évben	115 m. m.	az 1896. évben	4.819 m. m.
» 1887. »	598 »	» 1897. »	6.157 »
» 1888. »	611 »	» 1898. »	10.639 »
» 1889. »	1.199 »	» 1899. »	13.379 »
» 1890. »	2.739 »	» 1900. »	18.017 »
» 1891. »	3.897 »	» 1901. »	26.760 »
» 1892. »	3.326 »	» 1902. »	34.888 »
» 1893. »	2.619 »	» 1903. »	35.507 »
» 1894. »	2.819 »	» 1904. »	36.850 »
» 1895. »	2.916 »		

A fogyasztás emelkedése tehát — az 1892—1893. évi csekély visszaesést kivéve — állandó és különösen nagyarányú volt az 1898—1902. években.

A szénkénege ára a raktárakban 1889 előtt 44—48 K, 1890 óta pedig állandóan 30 K volt métermázsánként. A szénkénegek ily áron való kiszolgáltatásánál az államkincstár minden métermázsa felhasznált szénkénegnél 8—10 K értékű támogatásban részesítette a szőlőbirtokosokat. Ez úgy alakult, hogy a földművelésügyi tárcza viselte a szénkénegek a gyárakból az érdekelt borvidékeken levő raktárakba való szállítása s az üres hordóknak a zalatnai, illetőleg a pozsonyi gyárba való visszaszállítása költségeit. Ezenfelül ugyancsak a földművelésügyi tárcza viselte a párolgási veszteségeket is, a mi a fennebb kimutatott nagy mennyiségű szénkénegnél szintén némi terhet rótt az államkincstárra. A mióta a szénkénegfogyasztás nagyobb arányokat öltött, ez a teher annyira érezhetővé vált, hogy a szénkénege kiszolgáltatásának eddigi feltételeit változatlanul érvényben tartani nem lehetett.

Ezért a szénkénege eladási ára az 1904. évi július 1-től kezdve az addigi 30 koronáról 31 koronára emeltetett métermázsánként. Ennek ellenében azonban az érdekelt szőlőbirtokosok által a szénkéneghordókért leteendő hordóbiztosíték összege ugyancsak az 1904. évi július 1-től kezdve

az 1 m. m. ürtartalmú hordótól	28 K-ról	15 K-ra
a 2 » » »	45 »	25 »
a 3 » » »	60 »	35 » és
az 5 » » »	80 »	45 »

szállított le.

Habár a szénkénegezés az erre alkalmas, főleg pedig oly talajokban, a melyeken a szőlőnek az amerikai fajtájú alanyokon készült oltványokkal való felújítása — a talaj nagyobb mérszartalma miatt — eredménynyel nem foganatosítható, nagy és fontos szerep betöltésére van hivatva szőlőművelésünkben: a filloxera által elpusztított hegyvidéki szőlők felújításának alapját mégis az amerikai alanyfajtákon készült szőlőoltványok alkalmazása képezi s a leginkább használt amerikai alanyfajta az 1904. évben is a Riparia Portalis vagy Riparia Gloire de Montpellier maradt. Száraz, köves talajokban és melegebb fekvésekben jelentékenyebb mennyiségekben alkalmaztatik ugyan a Rupestris Monticola is. Ez az egyébként értékes amerikai szőlőfajta azonban késői érésű lévén, az alkalmazásban nagy elővigyázatot és óvatosságot igényel. Ujabban, főleg némely királyhágóntúli borvidéken, igen alkalmasnak bizonyult a Vitis Solonis nevű amerikai alanyfajta s azokon a vidékeken szívesen is ültetik.

A fás oltványok készítése módjára nézve örvendetes haladás következett be. E tekintetben tudvalevőleg időről-időre többféle és különféle eljárás volt alkalmazásban és szakadatlanul folytak mindenféle, kisebb-nagyobb sikerrel biztató próbálgatások. Az eredmény azonban a legtöbb esetben nem elégitette ki a várakozást. Ez összes eljárásokat a szőlő fásoltványainak az u. n. előhajtással való készítés módja váltotta fel, a mely

gyakorlatilag bevált s az általánosan való követésre és terjesztésre alkalmasnak bizonyult. Ennek az eljárásnak az a lényege, hogy az alanyfajta s a termőfajta oltásszerűen összeillesztett vesszői, megfelelő egyenletes hőmérséklet mellett, arravaló helyiségekben mohába vagy meleg, nedvességet tartó más közegbe ágyazva raktáron tartatnak 20—24 napig. Ez alatt az idő alatt megindul a kalluszképződés a gyökérzet kifejlesztésére s az oltási hely összeforrasztására, úgy, hogy az összeillesztett vesszők bizonyos fokig már oltványnya fejlődve ültethetők ki az iskolába, a hol azután könnyebben megszilárdulnak kész oltványokká.

Tavaszi időjárásunk rendszerint nagyon változékony s minden átmenet nélkül gyakori visszaesésekre hajló, s így ennek az eljárásnak, a mely lehetővé teszi, hogy az oltványok éppen a kritikus időszak alatt az előhajtatóban kezdhessék meg élettani működésüket, hazai viszonyaink között a fásoltványok készítése szempontjából nagy jelentősége van, mert ezzel az eljárással még északibb fekvésű vidékeken is lehetségessé vált az oltványkészítés. Nagy előnye, hogy a kis szőlőgazdák is sikerrel alkalmazhatják és alkalmazzák is.

A szőlővesszők és szőlőoltványok termelése úgy, mint az előző években, az 1904. évben is túlnyomó részben az államra hárult. Örvendetes jelenség azonban, hogy a cselekvés szükségességének tudata ebben a tekintetben is egyre szélesebb rétegekbe terjed s napról napra tágabb tért hódít. Különösen a szőlőoltványok készítése terén tapasztalható ez az örvendetes munkálkodás némely vidéken oly mértékben, hogy az 1904. év folyamán egyrészt a magán tevékenység serkentése és másrészt az államkincstár ez irányú kiadásainak apasztása céljából is, az állami amerikai szőlővessző-szaporító és oltványtelepek egy részét meg lehetett szüntetni azzal, hogy a szőlőművelés szempontjából kevésbé fontos borvidékeken fekvő és kisebb kiterjedésű állami amerikai szőlővessző-szaporító és szőlőoltványtelepek közül az alábbi kimutatásban feltüntetett 342 kat. hold 60 □ öl kiterjedésű 19 szőlővessző-szaporító, illetőleg oltványtelep az 1904. év folyamán visszaadatott azoknak a községeknek vagy szőlőbirtokosoknak, a melyektől, illetőleg a kiktől az illető telepek céljaira szükséges területek annak idején haszonbérletileg vagy ingyen használatra átvétettek. Az állami kezelésből kibocsátott ezen telepek a következők:

Az állami amerikai szőlőtelep								
Sorszám	fekvése		kiterjedése					
	vármegye	község	anyatelep		oltványiskola		összesen	
			hold	□ öl	hold	□ öl	hold	□ öl
1	Bars	Léva	8	—	8	—	16	—
2	Bereg	Mezőkaszony	8	—	8	—	16	—
3	Bihar	Örvénd	8	—	6	260	14	260
4	Esztergom	Esztergom	10	—	10	—	20	—
5	Heves	Pásztó	10	—	6	—	16	—
6	Hont	Tesmag	10	—	10	—	20	—
7	Kis-Küküllő	Ádámos	20	—	10	—	30	—
8	»	Zsídve	4	—	4	—	8	—
9	Kolozs	Nagysármás	6	—	—	—	6	—
10	Nógrád	Romhány	15	—	5	—	20	—
11	»	Szirák	8	—	6	—	14	—
12	Pest-Pilis-Solt-Kiskun	Szentendre	12	—	8	—	20	—
13	Pozsony	Modor	14	—	6	—	20	—
14	Sopron	Széleskút	7	800	10	—	17	800
15	Tolna	Gyönk	20	—	—	—	20	—
16	»	Bonyhád	8	1.400	8	—	16	1.400
17	Ugocsa	Nagyszöllős	12	1.400	8	1.000	21	800
18	Zala	Zalaegerszeg	8	—	8	—	16	—
19	Zemplén	Sárospatak	—	—	30	—	30	—
		Összesen	190	400	151	1.260	342	60

Az állami kezelésben maradt és üzemben tartott szőlővessző-szaporító és oltvány-telepek száma ennek következtében 47-ről 28-ra, azok kiterjedése pedig 1.988 kat. hold 760 □ ölről 1.646 kat. hold 700 □ öltre apadt. Az állami kezelésben maradt telepek a következők:

Az állami amerikai szőlőtelep								
Sorszám	fekvése		kiterjedése					
	vármegye	község	anyatelep		oltványiskola		összesen	
			hold	□ öl	hold	□ öl	hold	□ öl
1	Arad	Paulisbaraczká	500	—	500	—	1.000	—
2	>	Ópécska (Csálai erdő)						
3	Alsó-Fehér	Alvincz	15	—	8	—	23	—
4	>	Nagyenyed	3	—	—	—	3	—
5	Baranya	Pécsvárad	14	—	12	—	26	—
6	Bihar	Jankafalva	19	—	—	—	19	—
7	>	Margitta	8	—	—	—	8	—
8	Borsod	Mezőkövesd	10	—	10	—	20	—
9	Gömör és Kishont	Putnok	11	—	14	—	25	—
10	Heves	Eger	26	400	—	—	26	400
11	Nyitra	Nyitra	7	—	11	—	18	—
12	Pozsony	Pozsony	20	—	4	—	24	—
13	Pest-Pilis-Solt-Kiskun	Zsámbék	10	—	1	—	11	—
14	Szatmár	Szinyérváralja	25	—	18	—	43	—
15	Szilágy	Szilágycseh	8	100	—	—	8	100
16	>	Szilágyosmlyó	26	1.400	7	—	33	1.400
17	>	Tasnád	27	—	—	—	27	—
18	Temes	Temesrékás	21	—	20	—	41	—
19	>	Fehértemplom	10	—	10	—	20	—
20	Tolna	Szekszárd	9	1.200	—	—	9	1.200
21	Torda-Aranyos	Torda	34	—	—	—	34	—
22	Ung	Szerednye	10	—	10	—	20	—
23	Veszprém	Somlyóvásárhely	11	—	10	—	21	—
24	Zala	Balatonfüred	16	—	4	—	20	—
25	>	Stridófarkashegy	20	—	12	—	32	—
26	>	Tapolcza	34	—	6	—	40	—
27	Zemplén	Tarcal	68	800	—	—	68	800
28	Abauj-Torna	Homrogd	10	—	15	—	25	—
		Összesen	974	700	672	—	1.646	700

Az állami kezelésben maradt telepeken az 1904. évben 38,445.100 darab amerikai, 4,259.800 darab európai szőlővessző és 3,049.000 szőlőoltvány termeltetett. Ebből:

I. Árszabály szerinti áron:

17,169.900 drb. amerikai fajtájú szőlővessző,
1,366.100 » európai » és
1,030.600 » szőlőoltvány.

II. Kedvezményes (átlagban 50%-kal mérsékelt) áron:

5,250.700 drb. amerikai fajtájú szőlővessző,
217.000 » európai » és
1,224.800 » szőlőoltvány osztatott ki a szőlőbirtokosoknak, a többi,

még pedig:

16,024.500	drb.	amerikai	fajtájú	szőlővessző,
2,676.700	»	európai	»	»
793.600	»	szőlőoltvány	az állami telepeken	használtatott fel.

Az előző évben követett az az eljárás, mely szerint amerikai fajtájú szőlővesszők és szőlőoltványok csak az 1896: V. t.-cz. rendelkezései alá eső hegyvidékeken levő szőlők birtokosainak adattak el, az 1904. évben is megtartatott. Európai fajtájú szőlővesszők első sorban szintén csak hegyvidéki szőlőbirtokosoknak adattak el, s csak másodsorban vétettek figyelembe azoknak a nem hegyvidéki szőlőbirtokosoknak vételajánlatai, illetve kérvényei, a kik a megvett vesszőket immunis homoktalajba ültették ki. Sík vidéki kötött talajú területek beültetésére az állami telepekről sem szőlővesszők, sem szőlőoltványok nem adattak ki az 1904. évben sem.

Az eladási árak az előző éveikkel azonosak voltak. A csomagolásért a szőlőoltványoknál ezrenként 2 K s a szőlővesszőknél ezrenként 1 K 20 f-ben megállapított s az előző évben felszámított költség azonban az 1904. évben már nem számított fel a szőlőbirtokosoknak. Ez az intézkedés a szőlővesszők árának ezrenként 1 K 20 f-rel, az oltványok árának pedig ezrenként 2 K-val való leszállítását jelenti.

Árkedvezményben úgy, mint az előző évben, csak azok a valóban szegénysorsú hegyvidéki kisgazdák, egyházak, lelkészek és tanítók részesültek az 1904. évben is, a kiknek egyedüli vagy legfőbb jövedelmi forrása a filloxera által elpusztított hegyi szőlőjük volt. A szőlővesszőknek és szőlőoltványoknak kedvezményes áron való kiszolgáltatása iránti kérvényeket, úgy, mint az előző évben, a törvényhatóságoként a főispán elnöke alatt a törvényhatóság első tisztviselőjéből, a gazdasági egyesület elnökéből és az általuk egyetértőleg kijelölt szőlőbirtokosokból alakított bizottságok véleményezték, s ez az eljárás általánosságban czélszerűnek bizonyult.

A szakismeretek terjesztése, úgy, mint az előző években:

- a) 1—3 napra terjedő népszerű tanfolyamok,
- b) 9—10 hónapra terjedő időszaki tanfolyamok és
- c) a néptanítók számára szervezett négyheti tanfolyamok tartása,
- d) szakkönyvek, útmutatások és vezérfonalak kibocsátása,
- e) az állami vinczellériskolák,
- f) a budapesti felsőbb szőlő- és borgazdasági tanfolyam és végül
- g) a központi szőlészeti kísérleti állomás útján történt.

A két utóbbinak, különösen a központi szőlészeti kísérleti állomásnak feladata egyszersmind a szakismereteknek tudományos téren való továbbfejlesztése is.

A központi szőlészeti kísérleti állomás végleges elhelyezésére szolgáló épületek az 1904. év elejére elkészültek. Az 1904. évi működést ennél fogva jó részben az intézet épületeinek elfoglalása, a költözködés, berendezés, felszerelés, s a szervezeti, ügyrendi és házrendi szabályzatok kidolgozása és életbeléptetése foglalták le. Ezek mellett azonban mind a belső, mind különösen az ország különböző vidékein megindított kísérletek folyamatban voltak s az intézet személyzete ezen a téren is jelentékeny munkásságot fejtett ki. Nevezetesen:

a) A növénytani (növényphysiologiai és növénypathologiai) laboratóriumban és az azzal kapcsolatos megfigyelési és kísérleti állomásokon folytatólagos tanulmány tárgya volt: az új szőlőfajták és hibridek előállítására, a szőlő tenyésztési, fejlődési és művelési viszonyainak megfigyelése, a szőlőgyümölcs és szőlővessző érésének kérdése kapcsolatban az oltványkészítéssel s az okszerű tőkeneveléssel, a fás- és zöld szőlőoltványok készítésének, fogamzásának, forradásának és tartósságának megállapítása, a szőlőbetegségek és az azok ellen való védekezés, a filloxera okozta gyökérbántalmak, a szőlőgyökér ellenállását elősegítő szöveti berendezések, a gyökérgyökér (Dematophorák), a Peronospora Viticola, a lisztharmat (Erysiphe Tuckeri), a fakórothadás (Coniothyrium Diplodiella), a szürkerothadás (Botrytis

cinerea), a szőlőfekély (Anthracnosis), a szőlőszömöröcsög és a Monilia fejlődésének s a védekezés módjainak megállapítása.

Újabb tanulmány tárgyává tették: a tavaszi fagy, a rovarbántalmak és az erőművi sérülések élettani hatása, a korompenész, az Oidium, a Vibrissea, a Fusicladium, a Taphrina, a védekező szerekkel való perzselés, a naptűzés által okozott perzselés és a mézharmat a szőlőn.

Az ily tanulmányok azonban a legszorosabb összefüggésben lévén a kedvező anyagbeszerzéssel s annak tenyésztésével és helyes kipraeparálásával, szinte természetes, hogy legtöbbször csak évekre terjedő szorgalmas munka után zárhatók le.

A kémiai laboratóriumban a kutató munkálkodás a folyamatban volt berendezési és felszerelési munkák következtében az év legnagyobb részében szünetelni volt kénytelen. E laboratórium tevékenysége ennél fogva legnagyobb részében a felszerelési és berendezési s a növénytani és a zymotechnikai laboratóriumokban folyamatban volt munkálatoknál való segédkezésből állott.

A zymotechnikai laboratórium munkásságát az a körülmény, hogy az intézet új helyiségeibe való átköltözködése csak április havában történhetett meg és hogy a költözködés folytán megszakított munkálatok legnagyobb részét a folyamatban volt kísérletek természeténél fogva egészben újból kellett kezdeni, szintén nagyban hátráltatta s ennek következtében a személyzet nagyjából csak védekezési kísérletekkel és olyan természetű munkálatokkal foglalkozhatott, a melyekhez a laboratórium addigi berendezése is elégséges volt. Foglalkoztak ugyan zymotechnikai munkákkal is (erjedési kísérletekkel), azonban ez a munkásság a még hiányos berendezésnek megfelelőleg csak az előmunkálatokra terjeszkedhetett ki.

A gyakorlati szőlészeti és borgazdasági laboratórium úgy, mint az előző évben, a talajforgatás, az ültetés különböző módjai, a szénkénegezés és a fajta-megválasztás és általában a szőlőtelepítés, művelés és kórtan körébe vágó gyakorlati anyagvizsgálatokkal, továbbá a kryptogamikus betegségek s a szőlő fejlődési viszonyainak tanulmányozásával s az intézeti szőlőtelep munkáival foglalkozott. Ezen kívül felállította és berendezte az intézet telepén a meteorológiai megfigyelő parkot, vezette az észleléseket s feldolgozta és ellenőrizte a részint állami, részint magán szőlőtelepeken az ország különböző részeiben már működésben levő szőlészeti meteorológiai megfigyelő állomások heti és havi jelentéseit.

Az állomás az 1904. évben összesen 2.792 vizsgálatot fogantatosított, melyek eredménye részben még további tanulmány tárgya, részben a kísérleti állomás közleményeinek III. kötetében és más folyóiratokban már közzététetett.

A filloxera által elpusztított szőlők felújításának előmozdításáról szóló 1896: V. t.-cz. II. fejezetében foglalt felhatalmazás alapján az 1904. év végéig 8.441 félnek 15.984 kat. hold szőlő felújítására összesen 28,920.000 K kölcsön engedélyeztetett.

A szőlőfelújítási kölcsönügy állapotát az 1904. évi december 31-én a következő kimutatás tünteti fel:

Sorszám	Tárgy	Darab szám	Felújításra		Megszavaztatott		Kötelez- vény összeg K		
			bejelentett terület k. hold □ öl	kért összeg K	területre			kölcsön- összeg K	
					k. hold	öl			
1	Beérkezett kérvény	10.960	22.275	400	37,056.000	—	—	—	—
2	Megszavaztatott	8.441	—	—	—	15.984	44	19,960.000	28,920.000
3	Telekkönyvileg bejegyeztetett	7.225	—	—	—	14.918	1.543	17,819.850	25,485.000
4	Folyósítható volt	7.217	—	—	—	14.906	500	17,810.000	25,470.000
5	A kölcsönvevőknek a felújítá- ásra tényleg már kifizet- tetett	—	—	—	—	—	—	16,922.000	—

A kölcsönök legnagyobb része 800 □ ölnél nagyobb, de 4 kat. holdnál kisebb szőlőbirtokokra vétetett igénybe; 800 □ ölnél kisebb és 4 kat. holdnál nagyobb szőlőterületek tulajdonosai aránylag csekély összeget vettek igénybe úgy, hogy a kölcsönök állandékának mintegy 12⁰/₀-a esik a 800 □ ölnél kisebb, s 14⁰/₀-a a 4 kat. holdnál nagyobb kiterjedésű felújított szőlőkre, 74⁰/₀-a a kölcsönöknek tehát a 800 □ ölnél nagyobb, de 4 kat. holdnál kisebb, vagyis a közép nagyságú szőlőbirtokok rekonstruálására vétetett igénybe.

Szőlőkarók.

Az állami erdőkben az 1904. évben 1,387.900 darab szőlőkaró állítottatott elő, a miből legnagyobb részben jóval az előállítási költségen alul maradó mérsékelt áron 1,240.000 adatott el leginkább az előállítási helyekhez közelebb fekvő egyházi vagy más közcélokra szolgáló szőlőkben való felhasználásra, illetőleg kis szőlőgazdáknak. A szőlőkaró termelése az állami erdőkben jövőre nem lesz fokozható, mert azok az állami erdők, a melyek erre a célra berendezhetők, illetőleg felhasználhatók volnának, oly nagy távolságban fekszenek a szőlőtermelő vidékektől, hogy az ott előállított szőlőkaróknak a termelés helyéről a felhasználás helyére való szállítása még az érvényben levő nagyobb kedvezmény — a II. kivételes díjszabás díjtételeinek — alkalmazása mellett is viszonylag nagyon sokba kerül a szőlőbirtokosoknak.

Felsőbb szőlő-
és borgazdasági
tanfolyam.

A felsőbb szőlő- és borgazdasági tanfolyamot az 1903/4. tanévben 14 hallgató végezte s az 1904/5. tanévre 12 hallgató vétetett fel.

Az 1904. évben a felsőbb szőlő- és borgazdasági tanfolyam, a mely addig bérházban volt elhelyezve, a központi szőlészeti kísérleti állomás és Ampelologiai Intézet céljaira a székesfőváros budai oldalán a Törökvész-dűlőben létesített s ez évben teljesen elkészült új épületébe helyeztetett át, hol most már a czélnak megfelelő helyiségek, laboratóriumok stb. állanak a felsőbb tanfolyam rendelkezésére. Ennek folytán ez a tanfolyam ezentúl fokozottabb mértékben lesz képes megfelelni annak a feladatának, hogy hallgatóinak a szőlő- és borgazdasági szakban akadémiai színvonalon álló tudományos kiképezést is nyújtson.

Pinczemesteri
tanfolyam.

A budafoki pinczemesteri tanfolyam céljaira szükséges építkezések az 1904. évben kezdettek meg s az 1905. évben előreláthatólag befejezést nyernek. Ennek folytán az 1901. évben létesített pinczemesteri tanfolyam, melynek eddigi ideiglenes elhelyezése a kívánalmakat még a legszerényebb igények mellett sem elégíthette ki, most már teljes mértékben képes lesz megfelelni a hozzá fűzött várakozásnak és fokozott mértékben fogja érvényesíteni hatását az okszerű borkezelés terjesztése és fejlesztése terén, a mire szőlőink jóvedelmezőségének biztosítása és fokozása céljából nagy szükség van.

A pinczemesteri tanfolyamra az 1903/4. tanévre 18 tanuló vétetett fel. Ezek közül 17 tanuló végezte el jó sikerrel a tanfolyamot, kik — kevés kivétellel — azonnal megfelelő alkalmazást is kaptak.

Az 1904/5. tanévre felvett tanulók száma 20.

A rendes tanulók egy éves tanfolyamán kívül, érdeklődők részére az 1904. évben is tartattak két hétre terjedő időleges borkezelési tanfolyamok, még pedig, mint az előző években, úgy most is egy ilyen külön tanfolyam rendeztetett nagyobb szőlőbirtokosok részére, egy pedig szintén külön a kisgazdák és vinczellérek részére. Ezeken az időleges kéthetes tanfolyamokon összesen 37-en vettek részt.

A pinczemesteri tanfolyamnál alkalmazott vándorpinczemestereket a szőlőbirtokosok az 1904. évben fokozott mértékben vették igénybe. Ezen vándorpinczemesterek feladata az, hogy az egyes bortermelők kívánságára az illetők pinczéibe kiszálljanak s az ott levő borok okszerű kezelése tekintetében szükséges tanácsokat és útbaigazításokat a helyszínén megadják, sőt a szükséges borkezelési munkálatokat (fejtés, szűrés, derítés stb.) maguk végre is hajtják s e munkálatok helyesen való végzésébe az illető termelők alkalmazottait beoktassák és begyakorolják.

Mint hogy sajnos tapasztaljuk, hogy a szőlőbirtokosok nagy része még az említett legegyszerűbb borkezelési eljárásokat sem végzi helyesen, pedig a megfelelő kezelésnek igen nagy befolyása van a bor minőségének fejlődésére s következésképpen értékének gyarapodására is, nagyon kívánatos, hogy bortermelőink az állami vándorpinczemesterek közreműködését és utbaigazításait minél nagyobb mértékben vegyék igénybe, a mit — saját érdekükben — annál is inkább megtehetnek, mert ez csak jelentéktelen költséget okoz. A vándorpinczemesterek ugyanis ily esetekben az útiköltségek megtérítésén kívül ellátást (lakást, étellemezést) és 2 korona napibért kapnak az őket igénybevevő szőlőbirtokosoktól. Ha ugyanazon a helyen egyszerre több termelő veszi igénybe a vándorpinczemeszter működését, az említett költségek is megoszlanak az illetők közt.

A vándorpinczemeszter kiküldése iránt a budafoki pinczemeszteri tanfolyam igazgató-ságához kell fordulni.

A pinczemeszteri tanfolyam létesítése óta a vinczellériskolák és az állami szőlőtelepek bortermésének legnagyobb része a pinczemeszteri tanfolyam budafoki pinczében kezeltetik és onnan értékesítetik részint hordóban, részint palaczkozva s ez úton az állami szőlőtelepek bortermését sokkal jobb áron sikerült értékesíteni, mint azelőtt.

A pinczemeszteri tanfolyam borai iránt a kereslet rohamosan emelkedik, a mint ezt az alábbi adatok illusztrálják:

Megnevezés	Az eladott mennyiség			Befolyt vételár					
	1902	1903	1904	1902		1903		1904	
				K	f	K	f	K	f
a) Hordóbor	—	¹⁾ 69.732	¹⁾ 109.061	—	—	25.175	25	31.782	—
b) Palaczkbor	²⁾ 1.258	²⁾ 32.626	²⁾ 133.501	1.201	40	25.058	44	109.500	—
c) Cognac	²⁾ 9	²⁾ 285	²⁾ 230	37	80	1.159	—	848	—
d) Törkölypálinka	²⁾ 8	²⁾ 168	²⁾ 152	12	—	352	—	304	—
Összesen	—	—	—	1.251	20	51.744	69	142.434	—

¹⁾ Liter. — ²⁾ Palaczk.

Az állami vinczellériskolákban (Bihardiószeg, Eger, Kecskemét, Ménes, Nagyenyed, Pozsony, Tapolca, Tarczal) az 1903/4. tanévben 233 tanuló nyert oktatást, az 1904/5. tanévre pedig 253 tanuló vétetett fel.

A néptanítók részére, — mint az előző években, — az 1904. évben is négyhetes szőlő- és borgazdasági tanfolyamok tartattak, még pedig 8 helyen, u. m. Bihardiószegen, Egerben, Ménesen, Nagyenyeden, Pozsonyban, Szentendrén, Tapolczán és Tarczalon, s ezekre a tanfolyamokra összesen 100 néptanító vétetett fel, kik az államtól egyenként 120 K utazási és ellátási általányt kaptak.

A mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló 1893: XXIII. t.-cz. alapján Budapesten és Kolozsvártt szervezett állandó borvizsgáló szakértő bizottságok az 1904. évben 111 fél ellen indított kihágási ügyből kifolyólag összesen 360 bormintát vizsgáltak meg és 45 félnél találtak összesen 108 oly bormintát, a melyet a törvény rendelkezései szerint mesterséges bornak kellett minősíteni. A megvizsgált mintáknak tehát 39%-a volt mesterséges bor, a mi pedig a gyanúsított feleket illeti, azoknak 49%-ánál találtak a törvénybe ütköző italok.

Vinczellériskolák és időleges szőlészeti tanfolyamok.

A bortörvény életbeléptetése óta indított kihágási ügyekről, s az ezek alapján végzett borvizsgálatok eredményéről a következő kimutatás nyújt tájékozást:

É v	Megvizsgáltatott		Előállítás vagy elnevezése miatt kifogás alá esett	
	hány féltől	hány minta	hány féltől	hány minta
1894	45	110	19	39
1895	46	137	29	67
1896	57	187	42	95
1897	71	315	44	144
1898	305	957	164	404
1899	9.010	2.604	370	642
1900	236	681	81	129
1901	212	626	103	253
1902	149	390	78	164
1903	101	337	44	129
1904	111	360	45	108

Kertészet és gyümölcsészet.

A kertészeti és gyümölcsészeti külső szakszolgálatot az 1904-ik évben is 2 ministeri megbízott, 2 felügyelő és 2 fatenyésztési vándortanító teljesítette. Miután pedig a külső szakszolgálat ez évben — a nagyobb gyümölcsstermés folytán — szokatlanul nagy mérvet öltött, mint eddig, úgy ez évben is az említett 6 külső szakközegen kívül tanfolyamok, szakelőadások, valamint helyszíni szemlék tartására, kiállítások rendezésére és a gyümölcsfeldolgozó gépek gyakorlati bemutatására úgy a tanintézetek tanárai és főkertészei, valamint a szakiskolák kertésztanítói s az állami faiskolák kezelő kertészei is kiküldettek, kik ezen feladatukat buzgón és az érdekelt közönség teljes megalégedésére teljesítették.

A kertészeti szakoktatás az előző évekhez hasonlóan 3 fokozatban történt.

A felső oktatás a hároméves kertészképző tanfolyammal bíró budapesti tanintézetnél történt, hol ez évben 33 rendes tanuló volt felvéve.

A középfokú oktatás — az egyéves kertészsegédi tanfolyam — ugyancsak a budapesti kertészeti tanintézetnél volt, a melyre 9 kertészsegéd vétetett fel.

Végül a kertészeti oktatás alsó foka a kertmunkás iskoláknál: Baján, Tordán, Lőcsén és Nagybockón tartatott, a melyeken összesen 28 fiatal földműves képeztetett ki a kertészeti munkákban, főleg gyakorlati úton.

Alcsuton, Kolozsvártt, Tordán és Baján 18 fiatal ember kapott két éven át gyakorlati előkészítést a végből, hogy a budapesti tanintézetbe felvehető legyen.

Ezekon kívül a kertészeti ismeretek terjesztésére szolgált az orosházai állami polgári iskolával kapcsolatos kertgazdasági tanszék, melynek útján 196 fiú és 98 leány részesült ez évben kertészeti oktatásban.

A kertészeti szakképzésre vonatkozólag úgy a kertészeti tanintézet, mint a kertészsegédi és kertmunkási tanfolyamok olyképen reformáltattak, hogy a felsőbb tanfolyamba való felvétel az eddigi középiskolai 4 osztály helyett 6 osztály elvégzését igényeli és hogy a kertészsegédi és kertmunkás egyéves tanfolyam kétévesre fejlesztetett, úgy lévén meggyőződve, hogy ez csak javára fog szolgálni a szaknevelésnek.

A kertészeti tanintézetnél végzett két jeles tanuló állami ösztöndíjjal a hollandi és angol hajtató kertészet tanulmányozása céljából külföldre küldetett ki.

A fatenyésztési és gyümölcsészeti ismeretek terjesztése végett folyó évben is voltak az ország különböző részeiben tanfolyamok. Nevezetesen: a faiskolakezelő néptanítók részére 3 helyen, u. m. Keszthelyen, Kisszebenben és Tordán 10—10 napos tanfolyam rendeztetett, a melyeken összesen 72 tanító vett részt; — a lelkészek számára pedig Budapesten és Kolozsvárott 8—8 napig tartó tanfolyam tartatott, melyeken 24 lelkész nyert úgy elméleti, mint gyakorlati oktatást.

Ezekon kívül nyáron Budapesten gyümölcsértékesítési tanfolyam is volt, melyet 16 férfi és 6 nő hallgatott.

A fatenyésztési és gyümölcsezési ministeri megbízottak, felügyelők és vándortanítók 113 községet jártak be, a hol előadásokat tartottak, faiskolákat vizsgáltak, aszalókat építettek és azok kezelését bemutatták; ugyancsak gyakorlatilag mutatták meg a kiscgazdáknak a cizderkészítést és a pálinkafőzést is. Összesen 2.730 hallgatónak tartottak ezek előadást és gyakorlati útmutatást.

A faiskolakezelő-tanítók buzgóságát nem kis mértékben mozdította elő a magyar földhitelintézet azon hazafias áldozatkészsége, hogy a községi faiskolakezelő-tanítók és gyümölcsfatenyésztést oktató községi kertészek részére a gyümölcsfatenyésztés terjesztése és megkedveltetése körül szerzett érdemeik jutalmazása céljából az 1904. évben is 21 pályadíjat tűzött ki, mely díjak közül szakértői megvizsgálás alapján a legjobb faiskolával bíró tanító 600 koronás, a két utána következő 400 koronás, 18 tanító pedig egyenkint 200 koronás jutalmat kapott. Ezen jutalmakra összesen 60 tanító pályázott.

A tanítóképezdékekben nagy gond és figyelem fordítottatott a fa- és gyümölcsfatenyésztés elméleti és gyakorlati tanítására és hogy a tanítójelöltek minél nagyobb kedvet kapjanak a fatenyésztéshez; de különösen a fák nemesítésében való gyakorlati foglalkozáshoz, hivatali elődöm a közoktatásügyi minister úrral együttesen az 1904. évben is 20 drb húszkoronás aranyat osztatott ki oly III. és IV. éves tanítójelöltek jutalmazására, kik a képezdei kertben a fanemesítés és kezelés körül a legnagyobb sikert voltak képesek felmutatni.

Az orsz. gyümölcsezési és fatenyésztési ministeri biztos hivatalos útja alkalmával ez évben is több ízben látogatta meg az egyes tanítóképezdéket abból a célból, hogy a képezdei kertek az oktatás céljának megfelelően rendeztessenek be és hogy a szakoktatás módjára nézve célszerű utasításokat és útbaigazításokat adjon.

A kertészeti szakismeretek terjesztésére a »Gyümölcskertész« című szaklap kiadásán és gyarapításán kívül a mult évben is szakkönyvek osztattak ki.

Az állami utak befásítása céljából az 1904. évben 29.717 drb. gyümölcsfa bocsátatott a kereskedelemügyi minister úr rendelkezésére, hogy azokat részben a nyári nagy szárazság következtében sok helyen kimaradt fák pótlására, részben pedig a fásítás folytatására felhasználhassa.

Az előző években kiutalt gyümölcsfákkal együtt ez idő szerint már 161.550 drb. adatott át állami utak fásítási céljaira. Több vonalon az útmelletti fák ez évben már szép termést is hoztak.

Örömmel tapasztalhatni, hogy az állam e példáját a törvényhatóságok is mindtöbben követik s a vármegyei utak mellett nagy előszeretettel ültetnek gyümölcsfákat.

Mindazon vidékekről, hol ily ültetések terveztetnek, az útmesterek és útkaparók részére az ültetést megelőzőleg gyakorlati szaktanfolyamok tartatnak; ilyenek a mult évben is tartattak 5 útmester és 42 útkaparó résztvétele mellett.

Tekintettel arra, hogy a községi faiskolák útján az ország erre alkalmas területeinek gyümölcsfákkal való gyorsabb befásítása nem remélhető, a faiskolák kérdését az eddigiektől eltérő alapon kell rendezni.

Az állami faiskolák száma és terjedelme ugyanaz volt, mint az előző évben.

Ezen 452 holdnyi kiterjedésű állami faiskolákból, valamint az állami intézetek kertészeteiből rendes és kedvezményes áron kiosztatott az 1904. évben 162.864 drb. alma-, 91.942 drb. körte-, 78.525 drb. szilva-, 48.212 drb. kajszinbaraczk-, 30.720 drb. őszi-baraczk-, 39.031 drb. cseresznye-, 28.321 drb. meggy-, 4.250 drb. mandula- és 20.863 drb. egyéb gyümölcsvány, valamint 17.327 drb. magnemes diófa, vagyis összesen 543.342 drb. nemes gyümölcsfa, a mi a mult évi kiosztással szemben 175.478 drb. emelkedést mutat.

Kiosztatott továbbá: 282.732 drb. alma-, 189.619 drb. körte-, 45.550 drb. birs-, 432.100 drb. Myrabolán szilva-, 111.100 drb. St. Jullien szilva-, 93.180 drb. cseresznye és meggy-, 78.450 drb. kajszinbaraczk- és 104.922 drb. egyéb magcsemete; összesen tehát 1,347.000 drb. gyümölcscsemete. Ezekben az emelkedés 317.650 drb.

Ezen oltványokkal és csemetékkal együtt az állami faiskolákból fennállásuk óta eddig kiosztott oltott nemesfák száma a $2\frac{3}{4}$ milliót, a kiosztott gyümölcs magcsemeték száma pedig a 14 milliót meghaladja.

Az 1904. évben gyümölcsfaoltványok ingyenesen rendszerint nem adományoztattak; kivételesen csakis tűzkárosult földművesek kaptak ingyenes fákat oly célból, hogy a tűz által elpusztított fáikat pótolhassák.

Emellett 10—20 filléres kedvezményes árban is csak lelkészek, tanítók, körjegyzők és kiscsászák kaptak fákat.

A nem oltott magcsemeték és nemesítés alá alanyul szolgáló vadcsemeték kivételesen díj nélkül is adományoztattak olyan községi faiskolák számára, a melyek megfelelő talajjal, kerítéssel és felszereléssel bírnak s a melyek kezelője a kellő szakismerettel rendelkezik és végül a hol a faiskola megmunkáltatása akadályba nem ütközik. Ezen feltételek létezését a tanfelügyelő, fatenyésztési felügyelő, vándortanító, vagy a törvényhatóság hivatalos bizonyítványával kellett igazolni.

Gazdasági és díszfák közül kiosztatott kedvezményes áron 292.500 drb.

Nemes oltóvesszőt és szemzőhajtást darabonként 1 fillérnyi szedési díj mellett 200.619 darabot kaptak a községi faiskolák, lelkészek és kiscsászák. Egyébként örömmel jegyzem meg, hogy gazdaközönségünk, főleg pedig a kiscsászák oly buzgósággal karolták fel a gyümölcsstermelést, hogy a főbb gyümölcsnemből nem volt ez évben annyi fa az ország összes faiskoláiban, a mennyi e szükségletnek csak felét is fedezni képes lett volna. Csakis a cseresznye-, meggy és őszibarackfa az, melyeket gazdaközönségünk nem méltat még kellőképen s a melyekből az állami faiskolák évenként a kiosztás befejezése után felesleggel is rendelkeznek.

Hogy a gyümölcskivitelre elegendő kosár álljon rendelkezésre és ennek, valamint másfajta vesszőfonó ipartermékeknek előállításával a földművelő népnek télen át is keresete legyen: 26 oly község, mely 42 hold községi nemes füztelepet létesített, a talaj forgatásához 8.400 kor. segélyt, a beültetéshez pedig 2.100.000 drb nemes füzdugványt kapott. A homoktalajon létesített bajai füzkisérleti telep készlete az idei kiosztásoknál már jelentékeny szükségleteket fedezett. A bustyaházi kísérleti telep agyagtalajon 20 kat. hold terjedelemben már szintén berendeztetett.

A kertitermények és gyümölcsstermési kilátások az 1904. év tavaszán és nyár elején kitünően állottak. Minden gyümölcsnem fája rendszeren hajtott, dúsan virágozott, úgy, hogy azt lehetett remélni, hogy a múlt év nemzetgazdasági mérlegében a kertiterményekért befolyó összeg igen fontos tényezőként fog szerepelni. A későbbben beállott tartós szárazság és a gyümölcsnövelésre olyannyira szükséges eső kimaradása ellenben a gazdag termés iránt táplált reményt nagy részben meghiúsította. Maradt ugyan gyümölcs a fákön még mindig elég, de oly apró, fejletlen lett, hogy a termés kétharmadrésze — csakis gazdaságilag, — tehát czidernek, aszalásra vagy pedig kenyérpótlékkul volt felhasználható, mely utóbbi célra főleg a szegényebb földművelő osztálynál valóban hézagot pótol.

A megmaradt szebb és fejlettebb gyümölcs értékesítése sem volt ez évben a legkedvezőbb, mivel egész Európában, sőt Amerikában is igen bő gyümölcsstermés lévén, ezen körülmény nemcsak kivitelünket csökkentette, de az árakat is az általunk felkeresett főbb európai piacokon lenyomta.

Mindamellet — az említett abnormalis égalji és értékesítési viszonyok daczára is — gyümölcs- és kertiterményeink kiviteli értéke igen tekintélyes, amennyiben 34,748.788 koronára rúgott. Feltehető azonban, hogy kedvezőbb időjárás mellett ezen összeg megkétszereződött volna.

A ministerium különben minden lehető elkövetett ez évben is az értékesítés előmozdítására. Ez irányban igen kiterjedt és körültekintő akcióra volt szükség, annál is inkább, mert eleintén az országban mindenütt igen bő termésre volt kilátás.

A gyümölcs értékesítésére a következő intézkedések történtek: Mindazon államok legelterjedtebb lapjaiban, melyekbe csak némi kivételre lehetett is kilátás, konzulátusaink útján felhivatott a kereskedők és nagyobb fogyasztók figyelme a nálunk várható nagy termésre, másrészt a hazai termelők is felhívták, hogy nagyobb eladó készleteiket az orsz. gyümölcsetermelési ministeri biztosságnál jelentsék be. Ezen felhívásra külföldről nem kevesebb, mint 187 nagyobb gyümölcskereskedő, szálloda-tulajdonos és közélettel foglalkozó nevelőintézet fordult a ministeri biztoshoz egyik-másik gyümölcstípus beszerzése végett, a ki a természetnél az illető fogyasztók kívánalmait közvetítette. Nagymennyiségű üzlet nyert így lebonyolítást és ez évben alig egy vagy két külföldi cég tett csak panaszt a nem kielégítő kiszolgálás ellen.

Támogatta a ministerium ez év folyamán az Orsz. Magyar Kertészeti Egyesület által Budapesten rendezett országos gyümölcskiállítást és gyümölcsvásárt; a kecskeméti, szegedi, soproni, szombathelyi kisebb gyümölcskiállításokat, továbbá a makói hagymatermelő szövetkezetet; a magyar mezőgazdák vásárcsarnok-ellátó szövetkezetét; a kecskeméti, dévai, rimaszombati, pozsonyi nagyobb konzervgyárakat; a székelyföldi erdei gyümölcsfeldolgozó és a délvidéki földművesegylet zöldségfeldolgozó vállalatait; a nagybányai gazdasági egyletet; a nagykőrösi, pécsbaranyai és szegedi kertészeti egyleteket.

Hogy gyümölcstermesztésünknek az utolsó évtized alatt tett fejlődését a világversenyen bemutathassuk és nagyobb termelőinknek a külpiacon újabb összeköttetéseket szerezhessünk, a ministerium az ez évben Düsseldorfban rendezett nemzetközi kertészeti kiállításon, és pedig úgy az állandó, mint az időszakos kiállításokon is részt vett. Ezen kiállításon az állam támogatása mellett 29 hazai termelő vett részt. Ez volt az első amerikai rendszerű kiállítás, a melyen fajtánként 50 kilónál kevesebb mennyiséggel nem vett részt egyetlen magyar kiállító sem. Ezen újabb rendezéssel azt akartuk konstatálni, hogy mi is beléptünk a nagy gyümölcstermesztő államok közé s törekvésünk e téren is sikert aratott. Bár a nyár folytában uralkodó tartós szárazság folytán kiállított gyümölcsünk nem voltak oly nagyok, mint normális években és hizlalt gyümölcsöt egyáltalában nem tudtunk kiállítani, mégis a kiállított gyümölcs (magas törzsű fák termése) mind I. osztályú volt s más államok hasonló termésével szemben a magyar gyümölcs kielégítő árat ért el. Kiállítóink számos érmet és díszoklevelet nyertek s úgy anyagi, mint erkölcsi haszon jutalmazta e téren is törekvésünket.

A gyümölcsfeldolgozó gépek kikölesönzése által ez évben is lehetővé tette a ministerium a nagy mennyiségben termelt másod- és harmadrendű gyümölcs értékesítését. Az előző évben kikölesönzött állami feldolgozó gépek száma vásárlás útján megkétszereződött. Ki volt ugyanis osztva ez évben 21 db Győry-féle szeszfőző, melyek az ország különböző vidékein működtek; adományoztatott 7 községnek beépíthető Cassenille-féle szilva-aszaló kemence; kikölesönzötetett 20 nagyobb amerikai Ryder-féle aszaló, 2 szilvaosztályozó, 6 Mayer-féle szilvaifőzőüst, 22 czidermalom és ugyanannyi sajtó. Miután e gépek egy-egy községnek csak 3—6 hétre engedélyeztettek: 224 község kistermesztői jutottak így ily gépek kikölesönzése által gyümölcsük jobb és gyorsabb feldolgozásához.

A zöldségtermelés előmozdítása végett az Orsz. Magyar Kertészeti Egyesület az elmúlt évben is segílyt kapott, különösen oly célból, hogy a magvak kiosztása által a jobb új fajtákkal kísérleteket tétessen.

Azonkívül a székelyföldön (Szovátán és Sepsiszentgyörgyön), hol a zöldségtermesztés hátramaradt állapotban van: hivatali elődöm két bolgár kertészetet létesített, melyekben — a székely földműves ifjak és leányok napszámba felvételével — a zöldségtermesztést gyakorlatilag elsajátíthatták.

Továbbá 122 székely lelkésznek és tanítónak osztattak szét termesztés céljából magvak, a legjobb fajta és háztartásban a legszükségesebb zöldségfélékből.

A délvidéki földművelők gazdasági egylete — szövetkezeti úton szervezett zöldség-aszalás és uborkasavanyítás céljaira — szintén hathatósabb támogatásban részesült.

A felvidéken — főleg Árva és Liptó vármegyékben — a káposzta termesztése, mely a burgonyával együtt az ottani népek legfőbb élelmi cikkét képezi — utóbbi években hanyatlásnak indult, a természetni szokott káposztafajta degenerálódása következtében. Ezen elsatnyult káposztafajta kiküszöbölendő — az orsz. gyümölcészeti ministeri biztos által svédországi tanulmányútja alkalmával az alnarpi kertészeti iskolában megismert »Amorge« káposztafajta magvai osztattak szét a felvidéken, miután a Lőcsén, Nagybocksón, Szolyván és Breznóbányán tett kísérletek beváltak és e káposztafajta az ottani égalji és talajviszonyok mellett jól tenyészett.

Összehasonlító kísérlet tétetett továbbá a lőcsei, nagybocksói és tordai kertmunkásiskolákban, valamint a szolyvai és sepsiszentgyörgyi állami faiskolákban a főbb és legjobbnak tartott téli káposztafajtákkal. A Hamburgban (Dél-Afrika részére) annyira keresett tarka babfajta termesztése a két utóbb említett faiskolában szintén bevezetett. Az eredmények eddig is sikert ígérők.

A *dinnyetermesztés* javítása részben a kiválóbb kistermesztők jutalmazásával, részben pedig fajtiszta Turkesztáni, Cantaloup és Marsovszky dinnyemagvak kiosztásával mozdítatott elő. Több állami intézetben folyt a tiszta fajdinnyetermelés magnyerés végett. Csak sajnálni lehet, hogy a szárazság miatt — ép úgy, mint az előző évben a hűvös nyár miatt — kevés megfelelő és kifejlett gyümölcsből származó mag volt e célra nyerhető.

A *virág- és dísznövény-tenyésztést* illetőleg ez alkalommal is utalnom kell ama körülményre, hogy a kedvezőbb égaljú Rivieráról és Olaszországból nagy mennyiségben és olcsón behozott, levágott, nyíló virággal szemben kertészeink nem képesek a versenyt felvenni és így inkább a cserepes virágok előállítására szorítkoztak. Törekvésünk e tekintetben tehát csak arra irányult, hogy legalább a virágtenyésztés oly ágai fejlesztesseken nálunk, a melyek az égalji viszonyoktól függetlenebbek. E végből ez évben is állami támogatást kapott egy magánkertész a gyöngyvirág hajtására szükséges és külföldről nagy mennyiségben importált töveknek nálunk és a mi erdei gyöngyvirágunkból leendő szaporítása céljából. Kiküldetett végül egy fiatal kertész Belgiumba a virághajtás elsajátítására.

II. Állattenyésztés. Az állattenyésztés ügye az 1904. évben is az azt megillető gondozásban és segélyezésben részesült. Ennek tulajdonítható országszerte a tenyésztés helyes irányú fejlődése. A fejlődés ma még nem az összállományunk számbeli növekedésében, mint inkább az átlagos minőségbeli javulásban, valamint a tulajdonképeni tenyészanyagnak a rideg marhaállomány rovására észlelhető szaporodásában nyilvánul. A jóminőségű tenyészanyag állandó és olyan keresletnek örvend, hogy a piaczi árak — a múlt évi országos takarmányhiány daczára is — állandóan emelkedtek.

Állattenyésztésünk támogatása a lefolyt évben is az eddigi irányban mozgott: egyrészt anyagi segélyezéssel, másrészt azzal a felügyelettel, melyet a kormány külközegei révén, az állattenyésztést érintő törvények és szabályrendeletek szigorú megtartása tekintetében gyakorolt. Észre is vehető már a gazdaközönség és az állattenyésztési kerületi felügyelők közvetlen érintkezéséből eredő azon rendkívüli előny, mely a helyes tenyésztési elvek köztudatba jutását eredményezi.

Közvetlen anyagi segélyezésképen 3.977 db. bika, 2.174 kan, 211 kos osztatott ki a köztenyésztés céljaira, körülbelül 12% árkedvezménnyel és kamatmentes részletfizetésre. Kiszagdák jóminőségű tenyészanyagának díjazására 46.326 K államdíj használtatott fel; továbbá kerületenkint 300, összesen 6.300 korona összeggel jutalmaztattak a községi tenyészapaállatok legérdemesebb gondozói.

Az 1895. évi XLVII. t.-cikk a létesített országos szarvasmarhatenyésztési alaphól az 1904. évben — kizárólag kiszagdák részére történő tehénbevásárlás céljaira — 544.975 korona 4%-os kamatozás mellett 3—5 év alatt törleszthető kölcsön utalványoztatott ki.

Baromfitenyésztésünk fejlesztése érdekében a kiscgazdaközönségnek nemes fajta tenyészbarmfiak osztattak ki, közönséges parlagi baromfiakért cserébe. Minden igény azonban kielégíthető nem volt, mert a nemesítő baromfitenyészanyag nem állott kellő számban rendelkezésre.

A gödöllői m. kir. baromfitenyésztő telepen az 1904. évben 8 baromfitenyésztő munkás nyert kiképzést, valamenyen az intézet elhagyása után azonnal megfelelő alkalmazást nyertek.

A köztenyésztés emelésére kiosztott apaállatok számát és értékét, valamint a nyújtott árkedvezményt, úgy az állatdíjazásokon kiosztásra került államdíjak mérvét a statisztikai évkönyvben található táblás kimutatás tünteti fel.

A tejjgazdaság fejlődését az 1904. évben nagy mértékben gátolta a rossz takarmánytermés, melynek hatása még a rákövetkező évben is érezhető. A fokozatos fejlődés mindamelllett megvolt, mi legjobb bizonyítéka annak, hogy tejjgazdaságunk egészséges és szilárd alapokon nyugszik.

Az 1904. évben 67 új tejszövetkezet alakult, a tagok száma 5.531-gyel, az üzletrészek száma 7.175-tel emelkedett, és a szövetkezetek 6,752.269 liter tejjel dolgoztak többet fel, bevételeik 645.117 koronával gyarapodtak.

Az 1904. évi kimutatás szerint 584 tejszövetkezet van 55.981 taggal és 93.839 üzletrésszel, 95,364.909 liter tejet dolgoztak fel és bevételeik 10,213.933 korona.

A takarmányinség folytán a tej és tejtermékek ára jelentékenyen emelkedett és miután a kereskedelem már a multban is foglalkozott az egyes községekben az úgynevezett »tejcsarnokok« felállításával, fokozottabb mérvben folytatta ezt az év folyamán, úgy, hogy a csarnokok száma az év folyamán mintegy 40-nel szaporodott, és ma legalább már 100 ily csarnok működik.

Kivitelünk nem fokozódott arányosan a tejjgazdaság fejlődésével, oka ennek a bel-fogyasztás tetemes emelkedése, mert a jó minőségű vaj és sajt a városokban mindinkább nagyobb keresletnek örvend.

Kivitelünk emelkedett a vajnál 2.139 m. m.-val, a tejnél 25.853 m. m.-val, a sajtnál 434 m. m.-val.

A mult évben megindult caseingyártás megerősödött, a kivitel 223 m. m.-ról 1.893 m. m.-ra emelkedett.

A tejjgazdaság fejlesztésére fog szolgálni a Szabadkán építendő kiviteli vágóhid, mert lehetővé teszi a hússertésenyésztés nagyobb mértékben való meghonosítását. A hússertés pedig legbiztosabban és aránylag igen jól értékesíti a sajt- és vajgyártásnál visszamaradt tejhulladékokat.

A méhtenyésztés érdekében az 1904. évben működött egy felügyelő és egy méhészeti segéd a központban, egy méhészmester, egy méhészeti vándortanító és egy kertészeti oktató a gödöllői állami méhészeti gazdaságban, továbbá nyolcz méhészeti vándortanító a kerületekben.

Az első kerületi méhészeti vándortanító, szolgálattételre a méhészeti gazdaságba osztatván be, a kerületben nem működhetett, s ezért az első méhészeti kerületben (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) ideiglenesen egy napidíjas vándortanító alkalmaztatott az oktatás ellátására, kivel a vándortanítók létszáma nyolczra emelkedett. Hogy a méhészmunkástanulók a kertészet, fatenyésztés és a szőlőművelésben is kiképzést nyerjenek, a méhészeti gazdaságba ez évben egy kertész-tanító is alkalmaztatott.

Az 1904. esztendőben a gazdaságban kiképezést nyert 10 méhészmunkás-tanuló, 4 az első évfolyamon, 6 pedig a másodikon. A másodéves tanulók a szeptember hónapban megtartott záróvizsga után azonnal alkalmazásba léptek, hol jelenleg is kiváló szorgalommal működnek. Velük együtt a gazdaságban kiképzett méhészmunkások száma ez idő szerint 16.

Az 1904. év folyamán a gazdaságban nyolcz időszaki tanfolyam volt, kettő földműves-kiscgazdák, egy lelkészek, kettő néptanítók, egy nők és kettő erdőőrök részére. A földműves-

Tejjgazdaság.

Méhészet.

kisgazdák és néptanítók tanfolyama három-három, a lelkészek, nők és erdőőrök két-két hétig tartott.

E tanfolyamokon részt vett 39 földmives-kisgazda, 14 lelkész, 40 néptanító, 20 nő, 33 erdőőr, összesen 146-an.

A tanfolyam-hallgatók 14 hármas és 93 egyes kaptárt készítettek, melyeket a kezdethez legszükségesebb segédeszközökkel együtt a tanfolyam elvégzése után adományképpen magukkal vittek.

A gazdaságban a fásítás ez évben is folytatódott és alsó területének mézelőnövények termelésére fentartott táblái közé a mézhozam fokozása végett jávor- és hársfák ültetettek. Az egyvári, kétéves és évelő-növények termelése a rendkívüli szárazság miatt kellőleg nem sikerült, a magkészletből kiosztásra csak kis mennyiség volt fordítható.

Az állami méhészeti gazdaság méhészetére, de az egész országra is ez az év egyike volt a legrosszabbaknak. A rendkívüli szárazság minden virágot elhervasztott, hordás csak a korai phacelia, akác, hárs és egynémely mézelő bokorról volt.

A zsálya, de különösen az izsóp ez évben is beigazolták jó mézelő voltukat, a szárazságot jól állják, homoktalajban kitűnően díszlenek.

A gazdaság ez évben 16 métermázsa mézet termelt, mely kicsinyben és nagyban értékesített, részint pedig etetésre visszatartott és felhasznált.

A méhcsaládok őszkor igen jól beteleltek.

A gazdaságnak kaptárrendszere a három keretsoros állókaptár. E rendszer szerint folyik az országban a tanítás is. A hordások jobb kihasználása végett négykeretsorú állórendszerű kaptárakkal tett kísérlet jól bevált.

A méhészmunkás-tanulók a rendes tanítási időn kívül a tél folyamán készítettek 35 drb. hármas kaptárt, számos apróbb eszközt, kijavították a dúczokat, gyakorolták a méhesépitést.

A tanulók által készített hármaskaptárakat lelkészek, néptanítók és földmives-kisgazdák adományképpen kapták.

A méhészeti vándortanítók községekben 566, földmives-iskoláknál 6, tanítóképzőintézetknél 7, erdőőri szakiskoláknál 4, mindössze 583 előadást tartottak.

A méhészeti felügyelő a budapesti kertészeti tanintézetnél, a III-ik kerületi pedig a pozsonyi vinczellér-iskolánál egész évben tanították a növendékeket a méhtenyésztésre.

Székhelyén lévő tanítóképezdében minden vándortanító a téli hónapokban rendszeresen tanította a méhtenyésztést. Tavasszal, nyáron és őszkor, ha hivatalos úton nem voltak, rendben tartották az intézeti méheseket, július és augusztus hónapban pedig a méheseket kezelő kertészek oktatásával foglalatostkottak.

Méhészeti eszközök adományában 14.771 korona erejéig 250 méhés, 6 tanintézet és 1 gazdasági egyesület részesült.

Selyem-
tenyésztés.

Az 1897—1903-ig terjedő időről szóló kormányjelentés olyan részletesen foglalkozik selyemtenyésztésünkkel, hogy ennek ismertetéséhez most úgyszólván semmit hozzá nem fűzhetünk és ezért csakis az 1904. évi termelés eredményének felsorolására szorítkozunk.

Ezen évben örvendetesen emelkedett a selyemtermelők száma és pedig Magyarországon 3.687-tel, Horvátországban 1.323-mal. Az összes termelők száma pedig 112.712-re rugott, míg 1903-ban összesen 107.702 család foglalkozott selyemtenyésztéssel az országban, vagyis 5.010-zel kevesebb, mint 1904-ben.

A tenyésztők nagyobb számával természetesen fokozódott az a gond, hogy a tenyésztőket helyesen kioktassuk és ez képezte legfőbb feladatát a felügyelőségnek.

A felügyelőség a szervezése utáni első években tartott népies előadásokat a selyemtenyésztésről a tanítóknak és a népnek. Később azonban ez irányban nem fejthetett ki behatóbb tevékenységet, mert a selyemtenyésztésnek rohamos fejlődése gyakorlatilag teljesen lekötötte a felügyelőség működését, a mit az az egy adat is megmagyaráz, hogy 25 év alatt a selyemgubó-termelés 2.000 kilóról 2 millió kilogrammra emelkedett.

A meglévő szederfaállomány teljes kihasználásával azonban már nem lévén várható ilyen nagymérvű fokozódása a termelésnek, visszatért a felügyelőség a tenyésztők kioktatására és e téren iparkodott beható tevékenységet kifejteni, mert tudatában van annak, hogy helyes kioktatás mellett a tenyésztők aránylag kevesebb fáradsággal több és jobb gubót termelnek és több jövedelemhez jutnak.

Eddig különböző nyelveken kiadott nyomtatványok kiosztásával terjesztette a felügyelőség a tudnivalókat a selyemtenyésztés terén. Most élőszóval tart előadásokat a nép nyelvén és még 150 vetített képpel világítja meg az előadást.

1904-ben 370 községben 55.000 hallgató előtt tartott ilyen előadást, mely iránt mindenhol a legnagyobb érdeklődés nyilvánult.

A mi a gubótermést illeti, ez 1904. évben nem volt kedvező, mert míg 1903-ban az országban egy unczia (25 gramm) pete után 28 kilogramm gubót termeltek, addig 1904-ben ugyanezen petemennyiség után csak 25 kilogramm volt a gubótermés, a mi majdnem 100.000 kilogramm csökkenésnek felel meg.

A gubótermelésnél mutatkozott e kedvezőtlen eredmény azonban a rossz időjárásnak tulajdonítható, hiszen az 1904. évi kedvezőtlen időjárásnak hátránya más gazdasági ágaknál is érezhető volt, sőt a gabona és más terményeknél aránylag még nagyobb hatással volt, mint a selyemtermelésnél.

A mi a selyemgombolító gyárakat illeti, 1904. év végével teljesen elkészült a lugosi fonógyár és 1905 év január havában üzembe vétetett. Ezen fonógyárnál a munkáviszonyok olyan kedvezők, hogy azt előreláthatólag egy év alatt átadhatjuk azon olasz czégnak, a ki azt bérbe vette. Így most már 6 selyemfonógyár működik Magyarországon.

Selymünk jó hírve évről évre terjed és a legjobb árakat éri el a világpiacokon. Már megnyertük Európa legkövetelőbb piacát, a Rajna vidékét és ezzel nagyobb és nagyobb tért hódít selymünk Amerikában is, a mi azért bir nagy fontossággal, mert ma már Amerika legjelentékenyebb piacza az európai selyemnek.

Különböen a fonógyárakra vonatkozó adatokról az alábbi kimutatásban számolunk be:

A fonógyár működési helye	B é r l ő	Orsók száma	Munkásnők száma	A munkásnők és alkalmazottak évi keresete	Évenként előállított selyemfonál mennyiség	A font selyem értéke (megközelítőleg)
				korona	kg.	korona
Tolna	A felügyelőség saját kezelésében	120	270	77.787	12.700	546.100
Pancsova	M. Iglér's Neffe Bécs	120	270	78.000	15.000	645.000
Ujvidék	Camille, Berenger Vaugneray (Franciaország)	150	300	100.000	19.000	817.000
Győr	Dumas & Martin, Lasalle (Franciaország)	120	270	78.000	15.000	645.000
Komárom	Henckell Du Buisson Co., London	156	298	96.263	19.500	870.000
Összesen		666	1.408	430.050	81.200	3.523.100

A tolnai selyemfonógyár a felügyelőség saját kezelésében lévén, ez adatok teljesen pontosak. A többi fonógyárra nézve pedig, melyek bérbe vannak adva, a számadatok igen megközelítőek. A fent kimutatott 1.408 munkásnőn kívül, a kik egész éven keresztül vannak alkalmazva, a selyemtenyésztésnél az év bizonyos részében még alkalmazva vannak: a szekszárdi petekészítő és gócsövezési állomáson 700 munkásnő 63.000 korona keresettel. A 24 gubóraktárban 1.100 munkásnő 100.000 korona keresettel és a petekészítő állomásokon 460 munkásnő 13.000 korona keresettel.

A szederfatenyésztés terén is ugyanazon intenzívebb irányt követtük 1904-ben, mint a selyemtenyésztés terén.

Ez évben kiosztatott 1.961 liter szederfamag, 7,856.900 drb. 2—3 éves magági csemete és 118.463 drb. kiültetésre alkalmas szederfa.

Különösen pedig nagy figyelmet fordított a felügyelőség a kiültetett szederfák gondozására. Ezért kibővítette fatenyésztési osztályát és három egyén folyton utazva, gyakorlatilag oktatják a szederfa helyes kezelésére és gondozására mindazokat, a kik a felügyelőségtől szederfát kaptak. A felügyelőség nem elégedett meg azzal, hogy a szederfatenyésztésről ábrákkal ellátott nyomtatványokat adott a feleknek, hanem a selyemtenyésztésnél vetített képek kíséretében tartott előadásban felölelte a szederfatenyésztést is.

Ez intézkedések bizonyára sikerre fognak vezetni a fásítás terén. A felügyelőség egyrészt gyakorlati oktatást ad a fák helyes kezelésében és gondozásában: másrészt pedig folytonosan ellenőrzi mindazokat, a kik szederfákat kaptak a felügyelőségtől és amennyiben a községek elhanyagolják az ingyen kapott szederfákat, ezt az illetékes főszolgabíró-sággal, az állami és törvényhatósági utak mentén ültetett szederfák gondozásánál mutatózó mulasztást pedig az illetékes kir. államépítészeti hivattal közli és mindaddig sürgeti a hiányok pótlását, míg ez tényleg meg nem történt.

Még az egyes vármegyék selyemtenyésztéséről kiadott évi jelentésekben is kiterjeszkedik arra, hogy egyes községekben milyen ápolásban és gondozásban részesítették a felügyelőségtől kapott szederfákat és ha ez irányban mulasztásokat tapasztal, ezeket nyilvánosságra hozza.

A most ismertetett eljárásnál gyakorlatilag behatóbb ellenőrzés a szederfatenyésztés terén alig gondolható, ha tekintetbe vesszük azt, hogy a községek száma ezrekre, az útvonalak kilométer szakasza pedig százakra megy, a hol szederfát ültettek és a községi kertészeket, valamint az útszemélyzetet gyakorlatilag és elméletileg külön tanfolyamon is kioktatja a felügyelőség a szederfatenyésztésre.

Végül a szederfatenyésztés emelése érdekében a járási faiskola-felügyelők útján mintegy 6.933 községben gyakorol ellenőrzést a felügyelőség a faiskolák és a szederfatenyésztés felett. Saját költségén pedig 90 szederfa-iskolát tart fenn és az ezekben nevelt fákat szegény községeknek, továbbá állami és törvényhatósági utak befásítására ingyen osztja ki. A saját faiskoláinál arra is súlyt fektet a felügyelőség, hogy a kisebb területű és meg nem felelő faiskoláit felhagyja és nagyobb területeken nagyobb arányban termel fákat.

Még a magánvállalkozást is kihasználja a felügyelőség a szederfatenyésztésnél, amennyiben egyeseknek csemetéket ad és az ezekből nevelt fákat később megvásárolja.

A selyemtermelésre vonatkozó részletes adatok a statisztikai évkönyvben vannak feltüntetve.

Halászat és
haltenyésztés.

Halászatunknak és haltenyésztésünknek, mint termelésnek eddigi folytonos emelkedése az 1904. év folyamán sem szünetelt. Igazolja ezt egyrészt a tógazdaságok és gondozott állóvizek, valamint a közvizek behalásztását végző fiasítótelepek és ivadéknevelőhelyek szaporodása, másrészt a halászati társulatok rendszeres tevékenységének az eredménye, mely a halászati jogok értékének fokozatos növekvésében nyilvánul.

Rendszeres tógazdaság létesült Radványban (Bihar vm.) 145 k. holdon, Regőczén 72 k. holdon, Törökkanizsán 6 k. holdon, Csupakon 6 k. holdon; kisebbek átlag 1 k. holdnyi terjedelemben Szőregen, Breznóbányán és Gácson; az eddigiek kibővítették Turán 10 k. holddal, Ikerváron 12 k. holddal. Ez idő szerint 68 helyen 6.750 k. hold vízterületet foglalnak el a halastavak. Tervek készültek a kiskomáromi uradalomban Kiscséri pusztán, továbbá Mikén, Alsóegreskátán, Csóron, Vigváron és Taranyban létesítendő tógazdaságok számára.

Szaporodott a gondozott állóvizek száma is és pedig Békéscsabán 8 k. holddal, Mosonszentandrásán 402 k. holddal; összesen 50 helyen 5.294 k. holdon folyik ily módon haltermelés.

A Tisza folyó behalásítására Taskonyban 22 k. hold ivadéknevelő tó készült el. Tervek készültek Nagytárkány, Veresmart, továbbá Dragsina és Temesújlak községek határában létesítendő ugyanily célú ivadéknevelő helyekre.

Pisztrángköltőtelep 13 helyen létesült, u. m.: Csupakon, Lutilán, Alsósebesen, Iglón, Kisszebenben, Szentkeresztbányán, Nalácson, Ohababisztrán, Privigyén, Nagybányán, Szokoláron, Szilváson és Malakón. Az eddigiekkel együtt 129 ilyen telep működik a hegyi vizeknek pisztrángféle halakkal való népesítésén.

Halászati társulat 2 alakult a lefolyt évben és pedig a Maros-Torda vármegyei felső 1.158 k. holdon a Maroson, továbbá a Sály-Jánk-Szamosújlak-Hermánszegi h. társulat 87 k. holdon a Holt-Szamoson. Ezekkel együtt immár 61 társulat működik együtt 255.586 k. hold vízterületen gondozva a halászatot. Köztük különösen elismerést érdemel a Balatonbélről Balatoni halászati részvény-társaság, melynek mérlege 132.494 K. nyereséggel záródott. Kifogtak 9.493 métermáza halat, abból 780 m. m. fogassüllöt.

Haltermelésünkre károsan hatott a múlt évi nagy szárazság, úgy a mesterséges halastavaknál, mint a közvizeknél, úgy, hogy e miatt a benépesítés munkája is fokozottabb mértékben lesz folytatandó, hogy a halállományban mutatkozó hiány mielőbb pótolassék.

Az államnak a vizek népesítésére vonatkozó munkáját jellemzik a következő adatok. Kiosztatott a kormány 3,210.000 drb közönséges és szivárványos pisztráng ikrát, 56 millió fogassüllő ikrát, 30.000 drb rákot és 19 pár tenyészpontyot.

Végül megemlítenéd, hogy a halhúsnak a tógazdaságok útján való tömegesebb termelése, úgyszintén a vidéki piacokon való halértékesítés teljes szervezetlensége a halértékesítés egészséges alapokra való fektetésének szükségességét annyira megérlelte, hogy ezzel a kérdéssel is foglalkozni kellett. Egyrészt a termelő érdekében a tömeges eladást kell megkönnyíteni, másrészt pedig a piac igényeit kell úgy kielégíteni, a mint azt a fogyasztók érdeke követeli. E végből oly intézmények létesítése iránt indítottak tárgyalások, melyek ezen cél megvalósítására alkalmasak.

A közérdekű vadászati ügyek előmozdítása az előző években megindított irányzatban folyt tovább.

Vadászat.

A hasznos vadtenyésztés érdekében 19, az ország különböző vármegyéiben fennálló, különösen oly vadásztársulatnak, a mely területein vagy kevés, vagy éppen semmi fogoly- és fácánállománnyal nem bír, összesen 33 drb fácánkakas, 132 drb fácánnyúl és 265 pár eleven fogoly adományoztatott ingyenesen tenyésztési célokra és megfelelő kikötésekkel gondoskodás történt arról is, hogy ezen értékes tenyészanyag kiméletben, szakszerű óvásban és gondozásban részesítve, céljának megfelelőhessen. Ezen kívül vérfelfrissítés és a vadászati szakoktatás gyakorlati fejlesztése céljából, a m. kir. erdőőri szakiskolák vadászterületeire is 27 fácánkakas, 24 fácánnyúl és 35 pár fogoly küldetett. Fácánkakasból a vadászterdei szakiskolának az ott már meglevő nagyobb állománynak megfelelően kellett többet juttatni, hogy idővel onnan lehessen a közszükséglet részére a tenyészanyagot biztosítani. Összesen tehát 816 darab tenyészvad osztatott ki ezen évben, a hasznos vadtenyésztés előmozdítására.

A hasznos vadállománynak, valamint a háziállattartóknak oly nagy károkat okozó hiuzok és farkasok pusztítása az 1904. évben is jutalomdíjak kifizése által a következő eredménnyel fokoztatott. A dűvadpusztítók nyilvántartására és bejelentésére utasított 89 törvényhatóság közül 18 törvényhatóság területéről érkezett be érdemleges jelentés, a melyek alapján 41 darab elpusztított hiuzért és 145 darab kiirtott farkasért a pusztítók részére összesen 4.670 korona jutalomdíj engedélyeztetett e tárcza terhére. A farkasok, 14 darab kivételével, mind a Királyhágón túli vármegyék területein ejtettek el. Legtöbb farkas pusztított el Csíkvármegyében és pedig 41 darab; ezután sorakoznak: Szeben 18, Udvarhely 16, Ung 11, Hunyad 11, Nagy-Küküllő 10, Szolnok-Doboka 10, Alsó-Fehér vármegye 9 farkassal. Hiuzt Csík vármegyében irtottak ki legtöbbet és pedig 7 darabot;

Udvarhely vármegyében 6, Zólyom vármegyében is 6 darabot; Szepes vármegyében 5, Brassó vármegyében és Liptóban 4—4 darabot, Háromszék vármegyében és Zemplén vármegyében 3—3 darabot stb.

Vadkárok miatt az 1904. évben 10 panaszjelentés érkezett, azokon kívül, a melyekben a panaszlók a védekezés módját is megjelölve, egyidejűleg kivételes lelövési engedélyt kértek fővadra. E panaszok Kolozs, Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Bereg vármegyékből a vad-disznók, Bars, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Vas, Zala és Fehér vármegyékből a fővadak, Besztercze-Naszód vármegyéből a medvék és farkasok kártevésai miatt emeltettek; ezek megszüntetése iránt a fenforgó viszonyokhoz képest történt intézkedés. A fővadak által az erdő- és mezőgazdaságban okozott károk megszüntetése céljából indokolt esetekben a vadászati idő meghosszabbítása engedélyezett szarvasokra és dämvadakra, mert tekintettel az ez évi nagy szárazságra és ennek folytán az egész országban bekövetkezett szűk takarmánytermésre, e kivételes engedélyek megadása fokozottabb mérvben volt szükséges, mint más esztendőknben.

A vadértékesítésre különösen jó hatással volt a vezetésem alatt álló ministeriumnak az eleven vadak külföldre szállítását szabályozó 105.921/1903. évi sz. rendelete, mely 1904. évi január 1-én lépett életbe. Míg ugyanis az említett rendelet egyrészt megakadályozza a vadászterületeknek üzérkedés céljából való oktalan kipusztítását, másrészt a tényleges vadfölslegnek tetemesen jobb árak mellett való értékesítésére nyújt alkalmat, miáltal a vadtenyésztésnek, mint fontos gazdasági ágának érvényesülése mozdított elő.

A nagyobb vadasterületek tulajdonosai ennek folytán mérsékeltek a lelövést s főlőleges vadjaikat a ministeriumtól nyert szállítási engedélyek igénybevételével, sokkal kedvezőbb árak mellett, élő állapotban értékesítették, mint tenyészvadat, s ily módon 126 esetben kiadott szállítási engedély alapján ezrekre menő vad, leginkább mezei nyúl, fácán és fogoly, úgyszintén nagyszámú fácántojás, továbbá csekélyebb számban szarvas, dämvad és őz vitetett ki az országból. A kiadott 126 szállítási engedélyből 23 esik Somogy, 13 Pozsony, 12 Torontál, 10 Fejér, 9 Komárom, 7 Békés, 6—6 Veszprém és Tolna, 5 Pest-Pilis-Solt-Kiskun, 4—4 Vas és Nyitra, 3—3 Jász-Nagykun-Szolnok, Moson, Baranya, Borsod és Csanád, 2—2 Szabolcs, Sopron, Szatmár és Nógrád, 1—1 Csanád, Győr és Maramaros vármegyékre.

A vadászati szakoktatás tekintetében a lefolyt évben igen fontos intézkedés történt. A m. kir. erdőőri szakiskoláknál ugyanis, megfelelő vadászterületek hiányában, az intézeti növendékek ez idő szerint még nem nyerhetnek a mai fokozottabb igényeknek megfelelő vadászati kiképeztetést, ennélfogva egyelőre kísérletképen a liptóújvári erdőőri szakiskolának 3 és a vadászerdei szakiskolának 1 növendéke a gödöllői koronauradalom valkói erdőgondnokságába rendeltetett ki, abból a célból, hogy ottan a fővad okszerű tenyésztése, óvása, cserkelés, vadbefogás, vadszállítás stb. tekintetében a vadőri szolgálatot és tudnivalókat elsajátítsák, hogy ezek azután a többi erdőőrt a vadőri gyakorlati teendőkhöz bevezethessék.

Ez az intézkedés a jövő években oly módon fog fejlesztetni, hogy egyrészt a vadászati szakoktatás céljaira ez idő szerint is legjobb területekkel bíró vadászerdei szakiskola vadászterülete a szükséges tenyészanyaggal még bővebben láttatik el és a modern vadászterületek mintájára, lehetőleg minden szükséges technikai berendezésekkel szereltetik fel, hogy ily módon az intézeti növendékek a vadtenyésztés, óvás és védelem segéd-eszközeivel, a mesterséges és a vadontenyésztés tudnivalóival a legalaposabban megismerkedhessenek; másrészt a vadászati dolgokban magukat különösen kitüntető növendékek szakismereteik továbbfejlesztése érdekében, az erdőőri szakiskola elvégzése után, esetleg állami ösztöndíjakkal olyan magánuradalomban teljesítsenek egy-két évi gyakorlati szolgálatot, a hol egyéb más vadak is tenyésztetnek, mint a minők az illető erdőőri szakiskola területén előfordultak. Ily módon az erdőőri szakiskolai növendékek, a vadászati segéd-személyzet tudnivalóinak minden ágában, úgy elméleti, mint gyakorlati úton, teljes kiképzést fognak nyerni és a vadtenyésztő jogos igényeit kielégíthetik.

Az erdőőri növendékek száma — a kik, mint a fentebbiekből is kitűnik, a vadászati segédszolgálatra is képesítő végbizonyítvánnyal távoznak az intézetből — az 1904. évben Vadászerdőn 20 első és 20 másodéves, Liptóútváron 26 első és 26 másodéves, Görgény-szentimrén ugyancsak 26 első és 26 másodéves, Királyhalmán 12 első és 12 másodéves volt.

Az alapszabályaik jóváhagyása végett jelentkezett vadásztársulatok közül 8-nak alapszabályai láttattak el megerősítési záradékkal.

Tárgyalások folytak az érdekelt társmínisteriumokkal a volt úrbéresek, közbirto-kosságok, hegyközségi területek vadászati jogának kezelése és bérbeadása, úgyszintén a hegyőrök fegyverviselése és vadlelövési joga tárgyában; vadászati kihágási ügyekben; a vadorzások korlátozása és a hatósági felügyelet szigorítása, úgyszintén a vadászatról szóló 1883. évi XX. t.-cikk 38-ik szakaszában körülírt kivételes intézkedésnek több törvényhatóság területén való életbeléptetése tárgyában; vadszállításra alkalmas jéggel hűthető waggonok berendezése tárgyában stb.

Végül a hazai vadtenyésztés fejlődésének szemmeltartása céljából a m. kir. erdőfelügyelőségek ezúttal is összegyűjtötték a vadlelövési adatokat az egész országban s a minísterium azok közhírré tételéről ezúttal is gondoskodott.

Az állategészségügyi közszolgálatot az 1904. év végén 624 m. kir. állatorvos látta el. Ezek közül 7 kerületi állategészségügyi felügyelői teendőket végzett, 544 a vármegyei és városi első- és másodfokú állategészségügyi hatóságokhoz, 6 határszéli szolgálatra, 12 a belépő állomásokra, 9 a kőbányai és barcsi m. kir. állategészségügyi hivatalhoz, 21 a budapesti állatvásárokon szervezett állatorvosi szolgálatra, 10 a vezetésem alatt álló minísterium állategészségügyi főosztályába, 7 a kerületi m. kir. állategészségügyi felügyelőkhöz, 5 törvényhatósági m. kir. állatorvosokhoz volt beosztva s végül 3 külföldre kirendelve teljesített szolgálatot.

Az állategészségügyi szolgálatnak hathatósbabb ellátása érdekében a különleges helyi viszonyoknál fogva a lefolyt évben egyes járási m. kir. állatorvosi állások működési körének kettéosztása folytán a belügyminíster úrral egyetértőleg a bereg vármegyei Alsóvereczkén, a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei Aszódon, a háromszékmegyei Nagyborosnyón, a szebenvármegyei Nagydísznódon és végül a torontálvármegyei Oppován, összesen tehát öt helyen új járási m. kir. állatorvosi állás szerveztetett.

Községi és körállatorvosi állások 1904. évben is több helyen szerveztettek és több üresedésben volt állás betöltetett ugyan, mindazonáltal a helyi állategészségügyi teendők ellátása helyenként még mindig nehézségekkel járt úgy, hogy ezen feladatok teljesítésére a lefolyt évben is több m. kir. állatorvos részére helyettesítési engedélyt kellett adni.

A marharakodó vasúti és hajóállomások száma az 1903. év végén összesen 1.245 volt. Az 1904. év folyamán engedélyzetett 21, megszűnt 2, s így az 1904. év végén 1.264 marharakodó állomás volt az országban. Az állatorvos-szakértői szolgálatot ezeken az állomásokon nagyobb részt m. kir. állatorvosok látták el.

Az 1904. év folyamán a következő fontosabb állategészségrendőri rendelkezések történtek:

a) A ragadós száj- és körömfájás ellen való védekezés az eddigi rendeletek összevonásával egységesen szabályoztatott.

b) A tyúkpestis ellen való védekezés céljából azonos intézkedések tétettek, mint a milyenek 1903. évben a baromfikolera ellen elrendeltettek.

c) A tavaszi haszonállat-összeírás foganatosítása és az adatok rendszeres összeállítása, továbbá

d) az állatvásárokon beszerzendő községi apaállatok kiválasztásánál való közreműködés díjmentessége, valamint

e) az állatvásárokon a marhalevelek átírásának szabatossága, az átírás fennakadás nélkül való teljesítése és begyakorolt marhalevelkezelők alkalmazása iránt intézkedés történt.

Állategészség-
ügy.

Általános
állategészségügyi
intézkedések.

Belföldi állat- és állati nyers-termény-forgalom.

A belföldi állat- és állati nyersterményforgalom szabályozása ügyében tett intézkedések :

a) A ragadós száj- és körömfájás miatt zárlat alatt álló területekről származó hasított körmű egészséges állatoknak a budapesti közvágóhidakra való szállítása szabályoztatott.

b) A Budapestre levágásra hozott szopós borjúk közül a tenyésztésre alkalmasaknak továbbtartásra elszállítása megengedett.

c) Magyarország vészmentes, valamint sertésvész és sertésorbáncz miatt lezárt területeiről sertéseknek Pozsonyba az ott létesített zárt sertésvásárra (sertés konzumvásárra) ottani levágásra való behozatala megengedett.

d) A fertőtlenítendő vasúti kocsiknak a vonatokkal mily módon való továbbítása szabályoztatott.

e) Intézkedés történt, hogy az élőbaromfiak szállítására szolgáló üres tartályok (ketreczek, kosarak stb.) vasúton vagy hajón való szállításra csak teljesen tiszta állapotban vétessek fel.

f) A szárított sertéstrágya vasúton szállítása újból szabályoztatott.

g) A leölt borjúk, sertések, juhok és kecskék Horvát-Szlavonországok területéről Fiuméba szállítása szabályozást nyert.

Külfölddel való állat- és állati nyerstermény-forgalom.

Magyarországból Ausztriába és külföldre, illetve az onnan Magyarországra irányuló állat- és állati nyersterményforgalomra tett intézkedések :

a) Az Ausztriába irányuló forgalom az ezen állammal fennálló 1899. évi kölcsönös megállapodásokhoz mérten bonyolított le; a Bécsbe kirendelt m. kir. állategészségügyi felügyelő ezen forgalom akadálytalan lebonyolítása körül a felek kérelmére, mint a múltban, úgy az 1904. évben is igen számos alkalommal eredményesen járt közben a cs. kir. osztrák kormánynál; a határszélen a m. kir. állatorvosi ellenőrző szolgálat 1904. évben is elejét vette sok károsodásnak és tilalmi rendelkezések alkalmazására okot szolgáltatott esetnek.

A versenylovaknak és ügető versenylovaknak marhalevél helyett az illető versenyegyletek igazolványaival a magyar korona országai és Ausztria között való kölcsönös forgalma kiegészítő szabályozást nyert.

b) A Németbirodalomba való állatkivitel tekintetében az 1902. évi V. t.-czikkbe iktatott állategészségügyi egyezmény határozmányainak pontos megtartására, főleg pedig a marhalevelek szabatos kiállítására és kezelésére figyelmeztető rendelet adatott ki oly czélból, hogy a magyarországi állatszállítmányoknak a német határon a marhalevelek hiányossága miatt való feltartóztatása elkerültessek.

Az 1900. évi június 3-iki vágóállat és húsvizsgálati németbirodalmi törvény alapján a hús közvetlen átvitele ügyében, úgyszintén a kisebb mértékben trichinás és a sertésvészben könnyen megbetegedett sertésektől származó hússal való elbánás tekintetében a német Bundesrat által tett kétrendbeli módosító rendelkezés, továbbá

c) a Franciaországba küldött sózott húsnak és sonkának származási bizonyítvánnyal szükséges ellátása ügyében kiadott francia, és

d) az Olaszországba postacsomagban küldött füstölt és sózott húsnak származási igazolvánnyal szükséges ellátása iránt tett olasz rendelkezés közzé tétetett.

e) Svájcba való állat- és állati nyersterménybevitelre vonatkozó rendeletek összehonattak és kiegészítve egy egységes rendeletben újból közzététettek.

f) A Szerbiából Magyarországra jövő s a belépő állomási kezelésen már átment állatszállítmányokban útközben netalán előforduló elhullások esetén követendő eljárás figyelmeztető rendelettel szabályoztatott.

g) A Rumániába küldendő nem kikészített állati bőrök származási és egészségi igazolványainak szabatos kiállítása tekintetében intézkedés történt.

h) Az amerikai Egyesült-Államokba szállítandó állati termékek egészségi bizonyítványainak konzuli hitelesítése iránt tájékoztató rendelkezés történt.

i) Pestis miatt Ázsia egyes részei, Brazília, Paraguay és Egyiptom ellen, kolera miatt Syria partvidéke, keleti marhavész miatt pedig a kelet-afrikai angol gyarmatok és Kréta-sziget ellen áll fenn külön tilalom.

Az ország területén négy méntelep van föllállítva, úgymint: a székesfehérvári öt teleposztálylyal, 299 fedező állomással; a nagykőrösi ugyancsak öt teleposztálylyal, 266 fedező állomással; a debreczeni hat teleposztálylyal, 268 fedező állomással és a sepsiszentgyörgyi méntelep három teleposztálylyal, 113 fedező állomással. A 946 fedező állomáson 3.084, s a 168 bérlőnél 183 mén volt, összesen tehát 3.267 mén állott rendelkezésre. A mének száma a múlt évinél 59-czel volt több, de a fedező állomások száma 8-czal csökkent, de ezzel szemben a nagyobb forgalmi góczpontokon az állomási mének száma szaporítottatott. Az állomás-mének 127.614 kanczát fedeztek be; fedeztetési díj czímen befolyt 850.758 korona; a bérmenek 5.639 kanczát fedeztek be, fedeztetési díj czímen befolyt 152.000 korona.

Lótenyésztés.

Egy ménre tehát átlagosan 40,7 kancza s 306,8 korona esik; egy kanczára esik 7,4 korona.

A méntelepek állományába az állami ménesek neveléséből összesen 208 darab fiatal mén osztatott be. Kipróbálás végett vezényelve volt összesen 127 darab fiatal mén; vásároltatott összesen 108 darab mén.

Az anyakanczák száma a négy állami ménesben az 1904. év végével 1.081 darab, az 1903. év végével 1.033 darab volt.

A kishéri ménes lóállománya az 1904. év végével 734 drb volt. Az ország angol telivér tenyésztésének fejlesztése czéljából a kishéri 15 darab fedező törzsmén 1904-ben magántulajdonban lévő 161 kanczát fedezett be, a miért 107.600 korona fedező díj folyt be. Az árverés útján eladott 7 darab angol telivér éves csikóért befolyt 30.900 korona, az átlagár tehát 4.414 korona. A számfeletti és selejtlovak, valamint az említett éves csikók eladásából befolyt az 1904. év folyamán 66.410 korona.

A bábolnai ménes lóállománya az 1904. év végével 816 darab volt; az itteni törzsmének összesen 5 magánkanczát fedeztek be, fedeztetési díj fejében befolyt 480 korona. A számfeletti és selejtlovak eladásából befolyt 25.895, a bolgár kormánynak eladott 1 drb ménárában 4.000 korona. A méntelepeknek átadott 39 darab fiatal mén átszámítási ára fejében 78.000 korona, összesen tehát 107.895 korona folyt be.

A mezőhegyesi ménes lóállománya 1904. év végével 2.238 darabból állott; a 27 darab törzsmén összesen 1.022 darab magánkanczát fedezett be 10.970 korona fedező díjért. A lóértékesítésből az 1904. év folyamán 542.155 korona folyt be. Községi ménül 113 darab adatott át egyes községeknek, majd a vételár készpénzbeli lefizetése, majd részletfizetés mellett 800 és 600 korona közötti árban összesen 53.300 koronáért.

A fogarasi ménes lóállománya az 1904. év végével 392 darab volt. A törzsmének magánkanczát nem fedeztek. Lóértékesítésből befolyt összesen 48.903 korona, beleszámítva a méntelepeknek átadott 21 drb ménnek az árát, 33.600 koronát is.

Az állami ménesekben tehát a lóértékesítésből, továbbá a méntelepeknek átadott 173 darab saját nevelésű mén átszámítási ára fejében és végül a községeknek eladott 113 drb községi mén ára fejében összesen 818.663 korona folyt be.

A bábolnai és mezőhegyesi ménes egészségi állapota a lefolyt évben kedvező volt, de a kishéri és a fogarasi ménesben a mirigykór és hurutos tüdőlob pusztított a szopós csikók között. A legkedvezőtlenebb volt az egészségügyi állapot a fogarasi ménesben, a hol az elhullás 6,3%-ot tett ki; a legkedvezőbb pedig a mezőhegyesi ménesben, a hol az elhullás csak 1,6%-ra rúgott.

A ménesek állományából a bécsi cs. és kir. lovaglótanár-képzőintézethez 12 darab, a káposztásmegyeri falkavadász-társulathoz 14 darab és a »Polo-Club«-hoz 6 darab kancza volt vezényelve kipróbálás végett; valamennyi igen jó képességűnek bizonyult.

Ménesbirtokok,
gödöllői korona-
uradalom, kolozs-
tordai ménes-
gazdaság és
palánkai csikó-
telep.

A mezőhegyesi, kisbéri, bábolnai és fogarasi ménesbirtok, a gödöllői koronauradalom, valamint a kolozs-tordai ménesgazdaság és palánkai csikótelep kezelésében változás nem volt

A fogarasi ménesbirtokon 1902-ben megkezdett lentermelés kielégítő eredményt mutatott fel, s minthogy Sárkány községben szövetkezeti alapon lenkikészítőgyár van alakulófélben, a jobb értékesítési viszonyok folytán a lentermelés még fokoztatni fog.

A bábolnai ménesbirtokon épült burgonyalisztgyár berendezése annyira előrehaladt, hogy az 1905. év őszén üzembe lehet helyezni.

A gödöllői koronauradalomban a rosszabb talajminőségű birtokrészek szeszgyár felállítását teszik indokolttá, amiért is a tápiószentgyörgyi majorban 1905. év folyamán gazdasági szeszgyár épül, szesz kísérleti állomással egybekötve.

A selyemtenyésztés terjedésének elősegítése céljából a bábolnai ménesbirtokhoz tartozó banai u. n. »Töröktag«-on és a kisbéri ménesbirtokon epreskert létesítettett.

Kincstári fürdők.

A tárczám kezelése alatt álló gyógyfürdők, u. m.: Herkulesfürdő, Vizakna, Ránkfüred és Radnaborberek fejlesztése érdekében lényegesebb változtatások és beruházások nem történtek s az érdekükben kifejtett működés főleg az épületek, parkok, utak és sétányok fentartására, bővítésére és szépítésére terjedt ki.

Herkulesfürdőn intézkedések tétettek arra, hogy egy új toronyház és a vágóhid építése, továbbá a gyógyteremépület éttermének kibővítési munkálata a kora tavasszal megkezdhető legyen. A légegett nagyvendéglő helyére építendő új szálló és étteremépület tervei és költségvetései elkészültek 420.000 korona előirányzattal.

A főbérelő Temesi Agrártakarékpenztárral a bérleti szerződés felbontását célzó tárgyalások újból felvételtek, sőt még az 1904. év során annyira előrehaladtak, hogy az egyezség 1905. év első napjaiban megkötődött.

A vizaknai sós gyógyfürdő tervbe vett fejlesztése folytatódott. A fürdőtelep belsejébe benyuló idegen telkek 1904. évig kettő kivételével megszereztek, míg a fenmaradt két benyuló telek közül az egyik 1904. év folyamán megvásároltatott, a másik kisajátítása iránt pedig a lépések megtétettek. Az építeni szándékolt új fürdőház, szálloda és gyógyterem létesítése érdekében tervpályázat hirdettetett s a beérkezett pályamunkák közül egyik némi módosítással kivitelre alkalmasnak találtatott.

A fürdőnek édes vízzel való ellátása végett a szükséges előmunkálatok folyamatban vannak.

Kisebbsjavadalmazású állami tisztviselők közül ismét számosan részesültek Herkulesfürdőn, Ránkfüreden és Vizaknán fürdő kedvezményekben.

Nyaralótelepek.

A tárczám kezelése alatt álló nyaraló-telepek, úgy mint: Szentiványi-Csorbató-telep, Fenyőháza, Tátralomnicz, Liptóújvár, Lillafüred és Magura fejlesztése érdekében nagyobb beruházások nem eszközöltettek, s az érdekükben kifejtett működés főleg az épületek tatarozására, sétányok és utak gondozására s bővítésére szorítkozott.

Fenyőházán a nyaraló-telep központjában levő u. n. »Vise Mline« dülő megszereztetett és pedig olyformán, hogy részben megvásároltatott, részben a Perusin havasi legelőért tulajdonosaikkal kicseréltetett. A létesítendő villamvilágítás tervei elkészítettettek; a berendezés az 1905. évre maradt.

A Tátralomniczot és Csorbató-telepet bérlő Magyarországi Szálló és Fürdő Vállalat r.-t. a tátralomniczi nagy szálló felépítését befejezte s a Csorbató-telepen emelendő 50 szobás szálló építését megkezdette.

A turistaság és idegen forgalom emelése végett a kiránduló- és turistautak fentartása és hálózatának fejlesztése állandó gondoskodás tárgya volt.

III.
Erdészet.

Magyarország erdőgazdaságilag művelt területe, az 1904. év folyamán 7.607 k. holddal szaporodott és az év végén 13,018.647 k. holdból állott.

Ez a szaporodás a területek újabb felmérése folytán foganatosított kisebb terület-helyesbítések mellett legfőképen onnan ered, hogy Hunyad vármegyében a folyamatban

levő birtokrendezések következtében oly erdőterületek soroltattak az erdőtörzskönyvbe, a melyek eddig nem voltak erdőként nyilvántartva, továbbá, hogy az úrbéri birtokrendezések alkalmából a volt úrbéreszek részére legelőilletőség fejében kiadott erdőterületeknek egyes olyan részletei, melyek talajminőségüknél fogva az 1879. évi XXXI. t.-cz. 2. illetve 4. §-ának hatálya alá soroltattak s mint ilyenek az 1898: XIX. t.-cz. 1. §-ának c) pontja értelmében állami kezelésbe voltak veendőek, ez alkalommal több esetben az erdők állományába felvették és végül, hogy több, az 1879. évi XXXI. t.-cz. 165. §-a és az 1894. évi XII. t.-cz. 13. és 14. §§-ai alá eső vízmosás és kopár terület kijelöltetvén, befásítás alá vétetett.

Talajminőség szerint az erdők állományában nyilvántartott területek osztályozásában a következő változás állott be: a véderdők állománya 19.075 holddal, a futóhomokon álló erdők pedig 1.153 holddal apadt; ellenben a feltétlenül fentartandó és az ezen megszorítás alá nem eső erdők állománya 6 468 s illetve 21.367 holddal gyarapodott. Ezen változásokat egyrészt a talajminőség helyesebb meghatározása, másrészt és különösen ama körülmény idézte elő, hogy a mult év folyamán a Hunyad vármegye területén fekvő véderdők revizio alá vétettek. A fanemek szerinti megoszlást tekintve, a tölgyerdők állománya apadt, a a fenyő-, bükk- és más lombfa-erdők állománya pedig gyarapodott.

Az erdők fentartását veszélyeztető s törvénybe ütköző erdőirtások az 1904. év folyamán számbavehető mértékben nem fordultak elő.

Az üzemtervek rendelkezései és az 1879. évi XXXI. t.-cz.-nek az erdők fentartására vonatkozó általános határozatai értelmében 1904-ben összesen 176.498 k. hold területet kellett volna az erdőbirtokosoknak beerdősíteni. Tényleg beerdősített 107.641 k. hold s így hátralékban maradt 68.857 hold.

A hátralékot leginkább az idézte elő, hogy a tölgy- és egyéb fagyagtermés az országos szárazság miatt igen hiányos volt, sőt a legtöbb helyen teljesen kimaradt. De mint más években, hátráltatta az erdősítéseket most is sok helyen az a körülmény is, hogy a letarolt területekről a termelt faanyag kellő időben ki nem szállítottott.

Történt viszont az 1904. évben 7.151 holdon olyan erdősítés is, a mire a birtokosok nem voltak kötelezve. Lényeges akadálya az erdősítések fogantatásának még ezidő szerint is az a sajnos körülmény, hogy az ültetéshez szükséges erdei facsemetek termeléséről nemcsak a kis- és középirtokosok, hanem helyenként még a nagyobb birtokosok sem gondoskodnak. Ezért sok esetben, midőn a birtokosok a költségeket maguk nem voltak képesek elviselni, az erdei facsemetekertek telepítése állami segélylyel is előmozdítottott.

A kopár területek beerdősítésére pedig nemcsak az »országos erdei alap« és az »államsegély kopár területek befásítására« című költségvetési hitel terhére fentartott csemetekertekből, hanem a kincstári erdők csemetekertjeinek fölöslegéből is nagyobb mennyiségű csemete osztatott ki. Rendelkezésre állott erre a célra mintegy 55 millió különféle facsemete s ebből kiosztatott a lefolyt évben 1.975 folyamodó erdőbirtokosnak összesen 41 millió 69 ezer csemete, melylyel 8.837 holdat erdősítettek be. Az erdősítés sikere kezdetben igen kedvező volt, de a nyári abnormis hőség és szárazság az ültetvények túlnyomó részét tönkretette. A fenti csemetemennyiségbe azonban nincs befoglalva az a csemetekészlet, a mely az állami kezelés alatt álló községi stb. erdők és kopárok birtokosainak osztatott ki az állami csemetekertekből és a melyet a kincstár maga használt fel saját erdeiben erdősítésre.

Azon szegénysorsú birtokosoknak, kik kopár, vízmosásos területeik befásítására még a fásításnak az 1879. évi XXXI. t.-cz. 165. §-a alapján való elrendelése előtt önként vállalkoztak, az 1904. évi költségvetésbe erre a célra engedélyezett hitelösszegeből 4.288 holdnyi többé-kevésbé veszélyes kopár terület befásításának segélyezéseképen 919 birtokos között összesen 91.147 korona pénzsegély osztatott ki, az 1905. évi költségvetés előirányzatában pedig ugyancsak erre a célra, továbbá a csemetetermesztésre és magvak kiosztására stb. 300.000 korona vétetett fel.

Ugyancsak az erdősítési kedv fokozása czéljából az elmúlt évben is 18 erdősítési jutalom tüzetett ki, összesen 9.000 korona értékben, olyan kopárok erdősítésének jutalmazására, melyek állami segély igénybevétele nélkül az 1904. évben foganatosítottak.

Ezek a jutalmak, melyekért már eddig is 23 erdőbirtokos 841 hold erdősítéssel pályázott, 1908-ban fognak kiosztásra kerülni.

Az 1899. évben teljesített és az 1904. évben megbírált erdősítésekre annak idején összesen 9.000 korona értékben 6 nagy és 12 elismerő jutalom tüzetett ki. Ezek közül a 6 nagy és 6 elismerő jutalom Tiliska, Brezova, Zajzon, Hosszúfalu, Guraró községeknek, a szentantalfai nemesi közbirtokosságnak, Wagner Ágoston, Wachsmann Albert, Buchwalder Jónás, Kovácsy Jenő és König Kálmán magán erdőbirtokosoknak és Gyulafehérvár r. t. városnak adományoztatott. Hat elismerő jutalom ezúttal nem volt kiadható.

Ezeken a jutalomban részesített birtokosokon kívül több más versenyző is méltánylást érdemlő sikert mutatott fel nagy költséggel teljesített erdősítésével. Ezek közül hét nagybirtokosnak és Szeged szab. kir. városnak az erdősítés terén kifejtett buzgalmukért elismerés fejeztetett ki, öt erdőtiszt, két gazdatiszt, két községi jegyző, nyolcz uradalmi és járási erdőőr, egy gazdabíró és egy béres pedig az erdősítések közvetlen vezetése körül kifejtett dicséretes munkásságukért külön jutalomban részesültek.

Az erdei tüzesetek a rendkívüli nagy szárazság következtében az előző évekhez képest az egész országban igen gyakoriak voltak és sok helyen a tűz nagy kárt okozott, nevezetesen Rimaszombat r. t. város, Libetbánya és Ponik községek, továbbá az oroczi és osztrolukai volt úrbéresek, valamint a m. kir. erdőkincstár rezsőparti és gróf Andrassy Dénes hitbizományi erdejében. Említésre méltó szél törések Gömör- és Kis-Hont vármegyében a Kóburg hercegi uradalomban, Máramaros vármegyében a kincstári erdőkben és Hont vármegyében Selmeczbánya szab. kir. város és Kóburg herceg szentantali erdejében fordultak elő, a hol nagymennyiségű luczfenyő törzs esett a szélvihar áldozatául.

Veszélyesebb természetű rovarkárok az 1904. évben egyfelől Szepes vármegyében mutatkoztak, hol a szürovar a szokottnál jóval nagyobb mennyiségben lépett fel és éppen azért annak további szaporodása ellen költséges intézkedéseket kellett tenni; másfelől Alsó-Fehér, Nagy-Küküllő és Maros-Torda vármegyék tölgyeseiben okozott nagymérvű károkat ez évben is az úgynevezett sárgafaru pille hernyója. Megfigyelések, tanulmányok és kísérletek történtek ugyan a rovartani állomás közreműködésével a szakszerű irtás kérdésében, de a rovar rendkívül nagymérvű elterjedése folytán a rendszeres irtás elrendelésétől, mint a meghallgatott szakértők egybehangzó véleménye szerint sikert egyáltalában nem ígérő s a birtokosok anyagi erejét meghaladó költségekkel összekötött hiú kísérlettől el kellett állani.

Az erdőtörvény rendelkezéseivel szemben elkövetett tilos cselekmények és mulasztások miatt az erdőbirtokosok ellen 201 esetben indított meg az erdőrendészeti eljárás.

Az erdőrendészeti áthágások miatt, törvényes eljárással kirótt pénzbüntetésekben az 1904. évben 157 eset után 13.079 korona 37 fillér, az erdei kihágások után kiszabott pénzbüntetésekben pedig 123.561 korona 20 fillér folyt be az országos erdei alapba.

Az »országos erdei alap« összes bevétele az 1904. évben 182.207 korona 38 fillér, kiadás 105.867 korona 05 fillér, tiszta vagyona pedig az 1904. év végén 922.898 korona 75 fillér volt.

Faanyagok vizen való szállítására 101 birtokosnak adatott usztatási, illetőleg tutajozási engedély.

Magyarországban az 1904. év végén az erdők szakszerű kezelését összesen 1.487 hatóságilag feleltetett erdőtiszt teljesítette. Ezekből az erdőtörvény 17. §-ában megnevezett erdőbirtokosoknál alkalmaztatott 1.152 erdőtiszt, kik közül 983 az előirt teljes minősítéssel bírt, 169-en pedig törvényes minősítés nélkül azon az alapon voltak alkalmazhatók, mert már az erdőtörvény életbeléptetése idejében erdőtiszti minőségben szolgáltak. Magánerdő-

birtokosok szolgálatában az 1904. év végén 335 hatóságilag felesketett erdőtiszt állott, kik közül azonban csak 43 bírt erdészeti oklevéllel.

Az erdőtörvény 17. §-ában megnevezett birtokosok erdejében az 1904. év végén 5.581 hatóságilag felesketett erdőőr volt alkalmazva, a kik közül az erdőőri szakvizsgát 4.329 tette le.

Magánerdőbirtokosok szolgálatában 5.335 hatóságilag felesketett erdőőr állott, ezek közül azonban csak 334 tette le az erdőőri szakvizsgát.

A felesketett erdőőrökön kívül az erdőőrzésnél 6.764 erdőszolga segédkezett.

Erdészeti felsőbb szakoktatásra a selmeczbányai bányászati és erdészeti főiskolába az 1903/4. tanévre beiratkozott 84 hallgató, a tanév végén az erdészeti szakosztályt 21 hallgató végezte el sikeresen, kik közül 14 lépett állami szolgálatba.

Erdészeti
szakoktatás.

Az 1904. év tavaszán és őszén Budapesten megtartott erdészeti államvizsgálatokon megjelent 20 egyén közül 18 nyert erdészeti oklevelet.

Az erdőőri teendők végzésére alkalmas egyének kiképzésére az 1904. évben is négy erdőőri szakiskola tartatott fenn, még pedig Vadászerdön (Temesvár mellett), Királyhalmán (Szabadka mellett), Liptóújfárott és Görgényszentimrén.

Az ország 12 városában megtartott erdőőri szakvizsgálatokon összesen 308 egyén jelent meg, kik közül 260 állotta ki a vizsgálatot.

A kincstári erdőhatóságok kezelése alatt álló erdőbirtok állománya az 1904. év folyamán jelentékenyen szaporodott, a mennyiben a kisebb vételeket és birtokcseréket mellözve Máramaros vármegyében a máramarosi faipar-részvénytársaságtól Havasmező és Oroszkő község határában 16.161 kat. hold (9.300 hektár), Háromszék vármegyében pedig báró Szentkereszty Zsigmond, valamint Zathureczky Gyula és társaitól Papolcz és Zágon községek határában 14.971 kat. hold (8.614 hektár) kiterjedésű ingatlanokat sikerült ez évben a kincstár részére megszerezni; viszont egyes területek — mint a korábbi években — részint eladattak, részint pedig telepítési célokra engedtetek át, avagy a birtokviszonyok rendezése folytán idegen tulajdonba mentek át. Végeredményükben ezek a területváltozások a kincstári erdők birtokállományának 28.064 kat. holddal (16.151 hektárral) való szaporodását mutatják. A kincstári erdők értékében bekövetkezett változásokat részint ezek a területváltozások, részint pedig a kezelési és üzleti építkezésekre, valamint a szállítási berendezésekre fordított beruházások okozzák.

A kincstári erdőkre egyes erdőhatósági kerületekben még nehezedő fajzási, legeltetési, makkoltatási és más szolgálalmak és birtokviszonyok rendezésének ügye 1904. év folyamán is előbbre haladt, nevezetesen a bustyaházai kerületben Técső és Huszt koronavárosokban és Dombó községben az úrbéri mérnöki munkálatok a már megkötött egyezségek alapján folyamatban vannak, tárgyalás alatt vannak továbbá a liptóújfári kerületben a vázseczi és csorbai közös havasi legelők elkülönítése, a sóvári kerületben az alsóhámori és mocsolyási telepések birtokviszonyainak rendezése, a nagybányai kerületben a felsőbányai közös erdők megosztása, a lugosi kerületben Temessziget község, a zágrábi kerületben pedig Zlobin és Novi-Zagon községek határában fekvő erdőket terhelő szolgálalmak megváltása és a Frohm-féle örökös favásárlási szerződés felbontása. A birtokviszonyok rendezése különben annyira előrehaladt már, hogy a birtok kiterjedéséhez képest aránylag csak kevés számú eset megoldása van még hátra, egyes esetekben azonban a birtokviszonyok végleges rendezését az igényjogosultak túlköveteléseai késleltetik.

A kincstári erdők fatermésének értékesítési módjában az 1904. év folyamán nem történt változás, a fatermés, úgy, mint eddig is, nyilvános árverés útján értékesített és pedig ott, hol a viszonyok megengedték, tövön, terület szerint, egyes kerületekben ellenben, hol erdőápolási és egyéb erdőgazdasági érdekek azt indokoltá tették, a kincstár által kitermelt állapotban adatott el. Egyes erdőhatósági kerületekben alább az »erdészeti építkezéseknél« részletezett szállítási berendezéseknek létesítése folytán a faértékesítési

viszonyok jelentékenyen javultak. A faárak általános emelkedése által pedig az erdők jövedelme jelentékenyen emelkedett.

A kincstári erdőbirtok kezelésével megbízott hivatalok szervezetében az 1904. év folyamán az a változás történt, hogy a megvásárolt két nagyobb erdőbirtok kezelésére Máramaros vármegyében Havasmező, Háromszék vármegyében pedig Kovászna székhelyvel egy-egy új erdőgondnokság szerveztetett; ezenkívül a bustyaházai kerületben a felsőszínevéri erdőgondnokságnak a kezelés belterjesebbé tétele céljából történt kettéosztása folytán Alsókalocsa székhelyvel szintén egy új erdőgondnokság szerveztetett; viszont a lippai főerdőhivatal kerületében az apátfalvi erdőgondnokság — miután a kezelésére bízott erdőbirtok az előző években csekély kivétellel eladatott — az 1904. év folyamán megszűnt.

A kincstári erdőrendezősek szervezetében nem történt változás. Az erdőrendezősek vezetői mellé 1904. évben 55 műszaki tisztviselő volt beosztva, kik túlnyomó részben üzemátvizsgálási munkálatokkal, az eladásra kerülő nagyobb vágásterületek fatömegének megbecslésével, erdőművelések felügyeletével, birtok- és határrendezésekkel, új birtoktörzskönyvek összeállításával, valamint az újabban vásárolt erdőbirtokok felmérésével és kisebb műszaki teendőkkel foglalkoztak, ezenkívül pedig az összes üzemtervek szakszerű fogantatására felügyeltek.

A kincstári erdőművelések terén mutatkozó hátramaradás az előző évi jelentésekben felhozott indokokon kívül annak is tulajdonítható, hogy egyes kerületekben a már megkezdett erdőművelési munkálatokat a nagy szárazság miatt félbe kellett szakítani. Meg kell itt különben említenem azt, hogy a száraz időjárás nemcsak az által okozott a kincstári erdőkben kiszámíthatatlan károkat, hogy a legutóbbi 3—4 év alatt erdősített területeken a csemeték jelentékeny része elpusztult, úgy, hogy ezen csemeték pótlása egyes területekben jelentékeny költségeket fog igényelni, hanem az által is, hogy a nagy szárazság folytán keletkezett gyakori erdei tüzek nagy kiterjedésű fiatalosokat, sőt különösen a kolozsvári kerületben kihasználásra érett erdőt és nagyobb értékű már kitermelt faanyagot is elpusztítottak.

Építkezések.

Az 1904. év folyamán a kincstári erdőknél a rendelkezésre bocsátott költségelőirányzatnak megfelelően nyert a fölmerült szükséglet kielégítést; így nevezetesen:

1. A »*Beruházások*« címének »*Kezelési és üzleti építkezések*« rovatán előirányzott összeg terhére a kisebb berendezési, felszerelési és építési munkákon kívül, 1 régi erdőori laknak átalakítása és kibővítése erdőtisztai lakká megkezdett, 4 új erdőtisztai melléképület, 8 új erdőori lak és melléképület, 1 új erdőori melléképület, 2 vadőri lak, 1 útkaparóház, 1 árúraktár, 1 tisztai és 2 altisztai lakhoz tartozó kút, 1 duzzasztó, 1 vízfogógát, 1 út építése, 9 tisztai és 5 altisztai lak átalakítása rendeltetett el és fogantatott s 1 árúraktár építése folytatott és befejeztetett.

Ugyanezen címnek »*Kincstári havasok gazdasági berendezésének költségei*« rovatán pedig a kincstárnak Máramaros vármegyében lévő három havasi legelőjén egyrészt a belterjes kincstári havasi gazdálkodás érdekében, másrészt az okszerű havasi gazdálkodás meghonosítása céljából, a legelő állatok részére a szükséges istállók és a tejtermékek kezelése és feldolgozása végett, megfelelő nagyságú majorok létesítettek.

2. Az 1904. évi XIV. t.-cikk alapján rendelkezésre bocsátott *beruházási* előirányzathoz a fenyőházi villamos műnek építése folytatott és legnagyobb részben befejeztetett, a görgényvölgyi gőzüzemű, keskeny vágányközű erdei iparvasút építése megkezdett, a feketegaramvölgyi gőzüzemű, keskeny nyomközű erdei iparvasút és a novii sodronykötelpálya nyomjelzési s tervkészítési munkái folyamatba tétettek.

3. A »*Rendes kiadások*« címének »*Kezelési épületek fentartása*« rovat terhére a kincstári erdők használata alatt lévő tisztai, altisztai lakok és egyéb segédszemélyzet részére szolgáló lakások és ezek tartozékának fentartása az előirányzat és a fenforgó szükséglet alapján végeztetett.

4. A »Rendes kiadások« címének »Üzleti épületek és szállítási eszközök« rovata terhére végeztettek a kincstári erdők kihasználására, az erdőtermények kiszállítására és feldolgozására szolgáló épületek és berendezések jókarban tartásával, valamint az ideiglenes jellegű ily épületek és berendezések létesítésével felmerült kiadások.

5. A »Rendes kiadások« »Egyházi és jótékony célok« rovatán előirányzott összeg keretén belül, az úgynevezett kegyúri épületeken évenként és állandóan felmerülő kisebb-nagyobb szabású tatarozásokon kívül Vörösvágás községben (Sáros vármegye) egy római kath. jellegű elemi népiskola építtetett.

Az állam által az 1898. évi XIX. t.-cz. szerint kezelt erdők és kopár területek kiterjedése az 1904. évben 3,293.048 k. h. (1,895.149 hektár) volt, 7.399 község határában és 15.195 birtokos tulajdonában. A birtokosok az államnak összesen 623.338 korona kezelési átalányt fizettek.

Az állam által kezelt községi és némely más erdők és kopár területek.

Az említett területeken kívül az állam kezelte az 1890. évi XIX. t.-cz. szerint a volt naszódvidéki községeknek 45 község határában fekvő 281.071 k. holdnyi (161.756 hektárnyi) erdeit is, mely erdők kezelési költsége 123.011 koronát tett ki.

A kezelést teljesítő beszerzei m. kir. erdőigazgatóság és 43 m. kir. állami erdőhivatal az említett két törvényben előirt feladatuknak, a rendelkezésükre állott személyzet számához képest, az 1904. évben is általában véve jól megfeleltek.

Teljesen elkészítettek és jóváhagyás végett beterjesztettek 303 rendszeres erdőgazdasági tervet, összesen 112.392 k. holdról; a külső erdőrendezési munkálatokat befejezték további 383 birtoknak 78.925 k. holdján; ezen kívül 661 birtok 191.938 k. holdján gondoskodtak a birtokhatárok biztosításáról.

Kijelölték mindenütt a fahasználatokat ott, a hol azok engedélyezve voltak és a hol birtokosok azokat igénybe venni kívánták.

Teljesítették a mesterséges erdősítéseket olyan mértékben, a mint azt az időjárás, a rendelkezésre állott munkaerő és költségösszeg, vetőmag- és csemetekészlet megengedte. Az 1904. évben mesterséges úton be lett volna erdősítendő az előírás szerint, a természetes úton felújult területek levonásával összesen 49.927 k. h., ebből beerdősített 27.907 h., úgy, hogy az erdősítés terén a hátralék még mindig 22.020 kat. holdat tesz ki, melyet azonban legnagyobb részben a nehezen helyrehozható régiebb mulasztások rovására kell írni.

Az állam az 1904. évben is hathatósan támogatta a birtokosok erdősítéseit a szükséges ültető anyagnak részben díjtalanul, részben pedig mérsékelt áron való adományozásával, a mennyiben az állam költségén fentartott 510⁴ kat. holdnyi (294¹ hektárnyi) 144 csemetekertből kiosztott a birtokosok közt összesen 62,512.000 darab erdei facsemetét. De a birtokosok maguk erejéből is figyelemre méltóan igyekeztek csemeteszükségletükön segíteni, az által, hogy saját költségükön 2.944 csemetekertet tartottak fenn 800² kat. hold kiterjedéssel s az azokban nevelt csemetékből összesen 55,936.000 darabot használtak fel erdősítéseikhez.

Az 1904. év végén készletben maradt még az állami csemetekertekben 100,754.000 darab, a birtokosok csemetekertjeiben pedig 106,082.000 darab különböző fajú erdei facsemete.

A kezelőszemélyzet kijelölte mindenütt a legeltetés ellen tilalom alá helyezett erdőrészeket is, melyek kiterjedése az 1904. évben is az erdők összes területének 36⁰/₁₀-át tette.

A kezeléssel megbízott személyzet közreműködött az 1904. évben uralkodott nagy szárazság okozta károk enyhítésére megindított segítő akció munkálataiban is, a mennyiben késedelem nélkül kijelölte a rendkívüli viszonyokra való tekintettel s a szárazság tartamára ideiglenesen legeltetésre engedélyezett 230.334 kat. holdat, a fűhasználatra engedélyezett 16.693 kat. holdat, a lombtakarmány-termelésre engedélyezett 44.881 kat. holdat és az alomszedésre engedélyezett 48.708 kat. holdat.

Az 1898. évi XIX. t.-cz. II. czimének hatálya alá eső közös birtokosságok törvényes szervezkedése — a m. kir. állami erdőhivatalok közreműködésével — az 1904. évben is tovább folyt s az 1904. év végéig 2.422 birtokosság terjesztette be törvény szerint megállapított gazdasági ügyviteli szabályzatát az illetékes közigazgatási erdészeti bizottságokhoz. A jóváhagyásra beterjesztett szabályzatok közül 1.798 nyert jóváhagyást s a jóváhagyott szabályzatok alapján 457 birtokosság szervezkedett véglegesen.

Az erdőbirtokosok erdeik őrzésére az 1904. évben 630 közös (ügynevezett járási) és 346 külön erdőrt tartottak, kik mind birtak az előirt törvényes minősítéssel; az erdőőrök kiségtetésére 7.317 erdőszolga alkalmaztatott.

Az államerdészet a selyem- és gyümölcsstermelésnek is segítségére volt, a mennyiben a m. kir. állami erdőhivatalok 6 állami eperfa-csemetekertet (75 kat. hold kiterjedésben) és 16 állami gyümölcsfaiskolát (112² kat. hold kiterjedésben) tartottak fenn. Az eperfacsemetekertekből 107.000 darab eperfacsemete bocsájtatott a selyemtenyésztési felügyelőség rendelkezésére s készletben maradt még az 1904. év végén 513.000 darab. A gyümölcsfaiskolákból részint más állami gyümölcsfaiskolák szükségleteinek fedezésére, részint pedig községeknek és egyeseknek kiadatott összesen 133.000 darab iskolázásra alkalmas különböző fajú vad gyümölcsfa-magcsemete és 39.000 darab kiültethető gyümölcsfaoltvány. Készletben maradt az 1904. év végével a gyümölcsfaiskolákban 127.000 drb. három éves, 178.000 db. két éves és 235.000 drb. egy éves különböző fajú nemesített gyümölcsfaoltvány, továbbá 108.000 darab nemesítés alá kiiskolázott, valamint 537.000 darab kiiskolázott és egyszersmind már be is szemzett vad gyümölcsfacsemete és 282.000 darab különböző iskolázni való magági csemete.

IV. Az 1895. évi XLVIII. t.-cz. alapján vízi beruházások czimén 1904. évben 7,613.790 K 23 fillér állott rendelkezésre, a melynek terhére következő nagyobb munkálatok hajtottak végre, illetőleg engedélyeztettek:

Vízügyek.
a) Állami munkálatok.

A Dunán az 1895. évi XLVIII. és 1898. évi XX. t.-cz. alapján végrehajtott szabályozás 1903. évben részint folytattatott, részben új munkálatok engedélyezésével további előhaladást tett. A Felső-Dunán a meglevő szabályozási művek kiegészítésére, fentartására és a kisvízi hajóút biztosítására szükséges építményekre 432.661 korona 31 fillér adatott ki; az ezzel kapcsolatosan létesített pozsonyi téli kikötő kőmunkálatai után a Templom-tér és Haltér közti szakasz betudásával, vállalati végjárandóságul, kikötő-karókra és házi kezelésben végzett munkákra 45.313 korona 84 fillér; az érsekújvári Dunaág balparti vezértöltésébe épített zsilip után vállalati járandóságul 8.504 K 01 fill. fizettetett ki, házi kezelésben végzett kisebb munkákra kifizettetett 468 K 19 fill.

A pozsonyi téli kikötő bejáratának kotrásáért 13.120 K 64 fillér, a komáromi téli kikötőnél hasonló természetű munka után 32.047 K 16 fill. adatott ki. Mindkét munkát a tiszai kotrás-vezetőség házilag hajtotta végre.

Győr városával egyetértőleg a győr—gönyői Kis-Duna szabályozása engedélyeztetett oly módon, hogy a költséget 400.000 koronáig Győr városa viseli, míg a többletet a földmivelésügyi tárca vállalta el arra az esetre, ha a munkának házi kezelésben való kivitele mellett annak költsége a 400.000 koronát meghaladja. A munkához szükséges kő beszerzése vállalati úton történt; a kő szállítása és beépítése házi kezelésben a felső-dunai állami vontató-berendezéssel, a kotrás az állami kotróval történik. 1904. évben kotrásra 66.680 K 50 fill. kő-beszerzésre 85.363 K 98 fill., kőszállításra 45.851 K 48 fill., házi kezelésben végzett munkára 24.111 K 56 fill., összesen 222.007 K 52 fillér költetett el.

A lágymányosi és újpesti téli kikötők bejáratainak vállalati úton végzett kotrására 15.162 K 71 fill. adatott ki.

A Ráczalmás—Paks közötti 1901—1906. évben végrehajtható szabályozási munkálatok után a vállalatnak 954.070 K érvényesített, a visegrádi és bogdányi kincstári kőbányák-

ból szállított 38.985³⁶ m³ kő ára fejében 98.588 K 77 fill. és felügyeleti költségekre 25.837 K 50 fill. utalványoztatott ki.

A bogyiszlói átvágás alatti gemenczi Dunaszakasz szabályozására 657.063 K 72 fill. engedélyeztetett. Az egész munka 1905-ben kerül kivitelre.

A Baja fölötti csanádi és koppányi átvágás közti Dunaszakasz további szabályozására a kisrezét-szigeti csúcs 338.004⁴² m³ földmunka kotrás útján való eltávolítása engedélyeztetett. A munkát a tiszai állami kotrótelep házi kezelésben 134.730 K 56 fill. költségen végezte.

Mohács és a mohács—kölkedi ármentesítő társulat töltéseinek bedőlés elleni biztosítására a mohácsi alsó sziget jobbparti mellékága elzárására kiadatott 52.927 K 19 fill.

A közvetlenül Mohács alatti mocsos-sirinei Dunaszakasz szabályozására összesen 359.401 K 68 fill. engedélyeztetett. A munkának legnagyobb része 1904-ben 296.843 K 99 fillér költséggel végrehajtatván, 1905. évben kerül befejezésre.

Az 1901. évben megindított darázs-kiskőszegi Duna-szakasz folytatólagos szabályozására a Tavarnik-sziget partjainak 330 m. hosszban való biztosítása 50.698 K 50 fillér költségen hajtatott végre.

A Kiskőszeg község előtti Dunapart és védtöltés lábazatának és a töltésnek hullámerés elleni biztosítása, valamint a Magyar Folyam és Tengerhajózási részvénytársaság állomás-helyének rakodó módon való kiképzése, végül a magán-hajók részére szükséges rakodó lejáró kiépítése 40.552 K 58 fillér összköltségen végrehajtatott.

A borovo—vukovári partvédezet kiegészítő munkálatai 307.640 K 55 fillér költségen végrehajtatottak.

Az 1903. évben szabályozásában befejezett palánkai Dunaszakasznak lefelé folytatását képező csébi szakasz szabályozása 913.961 K 82 fill. költséggel megindított oly módon, hogy 1904. és 1905. években nyerjen befejezést. Az 1904. évben végzett munka után 400.000 K fizettetett ki.

A hajózás érdekében a palánkai téli menhely bejárata 25.533 K 29 fill. és a Szávatorok feletti cigány-szigeti téli kikötő bejárata 17.151 K 02 fillér költségen kikötortatott, hogy a hajók bejárata kis-viznél is biztosítva legyen. Mindkét kotrást a tiszai állami kotrótelep házi kezelésben végezte.

Az alsó Béga hajózhatóvá tételét célzó munkálatokból 1904. évben folyamatba tétetett az écskai duzzasztó gát és a Nagybecskerek—Écska közötti balparti vontató építése. Kifizettetett 168.150 K 01 fill. A Temes folyónál az Oppova község melletti Dunavác-Dunának 1903. évben megindított elzárása befejeztetvén, vállalkozó végjárandóságára 8.482 K 98 fill. fizettetett ki.

A Vág folyón az ónyi, Kamocsa jobbparti, Szered és Szerdahely menti partbiztosítási munkálatokra összesen 192.068 K 76 fill. használtatott fel. Fel kell említeni, hogy a zsolna—tornóci szakaszon az 1904. évi XIV. t.-cz. nyújtotta hitel terhére partbiztosítási munkálatokhoz nyújtott segélyekre 60.000 korona lett engedélyezve.

A Dráva folyón a Barcs-drávatoroki szakaszon a szabályozás folytattatott és következő nagyobb munkák engedélyeztetettek:

A tótújfalu—budakovácsi szakaszon 1903. évben megindított szabályozás folytatására 179.720 K 40 fill., a Moszlavina község feletti szakasz művei helyrehozására 67.800 K, a Drávapalkonya község melletti partvédmű munkáinak megindítására 51.118 K 40 fill., a Nárd-jelengrádi szakasz szabályozásának megindítására 61.254 korona 89 fill., az Eszék alatti Nemetin magaspart biztosítási munkáira 43.801 K 68 fill., a Jenőfalva alatti szakasz szabályozási műveinek kiegészítésére 33.297 K 37 fill. és végül a Dráva-kotró fentartására és az eszéki téli kikötő bejázatának kotrására 11.406 K 60 fill. adatott ki. Fel kell még említeni, hogy a Dráva folyó barcs—gyékényesi szakasz szabályozására az 1904. évi XIV. t.-cz. nyújtotta hitelből a Barcs feletti busetinai partvédmű építéséhez az állami segélynek utolsó részlete 28.000 K folyósított.

A Száván a rácsai szakasz szabályozásának folytatására 104.931 K 33 fill. engedélyeztetett oly módon azonban, hogy ezen munka költségeivel már az 1904. évi XIV. törvényzikkkel rendelkezésre bocsátott hitel terhelhetett meg.

A Kulpán 1904. évben munka nem végeztetett.

A Murán az osztrák kormányval közösen végrehajtott szabályozásnak 1904—1905. években 156.324 K 49 fillér költségen való folytatására 1904. évre engedélyeztetett 73.501 K 50 fill.

A Morva határfolyónak az osztrák kormányval közösen végrehajtandó szabályozása ügyében az osztrák kormányval a tárgyalások befejezetteknek tekinthetők. A szabályozás megindítása azonban 1905-re maradt.

A felső Tiszán mederszabályozásokra és partbiztosításokra 113.867 korona, a Közép-Tiszán 97.714 korona, az Alsó-Tiszán 198.375 korona 51 fill. fordított. Ez összegből nyertek fedezetet a Felső-Tiszán: a tiszaujlaki, a tiszabecsi, a tivadari, tiszaszalkai, tiszaadonyi, szalókai, eszenyi, az új Szamosstorok feletti, a vásárosnaményi híd feletti, továbbá a Csap körüli, tárkányi, kanyári, egyeki, Kótyé szigeti, mélyfenéki és tiszafüredi híd feletti mederszabályozások és partbiztosítások érdekében végrehajtott munkálatok; a Közép-Tiszán: a tiszasasi erdő alatti és az inokai mederszabályozás, a tiszaroffi partburkolat, továbbá a tiszaburai, lejtői, a tiszasülyi, kőtelki és tiszahajlati partomlások megszüntetése érdekében létesített munkálatok;

az Alsó-Tiszán: az ellési szakasz rendezése, a csongrádi és a törökkanizsai partok biztosítása, az adorján—zentai szakasz szabályozása, a 86. számú átvágás hullámterének rendezése, a 87. számú átvágás holtkanyarának áttöltése, és a csongrád—titeli szakaszon a hajóút fentartása, és annak jelzőkkel való kitűzése érdekében létesített munkálatok.

Az állami kotróraj által teljesített kotrási munkálatok és a kotrótelep üzemköltsége 925.374 K 85 fillért igényelt.

Ezen összegből fedeztettek:

1. a Felső-Tiszánál: Tiszaszalkánál, Tiszaadonyánál és Kanyárnál az ottani partbiztosítások érdekében végrehajtott kotrási munkálatok;

2. a Közép-Tiszánál: a 72/II. számú kőtelki átvágásban és az inokai gázlónál teljesített medermélyítés;

3. az Alsó-Tiszánál: a 85/I. számú átvágás feletti, tápéi, Marostorok alatti, boszorkány-szigeti, 90. és 91. számú átvágások feletti, törökkanizsai, zentai és pádéi zátonyok, valamint a 91. számú új átvágás kotrási munkálatai;

4. a Dunán a pozsonyi téli kikötő, a győr—gönyői Kis-Dunaág, a komáromi téli kikötő, kisrezéti szigetcsúcs és palánkai téli kikötő kotrása;

5. a Száván a cigányszigeti téli kikötő kotrása;

6. a Bodrognál: a 40/I. és 40/II. számú átvágások bővítése és mélyítése;

7. a Szamosnál: a szamos—újlak—czégényi szakaszon levő VII., VIII/I. és VIII/II. számú átvágásoknak és a VIII/II., IX. számú átvágások közé eső régi medernek kotrása;

8. A Bégánál a toroknak kotrása.

A felső-tiszai mederszabályozási és partbiztosítási munkálatokhoz szükséges anyagoknak szállítása céljára épített gőzhajó és uszályainak üzemben tartására kifizettetett 17.154 K 19 fillér.

A Tisza mentén levő társulatok által a keletkező partomlások továbbterjedésének meggátlása céljából létesítendő munkálatokra 78.000 korona, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye részére pedig a II-ik transversalis út melletti tiszahajlati szakadó part biztosítására 20.000 korona államsegély engedélyeztetett.

A Szamoson mederszabályozási és partbiztosítási munkálatokra 27.011 kor. 46 fill. fordított. Ezen összegből nyertek fedezetet: a tóháti Szamos-átvágás elfajulásának megakadályozására, a szatmár—csengeri Szamos-szakaszon a szabályozási munkák kiegészítésére

és a sályi—jánki útvonalban elhelyezett betoncsőáteresz érdekében létesített munkálatok, valamint a sályi átvágás létesítéséből felmerült kártalanítások költségei. Ezenkívül az ecsedi láp-lecsapoló és Szamos-balparti ármentesítő és belvizzabályozó társulat részére a keletkező partomlások tovább-terjedésének meggátlása érdekében teljesítendő munkálatokra 6.000 korona államsegély engedélyeztetett.

A Bodrogon és Latorczán a mederszabályozási és partbiztosítási munkálatok végrehajtása 31.683 K 43 fillért igényelt. Ezen összegből nyert fedezetet: a Bodrognál: a 4-ik számú átvágáson levő fahíd kijavítása, az 5-ik számú átvágás által elmetszett területekkel való közlekedés biztosítására végzett munkálatok, a felső-bereczki párhuzammű pótmunkája, a Végardónál szükségelt partbiztosítás létesítése és a 11-ik számú átvágás zárógátjának kijavítása; a Latorczánál: a 13., 14. és 15. számú átvágások kiásása és a 41-ik számú Latorcza-átvágás holtkanyarában egy zárgát építése.

A Körösök szabályozási munkáira kiadatott összesen 111.277 korona 83 fillér, mely összegből 50.000 korona a mezőberényi hídnak újjáépítési költségeihez nyújtott állami hozzájárulásra esik, 45.131 K 03 fillér pedig a Fekete-Körös Ant körüli szakaszának folytatólagos kotrási munkálataira fordított. Az összeg többi része az összes meglévő szabályozási művek kiegészítésére, kisajátításokra és a Körösök hajózhatóvá tétele érdekében szükséges előmunkálatokra használtatott fel. Ezenkívül a keletkező partomlások megszüntetése céljából foganatosított partbiztosítások költségeihez való hozzájárulásként a Körösök menti ármentesítő társulatok részére 17.000 korona államsegély engedélyeztetett.

A Maroson az előbbi években megkezdett egységes mederszabályozás tovább-folytatására 327.155 korona 76 fillér fordított. Ezen összegből nyert fedezetet: a konop—aradi és a deszk—makói szakaszok szabályozása, valamint a zádorlaci partbiztosítási munkálatok.

Az 1904. év, árvédelmi tekintetben, sem a Dunán és mellékfolyóin, sem a Tisza völgyében bajt nem okozott.

A Duna völgyében az ármentesítő társulatok közül nagyobb munkálatokat végzett az alsócsallóközi társulat, a mely az 1903. évi Vág áradása okozta újabb helyzetre tekintettel 1903. évben megkezdett Vág és Kis-Duna menti töltéseknek kiépítését a nagy-víz színe fölötti egy méter magasságra befejezte. A vágjobbparti társulat belvizzabályozási munkáinak kiépítését folytatta és az előbbihez hasonlóan Vág menti töltéseinek kiépítését befejezte ép úgy, mint a vágbalparti társulat. A 3 társulat a Vágtöltéseknek ezen kiépítése folytán a Vág oldaláról is nyugodtan tekinthet a jövő elé. A szigetközi társulat a belvizlevezetési munkáinak kiépítését foganatba vette, miután az 1904. évi XIV. t.-cz. nyújtotta 600.000 korona összegű segély lehetővé tette a társulat anyagi konszolidálását.

Különösen ki kell emelni, hogy a Rábaszabályozó társulat vízrendezési munkálatainak befejezéséről és pénzügyi viszonyainak rendezéséről szóló 1904. évi XXXIX. t.-cz. a földmívelésügyi ministert felhatalmazván, hogy az 1885. évi XV. t.-cz. 1. §-ában elrendelt munkákon felül a szabályozás befejezésére, nevezetesen a Rába, a mosoni Duna, a Lajta, a Rábcza, a Répcze, a Marczal és az ártérbe szakadó patakok mentén az ármentesítés kiegészítésére és hátralevő részének végrehajtására, nemkülönben az ármentesítéssel kapcsolatos belvizlevezetésre szükséges munkálatokat az államnak a törvényben biztosított hathatós anyagi támogatása mellett a Rábaszabályozó társulat által elvégeztesse; ezen az alapon a társulat meg is tett minden intézkedést, hogy úgy az ármentesítés, mint főként a belvizlevezetési munkálatoknak kivitelét 1905. évben megindítsa.

A Budapest alatti társulatok közt a szekszárd—bátai társulat folyamatba tette védőtöltései alsó szakaszának magasítását, hogy a biztonság a védvonal egész hosszán egyforma legyen.

A temes—begavölgyi vizszabályozó társulat befejezte az Óbéga—Beregszó csatorna mélyítését és töltéseinek emelését, és az 1902. évi XXII. t.-cz. keretében általa végre-

b) Társulati munkálatok.

hajtandó nagyszabású munkák közül a Temes töltéseken végzendő erősítésekre és magasításokra szükséges kerek 6,000.000 m³ földmunka 4 év alatti kivitelét vállalatba adta, és a munkát meg is indította.

A pancsova—kubini ármentesítő társulat Székelykeve és Starcsova községek határában végzett a belvizvezetést hatályosabbá teendő jelentékeny csatornázási munkálatokat, s ezzel kapcsolatban kibővítette a főcsatornát egész hosszában vízemésztésének fokozására.

A többi dunai társulat csak kisebb munkálatokat végzett árvédelmi helyzetének biztosítására, árvédelmi készülségének kiegészítésére és belvizszabályozásának tökéletesítésére.

A Duna völgyében 1904. évben ármentesítő társulat nem alakult.

A Tisza völgyén a szernyei vízrendező-, ármentesítő- és belvizszabályozótársulat a magasparti csatorna Gát—Gut közti szakaszán a baloldali töltést kiépítette és ezen töltésbe, valamint Barkaszónál ugyanezen csatorna balparti töltéseibe beton- és vascsőzsilipeket épített. Az ecsedi láp lecsapoló és szamosbalparti ármentesítő- és belvizszabályozótársulat a Krassó—Szatmár közti védvonal megkezdett építését folytatta, valamint kiegészítette és fejlesztette a másodrendű belvizcsatorna-hálózatát. A beregvármegyei ármentesítő- és belvizszabályozótársulat az osztályozási műveletét befejezte és Badalónál, Tiszavidnál, valamint Eszenynél az ottani Tisza partok biztosítására iszapoltató sátozműveket épített. A felsőbodrogi vizszabályozótársulat az Ondova—Tapoly medrének szabályozására iszapoló rőzseműveket épített és a rossz anyagú védőtöltéseit betonfal beépítésével tömörítette. A felsőszabolcsi tiszai ármentesítőtársulat a berczeli zsilip biztosítására ellennyomó zsilipet, és Bujnál, a lónyai csatorna belparti töltései mögött megkezdett csapadék vizeknek levezethetése céljából pedig szivornyát építtetett, továbbá a belvizcsatorna hálózatán a Kárászgyulaházi főcsatorna fehértói ágán kiegészítő munkákat végzett. A bodrogi Tiszaszabályozótársulat a csermelyi és balsai partvédműveket létesítette. Az alsó szabolcsi tiszai ármentesítő társulat a Rakamaz—Tiszalök közötti Tisza balparti töltésen burkolati munkákat teljesített és Tiszadob alatt Sulymoshátnál partbiztosítási munkát kezdett meg.

A heves—szolnok—jászvidéki Tisza- és belvizszabályozótársulat a csatornáin levő fahidjait betonhidakkal cserélte ki és egy új kis zsilipet épített, továbbá Tiszasüly község felett a partomlás meggátlására megkezdett sátozmű építést folytatta. A középtiszai ármentesítőtársulat töltésvonalát Fegyvernek község felett 100 folyóméter hosszban kiegészítette, Tiszaszöllös határában 4 betoncsőátereszt épített és Tiszaroff község alatt a partburkolási munkát megkezdette. A tiszai—körös-zugi ármentesítő- és belvizszabályozótársulat befejezte töltéskiegészítési munkáját és a lófogói holt Tiszában egy szorító gátat épített. A kécske—kecskeméti tiszai ármentesítőtársulat megkezdte a csámpai zsilip megetti szorító gát építését. A Gerje—Perje vizszabályozótársulat folytatta a Gerje főcsatorna lemélyítését, a Gerje torkolatán egy zárgátat épített és folytatta a mellékcsatornák és őrházak kiépítését. A hortobágy—berettyóvidéki belvizeket szabályozó társulat megkezdte a sárosér kitisztítását és folytatta töltéseinek kiegészítését. A Szolnok—Csongrád—Tiszabalparti ármentesítő- és belvizszabályozótársulat csak fentartási munkákat végzett.

Az alsó Tiszamenti ármentesítőtársulatok közül 1904. évben csak a titeli Tisza—Duna-töltés fentartási és belvizszabályozótársulat teljesített nagyszabású töltés-erősítési és burkolati munkálatokat, melyek az I., II., III. és IV-ik öblözeti védvonalakon készültek. A többi társulatok közül egyesek csak belvizrendezési művek fejlesztésével foglalkoztak.

A Körösök mentén levő ármentesítő- és belvizszabályozótársulatok működése főleg belvizrendezési művek fejlesztésére irányult, de a töltések erősítése körül is végeztek egyes nagyobb arányú munkálatokat, a mennyiben ezirányú munkáit a hosszúfoki ármentesítőtársulat teljesen befejezte, az ivánfenéki és körös—tisza—marosi ármentesítő- és belvizszabályozótársulatok pedig több évre előirányzott hasonló munkáikat megindították.

A kulturmérnöki hivatalok száma 1904. évben 18 és Fiumében egy állandó kiküldött; a hivatalok mérnöki létszáma 82 volt.

Kulturmérnöki
hivatalok.

A hivatalok felügyelete és műszaki vezetése alatt működött 72 állami, 37 társulati, vármegyei és uradalmi vízmeister és 34 vízmeztornövendék.

A hivatalok 1904. évi működése 499.308 kataszteri holdra terjedt ki és pedig befejeztek 54.062 hold területen talajjavítási munkákat (2.244 hold alagcsövezés, 205 hold öntözés, 51.613 hold lecsapolás), folyamatban van a munka 114.892 holdon, tervet kiadtak 237.851 holdra, míg 92.503 holdon megejtett felvételek alapján a tervek kidolgozása az 1905. évre maradt.

A talajjavítási munkák közül az 1904. évben végzett földmunka 3,059.773 m³-t, míg ezen munkálatokba az érdekeltek részéről befektetett összeg 1,358.707 koronát tesz.

A befejezett munkáknál az 1903. évhez képest — különösen a lecsapolásnál — erős haladás mutatkozik, míg az öntözésnél csökkenés állott be. Az öntözés terén ugyanis nagyobb mérvű fejlődés csak akkor várható, ha az öntözési törvény revíziója útján az öntözőtársulatok alakulásánál jelenleg fennálló nehézségek megszűnnek.

Az 1904. évben 24.429 folyóméter partvédmű készült el a kulturmérnöki hivatalok terve szerint és felügyelete alatt, valamennyi az állam tetemes anyagi segélyével. Az előző évvel szemben mutatkozó tetemes többlet különösen a Vág folyón a legutóbbi árvíz által érintett szakaszon végrehajtott nagyobb-terjedelmű ilyen munkálatokból származik.

A Királyhágóntúl eső vármegyékben 1904. évben 29 községben volt tagosítással kapcsolatos lecsapolás, kivitel, tervezés vagy előkészítő felvétel alatt. A vízmosások és kopár területek megkötésének munkája részben sok patak rendezésével egyidejűleg, részben különállóan van folyamatban, több helyütt tetemes állami segélyvel. Az utóbbiak közül különösen kiemelendők azon vízmosási munkálatok, melyek Nagy-Küküllő és Hunyad vármegyében és a Bodrog vízszerkezet vízjárási viszonyai javítására az Ondova—Tapoly folyók vízgyűjtőjéhez tartozó hegyvidéken Zemplén vármegyében foganatosítottak. Ezen munkálatok nagy része az 1904. év végén hajtattott végre az inség csökkentése céljából, túlnyomóan állami segítség mellett.

A szikes talajok öntözés segélyével való megjavítására irányuló kísérleteket a békéscsabai és törökkanizsai mintatelepeken és a fekete-kőrösi öntöző érdekeltég területén a növénytermelési kísérleti állomás folytatta és daczára az elmúlt év szárazságának a termés mennyisége és minősége teljesen kielégítő eredményt mutatott fel. Hasonlóképen folytatta az állomás kísérleteit és tanulmányozását jó minőségű talajjal bíró öntözött réteken, a városi szennyvizek mezőgazdasági felhasználására és egyéb talajjavító munkákra vonatkozólag is. Tapasztalatait külön jelentésben is közzétette.

A kulturmérnöki hivatalok — hatósági szakértői minőségben — engedélyezési ügyben 3.876 és vízrendőri ügyekben 708 esetben adtak véleményt, s engedélyezési ügyben 1.374, vízrendőri ügyben 224, vasúti és útépitési ügyben 224 esetben vettek részt helyszíni tárgyalásokon, illetve közigazgatási bejárásokon.

A közegészségügyi mérnöki osztály az 1904. évben előtanulmányokat és felvételeket teljesített vízvezeteki és csatornázási ügyben: Csiz, Déva, Dunakeszi, Gyergyótekerőpatak, Hajmáskér, Hódság, Hosszúfalu, Jászberény, Kőszeg, Libetbánya, Magyaróvár, Maros-Vásárhely, Magura, Mohács, Nádasd, Pónik, Rozsnyó (Gömör), Rozsnyó (Brassó), Rudló, Sátoraljaújhely, Szászrégen, Székesfehérvár, Székelyudvarhely, Selye, Trencsén, Türkös, Vizakna, Volkány és Zsolna városokban és községekben.

Közegészségügyi
mérnöki szol-
gálat.

Készített tizenhét vízvezeteki, tíz csatornázási, egy kenderkikészítő-gyári és egy szivattyú-telep-tervet 6,441.200 korona összköltségvetéssel.

Felülvizsgált hat idegen tervet 2,014.142 korona költségvetéssel.

Munka-kivitelnél építési ellenőrzést gyakorolt Ránkfürdő és Csorbató vízvezetékénél, valamint Pozsony, Győr, Komárom, Körmen és Csorbató-fürdő és Balatonföldvár csatornázásánál 1,136.710 korona építési költséggel.

Ártézi kútúrást befejezett kilencz helyen, 2.497 méter összes mélységgel.

Felülvizsgálta továbbá hat vízvezeték, négy szivattyú-telep, egy villamos világító-telep, egy kenderáztató, egy malom s egy gőzkazán elkészült munkálatait 1,479.009 korona összes építési költséggel.

Végre véleményt adott vízvezeteki, csatornázási, gépészeti, ártézi kút stb. ügyekben 415 esetben.

V. Hegyvidéki és székelyföldi akció.

Az észak-kárpát-menti hegyvidéki nép gazdaságának javítására tett intézkedések.

A hegyvidéki nép gazdasági és kulturális helyzetének javítására irányuló, — az 1897. évben megkezdett állami segélyakció az 1904. évben teljes erővel folytattatott.

Bereg vármegye szolyvai járásában bérbe vett 17.849 hold 163 négyszögöl bérterület, melyért a gróf Schönborn-féle hitbizományi uradalomnak 59.533 korona 75 fillér haszonbér fizettetik, 64.699 korona 75 fillérben értékesült, mely összeg egy aránytalanul csekély rész hiányával befolyt. A fizetett és értékesülés útján elért haszonbér összegek közötti nyereségnek látszó különbözet fejében az ügyeket ellátó hegyvidéki ministeri kirendeltség a bérterületek felügyeletére 8 mezőőrt alkalmazott és a legeltetéssel kapcsolatos pásztoroltatási, szózási és gondozási költségeket fedezte.

A földbérletekben és legeltetésben mintegy 60 községben 7.140 kiscgazda részesült. Az állambérleti havasokon legeltetésre 4.359 darab nagymarha, 318 darab növendék, 45 darab ló, 14 darab csikó és 4.667 darab juh helyeztetett el.

Ung vármegye hegyvidékén a kincstári területből 14.724 kat. hold terület adatott ki 48 község lakosságának 1 korona 29 fillér átlagos holdankinti árban.

A havasi legeltetés folyama alatt egy sajtimester 12 juhászgazdát tanított ki a rendes fejés, tejkezelés és juhsajt előállítására.

A havasok bárcázási rendszer mellett való kezelése előnyösebbnek bizonyulván, úgy az állambérleti, mint a máramarosi és Ung vármegyei kincstári havasok ezen rendszer mellett értékesültek.

A havasi flóra tanulmányozása és alkalmas fűmagvak termelése céljából az állambérleti havasokon 1.347 méter magasságban egy havasi takarmány kísérleti telep létesített.

Az okszerű gazdálkodás terjesztése céljából létesített alsóvereczkei havasi mintagazdaságon és tejgazdasági telepen az egyéves tanfolyamra 12 ifjú vétetett fel, kik a gazdaság és tejkezelés minden ágában kiképzést nyernek.

A telep felszerelési, gazdasági és üzemi költségeire, állatok beszerzésére, átalakításokra összesen 42.577 korona 17 fillér fordított. A telep 1904. évi üzemben tartási költségei 29.275 korona 97 fillér kiadást igényeltek, melylyel szemben 7.268 korona 05 fillér készpénzbevétele állott elő, ehhez számítandók még az állatok szaporulatai, melyek az első kezelési évben még nem értékesítettek.

Ugyancsak a gazdasági ismeretek terjesztése céljából az alsóvereczkei népies mintagazdaság felszerelésére 1.145 korona engedélyeztetett. Szolyván gazdasági ismétlő-iskola szerveztetett, ezenkívül Ardánháza, Som és Márokpapi Bereg vármegyei községekben 1—1 népies mintagazdaság szervezése tétetett folyamatba.

A termelés fokozására 30% árkedvezmény mellett 78 községben 2.126 kiscgazda között kiosztatott 8.569 kg. tavaszi árpa, 89.276 kg. zab, 42.722 kg. burgonya, 2.661 kg. tengeri, 8.341 kg. lóhere és 225 kg. komócsin vetőmag, melyeknek beszerzési és szállítási költségeire 29.572 K. 23 fillér fordított, mely összeggel szemben 19.468 korona 72 fillér volt a bevétel.

Termelési kísérletekre ingyenesen kiosztatott 25 községben 376 kiscgazda között 6 m. m. sárga, 4 m. m. zöld orosz borsó, 2 m. m. »ezeregyért« bokorbab és 2 m. m. orosz óriási fehér karóbab.

Tüzkárosultak részére 23 m. m. őszi buza vetőmag adatott ki ingyen.

A gyümölcsstermelés előmozdítása céljából 110 községbe kiosztatott, 10 filléres kedvezményes ár mellett, 31.479 alma-, 25.799 körte-, 13.677 szilva-, 7.630 db. cseresznye- és meggyoltvány.

Ezenkívül 9 község részére ingyenesen kiadatott 8.340 alma-, 3.900 körte-, 150 szilva- és 650 db. cseresznyevadoncz.

Egyes vidékek gyümölcsfáinak átoltására egy kertészsegéd és 3 kertmunkás küldetett ki a tavaszi idény alatt.

A szilvatermésnek főzés útján való értékesítését előmozdítandó, 7 drb Győry-féle szeszfőző gép adatott ki a kisgazdák ingyenes használatára.

Azonkívül újabb három darab Casenille-féle aszaló helyeztetett el. A nagy mennyiségben termő alma egy része a magyar gazdák vásárcsarnok ellátó szövetkezte útján értékesült, mely eljárás az árak általános irányzatára volt jótékony hatással.

Kísérletképen a vad gyümölcs (csipkebogyó) értékesítése is folyamatba tétetett, mely a kívánt sikerrel járva, nagyobb arányokban tervezetik.

Gyümölcsészeti tanfolyamra 8, borgazdasági tanfolyamra 1 lelkész és tanító küldetett ki.

Az általános aszály folytán beállott takarmányhiány miatt az állatkiosztások nagyobb arányokat nem ölthettek s inkább csak apaállatok kiosztására kellett szorítkozni, amelyekből a hegyvidéken mintegy 200 drb bika helyeztetett el.

Kiosztatott továbbá 30% árkedvezmény mellett 63 drb üsző, összesen 6.606 korona értékben és ugyancsak 30% árkedvezmény mellett 682 drb hosszúsőrű raczka tenyészjuh 11.434 K értékben. Az ezért bevételezendő kedvezményes árak teljes egészükben befolytak.

Az előző években részletfizetésre kiosztatott üszőállomány törlesztésére az 1904. évben 34.917 K. 20 f. folyt be. A hét év alatt összesen elhullott állatok kártalanítására 24.547 korona fordított. A kiosztott összes állat-állomány 1904. évi elhullás elleni biztosítási költsége 4.493 K 46 fillért igényelt.

A lótenyésztés emelésére az állami fedezettési állomásoktól legtávolabb fekvő községekben 8 darab lipiczai fajta hágómén helyeztetett el, melyek 336 kancazt fedeztek.

Ugyancsak a lótenyésztés fokozása céljából Bereg és Ugocsa vármegyékben egy-egy csikólegelő telep létesített. A baromfitenyésztés nemesítésére csere útján kiosztatott 55 drb fajbaromfi.

A tojás értékesítésére 10 tojás-értékesítő szövetkezet alakított.

A méhészetre kiválóan alkalmas hegyvidéken 20 gazda között összesen 1.930 korona értékű kaptár és egyéb méhészeti eszköz osztatott ki, ezenkívül méhészeti vándortanítók előadásokat tartottak; a méhészeti tanfolyamokra pedig állami segély mellett 4 hegyvidéki tanító küldetett ki.

A régebbi időkben rákdús, de teljesen kipusztult hegyi patakok benépesítésére kísérletképen egy patakban 600 darab rák helyeztetett el.

A mezőgazdasági háziipar meghonosítása céljából a kirendeltség négy kosárfonó és fafaragó háziipari tanfolyamot tartott, melyeken 78 egyén nyert kiképzést. Úgy az előző évi, mint az 1904. évi tanfolyamokon kiképzett egyének készítményei mintegy 20.000 korona értékig a kirendeltség útján értékesítettek.

Háziipari tanfolyamok voltak továbbá Máramaros, Ugocsa és Zemplén vármegyékben az ottani iparfejlesztő bizottságok bevonásával, mely célra 3.400 korona adományoztatott.

A kosárfonáshoz szükséges fűzvesző anyag biztosítására Bustyaházán 21 holdas, Beregkövesden 6 holdas fűztelep létesült. Ezenkívül több-kisebb fűztelep holdanként 100 korona állami támogatásban részesült.

A mezőgazdasági háziipar emelésén kívül a kirendeltség támogatólag és szervezőleg járt el a szoros értelemben vett ipari foglalkozások meghonosítása körül is.

Így Árdánházán és Zugón szövőipari tanfolyamok tartattak. A bőrgyártás egy szakegyén kiküldetése és a készítmények értékesítése útján fokoztatott és két műipari munkaház létesített.

Az ipari kiképzés a kirendeltség részéről is négy, egyenkint 300 koronás ösztöndíjas hely létesítése által mozdított elő. Ezen ösztöndíjak hegyvidéki ifjaknak adatnak ki, kik közül 2 a homonnai faipari, és 2 az ungvári agyagipari szakiskolában helyeztetik el.

Munkakereset a kirendeltség útján az 1904. évben 4.954 férfimunkás részére közvetített, kik közül 3.518 egyén a ménes-birtokokon szervezett tartalék munkáscsoportban helyeztetett el, 636 egyén Sáros, Arad, Temes és Csanád vármegyében szerződötetett egész nyári arató munkára, 800 munkás pedig erdei és útépítési munkához közvetített.

A takarmányinség enyhítésére a havasi legeltetés a hó leestéig meghosszabbított, ezenkívül különleges erdőlegeltetési és lombzedési engedélyek adtak ki. A bekövetkező téli takarmány-inség elhárítására a kirendeltség kezelésébe 11.000 m. m. széna helyeztetett el.

Az inséges vidékeken kereset biztosítására a kirendeltség működése területére terjedő vármegyék 150.000 korona útépítési államsegélyben részesültek.

Az országos központi hitelszövetkezet kötelékébe az 1904. év folyamán 102, a kirendeltség által létesített hitelszövetkezet működött, még pedig Bereg vármegyében 29, Ung vármegyében 20, Máramaros vármegyében 53, melyek az 1904. évben összesen 1,400.654 K kölcsönt folyósítottak és pedig :

1. Régi adósságok, uszora-kölcsönök konvertálására	385.332 K
2. Ingatlan-vásárlásokra	488.914 »
3. Állattenyésztési czélokra	220.284 »
4. Élelmi cikkekre és vetőmagra	104.032 »
5. Gazdasági felszerelésekre	96.001 »
6. Egyéb vegyes szükségletre	106.091 »

Takarékbetét összege 495.372 K 36 f.

A hitelszövetkezetek a kirendeltség főfelügyelete alatt állanak, azok mindegyikével állandó összeköttetés tartatik fenn s általában véve a megizmosodás jeleit mutatják.

A hitelszövetkezetekkel kapcsolatban létesített árúraktárak közül a 15 fiókkal működő szolvai központ 233.448 korona, a 9 fiókkal működő ungvármegyei perecsenyi központ 222.428 K, a 14 fiókkal működő máramarosi hálózat 337.754 K árúeladási forgalmat ért el.

Az árúraktárakban kizárólag hazai termények értékesülnek, azokból mindenféle luxuscikk kiküszöböltetett s az elárúsítás csupán hitelszövetkezeti tagok részére történik, jöllehet adó- és egyéb kedvezményeket nem vesznek igénybe.

A kirendeltség a fentebbi szorosabb értelemben vett gazdasági ténykedéseken kívül népsegítő tevékenységét kiterjeszti általában véve minden, a nép jólétére irányuló és bármely kormányzati ágazat keretébe tartozó ügyekre.

Így közbenjárt iskolák felállítása, árverés alá kerülő birtokok megmentése, községek régi tartozásának rendezése, községi birtokok szerzése, bérletek közvetítése, különösen uszora- és pálinkamérő-üzelmek megtorlása, egyházi építkezések előmozdítása stb. ügyekben; ezenkívül indokolt esetekben jogképviseleti támogatást nyújt az arra rászorultaknak.

A hegyvidéken eddig gyakorolt egyoldalú gazdálkodási rendszer előnyös változása, a munkakeresetre való alkalom nyújtása, a hitelviszonyok lábra állítása, a telekkönyvi állapotok rendezése, s az előadottakban vázolt ténykedések általában a javulás eredményeit mutatják s a köznép úgy szellemi, mint vagyoni továbbfejlődésére reményt nyújt azon érdeklődés, mely az akció működése iránt úgy az egyes társ-ministeriumok, mint a társadalom minden osztálya részéről megnyilvánul.

A székelyföldi földműves nép gazdasági helyzetének javítására 1902-ben megindított akcióról legelső helyen azt kell említeni, hogy az 1902. évi augusztus havában megtartott tunsádi székely kongresszus tárgyalásai és határozatai alapján ez akció programja kidolgoztatott. Rendszeres munkatervbe foglalta e program mindamaz intézkedéseket, a mikről, ha azok tervszerűen végrehajthatnak, a székelyföld mezőgazdasági viszonyainak átalakulása s ebből kifolyólag a székelyföldi földműves nép gazdasági helyzetének erősödése remélhető. 1904-ben már ez a program irányította az akció ügyeinek ellátásával megbízott székelyföldi ministeri kirendeltség működését s mivel most már külön tisztviselői személyzettel is rendelkezett s az akció kiadásainak fedezésére a törvényhozás is nagyobb összeget biztosított, az 1904. évben már hatékonyabb munkásságot lehetett kifejteni.

A székelyföldi földműves nép felségítése.

A szarvasmarha-tenyésztés fejlesztésére Maros-Torda vármegyében 365 kisköz között 391 db., Udvarhely vármegyében 136 kisköz között 177 db., Csík vármegyében 75 kisköz között 95 db., Kis-Küküllő vármegyében 42 kisköz között 58 db., Háromszék vármegyében 219 kisköz között 243 db. tenyészüsző és tenyésztehén osztatott ki. Az előző évi kiosztásokat hozzászámítva, a székelyföld szarvasmarha-tenyésztése az akció első két éve alatt 1.029 kisköz kezén 1.286 db. tenyésztehhennel gazdagodott.

A köztenyésztésre szolgáló bikák beszerzése is megkönnyített a bikák vételárához való és 30%-ig terjedő hozzájárulással. 1904-ben ily módon 5 vármegye 95 községe összesen 116 tenyészbika beszerzésénél részesült támogatásban.

A lótenyésztés emelésére 1904-ben 5 fedező-mén adatott kilótenyésztő székely községeknek, hogy az ottani tenyészanyagra megfelelő arabs és lipiczai mének használata a fedeztetési állomásoktól távolos s külön községi mént beszerezni képtelen szegényebb községekben is lehetővé váljék. Ezenkívül a híres békási fajból 8 db. 1 éves mén vásároltatott oly célzattal, hogy majd 4 éves korukban mint kifejlett s tenyésztésre minden tekintetben alkalmas fedező-mének fognak kiadatni.

A székelyföldi sertésenyésztés fejlesztése érdekében kiváló tenyészetekből vásárolt 563 db. kondorszörű tenyészkozza osztatott ki 5 vármegyében 551 kisköz között készpénzen a vételár 60%-áért.

A juhtenyésztés emelésére 528 kisköz között 2.526 db. tenyészjuh osztatott ki 3 féle részletfizetésre s a vételár 30%-ának elengedésével. Ezzel a Székelyföldön eddig kiosztott tenyészjuhok száma 4.877 db.-ra emelkedett.

A baromfi-tenyésztés emelésére Székelykeresztúron, Kézdivásárhelyen, Sepsiszentgyörgyön és Csíkszeredán arra alkalmas helybeli intézettel (tanítóképzővel, árvaházzal vagy földművisiskolával) kapcsolatban egy-egy minta-baromfitelep létesítése határozatott el. Ezekből 1904-ben a székelykeresztúri meg is építettett. Azonkívül — a mint az előző években is történt — 6.000 korona értékű nemes baromfi-tenyészanyag osztatott ki a Székelyföldön közönséges baromfiakért cserében.

A növénytermelés javítása céljából 1904-ben 93 községben 1.265 kisköz között 2.016 m. m. búza-, árpa-, zab-, burgonya-, lóher- és tengeri-vetőmag került kiosztásra. Kiadatott továbbá 21 kisköznek 30 m. m. thomassalak és 10 m. m. kainit műtrágyázási kísérletekre.

A tordai m. kir. szőlészeti és borászati felügyelőség Maros-Vásárhelyre áthelyeztetvén s a székelyföldi ministeri kirendeltséggel kapcsolatba hozatván, a Maros-Torda vármegyei maros- és nyáradmenti szőlők felújításának szolgálatába állított. Ugyancsak 1904. évben Maros-Torda vármegye szőlőtermő területeiről részletes és pontos agrogeológiai felvételek készültek, hogy a szőlőtelepítők talajuk minősége s az ültetendő alanyok fajtája felől szakszerű tájékozást nyerjenek.

A gyümölcsstermelés emelésére 39 községben 10.954 db. gyümölcsoltvány osztatott ki, darabonként 10 fillér árban. Felsőrákos községben pedig 25 holdas közbirtokossági gyümölcsös létesítése megkezdett. Ezenkívül 1904-ben 3 db. szeszfűző és 5 db. aszaló adatott ki székelyföldi községeknek és szövetkezeteknek közös használatra.

A Székelyföldön rendkívül elhanyagolt zöldségtermelés megismertetésére Szovátán és Sepsiszentgyörgyön bolgárrendszerű kertészet létesített, ezenkívül 68 székelyföldi tanító között a zöldségtermelést ismertető könyvek s az ottani aránylag zord éghajlatnak megfelelő zöldségmagvak adtak ki ingyenesen.

A legelőgazdaság javítására 1904-ben 7 vármegyében 33 közbirtokosság 2.597 hold legelőjének feljavítására tervekészítésen és útmutatáson kívül 24.023 korona segély is adatott.

A Rumánia felé irányuló kivándorlás ellensúlyozására igyekezett a székelyföldi ministeri kirendeltség a székely munkásoknak itthon munkát biztosítani. 1904-ben 1.431 férfi- és 152 nőmunkásnak szerzett hazai vállalatoknál keresetet. Ezenkívül az év végén a székelyföldi női cselédek közvetítését is megindította.

Az akció programjához hiven, nagy jelzálogintézetek révén igyekezett a kirendeltség a Székelyföld hitelviszonyait javítani. 1904. évi január hó 1-én a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete külön képviselőt szervezett Maros-Vásárhelyen, mely képviselő útján 300 koronától kezdődő hosszú lejáratú törlesztéses jelzálog-kölcsönöket folyósít és már az első évben 633.450 korona kölcsönt folyósított, nagyjából régi váltó-adósságok konvertálására.

A kirendeltség 24 birtokrendezési ügyben járt közbe a székelyföldi birtokosságok védelmére.

A falusi birtokosság körében a kirendeltség a lefolyt évben 92 gazdakört alakított. Ezek a legjobb érintkező szervek az akció és a földműves lakosság között.

A szövetkezeti élet fejlesztése egyik kiváló feladata volt az akciónak. A hitel-szövetkezetek mellett Maros-Tordában 20, Udvarhelyben 10, Csikban 5, Háromszékben 12 gazdasági termékeket értékesítő szakcsoportot alakított. Ezenkívül a székely akcióra támaszkodva, a Magyar Gazdák Vásárcsarnok-Ellátó Szövetkezete Maros-Vásárhelyen, Székelyudvarhelyen és Sepsiszentgyörgyön külön kirendeltségeket létesített oly feladattal, hogy azok összegyűjtve egy-egy vármegye értékesítő szövetkezeteinek terménykészleteit, tömegben jobban értékesítsék. 1904-ben az élelemszükséglet kielégítésére is jó hatással voltak a Magyar Gazdák Vásárcsarnok-Ellátó Szövetkezetének eme székelyföldi képviselői, a mennyiben a székelyföldi szövetkezeteknek majdnem 200 vagon élelemre szánt kukoricza beszerzését közvetítették. A lefolyt évben 16 vajtermelő tejszövetkezet is alakult; közülök 6 meg is kezdte működését.

A székelyakció eszközeire támaszkodva fogyasztó-szövetkezetek is alakultak a Székelyföldön. 1904-ben 23 ilyen szövetkezet kezdte meg működését kedvező eredménnyel.

A gazdasági ismeretek terjesztése érdekében a csikszeredai gazdasági felsőbb népiskola 1904-ben rendes állami földműves-iskolává alakított át, Tordán pedig az ottan birtokkal kapcsolatban egy székelyföldi földműves munkásképző-iskola berendezése előkészített. Ezekon kívül a kirendeltség 15 székely ifjút küldött különböző földműves-iskolákba, 7 székely ifjút pedig tejjgazdasági, szőlészeti stb. kiképzésre.

Az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédsegélypénztár működése az 1904. évben a hozzáfűzött várokozásnak teljesen megfelelő eredményeket tüntetett fel.

VI.
Gazdasági
munkásügyek.
Országos Gazdasági Munkás- és Cselédsegélypénztár.

A pénztár tagjainak száma a rendes tagok különböző csoportjaiban, — melyekben nyugdíj, haláleseti segély, életkor elérésére való segély és baleseti segély, vagyis a földműves nép többféle igényeinek megfelelő különböző segélyek biztosíthatók, — az 1904. évben mintegy 5.000-rel szaporodott, úgy, hogy az 1904. év végével az önként belépett rendes tagok száma 23.559-et, a munkaadók által biztosítottaké pedig 6.840-et tett ki.

E tagok között csakis a csupán temetkezési segély biztosítására szolgáló csoport nem mutat fel eredményt, a minnek oka az irreális számítási alapon nagyobb kedvezményeket ígérő temetkezési társulatok folytonos alakulásában keresendő. E tekintetben remélhető, hogy a fizetésektelenség miatt feloszló hasonló társulatok ügyvitelének máris megkezdett

átvételével kapcsolatosan sikerülni fog idővel e csoportot a földműves nép körében elterjeszteni s a hibás számítási alapokon való hasonló külön egyesülésnek gátat vetni.

A tisztán balesetbiztosítás céljából évről-évre jelentkező rendkívüli tagok száma az 1904. évben 41.848-at tett ki. Tehát 1904. évben mintegy ezerrel több egyén vétetett fel rendkívüli tagul, mint az előző évben.

A baleset veszélyének leginkább kitett gépmunkások átalánybiztosítása az 1903. év eredményéhez képest 25%-os emelkedést mutatott. Az 1904. évben 6.814 biztosítási kötvény állított ki, mely alapon mintegy 50.000 egyénre terjedt ki a pénztár balesetbiztosítása.

Mindezekon felül a törvény értelmében a munkaadókra adó módjára kivetett 120 filléres hozzájárulási díjért mintegy 280.000 gazdasági cselédnek nyújtott a pénztár balesetbiztosítást.

Az intézmény iránti érdeklődést mutatja még az a körülmény, hogy az 1904. év folyamán magánosok és pénztárszövetkezetek összesen 33.700 korona alapítványt tettek azon rendeltetéssel, hogy abból rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények között segélyt nyujtassék oly esetekben, a melyekben a segély nyujtását egyébként a törvény elő nem írja.

Az 1904. évben a pénztár összesen 7.713 esetben nyujtott segélyt s a segélyek összege 272.863 korona 13 fillért tett ki. Ez összegből közel 50.000 korona oszlott meg 136 oly eset között, a melynél a baleset folytán elhunyt egyén hátrahagyott családjának adatott a segély, s ugyanez évben már 173-ra emelkedett azoknak a száma, a kik baleset folytán végleg elnyomorodván, életük fogytaig a pénztár állandó rokkantsági segélyét fogják élvezni.

A pénztár vagyona az 1904. év végén közel három millió korona volt.

A gazdasági munkásházak építése újabb államsegélyek engedélyezésével támogatott, nevezetesen az 1904. évben utalványoztatott erre a célra: Bács-Bodrog vármegye részére a Bácsmartonos községben létesítendő munkásházakra 5.000 korona; Békés vármegye részére 28.200 korona, mely összeg Orosháza és Békéscsaba községekben fog felhasználni; Csanád vármegye részére a Makó r. t. városban építendő munkásházakra 10.000 korona; Háromszék vármegye részére a köpeczi munkásházakra 5.000 korona; Jász-Nagykun-Szolnok vármegye részére 12.000 korona; Kis-Küküllő vármegye részére 6.000 korona; Torontál vármegye részére a Törökkanizsán, Nagyikindán, Torontáltordán, továbbá Magyarpádé és Szerbpádé községekben létesítendő munkásházakra 20.000 korona és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye részére 25.000 korona. Ezenkívül a Békéscsaba község által tervezett »Munkás-otthon« céljaira is 8.000 korona államsegély engedélyeztetett, mely Munkás-otthon — a tervezet szerint — a községi munkásközvetítő irodájánál, az ingyenes népkönyvtárat s a munkásnép nappali időzésére alkalmas helyiséget fogja magában foglalni, hol elszegődésre alkalmat váró munkások mostoha időjárás esetén menedéket találhatnak s e mellett olcsó áron étkezhetnek is.

Munkásházak.

Ugyanitt kell megemlékezni a Köpecz községben építendő munkáslaktanya létesítésére kiutalt 8.000 korona államsegélyről is. Ezen laktanya oly székelyföldi munkások téli elszállásolására fog szolgálni, a kik az év többi szakaiban gazdasági munkával foglalkoznak, télen pedig a Köpecz község körül fekvő szénbányákban nyernek alkalmazást. Ezt a téli keresetforrást eddig a kedvezőtlen elszállásolási viszonyok tették bizonytalanná.

Az előzőekben felsorolt utalványozások hozzászámításával gazdasági munkásházak építésének előmozdítására és ezzel kapcsolatos célokra az 1905. év tavaszáig 10 vármegye és 2 törvényhatósági jogú város részére összesen 306.239 korona államsegély engedélyeztetett, mely befektetésnek, valamint a legtöbb érdekelt község anyagi hozzájárulásának üdvös hatása az illető vidékek szociális viszonyai szempontjából máris mutatkozik.

A gazdasági munkások és cselédek igényeinek megfelelő, olcsó takaréktűzhelyre kiírt

pályázat — a miről már az 1903. évi jelentésben volt szó — kellő eredménnyel járt. A nagyszámban benyújtott pályaművek a Magyar Mérnök- és Építészegylet és a kir. József-Műegyetem kiküldöttjeinek közreműködésével bíraltattak meg és úgy a jutalmazásban részesített, mint ezeken kívül is több pályamű a munkás- és cselédnép céljaira igen alkalmasnak bizonyult; előállítási áruk olcsó, többféle és a szokásosnál aránylag kevesebb tüzelőanyaggal fűthetők s a fűtés mellett sütésre és főzésre is használhatók.

Munkások
jutalmazása.

Elismerőoklevelet és azzal együtt pénzbeli jutalmat is az 1904. évben 132 gazdasági munkás és 163 gazdasági cseléd kapott. A 40 évi hű szolgálatok jutalmazására alapított díszérem az 1904. évben 26 gazdasági cseléd részére adományoztatott.

Népkönyvtárak.

Az ingyenes népkönyvtárak száma — a mennyire a pénzügyi helyzet megengedte — az 1904. évben is gyarapított, nevezetesen 135 új népkönyvtár létesített. Ezekkel együtt a földművelésügyi tárca támogatásával összesen 1.627 népkönyvtár létesült. Kivánatos volna, ha a már felállított népkönyvtárak fejlesztése, nevezetesen új könyvek beszerzése körül az illető községek a tapasztaltnál több áldozatkészséget tanúsítanának, miután az állami támogatás anyagi erejét az új népkönyvtárak felállítása úgyszólván teljesen igénybe veszi.

Néplap.

A »Néplap« magyar és a különböző hazai nyelveken megjelenő számai az 1904. évben mintegy 18.000 példányban ingyenesen küldettek meg az arra érdemes kisgazdák és gazdasági munkások részére.

Községi
segélyalapok.

Az 1898. évi II. t.-cz. 71. §-a alapján létesített községi segélyalapok támogatására az 1904. évben Heves és Szabolcs vármegye részére 4.000—4.000 korona államsegély engedélyeztetett, a mivel az 1898. év óta ezen célra kiutalt államsegélyek összege 602.820 koronára emelkedett, 53 vármegye és 6 törvényhatósági jogú város segélyalapjai között megosztva. Ezen segélyalapok célja: az arra érdemes és önhibájukon kívül szükségbe jutott gazdasági munkásoknak rendszerint kisebb és rövid lejáratú kamatmentes kölcsönök útján való segítése. Az 1904. évtől kezdve nem a munkásügyi törvények alapján kirótt kihágási büntetéspénzek, hanem az 1901. évi XX. t.-cz. 23. §-a alapján a községeket illető — bármilyen kihágásokból eredő — büntetéspénzeknek a törvényhatóság által megállapított hányada fog a községi segélyalapok gyarapítására fordíthatni, de ebből sem juthatnak a segélyalapok oly jövedelemhez, mely üdvös céljuk sikeres szolgálatára elegendő volna s így a községi segélyalapok fejlesztése a további állami támogatást szükségképen feltételezi.

Munkás-
szövetkezetek.

Munkásszövetkezetek támogatására, valamint vármegyei gazdasági egyesületek és kereskedelmi és iparkamarák útján a gazdasági házi-ipar meghonosításának és fejlesztésének céljaira az 1903. év folyamán a földművelésügyi tárca 24.000 koronát fordított. A Magyar Gazdaszövetség szociális tevékenységének előmozdítására 6.000 korona államsegély engedélyeztetett, továbbá Csongrád vármegye részére alapkénti kezelésre 8.000 korona államsegély utalványoztatott ki abból a célból, hogy oly esetekben, a mikor a vármegye-beli elismert jóhírű földmunkások nem vállalkozó útján, hanem közvetlenül maguk vállalnak munkát, a vállalati biztosítékra ezen összegből — a munka végeztével visszatérítendő — kamatmentes kölcsönt nyerhessenek, megengedvén egyszersmind azt is, hogy ezen összeg — részben — a kerti gazdálkodásnak a munkásnép körében leendő meghonosítására is felhasználathassék.

Az 1898. évi II. t.-cz., valamint a többi munkásügyi törvények végrehajtása tekintetében semminemű nehézség fel nem merült; harmadfokú elbírálás tárgyát képezte az 1904. év folyamán 126 kihágási és vitás munkásügy.

Munkásigazolvány (és dohánykertész-igazolvány) ez évben 144.200 db., az 1898. évtől számítva pedig összesen 2.070.987 db. adatott ki.

Munkás-
közvetítés.

A gazdasági munkásközvetítés az egész országban hatóságilag szervezve van és Alsó-Fehér- és Pozsony vármegyék, továbbá Arad, Győr, Komárom, Selmecz- és Bélabánya, Sopron és Ujvidék városok kivételével, melyek a szervezkedés kötelezettsége alól ideiglenesen felmentettek, minden törvényhatóságban kijelöltettek úgy a törvényhatósági, mint a községi gazdasági munkásközvetítők. Az 1904. évben már 3.003 községi közvetítő

működött és több, mint 100.000 munkásnak közvetítettek helyben vagy a közeli szomszédságban szegődtetést; 29.800 munkást törvényhatósági munkásközvetítők helyeztek el, míg a ministerium munkásügyi osztálya 23.650 munkás szegődtetését közvetítette.

A munkásügyeket illetőleg végül megemlítendő, hogy az 1904. évi aratás minden különösebb rendzavarás nélkül folyt le. Az év tavaszán észlelt jelenségekre való tekintetből a mezőhegyesi, bábolnai és kisbéri ménesbirtokokon jelentékeny számú munkástartalék tartatott az aratás idején készletben, ennek nagyobbmértvű alkalmazása azonban szükségessé nem vált, minélfogva a tartalék munkaereje az illető ménesbirtokok gazdasági munkálatainak végzésére használtatott fel.

A földmívelő munkásnépnek téli foglalkoztatása érdekében az 1904. év folyamán az egész ország területén 296 községben 302 háziipari tanfolyam tartatott, a melyeken közel 10.000 munkás vett részt.

Mezőgazdasági
háziipar.

Ezen tanfolyamokon az oktatás felölelte a kosárfonást, seprükötést, szalma- és gyékényfonást, méhkaskészítést, gyümölcs-csomagoló ládák, gazd. faeszközök előállítását, továbbá a nők részére a kerti termékek, zöldség és gyümölcsfélék csomagolását, aszalását, konzerválását, gyümölcszúrok, gyümölcsajtok, tarhonya és ehhez hasonló közfogyasztás tárgyát képező élelmi cikkek készítését és értékesítési módját.

A tanfolyamok nagyobb részén a kosárfonás és faragó munka tanított.

A tanfolyamok iránt a földmívelő nép élénk érdeklődése azt mutatja, hogy népünk szívesen vállalkozik ezen munkára, mely tél idején, midőn a külső munka szünetel, kérészet ad neki.

A tanfolyamokon több, mint 250.000 db. tárgy készült, melyek legnagyobb része a helybeli piacon elkel.

Hogy a tanfolyamon kiképzett munkások az elsajátított háziipari ágat legalább is az első évben minden nehézség nélkül tovább folytathassák, a költségvetési hitel arányában gondoskodás történt, hogy olcsó nyers anyagokhoz jussanak; s e célra a gazd. egyesületek, iparfejlesztő bizottságok és iparkamarák útján megfelelő segély engedélyeztetett a tanfolyamon kitanult munkásoknak nyers anyaggal való ellátása céljából. A tanfolyamokkal kapcsolatban valamennyi tanulásra jelentkező munkás az oktatott háziipari ághoz szükséges kézi eszközökkel láttatott el, mely eszközök a tanfolyam befejezése után a munkások tulajdonába mentek át.

Munkások által alakított három mezőgazdasági szövetkezet részére a szövetkezetek munka telepének eszközök és gépekkel való felszerelésére segély engedélyeztetett.

Gondoskodás történt továbbá több szalmakalapvarró- és fűzhasítógép beszerzése iránt, melyek oly községeknek adtak ki, hol háziipari tanfolyamok folytán számos munkás foglalkozik télen szalmakalap- illetve kosárfonással.

Anyagi támogatásban részesítettett a Jászberény városa által fentartott szalmafonó munkatelep és a fővárosi munkásfoglalkoztató-egylet kosárfonótelepe.

Máramaros vármegye iparfejlesztő bizottsága Kökényesen létesített munkatelepének felállításában s a kosárfonás oktatása körül kifejtett tevékenységében anyagilag segélyeztetett. Ugyancsak ezen iparfejlesztő bizottság működése azzal is támogattatott, hogy az általa kijelölt négy munkás mesterekké való kiképzetés céljából állami ösztöndíjjal a békési kosárfonó iskolához küldetett ki.

A nőknek a kosárfonásban való kiképzése céljából a bellusi kosárfonóiskolán tanfolyam tartatott. Ezen tanfolyamon kiképzett munkásnők jövőben a nők részére rendezendő háziipari tanfolyamokon, mint oktatómesterek fognak szerepelni.

Gazdasági háziipari cikkekből a múlt évben is külföldről több, mint 7 millió korona érték hozatott be. Ennek oka az, hogy a hazai beszerzési források nagyobbbrészt ismeretlenek. Ezért a mezőgazdasági muzeumban a hazai készítésű ily tárgyakból állandó mintáru-kiállítás szervezése indult meg.

Minthogy e foglalkozásnak a munkásnép legnagyobb része csak az esetben nyerhető meg, ha a készült tárgyakat oly árban tudja értékesíteni, hogy a felhasznált nyers anyag értéken felül munkadíját is megtalálja, tárgyalások indíttattak megfelelő vállalkozókkal az iránt, hogy állami támogatással, első időben talán némi anyagi áldozatok árán is, a munkásoktól az általuk készített háziipari tárgyakat, természetesen olyanokat, melyek a közszükségletben nagyobb fogyasztás tárgyát képezik, összevásárolják.

Az 1904. évi szűk termés folytán a mezőgazdasági munkásnép között különösen tél folyamán mutatkozó nagyobb munka- és ezzel keresethiány csökkentése céljából a háziiparral foglalkozó munkásoktól, gazdasági egyesületek, kereskedelmi kamarák és iparfejlesztő-bizottságok útján 100.000 korona értékben a fogyasztásban is nagyban keresett háziipari cikkek rendeltettek meg. A megrendelt tárgyak csakis a tél folyamán voltak készíthetők s a munkásoktól hetenként kifizetve vétettek át.

A beváltott tárgyak raktározattak s az 1905. évben kerültek értékesítésre. Ezen akcióval a mellett, hogy a munkahiány is enyhítettett, másrészt a gazdasági háziiparosok munkakedve is fokoztatott, minthogy a munkásnép szívesen foglalkozik a háziiparral, a melyből így jövedelmet lát, s végül az értékesítés szempontjából is üdvös hatással lesz az, hogy a fogyasztó kereskedő itthon beszerezheti a raktárakból szükségletét, s egyszerűs mind megismerheti az itthoni forrásokat, honnan jövőben szükségletét fedezheti.

VII. Telepítés.

Az 1904. év folyamán új telep nem létesült és ezen célra birtokot sem vásárolt az állam, mivel az 1903-ban keletkezett 8 új telep benépesítése és a nélkülözhetetlen közigazgatási, egyházi, valamint kulturális intézményekkel való ellátása jobbra 1904-re maradt és ezen teendők a telepeknek gazdasági téren való megerősödésére tett intézkedésekkel együtt a meglévő munkaerőket lefoglalták.

De a telepítésnek szélesebb keretekben való folytatását az anyagi eszközök elégtelensége is akadályozta, a mennyiben az 1894. V. t.-cikkben engedélyezett 6 millió korona telepítési alap már felhasználtatott és részben felhasználtatott a pénzügyminister úr által a telepítési ügy újabb törvényhozási szabályozásáig az alap gyarapítására előlegezett 2 millió korona is, a telepések által váltságár fejében fizetendő évi járulékok pedig, noha kielégítően folynak be és a telepítési alapnak már tekintélyes jövedelmi forrását képezik, erőteljesebb telepítési akció kifejtésére ma még nem elegendők.

A telepítési ügyág kezelése alatt álló birtokok egész terjedelme az 1904. év végén 51.853 kat. hold volt; ebből 30.498 kat. hold volt megszállva 1.273 gazdálkodó és 52 munkás-telepes által, 21.355 kat. hold pedig az előkészítési munkálatok tartama alatt részben házilag, túlnyomóan bérletileg kezeltetett és részben irtás alatt állott.

Az 1904. évben 171 gazdálkodó és 37 munkástelephely töltetett be ugyanannyi telepes családdal, a kik 5.742 kat. hold 1400 ööl földet vettek birtokba 1,365.010 K vételáron; ebből a sorshuzás előtt 151.080 K-t fizettek le. Ujabban azon telepek közül, a melyeken létesítésük alkalmával munkástelephelyekről gondoskodás nem történt, a kincstár rendelkezésére visszamaradt birtokrészletek felhasználásával Temesrékason 20, Facseten 10 munkástelephely jelöltetett ki egyenként 5 kat. hold területtel, hogy a földmives munkásoknak vagyoni erejükhöz mért földbirtok megszerzése lehetővé tétessék.

A telepítés folytatása érdekében Stancsófalván 35 telepesház készült el, Marosludason az 1903-ban megkezdett 31 telepesház építése befejeztetett.

A telepek középületeiből elkészült Mosniczán két tanterem és 2 tanítói lakás, Stancsófalván 3 tanterem és 3 tanítói lakás, Karán az udvarház átalakításával 2 tanterem, 1 tanítói lakás és 1 kisedóvoda, vagyis összesen 7 tanterem, 6 tanítói lakás és 1 kisedóvoda, Monostoron pedig ideiglenesen a tisztalakás rendeztetett be népiskolai czélokra.

Az egyházi ügyek ellátására Mosniczán ev. ref. lelkési állás szerveztetett és úgy ezen, valamint a stancsófalvai és marosludasi telepen is az illetékes egyházi főhatóságoknak megfelelő állami hozzájárulás helyezettett kilátásba paplakok és templomok építésére.

Ugyancsak jelentékeny állami segélyvel biztosított Stancsófalván a község ház és a jegyzői lak építése és a körjegyzői székhelynek Aranyágról való áthelyezése.

Segélyek nyújtásával egyébiránt több esetben támogattak a telepés községek és egyházak oly szükségleteik kielégítésénél, amelyeknek fedezésére képesek nem voltak; többek között Igazfalván a templom részére harangok és orgona szereztettek be, Temesrékásán és Facseten a telepések a tenyészapaállatok istállóinak építési költségeihez kaptak segélyt, Nagysármáson ugyanilyen módon a templom és község háza környékének, valamint az utcák rendezése eszközöltetett. A vízügyi szakmában végrehajtott munkálatok közül említést érdemelnek a monostori belvizlevezetés, a detreheimi, marosludasi, fehéregyházai, igazfalvai és viczei vízrendezések, továbbá összesen mintegy 100 kat. hold alagsövezése Nagysármáson, Marosludason és Felsődetreheben, végül 8 közkút építése Sztancsófalván, Nagysármáson és Bálinez vidékén.

Jelentékeny költségeket okoztak a mezei és dülő utak, valamint hidak és áteresztők építése Stancsófalván, Marosludason és Szilágyiban, továbbá az alsódetreheim—mezőköki viczinális köztút egy meredek szakaszának áthelyezése.

A mezőgazdaság fejlesztésére 376 m. m. buzavetőmagban részesültek a facseti, igazfalvai és mosniczai telepések a vételár kamatmentes visszatérítésének kötelezettsége mellett; kiosztatott továbbá a telepések között 33.039 darab gyümölcsoltvány és erdei fa, jelentékeny mennyiségű eperfa, szederesemete, ákáczcsemete, nemesfűzvesző, nemkülönb a faiskolák részére szükséges vadoncok is. A telepések eperfa szükségletének fedezésére Bálinezon 6 kat. hold, Marosludason 3 hold, Bálinez vidékén $1\frac{1}{2}$ hold adatott át az országos selyemtenyésztési felügyelőségnek és ugyanezen célra Marosludason további 3 hold, Bálinez vidékén további $4\frac{1}{2}$ hold jelöltetett ki. Gyökeres szőlőoltványokban és sima vesszőkben, továbbá szőlő- és gyümölcsfakarókban a szükséghez és a rendelkezésre álló készlethez képest 1904-ben is részesültek a telepések s e mellett az állam folytatta a marosludasi, felsődetreheimi és karai telepések részére kijelölt szőlők betelepítését 108.600 darab korán érő fajtájú gyökeres szőlőoltvány elültetésével.

Miután kevés kivétellel valamennyi telepen az állattenyésztésre, főleg a szarvasmarha tenyésztésre kedvező feltételek, nevezetesen a jó és nagyterjedelmű legelők meg vannak és a telepések ezen tenyésztési ágat eddig csak a szükséges forgó tőke hiánya miatt nem karolhatták fel kellőképpen, azoknak a telepéseknek, a kik megfelelő istállókkal bírnak s elegendő takarmányt termelnek, az országos szarvasmarhatenyésztési alaphól 5 évre nyújtott kölcsönből legfeljebb 2—2 darab tehén szereztetett be. A kölcsönt a telepések a három utolsó évben egyenlő kamatmentes részletekben tartoznak törleszteni, az állatok beszerzésével és biztosításával járó költségeket pedig, továbbá a kölcsöntőke kamatait mind az 5 éven át a telepítő kincstár viseli. A tehének beszerzésére a nagysármási hitelszövetkezet 40.000 K, a marosludasi és detreheimi telepések 23.331 K kölcsönt kaptak, a melyből az 1904. év végeig a marosludasi telepések részére 106, a detreheimi telepések részére 12 darab magyar fajta tehén vásároltatott az állattenyésztési felügyelőség közbejöttével.

A szükséges tenyészapaállatokat a telepőköségek a múlt évben is 20—50% árkedvezményvel kapták, fajbaromfi pedig a kívánt mennyiségben osztatott ki piaci áron.

Az előző években eszközölt birtokvásárlások és telepítések következtében az ország Királyhágón túli részében telepítési célokra szolgáló birtokok területe 15.805 kat. hold 257 □ öltre, a már létesített és megkezdett telepek száma 7-re emelkedett és a birtokok, valamint a telepek kezelésével járó ügyek oly nagy mértékben szaporodtak, hogy azokat a központból megnyugvást keltő módon intézni már nem lehetett, kezelésük eddigi módja pedig már sem az ügymenet egyszerűsítésére irányuló törekvésekkel, sem az államháztartásban megkövetelt takarékossgal összeegyeztethető nem volt.

Ezért a királyhágóntúli telepítési ügyeknek középfokon való ellátására az állami költségvetésben nyert felhatalmazás alapján Kolozsvárott telepítési felügyelőség szervez-

tetett, mely működését az 1904. év vége felé kezdte meg. A telepítési felügyelőség az aradi jószágigazgatósághoz hasonló hatáskörrel bir és remélhetőleg nemsokára oly fontos adminisztratív tényezője lesz az állam birtokpolitikájának a Királyhágóntúl, mint a jószágigazgatóság a délvidéken.

Az 1894: V. t.-cz. hatálybalépte előtt keletkezett, úgynevezett régi telepek közül Németszentmihály községben a rendezési munkálat befejezéshez közeledik. Még csak a leszámolás van hátra, minek befejeztével a szerződések megkötése s azok alapján az egyéni telekkönyvezési munkálatok fognak sorra kerülni. Kovácsiban a telekkönyvi hitelesítés megtörtént, a leszámolás a tényleges birtoklás alapján befejeztetett s a szerződések nagyobb része is megkötött. Legközelebb az egyéni telekkönyvezés is keresztül vitetik. Óteleken a teleprendezési munkálatok befejezést nyertek, a szerződések megkötöttek, legnagyobb részük már jóvá is hagyatott s az egyéni telekkönyvvezés folyamatban van. Brestyén a telekkönyvi munkálat megkezdődött s a bírói hitelesítés és a leszámolás az 1905. évre várható. Gyorokon a birtokrendezési munkálatok befejeztettek s a leszámolás is kezdetét vette. A Vajdahunyadhoz hozzátelepített csángótelepen a szerződések megkötöttek.

Az 1904. évben a legfontosabb és a régi telepek történetében jelentőségével minden mást túlszárnyaló mozzanat az, hogy a régi telepes községek váltsághátralékának rendezése megindított. Ezen telepes községekben ugyanis a telepváltság tartozások ma már oly elviselhetetlen összegekre szaporodtak fel, hogy azok behajtása a telepesek jelenlegi vagyoni helyzete mellett, a telepes községek teljes anyagi tönkretétele nélkül lehetetlen. E helyzet annak a következménye, hogy a régi telepes községek legnagyobb részében már eredetileg oly csekély, 4—5—8 holdas és helyenkint a községtől 18—20 kilométer távolságra eső telepkiülőségek osztattak ki a telepeseknek, a mely földek a mai megváltozott gazdasági viszonyok mellett a telepesek megélhetését sem biztosítják. Legnagyobb része e telepes községeknek a 40-es években, a dohánytermelés nagyobb mérvű felkarolása céljából létesített és a letelepített dohánykertészek az 1875. évig a kincstár haszonbérloői voltak. E haszonbéres viszonyt az 1873: XXII. t.-cz. szüntette meg s annak alapján a telepesek a haszonbérben birt földek megváltását kívánták. Az örökmegváltási szerződések megkötése azonban hosszabb időt vett igénybe és ezen idő alatt a telepesek sem a haszonbért, sem a földadót, sem a váltság részleteket nem fizették, úgy, hogy ennek következtében már a szerződések megkötésekor jóval nagyobb teher hárult a telepesekre, mint a mekkora az eredeti megváltási ár lett volna. A kincstárnak ekként felszaporodott követelése éppen azért, mert a telepeseknek igen sok gazdasági nehézséggel kellett küzdeniök, a szerződések megkötése után sem hajtottak be kellő erélylyel s így a hátralék évről-évre szaporodott. A helyzetet súlyosbította az is, hogy a dohánytermelési engedélyek fokozatos apasztása következtében a telepesek az egyoldalú és folyton kevésbé jövedelmező szemtermelésre voltak kénytelenek áttérni s megfelelő gazdasági irányítás híján földjeiket a hosszú idő óta folytatott egyoldalú zsaroló gazdálkodással annyira kimerítették, hogy azok hozadéka az azóta folyton emelkedő egyéni szükségletekkel és közterhekkel arányban nem áll. Figyelembe kell venni azt is, hogy az eredetileg is csekély területű telepesföldek a természetes szaporodás következtében oly apró részre darabolódtak el, a melyek már-már okszerű művelésre nem is alkalmasok. De ettől eltekintve, a szükséges szakértelem és anyagi erő híján a telepesek képtelenek földjeik okszerű kihasználására. E mellett sok telepes község határa a talaj összetételénél s a felszivárgó belvizeknél fogva jórészt terméketlen s így bizonyos, hogy a telepesek a régibb időről felszaporodott hátralékokat megfizetni nem képesek s a még esedékes tartozásaikat is csak úgy tudják megfizetni, ha a felszaporodott hátralékok nyomasztó terhétől megszabadíttatnak s a fizetési határidők az eddigi túl magas, a 70-es évek viszonyaihoz szabott kamatláb leszállításával akként állapíttatnak meg, hogy a telepesekre viszonylag mentül kevesebb évi teher jusson. Ezért beható tanácskozások és a helyszínén szerzett tapasztalatok alapján elhatározott 1904.

év végén, hogy a követeléseknek az a része, a mely ma különben is behajthatatlan, a telepesek terhéről leirassék, a kamatláb leszállíttassék s új fizetési beosztás állapíttassék meg. E kedvezmények, melyek nem csak a multban keletkezett nehézségeket vannak hivatva elhárítani, hanem a jövő fejlődés biztos alapját is kell, hogy képezzék, két csoportba oszthatók:

1. általános kedvezmények,
2. részletes különleges kedvezmények.

Az általános kedvezmények az összes régi telepes községekre egyenlő mértékben fognak alkalmaztatni, míg a részletes kedvezmények községenként külön-külön az illető telepes község gazdasági viszonyai és anyagi helyzetéhez képest állapíttatnak meg. Általános kedvezmények: 1. Hogy a közcélra szolgáló területek után előírt váltságtartozások az 1894: V. t.-cz. 3. §-ának rendelkezése szerint megállapított mérvben a községek, illetve egyházak terhéről leiratnak. 2. Hogy minden régi telepes községben — a hol még meg nem történt volna — a birtokrendezés telekkönyvi és váltságár-elkülönítéssel keresztül vitetik.

Ezen általános kedvezmények indoka az, hogy míg egyfelől méltánytalan, hogy az 1894: V. t.-cz. alapján létesült, aránytalanul jobb viszonyok közt lévő új telepes községek nemcsak a közcélokra szolgáló területeket, hanem a középületeket is ingyen kapták, addig a régi telepek ezek után is váltsággal terheltettek, másfelől a telepesek fizetési készségének fokozására elengedhetetlenül szükséges, hogy a birtokrendezés telekkönyvi és váltságár-elkülönítéssel mielőbb foganatosíttassék.

A részletes kedvezmények telepes községenként a hátralékok bizonyos százalékának leírásában, a kamatláb leszállításában és a törlesztési idő kitolásában fognak állni.

Megjegyzendő azonban, hogy azon telepesek, a kiknek eltávolítása közérdekből kívánatos, valamint azok, a kik rendezett anyagi viszonyok között vannak és csupán fizetési készség híján maradtak adósak, ezen részletes kedvezményekben nem részesülhetnek.

A régi telepes községek egyházi, kulturális és közigazgatási terheinek csökkentése végett az 1904. évben a következő középületek, illetve berendezések létesítéséhez járult hozzá a földmivelésügyi tárca.

Magyarbánhegyesen a templomépítés költségeire 5.000 korona, Zimándközön a templom befedési költségeire 485 korona, Keglevichházán templom építésére 11.034 korona államsegély engedélyeztetett. A kübekházai róm. kat. hitközség orgona beszerzésére 2.500 koronát kapott. Németpereg telepes községnek lelkészlak építésére 4.000 korona segély, Gyulafalvának községháza és jegyzői lak építésére 18.000 korona segély utalványoztatott. Iskola építésére kaptak megfelelő segélyt Zimándköz, Magyarbánhegyes, Németpereg, Kistelep, Bolgártelep és Brestye.

Iskolájuk berendezésére s a szükséges melléképületek felépítésére Keglevichháza Ószentiván és Kunágota telepes községeknek engedélyeztetett megfelelő segélyösszeg. Nagykamaráson az óvoda berendeztetett. Új óvoda építésére kaptak segélyt Kübekháza és Gizellafalva községek. Mezőkovácsháza felmentetett az iskolafentartási költség fizetésének kötelezettsége alól, Bethlenháza község pedig a postahivatal fentartási költség, valamint bizonyos iskolai járulékok fizetése alól mentetett fel.

A telepesek gazdálkodásának fejlesztése céljából a téli hónapokban háziipari tanfolyamok tartattak. A telepesek az 1904. évben is kaptak ingyen gyümölcsfacsemetéket a kincstári készletek arányában. A gyoroki csángótelepesek fajbaromfiakat kaptak. Az állattenyésztés fellendítése érdekében Kübekházán és Bodófalván tenyészapaállat istálló építésére 5.000—5.000 korona engedélyeztetett. Szapáryligeten tejszövetkezet létesülvén, annak a tejszövetkezeti berendezés költségeire 1.200 korona segély utalványoztatott. A Majlátfalván és Ószentivánon fennálló népies mintagazdaság az 1904. évben is jó sikerrel működött. Artézi kutak létesítésére nagyobb segélyeket kaptak Végegyháza, Magyar-szentmárton és Székelykeve telepes községek. Magyarbánhegyesen a kútszivattyú szerkezetének beszerzésére 1.000 korona folyósíttatott. Tűzoltóeszközök beszerzésére Alberti,

Ambrózfalva, Kisiratos, Nagymajlát, Pitvaros, Reformátuskovácsháza és Végegyháza telep községek egyenkint 400 korona segílyt kaptak.

Parcellázási ügyben az 1904. évben 28 esetben fordultak a földművelésügyi minisztériumhoz. A tárgyalt parcellázási ügyekben összesen mintegy 42.574 hold területű föld szerepelt. A föld felmérését és parcellákba osztását a gazdasági műszaki hivatal Szerbpadé (Torontál vármegye), Magyarszentmihály (Torontál vármegye), Tiszabó (Jász-Nagykun-Szolnok vármegye) és Almosd (Bihar vármegye) községek határában végezte el. A még 1903-ban megkezdett románci (Veszprém vármegye) és salamoni (Veszprém vármegye) parcellázás teljesen befejeztetett.

Deliblati kincstári birtok.

A birtok 51.751 k. holdjából haszonbérlet útján hasznosított 11.715 k. hold szántóföld és legelő, házikezelés alatt állott 34.969 k. hold buczkás erdő, nyílt homok és kaszáló; szőlőtelepítésre ki volt jelölve 5.067 k. hold.

A haszonbérbe adott birtokrészekből 1.535 k. hold gabona és kapásnövények termelésére, 10.170 k. hold legelőnek használtatott, 10 k. hold pedig mint füzes hasznosított.

A házikezelésben lévő területből az 1904. év folyamán uralkodott nagy szárazság következtében kaszáló gyanánt csak 30 k. hold volt hasznosítható, pótlegető gyanánt pedig 942 k. hold volt felhasználható, 282 k. hold erdővágásban 583 m³ épületfa, 3.966 m³ hasábfá, 2.653 m³ dorongfa, 5.401 kocsi galyfa, 79 m³ szőlőkaró és 69 kéve fonóveszsző termeltetett.

A futóhomok megkötése céljából az 1904. évben 514 hold fásított be 1.622.600 darab akác-csemetével, a szárazság miatt azonban az elültetett csemetéknek csak 70%-a eredt meg. A csemetesorok között a füvesedés előmozdítására 386 hold fűmaggal vetett be, a szárazság miatt azonban csekély eredménnyel.

Az 1898. év őszén megkezdett rendszeres beültetés óta összesen 4.616 hold nyílt homok fásított be; 6.780 hold homokterület beültetése még a jövő feladata.

A birtokon átvonuló utaknak gyümölcsfákkal való szegélyezése az 1904. évben csak az utak mentén lévő gyümölcsfák pótlására szorítkozott. A birtok területén a múlt évben létesített baracktelep beültetésével összesen 18.500 darab gyümölcs, 2.287 vadgesztenye és 831 darab jegenye nyárfa van elültetve.

A gyümölcsfacsemeték nevelésére a birtok »Leánykút« nevű részén egy 5 k. hold és a »Fejértelep« nevű részén egy 800 □ öl kiterjedésű faiskola szolgált, a hol a csemeték fejlődése teljesen kielégítő volt. A fejértelepi 2 holdas nemes fűztelep 20 m. m. fűzveszszőt szolgáltatott.

A Fejértelepen létesített 200 méter mélységű és a birtok »Korn« nevű részében létesített 175 méter mélységű kutakhoz a víz kiemelése céljából egy-egy benzin motoros szivattyútelep építettet. Ezenkívül a kraváni pusztán egy 32 méter, a birtok »Jágoda« nevű részén pedig egy 8 méter mély falazott kút építettet.

A motorikus erőre berendezett két szivattyútelep üzemen tartása céljából egy gépész alkalmaztatott. A gépészlak és melléképületei Fejértelepen építették fel, míg a korni és kraváni kútörök részére, a nevezett kutak mellett őrházak építették.

A vízkimelési költségeket a haszonbérlok holdanként megállapított díjjal a kincstárnak megtérítik, kivéve a Fejértelepen, hol a vízkimelés költségeit a telep végleges rendezéséig a kincstár viseli.

A birtokon alakított négy szőlőtelepen a birtokosok 1904. évben 289 k. holdat ültettek be szőlővel, miáltal a szőlővel beültetett terület 3.407 holdra emelkedett.

Az elmúlt évben a birtok »Sztóján« nevű részén a mramoráki kisgazdák részére kijelölt szőlőtelepen az adásvételi szerződések megkötöttek és a hegyközség megalakult. A szóban forgó szőlőtelep »Szivák-telep«-nek neveztetett el.

A »Szivák-telep«-pel együtt 5.067 holdat kitevő szőlőtelep területekből 230/1.286 hold szőlőművelésre nem alkalmas, 482 hold pedig utakra, védőekre és más közcélokra szolgált. A szőlőtelepeken a termés általában kielégítő volt.

A birtok területének egyes részei a telekkönyvi állapottal megegyezően az illető községek közigazgatási határaihoz átcsatoltatván, a mérnökiileg kitűzött határok a vármegye alispánjának közbejöttével megejtett helyszíni bejárással az érdekelt községeknek bemutatattak.

A birtokhoz tartozó »Fejértelep« tekintettel arra, hogy ezen területen az 1894. évi V. t.-cz. alapján létesítendő telepítés előmunkálatai indították meg, az aradi m. kir. jószágigazgatóság ügykörébe utaltatott át.

Az 1904. évben a birtok tényleges bevételei 30.087 korona maradvánnyal fedezték a rendes kiadásokat.

A m. kir. országos meteorológiai és földmágnességi intézet az 1904. évben is élénk **VIII. Kísérleti ügy.** tevékenységet fejtett ki.

157 első-, másod- és harmadrangú meteorológiai állomás működött főleg az ország éghajlati viszonyainak kipuhatólására; a vízepítési igazgatóság vizrajzi osztályának céljaira az elmúlt évben 123 helyen új csapadékmérő (ombrometriai) állomás állítatott fel s így az 1904. év végén összesen 1.137 ombrometriai állomás volt működésben. Csapadékfeljegyzések ennél fogva összesen 1.294 állomáson történnek. A zivatar jelenségek megfigyelésében pedig ezernél több tudósító működik közre.

A m. kir. földtani intézet országos geológiai felvételein 9 hegyvidéki, 6 agrogeológiai és 1 bányászati geológus vett részt. Felvételt összesen 422.453 hektár² ebből a hegyvidéki országos részletes felvételekre 182.136 hektár² terület, a bányageológiai felvételekre 11.221 hektár² és agrogeológiai részletes felvételekre 229.096 hektár² esik.

A földtani intézet ez évben is számos vízügyben adott szaktanácsot, azonkívül tanulmányozta a vízellátás és ártézi kútfúrások kérdéseit is.

Az intézeti gyűjteménytárat dr. Semsey Andor tiszteletbeli igazgató áldozatkész bőkezűséggel ez évben is gyarapította.

Az országos kémiai intézet és központi vegykísérleti állomás összesen 3.513 vizsgálatot végzett. Az állomást igénybe vették:

gazdák	907 esetben
kereskedők, gyárok	883 »
hatóságok	<u>1.723 »</u>
összesen	3.513 esetben.

A vidéki vegykísérleti állomások (Debreczen, Fiume, Kassa, Keszthely, Kolozsvár, Magyaróvár és Pozsony) gyakorlati és elméleti irányú kérdések tanulmányozásain kívül ellenőrző vizsgálatokkal foglalkoztak.

A Budapesten, Magyaróvárt, Kolozsvárt, Debreczenben, Kassán és Keszthelyen szervezett vetőmagvizsgáló állomásokat a gazdaközönség, valamint a kereskedelmi körök mindjobban fokozódó mértékben veszik igénybe; a budapesti vetőmagvizsgáló állomás szakbavágó speciális tudományos kérdésekkel is foglalkozik.

A Magyaróvárt szervezett gépkísérleti állomást 1904-ben 63 esetben vették igénybe; az állomás kísérleteket és vizsgálatokat végzett, azonkívül sok tervet és rajzot bíralt el.

A növénytermelési kísérleti állomás az 1904. évben összesen 727 kísérletet végzett, melyek a következőleg oszlanak meg:

gazdákval végzett kísérletek	548
gazdasági tanintézeteken végzett kísérletek	46
vidéki kísérleti tereken végzett kísérletek	89
öntözött réteken, szennyvíz-telepeken végzett kísérletek	20
tenyészedényekben végzett állomási kísérletek	19
szabad földben végzett állomási kísérletek	5

Az állomás összesen 14 helyen működött közre a vetőmagtermelésnél és nemesítésnél, 108 szakkérdésre adott választ és 4 helyen tartott szakelőadást. Az állomás személyzete 46 irodalmi dolgozatot adott közzé.

Dohánytermelési kísérleti állomás. A debreczeni dohánytermelési kísérleti állomás kísérleteit nagyon hátrányosan befolyásolta az 1904. évi rendkívül száraz esztendő; a kísérletek részben dohánytermelő gazdák közreműködésével, részben az állomás debreczeni és békéscsabai saját telepein eszközöltettek. Az állomás szakelőadásokat rendezett és szakkérdésekben számos felvilágosítást nyújtott.

Rovartani állomás. A rovartani állomást úgy hatóságok, mint magánosok számos esetben vették igénybe. Az állomás folytatta tanulmányait a védekezési módokra vonatkozólag.

Növény-élet- és kórtani állomás. A növény-élet- és kórtani állomás összesen 571 vizsgálatot végzett. Az állomást

gazdák	154
kereskedők	24
hatóságok	15 esetben vették igénybe.

A vizsgálat tárgyai voltak:

czukorrépmag	296 esetben
takarmányrépmag	82 »
beteg növények	193 »

Állat-élettani és takarmányozási kísérleti állomás. Az állat-élettani és takarmányozási kísérleti állomás 1904. évi működését képezték a hazai takarmányok tápláló értékének folytatólagos tanulmányozása; hazai szénák tápláló értékének megállapítása, a melasse tápláló és hizláló értékének megállapítása, a baromfi-hizlalás különféle módjainak folytatólagos kísérletes vizsgálata és számos más gyakorlati jelentőségű vizsgálat.

Magánfelek részére az állomás 45 takarmánymintát és 3 ivóvíz-mintát elemezett, szakvéleményt adott 16 esetben.

Szeszkísérleti állomás. A kassai szeszkísérleti állomás 1904-ben megvizsgált 75 anyagot 128 irányban, szakvéleményt adott 50 esetben, üzemrevíziót végzett 3 mezőgazdasági szeszgyárban.

Tejkísérleti állomás. A magyaróvári tejkísérleti állomás folytatta gyakorlati jellegű tevékenységét; a tenyész kiválasztás szolgálatában végzett zsírvizsgálatok során 7.653 zsírmeghatározás történt. Az állomás számos tejgazdasági gépet és eszközt próbált ki és adott róluk szakvéleményt. Az állomás egyik főfeladata lévén tejszövetkezetek, tejgazdaságok üzemének ellenőrzése s hibák előfordulása esetén gyakorlati tanácsok adása, ezen cél szolgálatában az állomáshoz 25 esetben 80 drb tej- és tejtermék-minta érkezett be; ezenkívül az állomás 42 esetben adott írásbeli útbaigazítást.

Kísérletügyi központi bizottság. A kísérleti állomások tervszerű és egyöntetű összműködését a kísérletügyi központi bizottság van hivatva irányítani, melyben úgy az állomások vezetői, mint a tudomány és gyakorlat emberei képviselve vannak. Az állomások dolgozatai a »Kísérletügyi Közlemények«-ben látnak napvilágot.

Ornithologiai központ. A Magyar Ornithologiai Központ. a madarak hasznos és káros voltának megállapítására vonatkozó tanulmányait az eddigienél is nagyobb terjedelemben és behatóbb módon folytatta. Némely madárnak, legfőként pedig a varjúnak a mezőgazdaságot érintő viselkedésére vonatkozó írásbeli és tárgyi adatokat gyűjtötte nemcsak megfigyelők, gazdasági tudósítók és érdeklődő gazdák révén, hanem a közvetlen megfigyelés és helyszínen való kutatás céljából Torontál vármegyébe tavasszal és ősszel kiküldött szakembere útján is. Ezen helyszíni kutatások és az intézethez sok oldalról beküldött begyűjtések tüzetes vizsgálatának eredményeképpen mind inkább az domborodik ki, hogy a vetési varjú némely helyi, nagyfokú káros fellépésének daczára is, a gazdaságra ártalmas rovarok és más apróbb állatok pusztításánál fogva, inkább hasznos, mint káros.

A közönségnek ezen gyakorlati vizsgálatok iránti élénk érdeklődése és támogatása különösen abban nyilvánult, hogy az intézettől kapott felhívás értelmében nagyon sok gyomor- és begytartalmat mint megbízhatóbb tárgyi adatot küldött be. Az intézet az év folyamán két szakembert foglalkoztatott ezen adatok meghatározásával és kidolgozásával; a varjú viselkedésére nézve hosszú időn át szerzett tapasztalatok alapján, szakvéleményt is szerzett be, továbbá a gazdasági tudósítókhoz, intézetekhez s általában különös érdeklődőkhöz 1901-ben akkori hivatali elődöm által kiküldött kérdőíveken visszajött jelentéseket is feldolgozta. Ezen dolgozatok, melyekben képviselve van az ornithologia az entomologia és veconomia, nemcsak az intézet folyóiratában jelentek meg, hanem még önálló külön füzetekben is kiadattak és több száz példányban — nagyobbára gazdai körökben — szétszórtattak, megfelelő számú példányok pedig, a Londonban 1905. évben tartott IV. Ornithologiai Kongresszuson bemutatattak.

A hasznos madarak védelme érdekében alkalmazandó és terjesztendő mesterséges fészekodvak készítésére egy kárászi fűrész-árútelep tulajdonosával jött létre megállapodás. Ez a vállalkozó az intézet rendelkezésére bocsátott 200 drb. fészekodvat, melyek kísérletképpen részben a fővárosi Városliget fáin, részben pedig vidéken, tekintélyes földbirtokosok kertjeiben helyeztetek el.

Gyakorlati irányú munkálódás mellett az intézet az ornithologia körébe tartozó elvontabb tudományos kutatásokat is folytatta. Ezeknek eredményeiről is az »Aquila« XI. évfolyamának hasábjain számolt el.

Összes, eddigi 11 évi irodalmi kiadványait előkészítette a londoni IV. Ornithologiai kongresszuson való bemutatásra.

Akár elvontabb tudományos, akár gyakorlati kérdésekben hozzá intézett megkeresésekre készséggel adott tájékoztatást, felvilágosítást úgy testületeknek, mint egyeseknek.

Az intézet rendes alkalmazottjain kívül közreműködött mintegy 300 erdőhatósági közeg, 66 rendes megfigyelő az aviphaenologia szolgálatában és mintegy 60 tudósító, kik a madaraknak a különböző gazdasági ágakat érintő viselkedéséről gyűjtik az adatokat.

Cserébe kap 142 kiadványt. Könyvtárában van 549 mű és folyóirat, körülbelül 1.450 kötettel. Ezen kívül mintegy 2.000 külön lenyomat.

Gyűjteményeiben van: 673 drb. madár részint felállítva, részint bőrbe kidolgozva; bonczaniak — a megsérültek kiselejtezésével — 432 drb.; 634 drb. tojás és fészek; gyomor- és begytartalom: 4.508 drb. a rovargyűjteményben van 2.010 drb.

Az intézetnek a lefolyt évben is voltak szakember látogatói és pedig Nagy-Britanniából és Belgiumból.

A m. kir. mezőgazdasági muzeumot ez évben is nagyszámú bel- és külföldi érdeklődő látogatta. Az összekötő épületrész, valamint a csúcsíves épület elkészülvén, a belső berendezés munkái folynak.

A selmeczbányai m. kir. központi erdészeti kísérleti állomás az 1904. évben is folytatta az erdészeti tudománynak és az erdőgazdaságnak majd minden ágát felölelő kísérleteket és a talajtani és meteorologiai megfigyeléseket.

Befejezte továbbá a vízi rigó hasznos vagy káros voltának tanulmányozását s arra az eredményre jutott, hogy a vízi rigó, mint hasznos madár, feltétlenül kiméletben és védelemben részesítendő. Hasonló tanulmány indíttatott meg a szajkó erdőgazdasági szerepe ügyében.

Az állomás ebben az évben kiterjesztette működését az erdei magvak hivatalos megvizsgálására is.

A görgényszentimrei külső kísérleti állomás leginkább csemetekerti, erdősítési s műtrágyázási kísérletekkel és meteorologiai megfigyelésekkel foglalkozott.

A királyhalmi külső állomás folytatta a futóhomoki flora gyűjtését, valamint a külföldi fajok meghonosítására, a talajnedvesség megállapítására és az ákáczfa tartósságára

Mezőgazdasági muzeum.

Erdészeti kísérleti ügy.

vonatkozó kísérleteket és megkezdte az ákác-sarjerdők kihasználásánál és felújításánál alkalmazható különféle módok összehasonlító tanulmányozását.

A *liptóújházi külső állomás* tevékenysége az évek óta folyó meteorológiai följegyzések folytatása mellett leginkább az erdőápolás és erdővédelem körébe tartozó kísérletekre terjedt.

A *vadászerdei külső állomás* befejezte a házilag értékesített tölgyvágásaiban a tölgyfa legelőnyösebb feldolgozására vonatkozólag éveken át folytatott kísérleteit, melyek arra az eredményre vezettek, hogy kedvező értékesítési viszonyok mellett a gondos és körültekintő házi kezelés a kihasználás és értékesítés legelőnyösebb módja.

Ugyancsak több évi kísérletezés eredményeképp megállapította azt is, hogy a sorközötti használat megfelelő talajon a csemeték növekvési menetére igen kedvező befolyást gyakorol.

A felsorolt munkák mellett úgy a központi állomás, mint részben a külső állomások is számos esetben adtak szakvéleményt úgy magánosoknak, mint hivataloknak s azonkívül a beküldött rovarok, fabetegségek stb. meghatározásával is foglalkoztak.

A hazai fa-fajok földrajzi elterjedésének megállapítására szolgáló helyszíni felvételek ez évben a Kapella és Vellebit hegységben, valamint a krassó-szőrényi és hunyadi hegyvidéken foganatosítottak s e mellett az eddig gyűjtött adatok irodai feldolgozása is előre haladt.

Országos m. kir.
gyapjúminősítő-
intézet.

Az 1898. év végén létesített m. kir. gyapjúminősítő-intézet új szervezeti szabályzatának jóváhagyása alkalmával országos jelleggel ruházott fel és működési köre kibővített; különösen kiemelendő a tenyésztők támogatása a gyapjúosztályozásban; továbbá az a felhatalmazás, hogy a gyapjúismeretben való kiképzés céljából az érdeklődők az intézetben díjtalanul foglalkozást nyerhetnek.

A budapesti nyilvános gyapjúárverések értékmeghatározó bizottsága részére az intézet a lefolyt évben is teljesítette azokat a tudományos elővizsgálatokat, melyek az értékeléshez szükségesek. Ezen vizsgálatok közül 1573 a gyapjúanyag és rendement meghatározására vonatkozott, a mi mellett a vizsgálatok sok esetben a nedvességtartalomra, a gyapjúban talált idegen anyagok természetére és mennyiségére is kiterjedtek.

A tenyészállatok kiválasztása, beosztása és új tenyésziránynak megállapítása céljából az intézet közegei az 1904. évben is több helyen működtek.

Részben ezen helyszíni szemlékből kifolyólag, részben ezektől függetlenül, számos gazdaságból tenyészállatról nyírt egész bundákat és bundarészeket küldöttek be, melyek sortimentumok szerinti osztályozásuk és megmosatásuk után különböző irányban megvizsgáltattak.

Az intézet a különféle gazdasági oktatóintézeteknek tanulságos gyapjú- és mikro-fotografiai gyűjteményeket bocsátott rendelkezésére.

IX.

Gazdasági
oktatás.

Állatorvosi
főiskola.

Gazdasági szak-
oktatás.

Az *állatorvosi főiskolán* az 1904. tanév folyamán nevezetesebb változás nem történt.

A magyaróvári *gazdasági akadémia* főépülete teljesen renováltatott és a major kitelepítése a befejezéshez közeleg.

A növénykísérleti ügy a tanszéktől függetlenített, mi által a tanításnak és kísérlet-ügynek intenzívebbé tételére mód nyílik.

A tanszemélyzet az oktatáson kívül az 1904. évben is az akadémiaival kapcsolatban levő gépkísérleti, vetőmagvizsgáló, vegykísérleti, növénytermelési, növényélet- és kórtani, állatgyógyászati és meteorológiai állomásokon, végül a gazdasági tanácsadó bizottságban működött.

Az akademián szervezett kultur- és folyammérnöki gazdasági szakvizsgákon 8 mérnök nyert képesítést.

Gazdasági tanintézetek vannak Keszthelyen, Debreczenben, Kolozsvárott és Kassán. Ezen tanintézeteknél új szervezeti szabályzat lépett életbe s ezzel kapcsolatban felvételi feltételként a középiskolák VII. osztályának elvégzése iratott elő, a VI. középiskolai képesítés azonban átmenetileg az 1904/905. és 1905/906. tanévre kiterjesztetett.

A kolozsvári, debreczeni és kassai tanintézetekkel kapcsolatos konviktusokon 230 hallgató nyert jutányos és mindenben megfelelő ellátást.

Helyszüke miatt a konviktusokban a hallgatóknak csak egy részét lehet elhelyezni, csak a debreczeni gazdasági tanintézetnek nyer valamennyi hallgatója a konviktusban ellátást.

A tanintézetekkel kapcsolatban — az akadémiához hasonlóan — kísérleti állomások és gazdasági tanácsadó bizottságok működnek.

A tanári testület az ország különböző részeiben és nagyobb városaiban az intelligens gazdák részére számos szakelőadást tartott.

Mind az akadémiai, mind a tanintézeti hallgatók tanáraik vezetése mellett számos tanulmányi kirándulásban vettek részt.

Kolozsvárott a tanintézethez tartozó major közegészségügyi érdekekből a városból kitelepített, a beruházási törvény alapján rendelkezésre bocsátott hitel terhére. Az építkezések folyamatban vannak.

A major területén tényleges gyakorlati kiképzés céljából az I. éves hallgatóknak konviktus épül. Ez által azt is elérjük, hogy a belsőségben elhelyezett konviktusba II. és III. éves hallgatók is elhelyezhetők lesznek.

A tanintézetnek a katolikus statustól, valamint magánosoktól részint kisajátítás, részint adásvétel útján megszerzett földterületekkel kikerekített ingatlanain a botanikus kert, dendrologia, főkert, komló- és szőlőtelep, valamint demonstratióul szolgáló egyéb mezőgazdasági telepek létesítése kezdetét vette.

A debreczeni gazdasági tanintézet kitelepítése befejezést nyert és ennek kiegészítéseképpen olajütő-, malom- és gyümölcsfeldolgozó-telepek létesítése elhatároztatván, a munkálatok folyamatba tétettek.

A botanikus kert, dendrologia és szőlőtelep letesítése, illetve kiegészítése befejezést nyert.

Földműves-iskolák.

A már 1903-ban fennállott adai, algyógyi, breznóbányai, békéscsabai, csákovári, hódmező-vásárhelyi, jászberényi, karczagi, kecskeméti, komáromi, lugosi, pápai, rimaszombati, somogyszentimrei, szerbnagyszentmiklósi és szilágysomlyói állami földművesiskolákon kívül a csikszeredai állami földművesiskola megnyitott, Kiszébenben pedig új iskola létesítése véttetett tervbe.

Városi földművesiskola állami tanszemélyzettel Szabadkán áll fenn; ezen kívül működnek még a besztercei, földvári és medgyesi szász földművesiskolák és a gróf Eszterházy-féle csákvári magán földművesiskola, végül a hasonló célú szabvármegyei tangazdaság.

Az iskolák a rendes tanulókon kívül, kik az iskola kétéves tanfolyamát végezték, rövidebb, egy vagy két hónapig tartó téli tanfolyamokon számos tanítónak és kigazdálnak nyújtottak az okszerű gazdasági ismeretekből oktatást.

Valamennyi földművesiskolán egy-egy ösztöndíjas néptanító van, ki az iskola kétéves tanfolyamát végezvén, az önálló gazdasággal bíró ismétlő iskoláknál nyer alkalmazást.

Gazdasági vándor- és szaktanár 1904. évben 22 működött, kik 7 papnövelde és 22 tanítóképzőn látják el a gazdaságtan oktatását, ezen kívül vármegyéjükben 483 községben 766 előadást tartottak, melyeken 36.457-en vettek részt. Ugyancsak az általuk rendezett 40 gazdasági és 47 gazd. háziipari tanfolyamon összesen 5.787-en vettek részt; 68 tanulmányi kirándulást szerveztek 3.712 résztvevővel. Tanácsért 1.550 esetben fordultak hozzájuk.

Gazdasági vándor- és szaktanárok.

Népies gazdasági ismeretek terjesztését célzó előadások és tanfolyamok az 1904. év folyamán is nagy számban tartattak s ezeket a földművelő nép tömegesen látogatta. Gazdasági tanfolyamokon és gazdasági előadásokon 1904. évben több mint 150.000 ember vett részt.

- Szakirodalom. A szakirodalom fejlesztése céljából az 1904. évben is számos író kapott segíty munkája kiadásánál; szaklapokat és gazdasági irodalmi vállalatokat pedig a földművelés-ügyi tárca nagyobb számú megrendeléssel támogatott.
- Tejgazdasági szakoktatás. Tejgazdasági szakiskolák a következő helyen vannak: Sárváron üzletvezetői és kezelői tanfolyammal; Gödöllőn, Kisbéren munkásképző iskolák; Nagyszécsényben nők részére tejgazdasági munkásképző tanfolyam; az alsóvereczei hegyvidéki mintagazdaság és tejgazdasági telep kisbirtokosok gyermekeinek munkásokká való képzésére. Végül a csákovári és breznóbányai földművesiskolák keretében tejgazdasági iskola szervezése véttetett foganatba.
- Földművelési Értesítő. Megemlítem végül, hogy a vezetésem alatt álló ministerium hivatalos lapja, a »Földművelési Értesítő« az 1904. évben XV. évfolyamába lépett.

Báró Feilitzsch Arthur s. k.

SZÁGOS

II.

MAGYARORSZÁG ÖSTERMELÉSÉNEK ÁLLAPOTA 1904-BEN.

Az ország területén az országos kataszteri felmérés, illetőleg a földadó kataszteri munkálatainak alapján, állandóan és folyvástalag nyilvántartatik. Ezekben a nyilvántartásokban nem jut ugyan teljesen kifejezésre az egyes művelési ágak kiterjedésének változása, egyfelől mert a kataszteri felmérés csak fokozatosan hajtatik végre, másfelől pedig azért a munkások ritkán jelentik be a művelési ágakban beállott változásokat, másrészt pedig az egyes ágak tekintetében tévesztetnek az iránt, hogy a művelési ágak területi változásaiban és helyeseként...

Az 1894. évi országos kataszteri felmérés adatai alapján a Magyarországon 1894-ben 28 500 723 hektárban állottak meg. Ezzel szemben az 1904. évi országos kataszteri felmérés adatai alapján az ország területén 1904-ben 28 496 370 hektárban állottak meg. Ez a terület a következőképpen alakult:

Művelési ág	1894-ben		Változás	Az 1904. évi felmérés adatai		
	Terület (ha)	Terület (ha)		Terület (ha)	Terület (ha)	Változás (%)
Összes terület	28 500 723	28 500 723	0	28 496 370	-0,15	-0,15
Összes művelési terület	28 496 370	28 496 370	0	28 496 370	0	0
Összes erdőterület	1 504 353	1 490 357	-13 996	1 504 353	+0,94	+0,94
Összes legelőterület	2 580 079	2 580 079	0	2 580 079	0	0
Összes szőlőterület	1 800 000	1 800 000	0	1 800 000	0	0
Összes kertterület	80 000	80 000	0	80 000	0	0
Összes rétterület	264 000	264 000	0	264 000	0	0
Összes szőlőterület	67 000	67 000	0	67 000	0	0
Összes legelőterület	800 000	800 000	0	800 000	0	0
Összes szőlőterület	1 800 000	1 800 000	0	1 800 000	0	0
Összes kertterület	80 000	80 000	0	80 000	0	0
Összes rétterület	264 000	264 000	0	264 000	0	0
Összes szőlőterület	67 000	67 000	0	67 000	0	0
Összes legelőterület	800 000	800 000	0	800 000	0	0
Összes szőlőterület	1 800 000	1 800 000	0	1 800 000	0	0
Összes kertterület	80 000	80 000	0	80 000	0	0

A szakirodalom fejlesztése céljából az 1904. évi 16. számú 166. kapott segélyt munkája kiadására; szaklapokat és gazdasági iradalmi vállalatokat pedig a földművelésügyi tiszta nagyobb előrelépés megrendelésével támogatott.

Tejgazdasági szaklapok a következő helyeken vannak: Szegedon székelyszéki és besenői tanfolyammal; Übörhöz. Kibőven munkaképző iskolák; Nagyszombatban nők részére gazdasági munkaképző tanfolyam; az alsóvezetési hegyvidéki mintagazdaság és tejgazdasági telep kibirtokok gyarmatainak munkásokká való képzése; Végül a csikvári és hegyvidéki földművelésügyi keretben tejgazdasági iskola szervezése vételeit foglalta.

Megemlítem végül, hogy a szakirodalom a földművelésügyi minisztérium hivatalos lapja, a 'Földművelési Értesítő' az 1904. évi X. számú 166. számú lapot.

Báró Feilitzsch Arthur s. k.

II

MAGYARORSZÁG

ÖSTERMEIÉSENÉK ÁLLAPOTA

1904-BEN

1851

/1866/

Az ország területe az országos kataszteri felmérés, illetőleg a földadó kataszteri munkálatok alapján, állandóan és folytatólag nyilvántartatik. Ezekben a nyilvántartásokban nem jut ugyan teljesen kifejezésre az egyes művelési ágak kiterjedésének változása, egyfelől mert a kataszteri felmérés csak fokozatosan hajtatik végre, másfelől pedig, mert a tulajdonosok ritkán jelentik be a művelési ágakban beállott változásokat, mindazonáltal azok mégis sok tekintetben tájékoztatnak az iránt, hogy a művelési ágak területi változása általában és helyenkint is, mily irányú és mily arányokat ölt.

A terület meg-
oszlása művelési
ágak szerint.

Az 1875. évi VII. t.-cz. alapján foganatosított kataszteri munkálatok az egész Magyarbirodalom területét 32,500.722 hektárban állapították meg. Ezzel szemben az 1904. év végéig eszközölt helyesbítések figyelembe vételével az összes terület tényleg csak 32,495.376 hektár, tehát 5 ezer hektárral kevesebb.

Ezen két irányú munkálat területi adatait szembeállítva, a művelési ágak abszolút területének és arányának változása így alakult:

a) Magyarország (Fiumével együtt) területe:

	Hektárookban			Az összes terület %-ban		
	a kataszter szerint	1904-ben	+ növekedés - csökkenés	a kataszter szerint	1904-ben	+ növekedés - csökkenés
szántóföld	11,584.385	12,130.922	+ 546.537	43'42	45'33	+ 4'72
kert	347.797	365.285	+ 17.488	1'30	1'36	+ 0'50
rét	2,993.616	2,914.724	- 78.892	11'22	10'89	- 2'64
szőlő	358.045	199.518	- 158.527	1'34	0'75	- 44'28
legelő	3,709.625	3,534.754	- 174.871	13'90	13'21	- 4'71
erdő	7,598.293	7,543.941	- 54.352	28'48	28'19	- 0'71
nádas	90.174	72.975	- 17.199	0'34	0'27	- 19'07
összes termőterület ...	26,681.935	26,762.119	+ 80.184	100'00	100'00	+ 3'01
nem termőterület	1,598.144	1,492.857	- 105.287	—	—	- 6'59
összes terület ...	28,280.079	28,254.976	- 25.103	—	—	- 0'89

b) Horvát-Szlavonországok területe:

szántóföld	1,303.304	1,365.600	+ 62.296	32'36	34'09	+ 4'78
kert	52.836	54.553	+ 2.717	1'31	1'36	+ 5'13
rét	464.948	451.613	- 13.335	11'55	11'28	- 2'87
szőlő	67.452	29.942	- 37.510	1'67	0'75	- 55'61
legelő	603.889	589.248	- 14.641	14'99	14'71	- 2'42
erdő	1,532.233	1,511.842	- 20.391	38'05	37'74	- 1'33
nádas	2.686	2.778	+ 92	0'07	0'07	+ 3'42
összes termőterület ...	4,027.348	4,005.576	- 21.772	100'00	100'00	- 0'54
nem termőterület	193.296	234.824	+ 41.529	—	—	+ 21'48
összes terület ...	4,220.643	4,240.400	+ 19.757	—	—	+ 9'84

c) Magyarbirodalom területe :

	Hektárookban			Az összes terület %-ban		
	a kataszter szerint	1904-ben	+ növekedés — csökkenés	a kataszter szerint	1904-ben	+ növekedés — csökkenés
szántóföld	12,887.689	13,496.522	+ 608.833	41'97	43'87	+ 4'72
kert	400.633	419.838	+ 19.205	1'30	1'36	+ 4'79
rét	3,458.564	3,366.337	— 92.227	11'26	10'94	— 2'67
szőlő	425.497	229.460	— 196.037	1'30	0'75	— 46'07
legelő	4,313.514	4,124.002	— 189.512	14'05	13'40	— 4'39
erdő	9,130.526	9,055.783	— 74.743	29'73	29'43	— 0'81
nádas	92.860	75.753	— 17.107	0'39	0'25	— 18'42
összes termőterület ...	30,709.283	30,767.695	+ 58.412	100'00	100'00	+ 0'19
nem termőterület	1,791.439	1,727.681	— 63.758	—	—	— 3'56
összes terület ...	32,500.722	32,495.376	— 5.346	—	—	— 0'02

Az 1904. évi adatok szerint a magyar anyaország területe körülbelül 25 ezer hektárral kisebb, a társországoké 20 ezer hektárral nagyobb, mint a milyennek az alapvető kataszteri munkálat feltüntette.

A terület termő vagy nem termő voltát tekintve, az anyaországban részben telkesítések, részben a pontosabb felmérés folytán a termő (adózó) terület 80 ezer hektárral növekedett, ellenben a társországokban, — kétségtelenül a pontosabb felmérések következtében, — csaknem 22 ezer hektárral csökkent, a nem termő (földadó alá nem eső) terület pedig az anyaországban 105 ezer hektárral csökkent, a társországokban 41'5 ezer hektárral növekedett. Az egész birodalomra nézve az adó alá eső terület 58'4 ezer hektárral növekedett s jelenleg az adó alá eső terület az összes területnek 96'4⁰/₀-át képezi.

Az egyes művelési ágakat tekintve, a szántóföldnek területe az egész birodalomban jelentékenyen, csaknem 609 ezer hektárral, a kerté az anyaországban aránylag mérsékelten, a társországokban jelentékenyen, végül a nádasok területe csak a társországokban emelkedett, ellenben minden többi művelési ág kiterjedése a birodalom mindkét közjogi alkatrészében kisebb-nagyobb mértékben, csökkent. Különösen nagy mérvű a csökkenés aránya a szőlőnél, az egész birodalomra nézve 46'07⁰/₀; e tekintetben azonban figyelembe veendő, hogy szüreti statisztikánk, a mely a szőlővel beültetett területnek évről-évre való számbavételére kiterjed, 1904. évi szőlőterületünket már 289'3 ezer hektárban mutatja ki s kétségtelen, hogy igen sok felújított szőlő és szőlővel sűrűn beültetett terület maradt ki a kataszteri kiigazításból. A szőlő mellett igen jelentékeny még a legelők, a rétek és az erdők területének csökkenése is, a mi természetes, mert a szántóföld főleg ezeknek a művelési ágaknak rovására terjeszkedett.

Időjárás.

Az 1903/1904. gazdasági év túlnyomóan száraz ősszel kezdődött. A szeptember második harmadában megindult esőzés csak egyes vidékekre szorítkozott s a szántás-vetés a talaj keménysége folytán országszerte megkésett, a már elvetett mag pedig a nagy szárazságban igen hiányosan kelt és kivált az őszi repce nagyon sokat szenvedett. Sok helyen, főleg a Duna jobb partján és a Királyhágóntúl az egerek szaporodtak el s néhol különböző rovarok és férgek is felléptek. A november havával országszerte beállott esőzés és nagyobbára kedvező késő őszi időjárás végre lehetővé tette gazdáinknak, hogy az őszi ugarolással, szántással-vetéssel elkészülhettek s az egerek és egyéb kártevők is elpusztultak. A vetések a nedves időjárás mellett most már gyorsan és jól keltek s nagyobbára meg is erősödhetek és a tél elején általában kielégítően, sőt helyenkint — bokrosodva — jól állottak.

Vetéseink — a Királyhágón túli részek kivételével, hol a hótakaró hiánya érezhető kárt okozott — általában véve jól teleltek. A tavaszi szántás-vetési munkák — kevés kivétellel — idejében megindúlhattak, a Királyhágón túli részekben azonban a szárazság,

egyes hegyvidékeken pedig a sok nedvesség késleltette a szántás-vetést. Az áprilisban beköszöntött enyhe, sok helyen csapadékos időjárás az őszi vetéseket kedvezően befolyásolta s a tavasziak fejlődésére is jó hatással volt. Az erős, üde zöld vetések általában a legszebb reményeket keltették. De április közepén szárazra és hűvösre fordult az idő, úgy, hogy a vetések fejlődésükben megállottak, sőt számos vidéken visszafejlődtek. Gazdaközön-ségünk már ekkor aggódva várta az esőt, mely főleg a tavasziakra nézve egyre szükségesebbé vált.

A május — egyes vidékeket kivéve, hol egy-két kiadó eső érezte jótékony hatását — száraz és meleg volt, csak a hó utolsó hetében esett itt-ott elvétve kisebb eső, úgy, hogy a szárazság miatti panasz egyre általánosabbá vált. Juniusban csak egyes országrészekben, leginkább még a Királyhágóntúl és a Tisza-Maros szögén volt eső, júliusban pedig a szárazság annyira fokozódott, hogy a kutak és kisebb folyóvizek is elapadtak, csak itt-ott volt hirtelen vihar kíséretében egy-egy rövid záporosó. A rendkívüli szárazság egész augusztuson keresztül szeptember hó közepéig tartott, a kapások és takarmánynövények termését országszerte nagymértékben károsítva. A szeptember hó közepén beállott esőzés már csak a késői burgonyának és a répának használhatott némileg és a szőlőtermést mentette meg.

Az *elemi csapások* az 1904. évben 567.742 hektárnyi vetést tettek teljesen tönkre, *Elemi csapások.* vagyis a Magyarbirodalom összes vetésének 4'58 0/0-a esett az elemi csapások áldozatául. Ezekben a teljesen elpusztított vetéseken kívül a múlt évi példátlanul aszályos nyár folyamán rendkívül sok kárt szenvedtek fenmaradt vetéseink is, különösen a kapások s a takarmányneműek. Egyáltalán mondhatni, hogy a mióta mezőgazdasági termelésünk statisztikai adatgyűjtés tárgyát képezi, vetéseink még sohasem szenvedtek annyit az elemi csapások következtében, mint az 1904. évben.

A teljesen kipusztult vetések területe több, mint hatszorta volt nagyobb, mint az e részben kedvező 1903. évben, mikor mindössze 86.806 hektár, a vetésterület 0'76 0/0-a ment tönkre a különböző elemi csapások folytán. De a korábbi éveket tekintve, sem találunk a közelebbi múltban oly évet, mely az 1904. év elemi kárainak nagyságát elérné. Még az 1898. évben is, mely pedig jégveréseivel oly emlékezetessé vált mezőgazdaságunk történetében, csak 372.958 hektár volt az elemi csapások folytán elpusztult vetésterület, a mi az összes bevetett területnek 3'20 0/0-át tette.

Az elemi csapások ezúttal is a magyar anyaországban pusztítottak erősebben. Megsemmisült Magyarországon 558.360 hektár, vagyis a vetésterület 5'03 0/0-a, Horvát-Szlavonországokban pedig 9.382 hektár, a vetésterületnek csak 0'73 0/0-a. Az egyes országrészeket tekintve, legtöbb kárt szenvedett a Tisza-Maros szöge, hol 156.948 hektár, a bevetett terület 8'90 0/0-a; a Királyhágóntúl, hol 89.661 hektár, az összes vetésterület 7'34 0/0-a és a Tisza bal partja, hol 114.331 hektár, a vetésterület 6'88 0/0-a pusztult el az elemi csapások folytán.

Legtöbb kárt okozott természetesen az aszály, mely Magyarországon 489.011 hektár, Horvát-Szlavonországokban 7.376 hektár s az egész Magyarbirodalomban 496.387 hektár vetést pusztított el teljesen. Az aszálynak Magyarországon 489.011 hektár, a teljesen elpusztult vetések 87'58 0/0-a, Horvát-Szlavonországokban 7.376 hektár, az elpusztult vetések 78'62 0/0-a, a Magyarbirodalomban pedig 496.387 hektár, az elpusztult vetések 87'43 0/0-a esett áldozatául. Jégkárak következtében az 1903. évben csak 16.115, 1904-ben pedig 31.707 hektár vetés pusztult el teljesen. A többi elemi csapás nemekre már jóval kisebb területek esnek.

Az egyes termények közül különösen a szemes tengeri szenvedett igen nagy károkat, a mennyiben összes tengeri ültetvényeinknek 12'45 0/0-a, 335.340 hektár, pusztult el teljesen. Hogy ezeken a teljesen megsemmisített tengeriültetvényeken kívül a fenmaradtakban is mily nagy károkat okozott a múlt évi aszály, az köztudomású.

Igen sok kárt szenvedtek a burgonyaültetvények is, a melyek 4°/_o-a, 24,597 hektár semmisült meg teljesen. Sokat szenvedett még a dohány, a repce, a zab, valamint a tavaszi buza is.

Termés-
eredmények.

Az 1902. és 1903. évek dús termése után az 1904. év *aratása* gabonaneműekben elérte ugyan a közepes termést s főleg a buza s árpa kiváló minősége és magas ára némileg ellensúlyozta a kenyértermények mennyiségileg kisebb termését, de kápnövényeink s főképp a tengeri termése szinte inséges volt, a takarmányfélékben pedig országsherte oly rossz volt a termés, és a rossz termés következtében a takarmányhiány oly nagy, hogy állattenyésztésünk fejlődése évekre visszavetett. Egyáltalán mondhatni, hogy az 1904. gazdasági év gazdáinkra igen súlyos, válságos helyzetet hozott.

Főkenyérterményünk, a buza, az egész Magyarbirodalomban 39,984.951 m. m. termést adott, mely mennyiségből 37,306.611 m. m. a magyar anyaországra, 2,678.340 m. m. pedig a társországokra esett. A hektáronkinti átlagos termés 10⁸² m. m. volt, mely a szorosán vett Magyarországon 10⁹⁷ m. m.-ra emelkedett, míg Horvát-Szlavonországokban csak 9⁰⁸ m. m.-t tett. Buzatermésünk így nagyon közepesnek mondható, mely a jó 1903. évi buzatermésnek 8 millió, az 1902. évinek pedig 9 millió métermázsával maradt alatta. Az utóbbi években — az inséges 1897-től eltekintve — a termés összmennyiségére nézve csak az 1901. és 1898. évek, az átlagos hozamot tekintve pedig csak az 1901. év buzatermése volt gyöngébb. Buzatermésünk az utolsó 10 évben következőleg alakult:

	összesen	hektáronkint		összesen	hektáronkint
	métermázsa			métermázsa	
1895	46,777.418	13 ⁹	1900	41,431.960	11 ⁶
1896	43,877.228	13 ¹	1901	36,640.044	10 ²
1897	23,736.125	7 ⁹	1902	49,777.571	13 ⁷
1898	38,002.418	11 ⁵	1903	48,068.749	12 ⁹
1899	40,904.872	12 ⁰	1904	39,984.951	10 ⁸²

Rozstermésünk 11,663.819 métermázsát tett, s ebből az anyaországra 11,146.126 m. m., a társországokra 517.693 m. m. esett. A hektáronkinti termés a Dráváninnen 10⁷⁵, a Drávántúl 7³⁴, s az egész Magyarbirodalomban 10⁴⁰ métermázsának felelt meg s így szintén csak közepesnek minősíthető.

Az árpa gyöngé közepes, a zab pedig gyöngé termést adott. Termett összesen 11,365.234 m. m. árpa, és pedig Magyarországon 10,867.705 m. m., Horvát-Szlavonországokban 497.529 m. m. s a hektáronkinti termés az anyaországban 10⁶⁵ m. m., a társországokban 7⁰⁹ m. m., s a Magyarbirodalomban 10⁴³ m. m. volt. A zab 9,823.997 m. m.-t tevő összes terméséből Magyarországra 9,111.734 m. m. (hektáronkint 9¹⁷ m. m.), Horvát-Szlavonországokra 712.263 m. m. (hektáronkint 7¹⁰ m. m.) esett. Zabtermésünk hektáronkinti átlagos hozama, — mely a Magyarbirodalomban 8⁹⁸ m. m. volt — a rossz 1897. évet leszámítva, — az utóbbi évek átlagán jóval alul maradt.

Rendkívül kedvezőtlen volt az 1904. év a tengeritermesre. Ezen fontos terményünk, mely 1901-ben 37⁵ millió, 1902-ben 30⁰ millió, 1903-ban pedig 40⁵ millió métermázsát adott, 1904-ben felét sem érte el az átlagos termésnek s mindössze 17,974.937 métermázsát termelt, hektáronkinti hozama pedig csak 7⁶² m. m. (1903-ban 15²² m. m.) volt. E termésből a szorosán vett Magyarországra 15,088.287 m. m. (hektáronkint 7⁶⁸ m. m.) Horvát-Szlavonországokra pedig 2,866.650 m. m. (hektáronkint 7³¹ m. m.) esett. Tengeritermésünk e szomorú eredménye évtizedek óta páratlanul áll s még az 1894. évi rossz kukoriczatermésnél (21,006.338 m. m.) is több, mint 3 millió métermázsával volt gyöngébb.

A hüvelyesek termése határozottan rossz volt, a termés alig volt fele a közepes termésnek. Burgonya 32,580.402 m. m. (1902-ben 42,074.240 m. m., 1903-ban 50,273.528 m. m.), cukorrépa 15,998.252 m. m. (1902-ben 19,635.279 m. m., 1903-ban 21,124.726 m. m.) és takarmányrépa 28,598.801 m. m. (csak a szántóföldeken termelt répat véve figyelembe, mert

ezenfelül a magyar anyaországban kertekben is termesztettek 2,040.849 métermázsá takarmányrépát s így a Magyar birodalomban mindössze 30,639.650 m. m. volt a takarmányrépatermés, 1902-ben — szintén csak szántóföldeken — 42,189.203 m. m., 1903-ban 46,332.366 m. m.) termett. Jóval kisebb volt az előző évekhez képest kereskedelmi növényeink termése is.

A társországokban számba nem vett csalamádétól — mely az anyaországban 10,885.794 m. m. zöldtakarmányt (1903-ban 26,148.263 m. m.) adott — eltekintve, szálas takarmánytermésünk mindössze 90,098.517 métermázsát tett az előző évi 145,269.901 métermázsával szemben, a hiány tehát 55 millió métermázsá.

Úgy a természetes kaszálók termése, mint a mesterséges takarmányfélék terméseredménye rendkívül alacsony volt s a párját ritkító rossz takarmánytermés és a legelők egyidejű kiszűlése állattenyésztésünket nehéz helyzetbe hozta, minek folytán a kormány, bár korlátoltan, takarmánykiviteli tilalmat volt kénytelen felállítani.

Ugyancsak rossz volt a szalmatermés is. Összes szalma- és szártermésünk 181,025.246 métermázsát tett, tehát csaknem 100 millió métermázsával volt kevesebb, mint 1903-ban, mikor a betakarított szalma és szár mennyisége 275⁴ millió métermázsára rúgott.

Az egyes országrészeket tekintve, legtöbb buza — hektáronként 11.87 métermázsá — a Tisza jobb partján termett. Csaknem ennyi volt az átlagos termés a Tisza bal partján (11.78 m. m.) és megközelítette ez átlagot a Tisza-Maros szögén (11.43 m. m.) is, míg a Duna jobb partján csak 10.28 m. m. buza termett hektáronként. Az egyes vármegyék közül ez évben is Brassó áll első helyen 14.19 métermázsá hektáronkénti átlagos terméssel, közvetlenül mellé csatlakozik Bereg vm. 14.18 métermázsás buzaterméssel, ezután Trencsén (13.55), Szeben (13.21), Nyitra (13.06), Sáros (12.52), Zemplén (12.51), Csanád (12.43), Abauj-Torna (12.33), Sopron (12.26), Temes (12.22), Hajdu (12.19), Ung (12.13) és Nagy-Küküllő (12.02). Mint látjuk, az anyaországban a buza viszonylagos termésátlagai nem mutatnak nagy szélsőségeket s a 9 métermázsás átlagon alul maradt vármegyék hazánk legmosztohább természeti viszonyokkal bíró buzatermő vidékei közé tartoznak. Horvát-Szlavonországokban Szerém vármegye 11.15 métermázsás buzatermése volt a legjobb, a leggyöngébb pedig Lika-Krbava vármegyében (4.21 métermázsás).

A rozstermés legjobb volt a Tisza balpartján 11.61 métermázsá hektáronkénti átlaggal, azután a Tisza-Maros szögén 11.34 métermázsás terméssel, legrosszabb volt pedig a termés a Duna jobb partján, hol hektáronként 10.18 métermázsá rozs termett. Az egyes vármegyéket tekintve, Brassó vármegye 15.50 métermázsá hektáronkénti hozamával a rozstermésben is elől áll, utána következik Nagy-Küküllő (12.80), Szatmár (12.69), Hajdu (12.62), Szeben (12.52), Nyitra (12.43), Csanád (12.38), Fogaras (12.27) és Bihar (12.00) métermázsá terméssel; leggyöngébb volt a termés Torda-Aranyosban 7.62, Zólyomban 8.33 és Turóczban 8.91 métermázsás átlaggal. A társországokban a maximumot Szerém vármegye 10.58, a minimumot pedig Lika-Krbava 3.75 métermázsás hektáronkénti hozama képviselik.

Árpatermésünk a Királyhágóntúl volt a legjobb, mely országrész 12.18 métermázsás hozamával szemben a leggyöngébb termést: 9.22 m. m. hektáronkénti átlagot a Tisza jobb partján találjuk. Legjobb volt az árpatermés is Brassó vármegyében, hol hektáronként 20.38 m. m. árpa termett, továbbá a közeli Csíkban, hol 13.57 m. m. és Nyitrában, ahol 13.13 m. m. termett hektáronként átlagosan. Leggyöngébb volt az árpatermés — hektáronként 5.96 m. m. — Liptó vármegyében.

A zabtermés legjobb volt a Duna jobb partján, mely országrész 10.79 métermázsás átlagos hozamával szemben a minimumot a Duna bal partjának 7.74 métermázsá hektáronkénti hozama képviseli. A vármegyék közül első helyen megint Brassót találjuk 17.26 métermázsá hektáronkénti terméssel, míg a legutolsó helyen áll Liptó vármegye 4.51 métermázsás átlagos terméssel.

A tengeritermés a Duna jobb partján volt legjobb, hol hektáronként 10²⁴ métermázsát adott, míg a leggyöngébb termést: 6⁵³ m. m. hektáronkénti átlaggal a Tisza bal partján találjuk. Csak 6⁷¹ métermázsza tengeri termett hektáronként a Királyhágóntúl is. Az anyaországban a végleteket Fogaras (13⁸⁰ m. m.) és Torda-Aranyos (2⁵⁹ m. m.) vármegyék képviselik. A társországokban Varasd vármegye 9²⁷ métermázsás hektáronkénti hozamával szemben Lika-Krbava vármegyében csak 3⁸⁸ m. m., Modrus-Fiumében 3⁹⁵ m. m. tengeri termett hektáronként.

A burgonyatermés 55²⁴ métermázsás átlagát a Duna jobb partja multa jóval felül, hol 69³⁸ m. m. burgonya termett egy hektáron, míg a Duna-Tisza közén csak 32⁴⁰ m. m. esett egy hektárra.

Gabonaárak.

A gabonaárak alakulása az 1904. évben teljesen az 1904. évi termés eredményeihez simul. Az év első felében valamennyi gabonanemű ára az előző év magasságán állt, az év második felében azonban, július hónaptól kezdve, az árak emelkedni kezdtek s a buza ára már augusztusban 21⁴⁸ koronára, a rozsé 15⁸⁶, a takarmányárpáé 14³⁴, a zabé 14⁷² és végül a tengerié 14⁸⁶ koronára emelkedett az előző év ugyanazon hónapjainak 15²⁴, 12¹⁴, 11¹⁴, 11¹⁸ és 12²⁰ koronás áraival szemben. Augusztus hónapot követőleg a buza és a zab árában némi csökkenés állott be, ellenben a többi gabonaneműnél némi s a tengerinél jelentékeny áremelkedés jelentkezett.

A termés értéke.

1904. évi mezőgazdasági termelésünknek az állandó gazdasági tudósítók október havi jelentései alapján kiszámított értéke — a szalma- és szártermés értékétől eltekintve — összesen 2.643 millió koronát tett, tehát a gabonaneműek közepes vagy középen alóli, többi terményeinknek pedig gyenge vagy rossz termése daczára 219 millió koronával volt nagyobb, mint az 1902. évi és 59 millió koronával nagyobb, mint az 1903. évi jó termések értéke.

Ebből az értéktöbbletből, illetőleg a magas árakból azonban gazdáinknak vajmi csekély hasznuk volt, egyrészt azért, mert azon terményekből, a melyekből gazdáink rendszerint pénzelnek, a részben középen aluli, részben rossz termésnél fogva kevés volt az eladni való, másrészt pedig, mert az értéktöbblet legnagyobb része a szálas takarmányműekre esik, a melyekből oly rossz termésünk volt, hogy az még a gazdasági szükségletek kielégítésére sem volt elegendő; sőt a takarmányműek magas ára inkább gazdáink hátrányára szolgált, mert nehezzé és költségessé tette az országszerte jelentkező takarmányhiánynak csak részleges fedezését is.

Hogy 1904. évi termésünk értékének felbecsülésében mily nagy része volt a mezőgazdasági termények magas árának, arra nézve bő tájékoztatást nyújt fontosabb mezőgazdasági terményeinknek az 1903. és az 1904. év őszén felbecsült átlagos értékének szembeállítását. A gabonaneműek 1904. évi átlagos árairól már fentebb megemlékeztünk; többi fontosabb mezőgazdasági terményeinknek becserítke így alakult:

	1903. év őszén	1904. év őszén
	métermázsánkénti becseríték koronákban	
burgonya	2 ⁹⁸	5 ⁵²
takarmányrépa	1 ⁰⁰	1 ⁶⁵
lóheremag	98 ⁴⁹	131 ¹⁶
luczernamag	98 ⁵⁴	120 ⁸³
tavaszi bükkönyszéna	3 ⁷¹	6 ⁶¹
lóhereszéna	4 ⁰⁸	7 ⁴⁸
luczernaszéna	4 ⁰⁸	7 ⁴¹
régi széna és sarjú ...	3 ⁶⁴	7 ⁵¹

Ertéktöbblet egyébként az előző évekkal szemben az 1904. évben csak a kenyérterményeknél és a szálas takarmányféléknél s a zöldségféléknél jelentkezett, a többi ter-

ménycsoportoknál az értékkevesebbet többé-kevésbé jelentékeny, mint azt az alábbi táblázat is feltünteti:

	Magyarországon			Horvát-Szlavonországokban			Magyarbirodalomban		
	1902	1903	1904	1902	1903	1904	1902	1903	1904
	é v b e n , e z e r k o r o n á k b a n								
Kenyértermények	796.887	774.656	887.484	55.846	69.240	65.064	852.733	843.896	952.548
Egyéb gabonaneműek	282.865	291.107	283.034	17.850	20.946	16.144	300.715	312.053	299.178
Hüvelyesek	26.705	34.809	21.794	11.071	17.413	11.755	37.776	52.222	33.549
Kapásnövények	483.349	583.839	486.391	67.306	91.763	63.399	550.655	675.602	549.790
Kereskedelmi növények	62.590	76.133	56.652	9.397	13.338	10.190	71.987	89.471	66.842
Takarmánymagvak ...	15.790	18.372	16.975	1.177	1.507	790	16.967	19.879	17.765
Szálas takarmány	477.987	471.829	600.828	79.232	83.383	81.915	557.219	555.212	682.743
Zöldségfélék	31.892	29.514	37.575	4.450	6.397	3.341	36.342	35.911	40.916
Összesen	2,178.065	2,280.259	2,390.733	246.329	303.987	252.598	2,424.394	2,584.246	2,643.331

Külkereskedelmi forgalmunk gabonából sokkal kedvezőtlenebbül alakult 1904-ben, mint 1903-ban. A gyöngye termés következtében kivitelünk az összes gabonaneműekből erősen csökkent; különösen nagy a csökkenés a búzánál, árpnál és tengerinél, viszont behozatalunk az összes gabonaneműekből kivétel nélkül nagyobbodott s különösen a búzánál és kukoriczánál igen jelentékeny mennyiséget ért el. Gabona- és liszt-forgalom.

A főbb gabonaneműekből való külforgalmunk adatait az 1903. és 1904. évről egymás mellé állítva, mennyiség és érték szerint a következő számok mutatják:

	Behozatal				Kivitel				Kiviteli többlet			
	menny. ezer m. m.		érték ezer kor.		menny. ezer m. m.		érték ezer kor.		menny. ezer m. m.		érték ezer kor.	
	1903-ban	1904-ben	1903-ban	1904-ben	1903-ban	1904-ben	1903-ban	1904-ben	1903-ban	1904-ben	1903-ban	1904-ben
Buza	220	1.374	2.691	21.332	5.237	3.945	83.807	74.138	5.017	2.571	81.116	52.806
Rozs	6	22	78	269	2.979	2.056	39.915	30.023	2.973	2.034	39.837	29.754
Árpa	111	368	1.121	4.153	4.107	2.583	55.852	39.668	3.996	2.215	54.731	35.515
Zab	121	157	1.161	1.666	2.262	2.065	27.154	27.031	2.141	1.908	25.993	25.365
Tengeri ...	1.003	1.142	10.694	13.693	2.555	2.243	32.698	27.445	1.552	1.101	22.004	13.752

A gabonaneműek forgalmát kiegészíti a liszt és egyéb őrlemények forgalma, a melyekből behozatalunk és kivitelünk az 1903. és 1904. év folyamán következőleg alakult:

	Behozatal				Kivitel				Kiviteli többlet			
	menny. ezer m. m.		érték ezer kor.		menny. ezer m. m.		érték ezer kor.		menny. ezer m. m.		érték ezer kor.	
	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904
	évben		évben		évben		évben		évben		évben	
Buzaliszt	74	87	1.628	2.084	7.715	7.194	182.819	199.458	7.641	7.107	181.191	197.374
Egyéb őrle- mények ...	10	8	170	144	224	288	5.503	7.525	214	280	5.333	7.381

Gabonaforgalmunk ilyen kedvezőtlen alakulása mellett 1904. évi liszt-kivitelünk is hanyatlott, 521 ezer métermázsával volt csekélyebb, mint az előző évben, ellenben egyéb őrleményekből kivitelünk 64 ezer métermázsával meghaladta az előző évit. Érték tekintetében azonban, minthogy az őrlemények ára, különösen az 1904. év második felében, jóval magasabb volt, mint 1903-ban, a kiviteli többlet 18 millió koronával volt nagyobb, mint 1903-ban.

A liszt és egyéb őrlemények forgalmát a gabonaneműekével összefoglalva, az 1903. évi kiviteli többlet 23⁵ millió métermázsát és 410¹ millió korona értéket, az 1904. évi kiviteli többlet pedig 17² millió métermázsát és 361⁹ millió korona értéket képviselt, tehát végeredményben az 1904. évi kiviteli többlet 6³ millió métermázsával és 48² millió koronával volt kisebb, mint az előző évben.

Gabonaforgalmunk legnagyobb része a búzára esik, melyből az 1904. év folyamán 3.945 ezer métermázsát vittünk ki 74¹⁴ millió korona értékben, míg az előző évben kivitt mennyiség 5.237 ezer métermázsát s 83⁸¹ millió korona értéket képviselt. A búzákivitel

csökkenésével szemben a behozatal szokatlan magasságra — 220 ezer métermázsáról 1.374 ezer métermázsára, értékben pedig 2⁸⁹ millió koronáról 21³³ millió koronára emelkedett. A forgalom ily alakulása folytán kiviteli többletünk e gabonanemüeknél 2.446 ezer métermázsával, illetőleg 28³¹ millió koronával kisebbedett az 1903. év kiviteli többletéhez képest. Buzakivitelünk csaknem kizárólag Ausztriába irányult, vámkülföldre alig néhány ezer métermázsát szállítottunk.

Jelentékeny csökkenés mutatkozik rozskivitelünknel is: az 1903. évi 2.979 ezer métermázsával szemben a lefolyt évben összesen csak 2.056 ezer métermázsa kivitelünk volt, az értékbeli csökkenés pedig közel jár a 10 millió koronához. A kivitt mennyiséget 300 métermázsa kivételével Ausztria piacain helyeztük el.

Még kedvezőtlenebbül alakult árpaforgalmunk. Az 1903. évben kivitt 4.107 ezer métermázsával szemben 1904. évi árpakivitelünk mennyisége mindössze 2.583 ezer métermázsát tett, annak értéke pedig 55⁸⁵ millió koronáról 39⁶⁷ millió koronára csökkent. Árpakivitelünknek több, mint kétharmadrésze Ausztriába irányult, ezen kívül nagyobb mennyiséget csak Németországba (404 ezer métermázsa), Nagy-Britanniába (199 ezer métermázsa) és Hollandiába (98 ezer métermázsa) szállítottunk.

Az összes gabonanemüek közül a legkisebb csökkenést zabkivitelünk mutatja, noha 2.065 ezer métermázsára rúgó kivitelünk itt is közel 200 ezer métermázsával kisebb az 1903. évben kivitt mennyiségnél. Zabkivitelünknek is tulnyomó része Ausztriába és Boszniába irányult; a vámkülföldre mindössze körülbelül 12 ezer métermázsa szállítottott.

2.243 ezer métermázsára rúgó kukoriczkivitelünk is több, mint 300 ezer métermázsával volt kisebb az előző évi kivitel mennyiségénél; e terményt illetőleg mérlegünk még annyiból is romlott, hogy a lefolyt évben mintegy 139 ezer métermázsával többet hoztunk be, mint a szintén nem kedvező 1903. évben. A kivitt tengeri tulnyomó része Ausztriába került, mintegy 133 ezer métermázsa boszniai s 12 ezer métermázsa vámkülföldi rendeltetésű volt.

Lisztbehozatalunk nem számottevő, — 1904-ben 13 ezer métermázsa emelkedéssel is mindössze 87 ezer métermázsát tett, — kivitelünk azonban a lefolyt, nem kedvező évben is 7 millió 194 ezer métermázsát tett. Ez a mennyiség a liszt kivitelre nézve eddig legkedvezőbb 1903. évi kivitel mennyiségénél mintegy félmillió métermázsával kevesebb ugyan, de érték tekintetében a lisztárak kedvezőbb alakulása következtében érték tekintetében 16 millió koronával haladja felül az előző évit. Liszt kivitelünk főpiacza szintén Ausztria, a hol az 1904. évben kivitt lisztünkben 6 millió 122 ezer métermázsát helyeztünk el, vagyis összes liszt kivitelünknek mintegy 85⁰/₁₀₀-át. Ausztria után Nagy-Britannia következik 387 ezer métermázsa, ezután Bosznia 311 ezer, Németország 123 ezer, Brazília 99 ezer, Franciaország 68 ezer és Hollandia 33 ezer métermázsa liszttel.

Az 1904. évi, részben középen alóli, részben gyenge vagy rossz termés hatása egyébként nem jut teljes egészében kifejezésre az 1904-iki naptári év gabona- s lisztkülforgalmának alakulásában. Sokkal inkább tájékoztató, ha a külforgalomnak hónapok, vagy pedig a gazdasági év szerinti alakulását vesszük szemügyre.

Gabonakivitelünk zöme rendszerint az év második felére, az aratás utáni időszakra, augusztus-december hónapokra esik. Ezen időszakban, hónapok szerint részletezve, gabona- s lisztforgalmunk így alakult:

	B u z a		R o z s		Á r p a		Z a b		T e n g e r i		L i s z t	
	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904
	évben behozatott métermázsa											
Augusztusban	840	136.723	915	7.492	25.149	66.501	3.768	12.440	81.447	161.310	6.210	11.154
Szeptemberben	7.186	343.473	1.150	985	4.482	73.254	10.991	17.554	132.668	207.008	5.741	8.236
Októberben	6.981	379.768	468	5.598	31.018	9.117	13.430	10.008	58.769	88.632	5.098	8.640
Novemberben	36.866	183.733	186	3.697	7.033	81.227	27.886	11.289	79.258	55.537	5.575	10.742
Decemberben	51.047	66.492	255	588	28.212	105.231	26.214	11.803	95.373	151.660	5.849	11.237
Összesen ...	102.920	1.110.189	2.974	18.360	95.894	335.330	82.289	63.094	447.515	664.147	28.473	50.009

	Buza		Rozs		Árpa		Zab		Tengeri		Liszt	
	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904	1903	1904
	évben kivitetett métermázs											
Augusztusban	624.957	477.254	432.540	207.920	397.805	167.856	268.995	280.108	126.923	128.224	618.500	607.470
Szeptemberben	700.089	299.384	402.919	96.528	775.551	327.624	424.895	167.777	67.266	81.622	700.116	529.627
Októberben	555.817	255.965	278.534	129.861	757.589	248.719	237.843	129.170	135.015	72.644	830.7-3	532.893
Novemberben	579.423	260.180	358.179	164.253	650.279	299.836	169.536	102.856	200.197	53.194	748.685	601.627
Decemberben	365.287	260.985	182.506	146.061	405.097	237.240	86.535	79.809	215.037	41.255	675.239	540.290
Összesen ...	2,825.573	1,553.768	1,654.678	744.623	2,986.321	1,281.275	1,187.804	759.720	744.438	376.939	3,573.293	2,811.907

Gabonaforgalmunkban már az 1904. évi július hónapban érezhető volt az aratáshoz fűzött remények csökkenése, augusztusban pedig, a mikor gazdáink nagyrészen tájékozva voltak már az aratás ki nem elégítő eredményéről s a tengeri kétségbeejtő állapota közismeretűvé lett, valamennyi gabonaműnél — a zabot kivéve — az előző évvel szemben jelentékenyen emelkedett a behozatal s csökkent a kivitel, sőt szeptemberben és októberben a buzabehozatal felül is multa a kivitelt, a tengeribehozatal pedig állandóan nagyobb volt, mint a kivitel. A lisztnél pedig, a melynek kiviteli többlete az 1903. naptári évvel szemben 1904-ben alig 14 ezer métermázsával hanyatlott, az 1904. év utolsó öt hónapjában 22 ezer métermázsával volt nagyobb a behozatal és 760 ezer métermázsával kisebb a kivitel, mint az előző évben.

Gabona s lisztforgalmunkat gazdasági évek (augusztustól júliusig) szerint csoportosítva az alábbi 5 táblázat tünteti fel:

Buza és liszt.

Év (gazdasági év) (VII/1—VII/31.)	Buza- behozatal	Liszt- behozatal buzára át- számítva	Buza- és liszt- behozatal együtt	Buza- kivitel	Liszt- kivitel buzára át- számítva	Buza- és liszt- kivitel együtt	Behozatali többlet (—) Kiviteli többlet (+)
1899—1900 ...	773.518	108.111	881.629	4,875.568	9,418.281	14,293.849	+ 13,412.220
1900—1901 ...	119.824	79.329	199.153	5,652.341	9,954.347	15,606.688	+ 15,407.535
1901—1902 ...	543.153	93.063	636.216	4,094.501	9,193.331	13,287.832	+ 12,651.616
1902—1903 ...	131.802	107.736	239.538	5,733.499	11,197.276	16,930.775	+ 16,691.237
1903—1904 ...	375.283	92.237	467.570	5,212.210	11,386.112	16,598.322	+ 16,130.752
1904—1905 ...	1,484.485	158.190	1,642.675	3,681.867	9,209.356	12,891.223	+ 11,248.548

Rozs és kétszeres.

Év (gazdasági év)	Behozatal	Kivitel	Behozatali többlet (—) Kiviteli többlet (+)	Év (gazdasági év)	Behozatal	Kivitel	Behozatali többlet (—) Kiviteli többlet (+)
1899—1900 ...	6.343	2,866.487	+ 2,860.144	1902—1903 ...	13.563	3,155.921	+ 3,142.358
1900—1901 ...	8.603	3,145.904	+ 3,137.301	1903—1904 ...	6.392	2,990.896	+ 2,984.504
1901—1902 ...	19.308	2,099.484	+ 2,080.176	1904—1905 ...	24.777	1,767.011	+ 1,742.234

Árpa és maláta.

Év (gazdasági év)	Árpa- behozatal	Maláta- behozatal árpára át- számítva	Árpa- és maláta- behozatal együtt	Árpa- kivitel	Maláta- kivitel árpára át- számítva	Árpa- és maláta- kivitel együtt	Behozatali többlet (—) Kiviteli többlet (+)
1899—1900 ...	105.027	1.432	106.459	4,526.177	320.636	4,846.813	+ 4,740.354
1900—1901 ...	116.006	1.773	117.779	3,289.773	331.326	3,621.099	+ 3,503.320
1901—1902 ...	140.471	6.181	146.652	3,139.519	275.560	3,415.079	+ 3,268.427
1902—1903 ...	56.237	2.395	58.632	3,787.893	398.017	4,185.910	+ 4,127.278
1903—1904 ...	155.406	3.328	158.734	4,323.115	376.737	4,699.852	+ 4,541.118
1904—1905 ...	508.015	2.673	510.688	2,042.214	193.110	2,235.324	+ 1,724.636

Zab és kukorica.

Év (gazdasági év)	Zab- behozatal	Zab- kivitel	Behozatali	Kukoricza- behozatal	Kukoricza- kivitel	Behozatali
			többlet (—) Kiviteli többlet (+)			többlet (—) Kiviteli többlet (+)
m é t e r m á z s a						
1899—1900	88.738	2,729.648	+ 2,640.910	485.981	2,452.198	+ 1,966.217
1900—1901	65.051	2,239.398	+ 2,174.347	653.006	3,096.722	+ 2,443.716
1901—1902	108.454	1,943.527	+ 1,835.073	535.210	4,339.325	+ 3,804.115
1902—1903	69.476	2,285.602	+ 2,216.126	664.254	2,805.307	+ 2,141.053
1903—1904	157.317	2,510.330	+ 2,353.013	846.225	2,713.872	+ 1,867.647
1904—1905	169.661	1,797.391	+ 1,627.730	2,013.503	1,036.191	— 977.312

Buzakivitelünk 1904. évi augusztustól 1905. júliusig bezárólag több, mint másfél millió métermázsával kisebb, mint az 1903—1904. évek ugyanazon időszakában, viszont behozatalunk az előző gazdasági évben behozott mennyiséget 1¹ millió métermázsával múlta felül. De még sokkal érezhetőbben jelentkezik az 1904. évi gyenge buzatermés hatása, ha a behozott, illetőleg kivitt liszt mennyiségét buzára átszámítva a buza forgalmával összefoglaljuk. E szerint 1904. augusztustól bezárólag 1905. júliusig buza- és liszt kivitelünk együttesen 12⁸⁹ millió métermázsát tett, szemben az 1903—1904. év hasonló időszakában kivitt 16⁶⁰ millió métermázsával, míg behozatalunk, mely 1903—1904-ben félmillió métermázsát sem ért el, 1904—1905-ben 1⁶³ millió métermázsát tett. Kiviteli többletünk tehát közel 5 millió métermázsával kevesebb ez utóbbi időszakban, mint az azt megelőzőben, s általában jóval kisebb, mint a közölt évek bármelyikében.

Hasonlóképen alakult kivitelünk egyéb gabonanemüekből is: így rozskivitelünk 1² millió métermázsával, árpakivitelünk (hozzászámítva az árpára átszámított maláta kivitelét is) 2⁵ millió métermázsával, zabkivitelünk 0⁷ millió métermázsával s kukoriczkivitelünk 1⁷ millió métermázsával hanyatlott az előző évvel szemben.

Állatforgalom.

Állatforgalmunk irányzata az előző két évben észlelt keretek közt mozgott. Szarvasmarhakivitelünk erős fejlődése mellett a sertéskivitel folytonos és jelentékeny csökkenését tapasztaljuk, s ugyancsak csökkent — és pedig az 1902. évi kivitelnek csaknem felére leszállott — juhkivitelünk is, míg lovakból ismét valamivel többet vittünk ki. Csekély ingadozást — a lefolyt évben némi emelkedést — látunk az eleven szárnyasok kivitelében.

A kiviteli többlet darabszám és érték szerint az utolsó öt év alatt következőleg alakult:

	1900- ban	1901- ben	1902- ben	1903- ban	1904- ben	1900- ban	1901- ben	1902- ben	1903- ban	1904- ben
	kiviteli többlet darabokban					kiviteli többlet ezer koronákban				
Ökör	172.477	179.126	172.805	190.407	246.184	79.544	79.159	82.639	97.460	122.211
Bika	17.492	19.455	21.105	21.024	23.102	5.959	6.388	7.846	8.330	9.411
Tehén	28.748	31.079	47.224	38.690	50.865	9.189	9.326	15.806	14.457	17.846
Bivaly	7.355	6.544	10.598	10.718	9.085	1.165	962	1.723	1.843	1.643
Űsző és tinó ...	10.295	15.440	18.223	17.804	26.064	2.160	3.262	4.236	4.370	6.269
Borjú	16.726	20.903	24.598	15.967	21.993	678	844	1.060	989	1.106
Szarvasmarha										
összesen	253.093	272.547	294.553	294.610	377.293	98.695	99.941	113.310	127.449	158.486
Juh, kecske, bá- rány és gödölye	120.551	209.045	285.850	173.093	146.013	2.333	3.215	5.047	3.749	2.878
Sertés és malacz	400.313	505.888	458.772	273.700	218.284	48.292	51.848	55.470	39.862	31.577
Ló és csikó	53.890	45.091	46.800	47.195	50.625	27.719	22.546	25.359	23.491	23.897
Őszvér és számár	637	802	712	667	589	48	60	42	40	35
Vágó- és ígásállá- tok összesen ...	828.484	1,033.373	1,086.687	789.265	792.804	177.087	177.610	199.228	194.591	216.873
Eleven szárnyas	6,196.443	6,473.765	6,670.079	6,246.742	6,406.546	7.306	8.030	8.695	7.707	8.241

Szarvasmarhakivitelünk fejlődése az utóbbi évek adatai szerint állandónak mutatkozik. Különösen nagy volt ez a fejlődés, — legnagyobb részben a takarmányinség folytán, — 1904-ben. Kiviteli többletünk ugyanis ebben az évben az 1903. évi 294.610 drbbal szemben 377.293 drbot, a 127,449.000 korona értéktöbblettel szemben pedig 158,486.000 korona kiviteli többletet eredményezett. A kiviteli többlet emelkedése tehát 1903. évről 1904-re 82.683 drbot és 31 millió koronát tett. Juhkivitelünk az állattenyésztési ág hanyatlása folytán évről-évre csökken s az 1902—1903. években mutatkozott javulás csak muló jelenség volt. Sertéskivitelünk azon örvedetes fellendülése, mely a sertésvész okozta nagy hanyatlás után az 1899. évben indult meg s 1901-ben már 500 ezer darabot meghaladó kiviteli többletet ért el, ezen évvel megszűnt. Már 1902-ben, a kivitel értékének némi emelkedése mellett, darabszám szerint visszaesés jelentkezett, a mely hanyatlás az 1903. és 1904. években folytatódott úgy, hogy 1904. évi kiviteli többletünk ezen állatnemből alig teszi darabszám szerint 40%-át az 1901. évi kiviteli többletnek.

Összes vágó és ígás állatkivitelünk az előző évhez képest végeredményében mintegy 3.539 drb és 22,282.000 korona emelkedést tüntet fel.

A Magyarbirodalomban az 1904. évben 5.536 országos *állatvásárt* tartottak, és pedig 4.622-öt a szorosán vett Magyarországon, 914-et pedig Horvát-Szlavonországokban. Állatvásáraink száma tehát nagyobb volt, mint az előző évben, mikor 5.356 országos állatvásár tartatott. A takarmányhiány gazdáinkat állatállományuk csökkentésére indította, ennélfogva a vásárokra való felhajtás az 1904. évben a lovakat kivéve általában jelentékenyebb volt, mint az előző évben, a növekvő kínálattal szemben azonban vételkedv csekélyebb volt s az eladott állatok száma csak a juhoknál és sertéseknél mutat az abszolút számokban emelkedést, míg szarvasmarhát jóval kevesebbet adtak el, mint a két előző évben. Az utolsó öt évben állatvásáraink forgalma következőleg alakult:

Állatvásárok.

	Felhajtott					Eladott				
	1900.	1901.	1902.	1903.	1904.	1900.	1901.	1902.	1903.	1904.
	é v b e n e z e r d a r a b					é v b e n e z e r d a r a b				
Szarvasmarha	5.823	5.639	5.373	5.307	5.465	2.035	1.860	2.018	2.157	1.956
Ló	2.283	2.194	2.131	2.219	2.170	512	471	493	579	529
Juh	1.204	1.372	1.125	913	1.135	562	584	565	527	622
Sertés	1.349	1.369	1.178	984	1.161	517	572	545	487	511

Megkell azonban itt jegyeznünk, hogy ugyanazt az állatot több vásárra is felhajtják s ezért oly nagy a vásárra hajtott állatok száma.

Az eladásnak a felhajtáshoz való viszonyát tekintve 1904-ben a felhajtott szarvasmarhák 35's (1903-ban 40'7), a lovaknak 24's (1903-ban 26'1), a juhoknak 54's (1903-ban 57'7) és a sertéseknek 44'o (1903-ban 49'5) %-a adatott el. Látjuk tehát, hogy a nagy felhajtás dacára, viszonylag még a juhoknál és sertéseknél is, mely állatnemből pedig általában többet adtak el, aránylag kevesebb állat cserélt gazdát, mint az előző évben.

Legjelentékenyebb szarvasmarhavásártartó községeink: Szászrégen 4 országos vásárral, 36.332 db. felhajtással és 15.304 db. eladással; Máramarossziget 7 vásárján 35.940 db. felhajtással és 11.938 db. eladással; Bánffyhyunad 8 vásárján 35.540 db. felhajtott és 20.978 db. eladott szarvasmarhával; Temesvár 5 vásárral, 34.545 db. felhajtással és 11.388 db. eladással; Torda 5 vásárral, 33.608 db. felhajtással és 10.265 db. eladással és Nagyenyed 4 vásárján 33.058 db. felhajtással és 6.259 db. eladással. Horvát-Szlavonországokban Körös 11 vásárral, 25.610 db. felhajtással és 9.048 db. eladással, továbbá Zágráb 6 vásárral, 23.360 db. felhajtással és 6.393 db. eladással.

A lovak forgalma legnagyobb volt: Temesvár 5 vásárján 41.500 db. felhajtott és 6.851 db. eladott lóval; Mohács 6 vásárján 21.759 felhajtással és 1.737 db. eladással; Gyula 4 vásárján 21.630 db. felhajtással és 5.005 db. eladással; Szeged 5 vásárján 18.216 db. felhajtással és 2.484 db. eladással; Pécs 6 vásárján 16.215 db. felhajtással és 1.926 db. eladással.

Gyapjúaukcziók.

A gyapjútermelésnek a tengerentúli államokban beállott csökkenése még ez évben is éreztette hatását, főleg abban az irányban, hogy a kereslet és kínálat meglehetősen kiegyenlítődött, mely körülmény az üzlet bizonyos rendszerességét tette lehetővé. Jelentékeny befolyással birt továbbá az 1904. üzletév forgalmára az orosz-japán háború is, a melynek hatása egyrészt — az orosz ipar vásárlásainak elmaradása folytán — a középfinom gyapjú keresletének csökkenésében, másrészt a katonapokrócok és köpenyek gyártására alkalmas durvább gyapjak keresletének rohamos emelkedésében nyilvánult meg. Az árverések július hó 6., 7 és 8-án megtartott első sorozatának jelentékeny hátrányával szolgált, hogy a nagy szárazság a mosást annyira késleltette, hogy az ezen árverésekre bejelentett tételeknek jelentékeny része nem érkezett meg idejében, s ennél fogva csak 13.363 zsák gyapjú került árverésre. Az árú általában igen jó minőségű volt, a mely körülmény lényegesen elősegítette az árverés kedvező lefolyását. A vevők a múlt évi teljes júlisi áralapot fogadták el, sőt némely tételekért mintegy 5%-kal többet is fizettek. Jelentékenyebb — mintegy 25%-os — áremelkedés csak a háton mosott durvább keresztezéseknél, továbbá cigája és raczka gyapjaknál következett be.

Az árverésre került 13.363 zsákból 10.434 zsák kelt az árverések ezen első sorozatán el. Az árverések második — október hó 5. és 6-án megtartott — sorozata gyöngülő vételkedv mellett általában az áraknak mintegy 5%-os csökkenésével folyt le, a mely körülményt főleg az idézte elő, hogy a gyárosoknak nem volt nagy szükségletük; de befolyása volt erre annak is, hogy az árverésre beküldött tételek nagy része nem volt elsőrendű anyag, csupán a legfinomabb báránygyapjuk iránt nyilvánult meg a szokott élénk érdeklődés. Az árverésre került 8.622 zsák összmenyiségéből mintegy 4.000 zsák maradt eladatlan.

Tejszövetkezetek.

A vajtermelésre berendezett tejszövetkezeteknek 1904. évi fejlődése és működése kielégítő volt. A szövetkezetek száma 513-ról 566-ra, 10³0%-kal, a szövetkezeti tagok száma 51.369-ről 55.981-re, 9⁰0%-kal, az üzletrészek (tehenek) száma 86.158-ről 93.839-re, 8⁹0%-kal, a tagok által szállított tej mennyisége 88⁶9 millió literről 95³6 millió literre, 7⁵0%-kal, a készített vaj mennyisége 2⁶4 millió kg.-ról 2⁹6 millió kg.-ra, 12¹0%-kal, végül a szövetkezetek összes bevétele 9³5 millió koronáról 10²0 millió koronára, 6⁹0%-kal emelkedett. A fejlődés nagyjában a szokott keretek között mozgott, a mit az alábbi viszonyszámok is tanúsítanak. Ezek ugyanis átlagosan:

	1899.	1900.	1901.	1902.	1903.	1904.
Egy-egy szövetkezetre tag	104	109	109	103	100	99
Egy-egy szövetkezetre üzletrész (tehen)	187	187	186	179	168	166
Egy-egy szövetkezeti tagra üzletrész (tehen)	1 ⁸ 0	1 ⁷ 1	1 ⁷ 1	1 ⁷ 4	1 ⁷ 7	1 ⁶ 8
Egy-egy szövetkezetre bevétel koronákban	15.830	17.453	18.497	18.419	18.610	18.019
Egy-egy szövetkezeti tagra bevétel koronákban	152	159	170	179	186	182
Egy-egy üzletrészre bevétel koronákban	85	93	100	103	111	109

Méhészet.

A méhészeti vándortanítók által az ország 12.077 községéből gyűjtettek be az adatok. Ezek szerint az 1904. év őszén mozgószerkezetű kaptárakban 216.254, közönséges köpükben 365.930, összesen 582.184 méhcsalád találtatott. Termeltetett 27.446 métermázsa méz, és 1.706 m. m. viasz. A termelt méz értéke 2.305.446, a viaszé 341.190, az összes méhészeti termelése 2.646.636 korona volt.

A mozgószerkezetű kaptárakban az 1903. évvel szemben a gyarapodás 9.518, közönséges köpükben 10.810, az összes kaptárakban 20.328 méhcsalád.

A termelésben a méznél apadás 2.545 métermázsa, a viasznál 220 métermázsa. A termelésben beállott apadás a rendkívüli száraz időjárásnak folyománya, mely méhtenyésztésünket igen érzékenyen sújtotta. Az 1904. mézelési év aránylag még kedvezőtlebb volt az 1903. évinél.

A mézárak kilogrammonként 100—200 fillér között váltakoztak. A szép fehér mézeslépet keretenként három koronával fizették.

Selyemtenyésztésünk viszonyai az 1904. évben kedvezőtlenül alakultak, a termelésnek mennyiségbeli és pénzbeli eredménye aránylag jelentékenyen az 1903. évi eredmények mögött maradt. A selyemtermelő községek száma csökkent ugyan némileg az előző évvel szemben és pedig a magyar anyaországban 8, a társországokban 34 községgel, ellenben a termelő családok száma az anyaországban 3.652, a társországokban 1.323 családdal emelkedett, úgy, hogy a selyemtermelő családok száma az egész birodalomban 1904-ben 112.712-re rúgott. Hasonlóan emelkedett a termelők részére kiosztott peték mennyisége is, 1.530 kilogrammról 1.617 kilogrammra.

A termelt gubó mennyisége a magyar anyaországban 1,394.174, a társországokban 239.278 kgr., az egész birodalomban 1,633.452 kgr-ot tett, 73.267 kgrm-mal kevesebbet, mint az előző évben. A termelők keresete a magyar anyaországban 2,438.705, a társországokban 421.240, az egész birodalomban 2,859.945 korona volt, 244.358 koronával kevesebb, mint az előző évben. A termelés mennyiségének és értékének ezen csökkenése következtében egy-egy termelő családra 1904-ben csak 25 korona kereset esett, szemben az előző évi 29 koronával.

A fonógyárakban és gubóraktárakban alkalmazottak kereseti viszonyai szintén rosszabodtak némileg, a mennyiben 1904-ben mindössze 1⁶⁵ millió korona keresetük volt az előző évi 1⁶⁹ millió koronával szemben.

Az *állati termékek forgalma* nem csak külkereskedelmünk, hanem különösen mezőgazdaságunk jövedelmezősége szempontjából rendkívül nagy jelentőséggel bír. Sajnos, hogy az utolsó években, részint a hizlaló takarmány drágasága, részint a kedvezőtlen külkereskedelmi konjunkturák következtében ezen termékekben való külkereskedelmünk egyes cikkeknel kedvezőtlen alakulást tüntet fel. Külkereskedelmi forgalmunk ugyanis e termékekben az utolsó három évben következőleg alakult:

Selyem-
tenyésztés.

Állati termékek
forgalma.

É v	Behozatal	Kivitel	Kiviteli többlet
	ezer korona értékben		
1902-ben	38.109	158.645	120.536
1903-ban	38.985	150.946	111.961
1904-ben	44.371	146.028	101.657

A behozatal fokozatos emelkedése és a kivitel csökkenése következtében 1902. évi 120⁵ millió korona kiviteli többletünk 1903-ban 112, 1904-ben pedig 101⁷ millió koronára szállott le, tehát aktivitásunk két év alatt csaknem 19 millió koronával kisebbedett.

Állati termékeinket eledelfélék és ipari nyers és segédanyagok szerint elkülönítve, így alakult a forgalom:

Eledelfélék	Behozatal			Kivitel		
	1902-ben	1903-ban	1904-ben	1902-ben	1903-ban	1904-ben
	mennyiség métermázsákban			mennyiség métermázsákban		
Tej, tejföl	7.642	8.478	9.274	342.074	390.635	416.685
Tojás	14.884	16.229	15.623	449.721	396.849	403.548
Méz	840	1.005	1.317	13.960	11.559	9.341
Természetes vaj	1.102	1.534	1.368	51.189	52.316	54.108
Lúdzsír	138	163	219	408	376	346
Disznózsír	770	1.286	4.029	125.588	94.586	75.915
Nyers szalonna	605	798	927	46.642	41.213	48.660
Füstölt szalonna	410	452	434	8.245	7.967	8.564
Friss hús	18.022	19.826	25.177	113.507	86.286	92.379
Leölt szárnyas	481	613	639	134.250	127.356	131.030
Sajtok	16.880	17.837	18.621	29.792	31.228	31.883
Elkészített hús	17.330	20.666	22.767	28.297	26.048	28.951
Háj	8	6	8	2.202	1.239	1.981
Összesen	79.112	88.893	100.408	1,345.875	1,267.658	1,303.341

Eledelfélék	Behozatal			Kivitel		
	1902-ben	1903-ban	1904-ben	1902-ben	1903-ban	1904-ben
	érték ezer koronákban			érték ezer koronákban		
Tej, tejföl	92	102	118	4.105	4.102	4.750
Tojás	1.012	1.104	1.101	35.365	30.187	31.429
Méz	57	70	92	977	855	691
Természetes vaj	235	305	284	8.942	9.538	10.807
Lúdzsír	23	30	41	69	70	64
Disznózsír	85	165	483	13.815	12.107	9.110
Nyers szalonna	61	93	102	4.711	4.781	5.353
Füstölt szalonna	44	56	52	890	988	1.019
Friss hús	1.846	2.221	2.906	11.908	9.831	10.367
Leölt szárnyas	95	115	129	15.664	15.105	14.737
Sajtok	2.715	2.476	2.453	2.633	2.685	2.807
Elkészített hús	3.333	4.079	4.334	5.242	4.988	5.303
Háj	1	1	1	248	149	239
Összesen	9.599	10.817	12.096	104.569	95.386	96.676

Ipari nyers- és segéd- anyagok	Behozatal			Kivitel		
	1902-ben	1903-ban	1904-ben	1902-ben	1903-ban	1904-ben
	mennyiség métermázsákban			mennyiség métermázsákban		
Viasz	788	738	914	3.028	3.761	3.133
Bőrök nyersen	135.351	111.452	122.378	78.188	80.919	70.009
Haj, szőr, serte, toll	13.840	16.412	15.101	36.283	38.759	34.554
Belek és hólyagok	10.347	10.042	10.535	11.344	12.348	10.967
Zsiradékok	31.577	43.419	58.391	39.766	45.335	31.445
Gyapjú	23.970	24.198	24.978	94.951	88.517	79.655
Állati hulladékok	30.064	28.557	43.585	96.519	82.040	72.986
Összesen	245.937	234.818	275.882	360.079	351.679	302.749

Ipari nyers- és segéd- anyagok	Behozatal			Kivitel		
	1902-ben	1903-ban	1904-ben	1902-ben	1903-ban	1904-ben
	érték ezer koronákban			érték ezer koronákban		
Viasz	252	236	292	908	1.128	940
Bőrök nyersen	17.477	15.767	18.664	14.415	14.931	13.814
Haj, szőr, serte, toll	2.582	3.060	3.041	8.640	10.643	9.934
Belek és hólyagok	1.950	1.998	1.937	2.524	2.603	2.310
Zsiradékok	1.833	2.257	2.819	2.976	2.965	1.772
Gyapjú	4.124	4.572	5.055	23.730	22.509	19.929
Állati hulladékok	332	278	467	883	781	653
Összesen	28.550	28.168	32.275	54.076	55.560	49.352

Ezen termékek külforgalmában a legfontosabb szerep a baromfitenyésztés termékeinek jut, melyeknek kiviteli értéke 1904-ben összesen 46,2 millió koronára rúgott, közel egy millió koronával többre, mint 1903-ban, de mintegy 5 millió koronával kevesebbre, mint 1902-ben. Az előző évhez képest emelkedés mutatkozik még a tej, vaj, nyers és füstölt szalonna, friss és elkészített hús, sajtok és háj kivitelénél, viszont a méz, lúdzsír, leölt szárnyasok, különösen pedig a disznózsír kivitele csökkent.¹ Kiviteli többletünk értéke állati származású eledelfélékből az 1902. évi 94,9 millió korona értékkel szemben úgy 1903-ban, mint 1904-ben 84,8 millió koronát tett.

Az állati származású ipari nyers- és segédanyagok kiviteli többlete, mely 1903-ban közel két millió korona növekedéssel 27,4 millió koronát tett, 1904-ben több, mint 10 millió korona csökkenéssel 17,1 millió koronára szállott le. Kivitelünk e termékekből kivétel nélkül hanyatlott, legnagyobb mérvben — több, mint 2 és fél millió koronával — a kivitelben legfőbb szereppel bíró gyapjúnál. Egy millió koronán felüli hanyatlást mutat

még a nyers bőrök és zsiradékok kivitele is. Behozatalunkban a nyers bőroket illeti az első hely, melyekből 1904-ben 187 millió korona értékűt hoztunk be, csaknem 3 millió korona értékkel többet, mint 1903-ban.

A hivatalból kimutatandó ragadós állati betegségek elterjedése 1904-ben a következő volt:

Állategészség-
ügy.

Keleti marhavész és ragadós tüdőlob a Magyarbirodalom területén egyetlen egy esetben sem, — tenyészbénaság pedig csak Horvát-Szlavonországokban fordult elő. A többi betegség elterjedése Magyarországon a következő volt:

Lépfene 1.778 (1903-ban 1.640) községben állapított meg; legtöbb eset volt Krassó-Szörény, Ung, Zemplén, Temes, Abauj-Torna, Arad, Szabolcs és Szatmár vármegyékben.

Veszétség 975 (1903-ban 1.043) községben állapított meg; nagyobb mértékben fordult elő Bács-Bodrog, Bihar, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Arad, Temes, Gömör és Kis-Hont s Krassó-Szörény vármegyékben.

Ragadós száj- és körömfájás 1.437 (1903-ban 2.778) községben lépett fel; legnagyobb elterjedésben Pozsony, Udvarhely, Bihar, Sopron, Vas, Nyitra, Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Turóc vármegyékben.

Takonykór (bőrféreg) 226 (1903-ban 269) községben állapított meg.

Juhhimlő 81 (1903-ban 49) községben lépett föl és pedig ötnél több községben Udvarhely, Temes, Krassó-Szörény, Bihar és Nagy-Küküllő vármegyékben.

Rühkór 978 (1903-ban 1.060) községben fordult elő, főleg Temes, Bihar, Krassó-Szörény, Arad, Torontál és Szatmár vármegyékben.

Ivarszervi hólyagos kiütés 199 (1903-ban 211) községben állapított meg, főleg Zala, Torontál, Vas, Somogy és Nógrád vármegyékben.

Bivalyész 150 (1903-ban 157) községben és pedig leginkább Szilágy, Háromszék, Fogaras, Nagy-Küküllő és Nógrád vármegyékben fordult elő.

Sertésorbáncz 1.599 (1903-ban 1.028) községben lépett fel; nagyobb mértékben Abauj-Torna, Nógrád, Szepes, Zala, Pozsony, Vas, Pest-Pilis-Solt-Kiskun és Trencsén vármegyékben.

Sertésvész 3.291 (1903-ban 2.216) községben állapított meg: szám szerint legtöbb község volt fertőzve Zala, Gömör és Kis-Hont, Bihar, Somogy, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Arad és Torontál vármegyékben.

Az állatorvosi személyzet az 1904. évben jelentékenyen növekedett, a magyar anyaországban 21 állami és 24 helyhatósági orvossal, ellenben a magán állatorvosok száma 10-el csökkent. A társországokban 6-al növekedett az állatorvosok száma. Az év végén a magyar anyaországban 624 állami, 335 helyhatósági, 100 magán, a társországokban pedig 4 országos, 91 helyhatósági és 5 magán állatorvos működött.

A Magyarbirodalom szőlőterülete — a községektől beszerzett adatok szerint — az 1904. évben 289.363 hektárt tett, a mely területből a magyar anyaországra 248.094 hektár, Horvát-Szlavonországokra pedig 41.269 hektár esik. A szőlőterület növekedése 1904-ben 11.142 hektár, és közel kétszer akkora volt, mint 1903-ban, mikor csak 6.006 hektárt tett.

Szőlőművelés.

A szőlőterületnek 11.152 hektárnyi növekedéséből 9.031 hektár a szorosán vett Magyarországra, míg 2.121 hektár a társországokra esik. Az egyes országrészeket tekintve pedig legnagyobb mértékben növekedett a szőlőterület a Duna-Tisza közén 5.611 hektárral; utána következnek a Tisza-Maros szöge 3.144 és a Tisza bal partja 1.509 hektárnyi növekedéssel. Ellenben két országrészen csökkent a szőlőterület és pedig a Duna bal partján 521, a Királyhágóntúl meg 2.768 hektárral.

Az anyaország szőlőterületének országrészenként és az egyes talajnemek valamint fekvés szerint való eloszlását a következő táblázat mutatja be, melynek adatai annál nagyobb érdeklődésre tarthatnak számot, mert a nem immunis szőlőket fekvés szerint most először tudjuk kimutatni:

Országrész	Az összes (immunis és nem immunis)	E b b ő l		
		immunis homoktalajú	nem immunis talajú	
			hegyi	sík és lapály
szőlők területe hektárakban				
Duna bal partja	13.110	2.358	9.025	1.727
Duna jobb partja	73.101	11.243	51.903	9.955
Duna-Tisza köze	87.910	69.715	7.556	10.639
Tisza jobb partja	10.761	729	9.417	615
Tisza bal partja	24.009	11.040	8.812	4.157
Tisza-Maros szöge	23.874	2.690	10.859	10.325
Királyhágóntúl	15.329	104	14.732	493
Összesen	248.094	97.879	112.304	37.911
%-ban	100 ⁰⁰	39 ⁴	45 ³	15 ³

A szőlőterületnek több, mint egy harmada (35⁴⁰%) a Duna-Tisza közén van, hol a törvényhatóságok közül Pest-Pilis-Solt-Kiskun (41.933 hektár) és Bács-Bodrog vármegyék (13.123 hektár) bírnak a legnagyobb szőlőterülettel. Majd a Duna jobb partja következik 73.101 hektárral (29⁵⁰%), mely összegben Zala (17.194 hektár), Tolna (12.009 hektár), Somogy (10.280 hektár), Baranya (8.595 hektár) és Komárom (8.180 hektár) vármegyék vannak a legnagyobb területtel képviselve. A többi országrészek közül a Tisza bal partjára 9⁶⁰%, a Tisza-Maros szögére ugyanennyi, a Királyhágóntúlra 6¹⁰%, a Duna bal partjára 5⁶⁰% és a Tisza jobb partjára 4²⁰% jut az összes szőlőterületből.

Összes szőlőinknek 4 tizedrésze immunis, 6 tizedrésze nem immunis talajon van telepítve, s ugyancsak összes szőlőinknek 45³⁰%-a, hegyi szőlő. Az immunis és a nem immunis talajok felhasználásának aránya már évek óta alig változik, a mennyiben az immunis talajú szőlők aránya már 1896-ban is 39³%, a nem immunis talajúaké 60²⁰% volt. Hogy a hegyi szőlők telepítése, illetőleg a régi ilyen szőlőknek újra beültetése mily mértékben halad, arra adataink nincsenek; mindenesetre azonban megnyugtató az, hogy a hegyi szőlők már most is ily tekintélyes arányszámmal részesednek szőlőterületünkben, és remélhető, hogy ez az arány állandóan javulni fog.

Az egyes szőlőtalajoknak országrészenként való megoszlását vizsgálva, azt találjuk, hogy az immunis homoktalajú szőlőterületeknek a zöme, 71²⁰%-a a Duna-Tisza közére esik, a hol az egész szőlőterületnek 79³⁰%-a immunis homoktalaj. Még két országrészen szerepelnek az immunis homoktalajú szőlők nagyobb területtel, és pedig a Duna jobb partján és a Tisza bal partján, mely országrészek mindenikére az ország teljes immunis szőlőterületéből egyenként 11⁰% esik.

A nem immunis talajú szőlőterületek közül a hegyi szőlőknek 46²⁰%-a, a Duna jobb partján található, mely országrészt területének 71⁰%-a ily szőlőkből áll. A Duna bal partján a hegyi szőlők a szőlőterületnek 69⁰%-át teszik, míg a Tisza jobb partján 88⁰%-ot, a Királyhágóntúl pedig közel 96⁰%-ot érnek el.

A nem immunis talajú sík- és lapályszőlők az egész ország szőlőterületének 15³⁰%-ára rúgnak. Legtöbb a sík- és lapályszőlőterület a Duna-Tisza közén (10.639 hektár), a Tisza-Maros szögén (10.325 hektár) és a Duna jobb partján (9.955 hektár).

A társországokban immunis talajú szőlő nincsen; arra nézve pedig, hogy szőlőterületük mint oszlik meg hegyi és sík fekvés szerint, az 1904. évről nincsenek adataink.

A szőlőterületnek növekedését elősegítő új telepítéseket a magyar anyaországban az utolsó 5 évről a következő táblázat tünteti fel:

É v	Immunis talajban		Nem immunis talajban		Összesen hektár
	hektár	%	hektár	%	
1900-ban	2.733	23,4	8.939	76,6	11.672
1901-ben	2.009	20,8	7.668	79,2	9.677
1902-ben	3.044	24,1	9.561	75,9	12.605
1903-ban	2.747	24,8	8.309	75,2	11.056
1904-ben	5.327	34,0	10.323	66,0	15.650

A közölt adatok, melyek csak a magyar anyaországra vonatkoznak, az újraültetési kedvnek az 1904. évben rendkívül nagymérvű föllendüléséről tesznek tanúságot. Majdnem 5 ezer hektárral ültettek be nagyobb területet 1904-ben, mint 1903-ban, a mikor az előző évvel szemben nemcsak nem volt emelkedés, hanem némi csökkenés jelentkezett. Az új ültetéseknek 34⁰/₀-a az immunis, 66⁰/₀-a pedig nem immunis talajokra esik. A nem immunis talajokon eszközölt új ültetésekből 7.151 hektár (69²/₀) a hegyi szőlőkre, 3.172 hektár (30⁸/₀) pedig a sík- és lapályszőlőkre esik, tehát aránytalanul több volt az új telepítés a nem immunis hegyvidéken, mint a sík területen, mindamellett nem mondható kedvezőnek, hogy a hegyi szőlők felújítása mellett a sík területű szőlők telepítése is nagymérvű.

A társországokban az új ültetésekre vonatkozó adatok, melyek 1896 óta gyűjtetnek, nem mutatnak állandó emelkedő vagy csökkenő irányzatot, hanem folytonos hullámzásnak vannak alávetve. Így 1904-ben is az új ültetésű szőlőterület az 1903. évi 2.246 hektárról, mely az előző évvel szemben emelkedést mutatott, 2.053 hektárra szállott alá.

Az amerikai ültetvények terjedelme erősen növekedett hazánkban. Míg 1903-ban a társországokkal együtt 72.715 hektár amerikai vesszőkkel beültetett szőlőterületünk volt, az 1904. évben ez a terület 11.917 hektárral 84.632 hektárra, az összes szőlőterület 26¹/₀-áról annak 29²/₀-ára emelkedett. Ebben az emelkedésben azonban része van az adatgyűjtés új alapokra való fektetésének is, a melynél fogva most jóval pontosabban mondták be az amerikai szőlők területét, mint azelőtt; így tehát az emelkedés a valóságban nem oly nagy, mint a milyennek azt számadataink feltüntetik. A társországokban, miután ott immunis talajú szőlők nincsenek, az amerikai ültetvények területe aránylag nagyobb, mint a szorosán vett Magyarországon és pedig 50⁹/₀, míg a Dráváninnen csak 25⁶/₀.

Ezek után áttérhetnénk az 1904. évi szüret eredményeinek ismertetésére, előbb azonban meg kell emlékeznünk az azt befolyásoló körülményekről.

A filloxeravész az 1904. évben főként a Királyhágóntúl pusztított és legnagyobb része az új infekcióknak is itt történt. Különben 1904-ben a filloxeralepett szőlőterület az egész Magyarbirodalomban mindössze 39.219 hektárt tett, 13⁵/₀-át az egész szőlőterületnek.

Hogy a filloxeravész évről-évre gyengébb lesz, egyrészt az immunis talajoknak szőlőművelésre való bevonása és az amerikai vesszők igénybevétele, másrészt pedig a szénkéneg alkalmazása eredményezte. Az elmúlt évben az anyaországban 12.134 hektár, a társországokban pedig 244 hektár gyérintetett szénkéneggel a filloxeralepett szőlőterületből.

A peronospora, mely 1902-ben és 1903-ban nagy mérvben sújtotta szőlőművelésünket, a lefolyt évben csak 48.778 hektáron, a terület 16⁰/₀-án tett pusztítást. A peronospora-lepett terület nagyfokú csökkenése az 1904. évben részint a száraz időjárással áll kapcsolatban. A lefolyt évben a szőlőterületnek 89⁷/₀-át (259.730 hektárt) permetezték.

A mi a többi szőlőbetegségeket illeti, a lisztharmat és a fakó rothadás az 1904. év folyamán körülbelül egyenlő erővel léptek fel és együttesen — leszámítva az egyéb szőlőbetegségek által elpusztított néhány hektárt — közel 6 ezer hektárnyi területen semmisítették meg a termést. Jelentékenyebb kárt okoztak azonban ezen szőlőbeteg-

ségeknél a rovarok, a melyek az anyaországban 9.021 hektáron pusztítottak, ebből 5.078 hektárnyi területen a szőlőmoly.

Legnagyobb mértékben az elemi csapások károsították szőlőinket a lefolyt évben. Ugyanis az elemi csapások által sújtott terület az egész Magyarbirodalomban 60.292 hektárra, az összes szőlőterület 21°/_o-ára rúgott. Ebből a területből az aszály 44.487, a jég 11.983, a fagy 2.427 és az egyéb elemi csapások 1.395 hektáron okoztak kisebb-nagyobb károsodást.

Szőlő- és bortermésünk az 1904. év tavaszán rendkívül bőnek ígérkezett. A nyári hónapok alatt beállott hosszás szárazság azonban, nemcsak csökkenteni látszott, hanem határozott veszélyvel fenyegette a szép terméskilátásokat, s csak az augusztus hó végén, de még kellő időben beállott esőzéseknek köszönhető, hogy mégis mennyiségileg olyan nagy termésünk volt, a minőre példát csak 1890 előtt találunk. Nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is jobban sikerült bortermésünk, s különösen alkoholtartalmában az 1904. évi borok számottevően erősebbek az előző éviéknél.

Összes bortermésünk 4,256.907 hl. volt, 1.308 ezerrel haladva túl az 1903. évit. Az anyaország bortermése 3,471.460 hl.-t tett, 1.038 ezer hl.-rel többet, mint az előző évben, míg a társországoké 515.241 hl.-ről 785.447 hl.-re emelkedett. Az anyaország bortermésének 37°/_o-a a Duna-Tisza közére esik, mely után a Duna jobb partja következik, több, mint egy millió hl. terméssel.

A hektáronkénti átlagtermést tekintve, a Dráváninnen csak 13⁹⁹/_{hl.}, a Dráván túl pedig 19⁰³ hl. újbortermés esett átlagosan egy hektár szőlőterületre. Ugyancsak nagy a különbség az anyaország egyes részei közt. Legmagasabb volt a termésátlag a Tisza-Maros szögén és a Duna-Tisza közén, amott 18³⁴, emitt 14⁷⁴ hl. hektáronként; legkisebb ellenben a Duna bal partján és a Királyhágóntúl, 11⁰³, illetve 6¹² hektoliter. A vármegyei törvényhatóságok közül Arad (20⁶⁴ hl.), Tolna (19⁸⁷ hl.), Fejér (19¹⁴ hl.), Szatmár (18³⁵ hl.) és Bereg (18¹³ hl.) vármegyék érték el a legmagasabb átlagtermést, míg a városok közül, a melyek általában sokkal magasabb átlagot tüntetnek fel, mint a vármegyék, Székesfehérvár (36⁵² hl.), Versecz (29⁷⁸ hl.), Arad (29⁰⁵ hl.), Pancsova (27⁶⁵ hl.) és Sopron (26⁹⁶ hl.) tűnnek ki a legmagasabb átlagokkal.

Jelentékeny volt az eladott szőlő mennyisége is, a mely az utóbbi időben évről-évre örvendetesen emelkedik. Okát az emelkedésnek a csemegeszőlőknek mind tömegesebb ültetésében kell keresni. Az eladott szőlő mennyisége, a mely 1902-ben 97.175 m. m. volt és 1903-ban 145.995 m. m.-ra szökött, 1904-ben már 196.778 m. m.-t tett. Kapcsolatban ezzel szintén erősen lehanyatlott szőlőkivitelünk is újból lendületet nyert. A kivitt szőlő mennyisége az utolsó 10 évben következőkép alakult:

Év	Mennyiség métermázsa	Év	Mennyiség métermázsa
1895	26.153	1900	44.217
1896	25.073	1901	84.008
1897	35.313	1902	84.796
1898	34.733	1903	105.444
1899	33.980	1904	111.077

E szerint az 1904. évi kivitel volt a legerősebb az utolsó tíz év alatt s értéke közel volt a negyedfél millió koronához. Szőlőkivitelünknek túlnyomó része (106.500 m. m.) ez évben is az osztrák piacokon talált elhelyezést s a vámkülföldre alig 5 ezer m. m. került.

1904. évi összes szőlészeti termésünk értéke, mely páratlanul áll szőlőművelésünk történetében, 130⁵ millió korona volt. Ez a magas érték a mennyiségileg sikerült termésre és az 1903. éviéknél kedvezőbb borárakra vezethető vissza. A mustnak átlagára

ugyanis a múlt évvel szemben 22¹² K-ról 24⁷¹ K-ra, az újboré 26²¹ K-ról 28¹⁹ K-ra, a csemegeboré pedig 64⁸⁹ K-ról 91²³ K-ra emelkedett.

A hektáronkénti nyers jövedelem az anyaországban 437 koronára, a társországokban pedig 537 koronára rúgott, míg 1903-ban amott csak 286, emitt pedig 391 koronát tett.

Hazánk borforgalma az 1904. évben két érdekes jelenségre hívja fel a figyelmet és pedig először arra, hogy borkivitelünk a jó termés daczára is kisebb lett, mint 1903-ban, másodszer pedig, hogy borbehozatalunk az előző év ismételt növekedő irányzatával szemben számottevő hanyatlást mutat. A kivitel csökkenését nagyrészt megmagyarázza az a körülmény, hogy Ausztriának, mely úgyszólván egyedüli borkiviteli piacunk, az utolsó szüretkor oly bő termése volt, mint azelőtt soha, s azonkívül az előző évek jó terméséből is voltak még készletei, a minek folytán nem szorult a régi importra. Borbehozatalunk esésének oka pedig a hazai termelés növekvésén kívül a kedvezményes olasz borvámzáradék eltörlése, illetőleg annak lényeges módosítása az ideiglenesen megkötött új olasz kereskedelmi szerződés által. Kétségtelen, hogy az olasz borvám-klauszula megszüntetése folytán borral való külkereskedelmünk új fordulóponthoz jutott. Erre való tekintettel is érdekel bír borforgalmunknak utolsó 10 évi alakulása, külön kitüntetésével az olasz borbehozatalnak, melynek eddig borforgalmunkban oly kiváló szerep jutott.

É v	Összes borbehozatal		Borbehozatal Olaszországból		Borkivitel	
	métermázsa	Érték ezer koronákban	métermázsa	Érték ezer koronákban	métermázsa	Érték ezer koronákban
1895-ben	773.838	20.999	226.515	5.906	782.416	39.603
1896-ban	1.046.713	30.484	525.531	14.720	794.460	40.212
1897-ben	1.293.033	31.626	929.824	20.464	785.862	35.131
1898-ban	1.272.298	30.798	917.574	20.198	700.567	31.384
1899-ben	1.235.314	30.035	890.056	19.590	612.143	27.471
1900-ban	915.109	25.672	483.900	12.103	741.415	33.461
1901-ben	735.888	19.018	368.903	8.860	697.065	26.103
1902-ben	624.666	15.615	317.296	7.620	716.237	25.546
1903-ban	774.076	19.275	445.407	10.916	908.053	31.552
1904-ben	507.566	13.818	143.357	3.873	782.973	28.120

Borbehozatalunk e szerint az 1904. évben több, mint kétszázézer m. m.-val volt kisebb, mint 1903-ban és az olasz borbehozatal, mely az előző évben még 445 ezer m. m. volt, (1902-ben pedig 317 ezer m. m.) az 1903. évinek egy harmadára, vagyis 143 ezer m. m.-ra szállott alá, borkivitelünk pedig 125 ezer m. m.-val maradt alatta az 1903. évinek. A borkivitelnek ezen elég jelentékeny csökkenése daczára mégis a kereskedelmi mérleg ránk nézve az olasz borbehozatal apadása folytán sokkal kedvezőbb, mint az előző évben, mert a kiviteli többlet most 275 ezer m. m. (14⁴ millió K), míg 1903-ban csak 134 ezer m. m. (12³ millió K) volt.

Úgy a borbehozatalban, mint a kivitelben Ausztria részesedik legnagyobb aránynyal és pedig az előbbiben 67⁴, az utóbbiban meg több, mint 92⁰/o-kal. Ausztrián kívül jelentékenyebb mennyiségű bort vittünk ki Németországba 1904-ben 1⁵ millió korona értékben, azután Svájcba és Oroszországba.

Az 1904. év nyarán uralkodott aszály *gyümölcstermelésünknek* is ártott, a szárazságot különösen néhány későbbben érő gyümölcsnem: az alma, a körte és a szilva sínylette meg. A gyengébb termés következtében 1904. évi gyümölcskivitelünk jelentékenyen, 1¹ millió koronával visszamaradt az 1903. évi kivitel mögött; ellenben behozatalunk 170 ezer métermázssal és 1⁴ millió korona értékkel volt nagyobb, mint az előző évben. Végeredményben gyümölcskiviteli többletünk 1904-ben 4⁰ millió koronát tett és 2⁵ millió koronával volt kisebb, mint az előző évben.

Gyümölcs-
termelés.

Az aszalt és elkészített gyümölcsöt is idefoglalva, gyümölcsforgalmunk 1903-ban és 1904-ben a következőleg alakult:

	Behozatott				Kivitetett			
	métermázsza		korona értékben		métermázsza		korona értékben	
	1903-ban	1904-ben	1903-ban	1904-ben	1903-ban	1904-ben	1903-ban	1904-ben
friss szőlő	10.394	13.124	304.966	384.020	105.444	111.077	3,385.240	3,340.292
dió, szárazdió	10.953	10.812	502.299	445.594	7.311	17.770	365.550	710.800
mogyoró	6.068	6.126	421.683	605.215	1.470	580	66.150	29.000
friss alma, körte	114.708	79.955	2,277.779	1,643.024	263.047	83.828	3,768.173	1,518.838
friss szilva	33.869	199.392	237.083	1,595.136	106.927	187.145	855.416	1,684.305
friss kajszinbaraczk ...	298	390	11.622	10.140	35.266	94.966	1,022.714	1,254.066
friss cseresznye, meggy, őszibaraczk	8.422	5.956	324.984	177.443	25.962	42.016	856.746	1,293.484
friss dinnye	3.870	3.059	94.848	84.525	22.129	18.425	331.935	287.605
egyéb friss gyümölcs ...	3.264	2.360	97.294	89.180	12.992	21.013	259.840	452.306
borókabogyó	659	3.027	12.521	51.940	7.307	7.782	138.833	132.294
aszalt szilva	37.761	67.099	1,281.095	1,740.609	32.517	20.426	1,349.460	612.780
egyéb aszalt gyümölcs	2.584	1.899	80.105	58.870	3.493	2.448	128.198	90.864
gyümölcs és bogyló ...	270	354	14.040	20.178	107	528	5.564	30.096
szilvaiz, szilvaczefre ...	19.223	32.871	649.804	808.241	8.858	9.607	318.888	278.603
Összesen	252.343	426.424	6,310.123	7,714.115	632.830	617.611	12,852.707	11,715.333

Kedvezőek voltak 1904-ben a termés és ennél fogva a külforgalmi viszonyok is a friss szőlőnél, a diónál, a kajszinbaraczknál, és a friss cseresznyénél és meggyénél; ellenben az előző évinél sokkal rosszabbak a többi friss gyümölcsnél és a gyümölcsaszalványoknál.

Gyümölcsforgalmunknak legnagyobb része 1904-ben is a vámterületen belül bonyolódott le. A behozatalban Ausztria és Bosznia mellett leginkább a keleti államok, ezek között főleg Szerbia és a friss szőlőt illetőleg Törökország szerepelnek. Kivitelünkben pedig ugyanezek mellett leginkább Németország, s ezenkívül a friss szilvánál, a kajszinbaraczknál és a cseresznyénél Orosz-, a friss szőlőnél és a dinnyénél Szerbország.

Erdészet.

A Magyarbirtalom *erdőterülete* az 1904. év végén 9,022.206 hektárt tett; a társországok erdőterülete pedig az 1894. évi adatok szerint 1,530.440 hektárt tesz. Tervszerű kezelésre az anyaországban az egész erdőterületnek közel kétharmadrésze, vagyis 4,791.205 hektár van kötelezve, a társországoknak ily kezelésű erdőterülete 1,142.107 hektár.

A talaj szerinti megoszlást illetőleg az egész erdőterületből 403.199 hektár véderdő, 118.559 hektár futóhomokon, 6,829.815 hektár feltétlen erdőtalajon és 1,670.633 hektár nem feltétlen erdőtalajon áll. Az előző évhez képest a pontosabb összeírás következtében a véderdők és futóhomokon álló erdők területe 10.976, illetőleg 663 hektárral kisebb, míg a feltétlen erdőtalajon álló erdőké 3.664, s a nem feltétlen erdőtalajon álló erdőké 12.354 hektárral nagyobb. Fanemek szerint az ország összes erdőterületéből 2,402.963 hektár (26,63%) tölgyerdő, 4,713.304 hektár (52,24%) bükk- és más lomberdő és 1,905.939 hektár (21,13%) fenyőerdő. A tölgyerdők területe 6.119 hektárral csökkent, ellenben a bükk- és más lomberdőké 9.530, s a fenyőerdőké 968 hektárral emelkedett.

Az anyaország és a társországok erdőterületei között a fanemek szerinti megoszlást tekintve igen nagy az eltérés. Míg az anyaországban a bükk- és más lomberdők területe mintegy 49%-ot tesz, a társországokban ezen erdők az ottani összes erdőterületnek 67%-át képezik; fenyőerdőkre esik az anyaországban 23%, a társországokban csak 11%, a tölgyerdőkre pedig Magyarországon 28%, a társországokban 22%.

A kincstári erdőbirtokok összes területe 1,581.095 hektárra terjed s értéke 210 millió korona. A növekedés az előző évhez képest 16.151 hektár, 2,2 millió korona értékben. Az összes kincstári erdőbirtokból a magyar anyaországra esett 1,282.126 hektár 148%

millió korona értékben, a Drávántúlra 298.969 hektár 61⁴ millió korona értékben. A horvát-szlavonországi erdőbirtokok hektáronként 205 koronával általában értékesebbek, mint a magyar anyaországiak, melyeknek hektáronkénti átlagos értéke csak 116 korona. Az erdőbirtokok összes területéből az anyaországban 1,132.509, a társországokban 283.593 a tulajdonképeni erdőterület, a melyből az anyaországban 131.966 hektár (11⁷⁰/₀), a társországokban 30.845 hektár (10⁸/₀) használaton kívül álló erdő. A kihasználható rész az összes kincstári területből 1904-ben 42.659 hektárt tett, 2.469 hektárral kevesebbet, mint az előző évben. A kihasználható területnek azonban mindössze 25⁰/₀-át, összesen 10.698 hektárt használtak ki tényleg, a mely erdőterületen a fatermelés összesen 2,843.685 köbméterre rúgott, 122.719 köbméterrel többre, mint 1903-ban, míg a kihasználatlanul maradt terület famennyisége becslés szerint 8,445.578 köbméterre tehető, szemben az előző évi 9,183.020 köbméterrel. A nagyobb fatermeléshez képest alakult a zárszámadások szerinti jövedelem is, a mennyiben a tiszta jövedelem az előző évi 6 millió 323 ezer koronával szemben 1904-ben 8 millió 645 ezer koronára rúgott.

Az üzemtervek szerint a beerdősítendő kincstári terület 1904-ben 18.403 hektárt, az előző évek 9.033 hektárra rúgó hátralékával együtt 27.436 hektárt tett; beerdősítettek a lefolyt évben az üzemterv által elő nem írt terület levonásával 15.963 hektárt, hátralékul maradt 11.473 hektár. Az üzemterv által elő nem írt beerdősített terület 1.753 hektárra, s ezzel együtt az összes kincstári erdősítés 17.716 hektárra terjedt, 1.892 hektárral kevesebbre, mint 1903-ban. Ehhez képest a foganatosított erdősítések költségei 23.171 koronával csökkentek, s összesen 388.446 koronát tettek.

A kopár erdőterületek beerdősítésére az ingyen kiosztott csemeték száma meghaladta a 41 millió darabot; ezekkel a csemetékkel 5.085 hektárt ültettek be, s az ültetéseknek körülbelül 43⁰/₀-a sikerült.

Az erdőtörvény alapján a magyar anyaországban 1904-ben 101.568 hektárnyi terület volt erdősítendő, 10.557 hektárral kevesebb, mint az előző évben. A tényleg beerdősített terület azonban az előírt területnek csak mintegy 61⁰/₀-a, összesen 61.943 hektárnyi volt, szintén csaknem 10 és fél ezer hektárral kevesebb, mint 1903-ban. Az elő nem írt erdősítések területe 4.115 hektár.

A kincstári csemetekertek területe 1904-ben 333⁴ hektárt tett, 2³ hektárral kevesebbet, mint az előző évben; ehhez képest a kiosztott csemeték száma is valamivel kisebb volt, és pedig az előző évi 68⁸ millióval szemben 63³ millió, melyből a kincstári erdősítésekre 48⁸, a magánültetésekre 14⁵ millió esett, az évvégi csemetekészlet pedig 170¹ millió darabot tett. A kincstári csemetekerteken kívül a kopár területek befásítására az állam 1904-ben még 152 csemetekertet tartott fenn, melyeknek kiterjedése összesen 362 hektárt, fentartási költsége pedig 289¹ ezer koronát tett.

Külkereskedelmi forgalmunk fanemüekből az 1902—1904. években a következőleg alakult:

B e h o z a t a l

	mennyiség ezer m. m.			érték ezer korona		
	1902.	1903.	1904.	1902.	1903.	1904.
Tűzifa stb.	120	168	288	171	230	288
E. m. kemény műfa	55	33	37	321	202	380
E. m. puha műfa	971	987	1.438	1.465	1.568	2.657
Vasúti talpfa	42	36	45	174	134	152
Donga kemény fából	428	222	183	4.246	2.315	1.678
Kemény fűrészárú ...	139	193	193	793	1.108	1.131
Puha fűrészárú	1.862	2.183	2.743	9.312	10.924	14.821
Botfa	3	2	6	236	181	446

	K i v i t e l					
	mennyiség ezer m. m.			érték ezer korona		
	1902.	1903.	1904.	1902.	1903.	1904.
Tűzifa stb.	1.085	1.099	1.309	1.937	1.936	1.940
E. m. kemény műfa	542	656	804	3.727	4.679	6.387
E. m. puha műfa	1.431	1.130	861	3.529	2.913	2.297
Vasúti talpfa	760	399	545	3.747	1.940	2.829
Donga kemény fából	1.163	710	957	15.704	8.797	11.889
Kemény fűrészárú ...	2.069	2.275	2.202	20.216	22.520	23.418
Puha fűrészárú	2.824	3.180	2.870	18.832	21.458	19.414
Botfa	37	47	45	1.480	2.124	2.214

Feltűnő behozatalunk nagy mérvű emelkedése puhafából, főleg puha fűrészárúkból; míg ellenben kivitelünk ugyanezekből a cikkekből inkább hanyatló. Ha azonban hosszabb időre tekintünk vissza, egészen más kép tárul elénk. Behozatalunk puha fűrészárúkból már a kilenczvenes évek közepén majd akkora volt, mint a legutóbbi évben; míg ellenben kivitelünk 1892-ben még csak 531 ezer métermázsát tett s csak a kilenczvenes évek vége felé vett oly nagy arányokat, minőt az utóbbi évek mutatnak.

Kultur-
mérnökség.

A *kulturmérnökség* talajjavítási munkálatai az 1904. évben a magyar anyaországban nagyobb, a társországokban kisebb területen folytak, mint az előző évben, ellenben a helyből kimozdított földtömeg a társországokban jelentékenyen emelkedett, az anyaországban némileg csökkent. A munkálatoknak legnagyobb része az anyaországban 95⁵, a társországokban 99⁹ % -a a lecsapolásokra esett. Ezenkívül az anyaországban jelentékeny volt az alagesővezett és öntözésre berendezett területek kiterjedése is, míg a társországokban a talajjavításnak ezen két neme csak igen csekély területre terjedt ki. Lecsapolási munkálatokat végeztek az anyaországban 29.701, a társországokban 52.240 hektáron, alagesővezési munkálatokat az anyaországban 1.292, a társországokban 18 hektáron, végül öntözésre való berendezési munkálatot végeztek az anyaországban 118, a társországokban 17 hektáron.

Birtokváltozások.

A *birtokváltozások* száma az 1904. évben valamivel kevesebb volt, mint 1903-ban, 594.985-tel szemben csak 587.765; ellenben a tulajdonost cserélt tulajdonnak értéke 890 millióról 902 millió koronára növekedett. Kedvezőnek mondható jelenség, hogy a végrehajtás következtében beállott birtokváltozásoknak nemcsak száma, hanem értéke is jelentékenyen csökkent az előző évvel szemben, és pedig, az esetek száma 21.193-ról 19.178-ra, az érték 52⁸ millió koronáról 40 millió koronára. Csökkent a haláleset következtében beállott birtokváltozásoknak száma és értéke is, ez utóbbi 16 millió korona összeggel, míg a szerződések következtében beállott birtokváltozásoknak száma ezer esettel csökkent, értékük pedig 41 millió koronával növekedett.

Birtok-
megterheletés.

A telekkönyvi birtoktestek *bekebelezett terheinek* alakulása 1904-ben aránylag kedvezőnek mondható. Az esetek számát tekintve, úgy az újonnan keletkezett, mint a törölt terhek száma is némileg emelkedett ugyan, az előbbieké 485⁷ ezer esetről 503⁷, az utóbbiaké 322⁶ ezer esetről 331³ ezer esetre, ezen mérsékelt emelkedéssel szemben azonban a bekebelezett új terhek érteke változatlanul 790 millió korona maradt, úgy, mint 1903-ban, a törölt terhek értéke pedig 530⁶ millió korona értékről 577⁸ millió koronára emelkedett.

Gazdasági
szakoktatás.

A *gazdasági szakoktatás* terén három főiskola, nevezetesen a magyaróvári gazdasági akadémia, a selmeczbányai erdészeti főiskola és a budapesti állatorvosi főiskola, továbbá egy felsőbb szőlészeti tanfolyam mellett négy felsőbb gazdasági tanintézet és 51 alsóbbfokú iskola működött.

Magasabb intézeteink száma ezuttal sem változott. Az alsóbbfokú iskolák közül 23 földművesiskola, 11 vincellér-képezde és 17 egyéb gazdasági iskola volt.

A felsőbb gazdasági tanintézetek rendes hallgatóinak száma — a szőlészeti tanfolyamtól eltekintve — 1.220 volt, 175-tel több, mint az előző tanévben.

A földművesiskolák és egyéb alsóbbfokú gazdasági iskolák tanulóinak száma 1.256 volt.

Horvát-Szlavonországokban egy középiskolai fokozatú tanintézet és 6 alsóbb iskola állott fenn, összesen 158 tanulóval.

A mezőgazdasági üzemben előforduló *balesetek* száma 1904-ben ismét emelkedést mutat, ez emelkedés azonban, az előző években jelentkezett, nagyrészt az adatgyűjtés tökéletesülése folytán előállott rohamos növekedéssel szemben, csekélyebb mérvű volt. Míg ugyanis a magyar anyaországban 1901-ben 3.468, 1902-ben 5.510, 1903-ban pedig 8.488 mezőgazdasági balesetről számolt be adatgyűjtésünk, addig 1904-ben 8.669 esetről nyertünk tudomást. Horvát-Szlavonországokban, hol az adatgyűjtés csak 1903-ban vette kezdetét, ez évben 238, 1904-ben pedig 275 sérülést jelentettek be. Az adatgyűjtés ez eredménye megerősíti azt a föltevést, hogy a mezőgazdasági balesetek számának az előző években kimutatott rohamos növekedése egyrészt az adatgyűjtés, illetőleg a bejelentések pontosabbá válásának, másrészt pedig annak következménye, hogy a gazdasági munkás- és cselédsegélyzőpénztár térfoglalásával mindinkább emelkedik azok száma, kik a gazdasági munka közben szenvedett sérüléseikkel orvoshoz fordulnak. Ezt tanúsítja különösen a bejelentett könnyebb sérülések számának a súlyos sérülésekkel szemben mutatkozó tetemes emelkedése is. Míg ugyanis az anyaországban a könnyű sérülések száma az előző évhez képest 6⁴/₀-kal emelkedett, a súlyos sérülések esetei csak 1⁰/₀-kal múlták felül az 1903. évi sérülések számát. A társországok adataiban túlnyomó rész a súlyos sérülésekre esik, jeléül annak, hogy itt a könnyű sérülések orvosi kezelése még ritkább s így ez esetek nem is jutnak tudomásra. Az 1903-ban kimutatott 11 könnyű, 192 súlyos, 6 ismeretlen fokú és 29 halálos esettel szemben ugyanis a társországok adatgyűjtése 1904-ben 16 könnyű, 183 súlyos, 30 ismeretlen fokú és 46 halálos sérülést mutat ki.

A Magyarbirodalom egész területén mezőgazdasági munka közben megsérült 8.944 egyén közül 8.439 férfi és csak 505 (1903-ban 496) nő volt.

Az életnek és testi épségnek a mezőgazdasági munkával járó veszélyeztetése s az ebből eredő sérülések folytán beálló munkaveszteség állandóan nagy súlylyal nehezedik népességünk ezen foglalkozást űző részére. A halálos kimenetelű sérülések száma 1904-ben 400 volt, az előző évben feljegyzett 413 esettel szemben tehát 13-mal csökkent. E kedvezőbb alakulás egészben a magyar anyaországra esik, hol az előző évi 384 halálos sérüléssel szemben 1904-ben csak 354 egyén halt meg e sérülések folytán, míg a társországokban az előző év 29 halálos balesetével szemben 46 halálos sérülést jegyeztek fel. A nem halálosan megsérültek közül 83 vesztette el végleg és teljesen munkaképességét (1903-ban 102), hivatásszerű munkájára képtelenné vált, de könnyebb házi munkákra még részben alkalmas maradt 584 egyén (1903-ban 576). A sérülésükből felépültek közül négy hónapnál hosszabb ápolást igényelt 18 egyén, 3—4 hónapig betegeskedett 207 (1903-ban 240), 1—2 hónapi gyógykezelés alatt volt 1.245 (1903-ban 1.389). Egy hónapnál rövidebb, de két hetet meghaladó időt vett igénybe 2.573 sérült (1903-ban 2.429) fölépülése, két héten belül meggyógyult 2.336 (1903-ban 2.173), 6—8 napi munkaképtelenséget szenvedett 1.089 (1903-ban 1.024) egyén, végül 3—5 napig tartott 355 egyén (1903-ban 330) felépülése. Nem volt megállapítható a sérülés foka 54 esetben (ebből 30 eset Horvát-Szlavonországokra esik). Ez utóbbi eseteket, valamint a halálos és a teljes munkaképtelenséget okozó sérüléseket szenvedett egyéneket leszámítva, a felgyógyult, de munkaképességükben több-kevesebb időre akadályozott sérültek felépülése 193.486 napot (1903-ban 196.430 napot) vett igénybe. A mezőgazdasági balesetek okozta ezen munkaveszteség egy-egy sérültet illetőleg 24 és fél napnak felelt meg.

Legtöbb baleset 1904-ben az állatok gondozása és a külön meg nem nevezett mezőgazdasági munkák közben fordult elő s az eddig e részben is első helyen állott terménybetakarítási, cséplési stb. munkák közben előfordult balesetek száma a harmadik helyet foglalja el. Legsúlyosabb balesetek azonban ezúttal is a betakarítási munkák körül

Mezőgazdasági
munkásügy.
Balesetek.

fordultak elő. Az állatok gondozásánál történt 1.888 baleset közül ugyanis 59 eset járt halálos és 81 állandó munkaképtelenséget okozó sérüléssel, míg a külön meg nem nevezett, más mezőgazdasági munkák közben beállott 1.848 sérülés közül 77 volt halálos és 125 okozott állandó munkaképtelenséget, a termények betakarításánál és cséplésnél pedig a feljegyzett 1.715 baleset közül 92 halálos volt és 152 állandó munkaképtelenséget okozott. A cséplésnél és a takarmány betakarításánál történt balesetek súlyosságát bizonyítja az is, hogy a sérülések folytán elveszett munkanapok száma a balesetek ezen neménél volt a legnagyobb.

Veszélyes foglalkozás az erdei munka is, melynél 1.183 balesetből 81 halálos volt, 96 pedig állandóan munkaképtelenné tette a sérültet. A takarmánykészítés 623 sérültje közül 12 halt meg. Az »egyéb munka« mellett 921-en sérültek meg, közülök 41 halálosan. Szántás, vetés, kapálás közben 355 sérülés érte a munkást s ebből 15 halálos volt. Aratás, kaszálás közben 237-en sérültek meg, ebből 4-en halálosan. — A legkevésbé veszélyes szőlőművelésnél 95 balesetet jegyeztek föl s ezek 5 esetben halálosan végződtek. A földmunkánál előfordult 79 baleset közül 14 halálos kimenetelű volt.

A mezőgazdasági balesetek közül 1.189-et idéztek elő a különféle mezőgazdasági gépek. A cséplőgépek mellett 406, közte 23 halálos sérülés történt; a szecsakavágók mellett 318 egyén sérült meg s ezek közül 7 meghalt. Járgányok mellett 74 baleset történt 7 halálozással, lokomobilok mellett 48 sérülés 4 halálessel, darálógépek mellett 10, egy halálos kimenetelűvel, végül répvágógép mellett 59, arató- és kaszálógépek mellett 11 sérülés fordult elő, de a sérülések egyike sem volt halálos. Egyéb gazdasági gép mellett 263-an sérültek meg s ezek közül hárman meg is haltak.

Legtöbb — szám szerint 5.075 — sérülés ez évben is zúzdás folytán keletkezett. Vágás folytán 1.842, törés folytán 1.292 és egyéb módon 735 sérülés történt.

A sérülteknek életkor, nem és családi állapot szerinti megoszlása az előző évekhez képest jelentékenyebb eltérést nem mutat. Valamivel csekélyebb (388) volt a 14 éven aluli sérültek száma (1903-ban 407) és csökkenést látunk a nőtlen (hajadon) sérültek számában is (1903-ban 2.983, 1904-ben 2.869), míg a nős (férjes) sérültek (1903-ban 5.453, 1904-ben 5.810) száma növekedett.

A férfiak közül a sérülteknek éppen kétharmada (5.600) házas volt, míg a nőknek közel fele (244) hajadon, egytizede özvegy volt s csak kétötöde (210) esett a nők sérüléseinek férjes asszonyokra.

A baleset folytán megsérült egyének keresetéből élő családtagok száma 19.458-at tett; ezek között 13.021 gyermek, 5.564 házastárs és 873 szülő és egyéb rokon volt.

A baleset által sujtott egyének nagyobb hányada (1904-ben 64,20%, 1903-ban 62,88%) 1904-ben is részesült legalább anyagi kártalanításban a biztosítás révén. Biztosítva volt a megsérültek közül 5.742 egyén, a kik közül 5.509 (61,60%) az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédsegélypénztár, 233 (2,60%) pedig egyéb betegsegélypénztár vagy egyesület tagja volt. Azok száma, kik semminemű segélypénztárhoz nem tartoztak: 3.202-re (35,80%) rúgott.

1. A kulturmérnöki hivatal által teljesített talajjavítási munkálatok 1891-től 1904-ig.

É v	M a g y a r o r s z á g								Horvát-Szlavonországok									
	Lecsapolás		Alag- csővezés		Öntözés		Vízmosá- sok meg- kötése		Összesen hektár	Földmögösítés összesen ezer kőbméterekb.	Lecsapo- lás		Alag- csőve- zés		Öntözés		Összesen hektár	Földmögösítés összesen ezer kőbméterekb.
	hektár	%	hektár	%	hektár	%	hektár	%			hektár	%	hektár	%	hektár	%		
Átl. 1891-1895	28.813	94'81	579	1'90	1.025	3'35	133	0'44	30.550	2.005	809	93'42	35	4'04	22	2'54	866	33
1896	48.642	96'32	648	1'28	634	1'26	574	1'14	50.498	2.058	614	94'17	—	—	38	5'83	652	33
1897	12.875	90'77	673	4'75	637	4'48	1)	1)	14.185	1.900	3.880	99'85	—	—	6	0'15	3.886	63
1898	28.711	97'98	589	2'01	3	0'01	1)	1)	29.303	1.342	32.260	99'89	29	0'09	6	0'02	32.295	1.811
1899	32.226	98'58	407	1'24	58	0'18	1)	1)	32.691	2.880	64.365	99'86	82	0'18	7	0'01	64.454	2.000
1900	13.910	93'15	962	6'44	61	0'41	1)	1)	14.933	2.869	128.596	99'88	155	0'12	—	1)	128.751	1.882
Átl. 1896—1900	27.273	96'30	656	2'32	278	0'98	115	0'40	28.322	2.210	45.943	99'86	53	0'11	12	0'03	46.008	1.158
1901	34.134	97'26	715	2'05	241	0'69	1)	1)	35.090	2.978	124.593	99'74	285	0'23	34	0'03	124.912	6.094
1902	13.633	93'44	881	6'04	76	0'52	1)	1)	14.590	2.457	46.078	99'91	41	0'09	—	—	46.119	2.258
1903	24.718	93'38	1.228	4'64	525	1'98	1)	1)	26.471	3.137	57.978	99'94	27	0'05	7	0'01	58.012	2.199
1904	29.701	95'47	1.292	4'15	118	0'38	1)	1)	31.111	3.059	52.240	99'93	18	0'04	17	0'03	52.275	2.925

1) Adatok nincsenek. — 2) Az előző évekkel szemben mutatkozó jelentékeny növekedést az a körülmény magyarázza, hogy a talajjavítási munkáknak, melyeket azelőtt a h.-szlav.-orsz. kormány építési osztálya végzett, nagy része 1898. óta a horvát kulturmérnöki hivatal hatáskörébe ment át. — 3) E számban az előző évben megkezdett talajjavítások is befoglaltnak.

2. A víziutakra fordított állami kiadások 1867-től 1904-ig.

a) Összes kiadások.

É v	Kezelési és fentartási	Szabályo- zási	Összes	É v	Kezelési és fentartási	Szabályo- zási	Összes
1867	198.007	250.465	448.472	1886	497.909	6,313.400	6,811.309
1868	240.117	1,222.574	1,462.691	1887	505.446	4,684.370	5,189.816
1869	183.759	1,037.105	1,220.864	1888	841.008	4,381.486	5,222.494
1870	507.866	2,567.595	3,075.461	1889	358.835	4,885.099	5,243.934
Átlag 1867—1870 ...	282.437	1,269.435	1,551.872	1890	1,031.505	5,201.168	6,232.673
1871	517.398	2,101.558	2,618.956	Átlag 1886—1890 ...	646.940	5,093.105	5,740.045
1872	719.630	5,459.924	6,179.554	1891	1,092.220	4,862.118	5,954.338
1873	668.492	6,478.247	7,146.739	1892	1,254.694	5,387.759	6,642.453
1874	615.630	5,605.472	6,221.102	1893	746.069	5,684.275	6,430.344
1875	334.189	3,727.498	4,061.687	1894	936.642	9,716.274	10,652.916
Átlag 1871—1875 ...	571.068	4,674.540	5,245.608	1895	973.429	6,896.551	7,869.980
1876	431.630	2,062.564	2,494.194	Átlag 1891—1895 ...	1,000.611	6,509.395	7,510.006
1877	363.228	2,202.158	2,565.386	1896	602.270	9,417.562	10,019.832
1878	406.625	2,220.132	2,626.757	1897	850.831	9,690.338	10,541.169
1879	444.193	7,805.137	8,249.330	1898	579.912	13,084.877	13,664.789
1880	552.630	7,956.981	8,509.611	1899	586.839	9,005.932	9,592.771
Átlag 1876—1880 ...	439.661	4,449.395	4,889.056	1900	917.040	8,256.274	9,173.314
1881	511.896	4,339.705	4,851.601	Átlag 1896—1900 ...	707.378	9,890.997	10,598.375
1882	576.500	8,190.836	8,767.336	1901	895.660	9,425.013	10,320.673
1883	394.212	6,556.305	6,950.517	1902	833.379	7,274.336	8,107.715
1884	613.481	6,274.033	6,887.514	1903	827.109	7,014.806	7,841.915
1885	606.120	7,609.965	8,216.085	1904	742.815	6,685.875	7,428.690
Átlag 1881—1885 ...	540.442	6,594.169	7,134.611	Összesen	23,959.215	221,535.767	245,494.982

b) A szabályozásra fordított kiadások folyók szerint.

É v	Duna	Tisza 1)	Kőrös	Temes	Maros	Dráva	Száva	Vág	Ferenz- csatorna	Egyéb folyók és vegyes kiadások	Összesen
1867	201.840	48.625	—	—	—	—	—	—	—	—	250.465
1868	534.596	520.948	—	57.000	3.910	106.120	—	—	—	—	1,222.574
1869	520.554	397.287	—	—	5.384	113.880	—	—	—	—	1,037.105
1870	169.080	1,886.139	—	—	5.997	120.000	779	—	—	385.600	2,567.595
1871	505.770	975.699	201.570	—	27.098	120.000	68.618	—	—	402.803	2,101.558

1) A Bodrog és Szamos folyók szabályozási költségeivel.

**A vízutakra fordított állami kiadások 1872-től 1904-ig.
A szabályozásra fordított kiadások folyók szerint.**

É v	Duna	Tisza ¹⁾	Körös	Temes	Maros	Dráva	Száva	Vág	Ferencz- csatorna	Egyéb folyók és vegyes kiadások	Összesen
	k o r o n a										
1872	3,386.922	1,184.525	165.867	—	56.089	120.000	256.227	—	—	290.294	5,459.924
1873	5,026.093	698.452	2.284	109.476	80.346	56.000	231.499	—	—	274.097	6,478.247
1874	4,432.292	544.599	261.289	60.220	6.567	90.285	57.605	—	—	152.615	5,605.472
1875	2,717.416	430.783	210.345	187.217	—	40.000	17.193	—	—	124.544	3,727.498
1876	1,507.990	288.763	91.105	55.212	—	21.787	39.684	—	—	58.023	2,062.564
1877	1,264.187	800.708	29.812	24.760	—	45.000	—	—	—	37.691	2,202.158
1878	712.278	1,381.136	52.172	19.980	—	40.000	—	—	—	14.563	2,220.132
1879	1,329.491	6,335.429	1.903	22.972	—	39.999	—	—	—	75.346	7,805.137
1880	3,113.379	4,129.045	132.485	9.820	—	100.000	—	—	398.520	73.732	8,566.981
1881	1,876.246	1,863.301	436.047	2.214	—	80.000	20.502	—	—	61.395	4,339.705
1882	2,801.950	3,977.474	1,187.455	13.128	—	100.000	28.045	—	24.800	57.984	8,190.836
1883	3,180.441	1,895.683	1,229.090	399	—	120.000	—	—	—	130.692	6,556.305
1884	3,509.031	1,944.265	416.393	27.331	—	274.707	—	—	—	102.306	6,274.033
1885	3,094.024	2,367.118	1,533.386	35.097	—	333.659	140.000	—	—	106.681	7,609.965
1886	3,266.987	1,426.163	919.846	54.000	—	300.000	149.597	—	—	196.807	6,313.400
1887	2,746.094	932.008	487.987	54.000	—	330.300	2.772	—	—	131.209	4,684.370
1888	2,479.384	901.872	386.230	54.000	60.000	300.000	—	—	—	200.000	4,381.486
1889	2,479.520	999.882	991.794	53.980	59.923	300.000	—	—	—	—	4,885.099
1890	2,592.298	1,323.354	997.524	54.000	49.992	114.000	—	—	—	70.000	5,201.168
1891	2,737.272	991.677	779.906	39.989	129.975	133.302	—	—	—	49.997	4,862.118
1892	2,921.765	1,500.000	660.000	16.006	50.000	140.000	99.994	—	—	—	5,387.759
1893	2,901.954	1,655.524	753.889	53.245	89.111	149.536	60.534	20.482	—	—	5,684.275
1894	5,097.827	3,058.551	788.202	49.040	119.726	215.379	305.618	31.931	—	—	9,716.274
1895	3,312.237	2,498.370	453.704	—	101.947	189.997	243.654	33.774	62.868	—	6,896.551
1896	3,905.407	3,421.730	514.781	349.840	126.947	279.725	268.102	119.499	431.531	—	9,417.562
1897	4,142.743	3,162.513	474.828	230.524	66.571	426.053	84.335	129.443	843.415	129.913	9,690.338
1898	6,956.416	4,061.154	708.533	—	147.883	552.481	101.346	193.124	149.382	214.558	13,084.877
1899	4,201.020	2,599.939	557.373	15.280	203.370	598.983	34.500	82.563	506.099	206.805	9,005.932
1900	3,784.047	2,800.077	528.563	12.346	204.376	405.459	12.672	94.308	152.538	261.888	8,256.274
1901	4,928.283	1,933.590	620.850	95.938	179.538	604.173	296.533	111.582	1.665	952.861	9,425.013
1902	3,863.307	1,664.189	342.379	14.356	139.485	209.297	89.244	44.947	—	606.632	7,274.336
1903	2,931.381	2,474.729	138.664	—	403.854	330.640	20.738	163.690	—	551.110	7,014.806
1904	3,427.285	1,506.997	119.021	9.080	331.642	451.052	42.007	290.523	—	508.268	6,885.875
Összesen ...	108,359.307	70,582.298	17,175.277	1,780.444	2,649.731	7,951.814	2,671.798	1,365.866	2,570.818	6,428.414	221,585.767

¹⁾ A Bodrog és Szamos folyók szabályozási költségeivel.

3. A telekkönyvi birtoktestek forgalma 1891-től 1904-ig.

Év; közzégi alkatrész	A b i r t o k v á l t o z á s o k													
	eseteinek száma						összes pénzértéke 1000 koronákban							
	szerződés		által	végrehajtás	haláleset		szerződés		által	végrehajtás	haláleset			
	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%		
1891	302.744	76'70	14.978	3'79	74.616	18'91	394.699	388.056	64'67	24.562	4'09	187.466	31'24	600.084
1892	315.373	76'36	15.090	3'65	79.527	19'26	413.045	421.176	64'24	22.966	3'50	211.534	32'26	655.676
1893	314.131	75'90	15.363	3'72	82.191	19'86	413.873	484.218	68'15	25.524	3'59	200.848	28'26	710.590
1894	310.778	76'36	14.922	3'67	77.629	19'07	406.995	495.318	69'30	26.526	3'71	192.930	26'99	714.774
1895	311.303	76'74	15.057	3'71	76.518	18'86	405.670	470.580	67'84	26.068	3'76	196.986	28'40	693.634
Átlag 1891—1895	310.866	76'41	15.082	3'63	78.096	19'19	406.856	451.870	66'94	25.132	3'72	198.064	29'34	675.066
1896	317.209	77'78	15.012	3'68	72.590	17'80	407.832	469.898	68'78	32.590	4'77	180.688	26'45	683.176
1897	342.041	75'48	18.857	4'16	89.551	19'76	453.151	521.542	63'24	34.752	4'21	268.420	32'55	824.714
1898	349.398	73'71	18.070	3'81	104.074	21'96	474.007	509.987	63'65	38.675	4'89	252.515	31'52	801.177
1899	360.942	72'25	19.930	3'99	116.283	23'27	499.615	499.678	62'43	35.503	4'43	265.249	33'14	800.430
1900	366.956	71'35	19.228	3'74	125.512	24'41	514.263	446.444	59'45	41.247	5'49	263.226	35'06	750.917
Átlag 1896—1900	347.309	73'93	18.220	3'88	101.602	21'63	469.774	489.510	63'40	36.553	4'73	246.020	31'87	772.083
1901	387.004	70'43	19.932	3'63	140.104	25'50	549.431	456.931	55'40	47.111	5'71	320.603	38'89	824.645
1902	402.734	71'13	21.121	3'73	139.953	24'71	566.209	486.970	59'66	60.963	7'47	268.312	32'87	816.245
1903	441.777	74'25	21.193	3'56	129.974	21'85	594.985	560.693	63'00	52.780	5'98	276.571	31'07	890.044
1904-ben.														
Magyarország ...	398.051	74'50	18.441	3'45	117.787	22'05	534.279	566.800	66'10	39.240	4'58	251.445	29'32	857.485
H.-Szlavonország	42.822	80'06	737	1'98	8.141	15'22	53.486	34.896	78'21	746	1'67	8.977	20'12	44.619
Magyarbirodalom	440.873	75'01	19.178	3'26	125.928	21'43	587.765	601.696	66'70	39.986	4'43	260.422	28'87	902.104

¹⁾ A horvát-szlavonországi házközösség-felosztási csetek befoglalásával, a melyek száma 1891-ben 2.361 (0'80%), 1892-ben 3.055 (0'86%), 1893-ban 2.188 (0'59%), 1894-ben 3.666 (0'96%), 1895-ben 2.792 (0'70%), 1891—95. évek átlagában 2.812 (0'77%), 1896-ban 3.021 (0'76%), 1897-ben 2.702 (0'69%), 1898-ban 2.465 (0'52%), 1899-ben 2.460 (0'46%), 1900-ban 2.567 (0'56%) és 1896—1900 évek átlagában 2.643 (0'56%), 1901-ben 2.391 (0'44%), 1902-ben 2.421 (0'43%), 1903-ban 2.041 (0'34%), 1904-ben 1.786 (0'30%).

4. A birtokost változtató telekkönyvi birtoktestek átlagos értéke az 1896–1900. évek átlagában, 101 1903-ban és 1904-ben.

Közjogi alkatrész	Szerző- dés	Végre- hajtás	Halál- eset	Mindez okok	Szerző- dés	Végre- hajtás	Halál- eset	Mindez okok	Szerző- dés	Végre- hajtás	Halál- eset	Mindez okok
	folytán történt birtokváltások átlagos értéke koronákban											
	Átlag 1896–1900.				1903-ban.				1904-ben.			
Magyarország	1.177	1.654	2.002	1.383	1.319	2.511	2.192	1.552	1.424	2.128	2.135	1.605
Horv.-Szlavonországok	538	1.244	1.426	645	860	1.970	1.364	937	815	1.012	1.103	834
Magyarbirodalom	1.115	1.637	1.979	1.323	1.269	2.490	2.128	1.496	1.365	2.085	2.068	1.535

5. A telekkönyvi birtoktestek megterheltetésében előfordult változások 1892-től 1904-ig.

Év; közjogi alkatrész	Új terhek keletkezése				Régi terhek megszüntetése			Az új és megszüntetett terhek különbözete
	szerződések bekebelezése és igazolt előjegyzés által	végrehajtás utján való bekebelezés által	hagyatéki átszolgáltatás által	összesen	a hitelezők kielégítésére befolyt összeg elégtelensége miatt	a jognak más módon való megszűnése által	összesen	
A változások eseteinek száma.								
1892	198.143	51.664	20.862	270.669	4.306	174.393	178.699	91.970
1893	224.382	54.291	24.620	303.293	3.486	189.894	193.380	109.913
1894	227.685	61.911	24.574	314.170	3.906	193.458	197.364	116.806
1895	245.936	66.827	23.432	336.195	5.863	197.735	203.598	132.597
1896	242.462	76.121	23.763	342.346	4.060	201.013	205.073	137.273
1897	301.636	80.292	29.065	410.993	7.498	232.464	239.962	171.031
1898	293.408	84.666	33.411	411.485	9.537	215.553	225.090	186.395
1899	287.816	91.113	34.503	413.432	12.278	235.590	247.868	165.564
1900	295.683	92.021	35.701	423.405	4.938	248.269	251.207	172.198
1901	304.624	97.350	44.953	446.927	6.574	263.089	269.663	177.264
1902	319.499	95.753	43.198	458.450	8.147	309.313	317.460	140.990
1903	350.492	93.880	41.343	485.715	12.761	309.869	322.630	163.085
1904-ben.								
Magyarország	356.286	77.533	37.667	471.486	17.783	289.343	307.126	164.360
Horv.-Szlavonországok	23.312	8.843	118	32.273	241	23.952	24.193	8.080
Magyarbirodalom	379.598	86.376	37.785	503.759	18.024	313.295	331.319	172.440
A változások pénzértéke ezer koronákban.								
1892	372.320	25.266	9.600	407.186	5.004	286.940	291.944	115.242
1893	482.704	30.696	20.342	533.742	6.390	353.082	359.472	174.270
1894	501.976	35.108	9.422	546.506	5.186	404.718	409.904	136.602
1895	571.736	41.124	18.694	631.554	9.606	390.868	400.474	231.080
1896	531.402	57.008	12.210	600.620	6.336	360.092	366.428	234.192
1897	601.198	54.262	17.500	672.960	7.706	398.242	405.948	267.012
1898	602.829	49.945	14.312	667.086	11.179	441.604	452.783	214.303
1899	551.978	52.304	17.834	622.116	10.939	336.037	346.976	275.140
1900	588.973	75.084	14.369	678.426	8.435	340.744	349.179	329.247
1901	500.706	75.204	12.075	587.985	23.856	415.587	439.443	148.542
1902	567.955	71.029	14.763	653.747	27.149	432.466	459.615	194.132
1903	718.440	57.446	14.975	790.861	30.004	500.547	530.551	260.310
1904-ben.								
Magyarország	693.198	48.040	10.985	752.223	20.806	530.069	550.875	201.348
Horv.-Szlavonországok	36.528	1.574	101	38.203	310	26.588	26.898	11.305
Magyarbirodalom	729.726	49.614	11.086	790.426	21.116	556.657	577.773	212.653

6. Népies gazdasági oktatás az 1904. évben Magyarországon.

Sorszám	Előadások rendezésével megbizattak	Tanfolyamok			Gazdasági előadások				Kiosztott füzetek száma	
		Gazdasági tanfolyamok	Házi ipari tanfolyamok	A tanfolyamokon résztvevők	Előadók	Előadások	Az előadásokon résztvevők	Megyei		Községi
								száma, melyekben gazdasági előadások tartattak		száma
		s z á m a								
1	Gazdasági egyesületek és gazdakörök ...	231	83	20.100	497	2.418	93.195	51	785	—
2	Gazdasági vándortanárok (18-an) ...	40	47	5.787	20	766	36.457	20	483	—
3	Földmivessiskolák (16) ...	20	20	400	—	—	—	—	—	—
	Összesen ...	291	150	26.287	517	3.184	129.652	71	1.268	—

7. Gazdasági tanintézetek 1904-ben.

a) Főáttekintés az intézetek egyenkinti felsorolásával.

Folyó szám	Közjogi alkatrésze; az intézetek megnevezése, jellege és székhelye	Az intézet alapít. éve	A tanfolyamok száma	A tanárok és tanítók száma					A tanulók száma					
				rende-sek	más-félék	össze-sen	rende-sek	más-félék	össze-sen	1899-ben	1900-ban	1901-ben	1902-ben	1903-ban
Magyarország.														
1	Erdészeti akadémia, Selmecz- és Bélabánya	1809	1	4	3	7	198	2	200	93	116	135	143	165
2	Állatorvosi főiskola, Budapest	1787	4	9	22	31	400	5	405	376	480	374	296	332
3	Gazdasági akadémia, Magyaróvár	1818	2	11	8	19	172	4	176	130	124	132	133	142
4	Gazdasági tanintézet, Debreczen	1868	3	6	5	11	78	—	76	70	72	69	73	65
5	» » Kassa	1875	3	6	2	8	115	3	118	93	100	107	115	104
6	» » Keszthely	1865	3	8	—	8	138	1	139	103	118	135	145	162
7	» » Kolozsvár	1869	3	7	3	10	121	2	123	60	58	75	100	114
	Felsőbb gazdasági tanintézetek összesen			51	43	94	1.220	17	1.237	925	1.068	1.027	1.005	1.084
a) <i>Államiak.</i>														
1	Ada	1884	2	2	2	4	20	—	20	35	48	56	35	26
2	Algyógy (gr. Kún Kocsárd-féle)	1891	2	4	3	7	50	—	50	39	40	92	61	33
3	Békéscsaba	1896	2	3	1	4	26	—	26	20	25	21	19	27
4	Breznóbánya	1900	2	2	4	6	29	—	29	—	—	—	27	29
5	Csákova	1885	2	4	1	5	32	—	32	30	29	28	30	27
6	Hódmező-Vásárhely	1896	2	3	1	4	26	—	26	26	28	37	32	28
7	Jászberény	1896	2	4	1	5	28	1	29	28	27	83	25	25
8	Karczag	1899	2	4	1	5	26	—	26	20	22	21	30	66
9	Kecskemét	1896	2	3	2	5	30	—	30	17	23	25	24	24
10	Komárom	1898	2	4	1	5	31	—	31	—	15	15	30	32
11	Lugos	1895	2	4	1	5	19	—	19	24	28	28	29	27
12	Pápa	1892	2	5	—	5	40	—	40	27	31	38	73	32
13	Rimaszombat	1882	2	4	1	5	29	—	29	26	47	30	30	30
14	Szentimre (Somogy vm.)	1885	2	3	2	5	32	—	32	32	40	45	37	72
15	Szerbnagyszentmiklós (Kristóf-intézet)	1888	2	4	—	4	32	—	32	28	27	71	25	30
16	Szilágysomlyó	1901	2	3	1	4	26	—	26	—	—	—	—	11
17	Csikszhereda	1904	1	1	1	2	15	—	15	—	—	—	—	—
	Együtt			57	23	80	491	1	492	352	430	590	507	519
b) <i>Községi és magánjellegűek, de állami kezelés alatt.</i>														
18	Beszterce	1870	2	2	—	2	17	—	17	15	15	11	17	19
19	Földvár (Brassó vm.)	1871	2	2	2	4	16	—	16	20	20	22	24	23
20	Medgyes	1871	3	4	5	9	61	1	62	59	61	56	52	47
21	Szabadka	1896	2	4	1	5	21	—	21	23	17	22	27	28
22	Szebenmegyei földm.-tangazd. Nagyszeben	1888	1	1	1	2	7	—	7	7	8	7	7	7
	Együtt			13	9	22	122	1	123	124	121	118	127	124
c) <i>Magánjellegű.</i>														
23	Csákvár (gr. Eszterházy M. Mór-cs. féle)	1891	2	2	2	4	21	—	21	18	19	20	19	20
	Földm. iskolák összesen			72	34	106	634	2	636	494	570	728	653	663
3. Vinczellérképezdek és szőlőszeti iskolák.														
1	Vinczellériskola Bihardiószeg	1870	2	3	—	3	26	—	26	32	35	16	33	28
2	» Eger	1897	2	3	—	3	31	—	31	29	33	27	38	35
3	» Kecskemét	1900	1	1	—	1	36	—	36	—	—	38	30	40
4	» Ménes	1881	1	2	—	2	26	—	26	38	40	37	28	29
5	» Nagyenyed	1880	3	4	—	4	23	1	24	22	22	24	26	27
6	» Pécs	1896	1	1	—	1	11	—	11	21	18	14	14	14
7	» Pozsony	1884	2	5	1	6	40	—	40	19	21	22	25	40
8	» Tapolca	1886	1	4	—	4	34	—	34	32	31	32	39	33
9	» Tarczala	1872	1	3	—	3	18	—	18	14	24	19	17	18
10	Szőlőszeti elmunkásképző tanf., Bonyhád	1898	1	1	1	2	10	—	10	10	7	11	7	6
11	Felsőbb szőlőszeti és borgazd. tanf., Budapest	1892	1	8	—	8	10	—	10	26	17	18	14	13
12	M. kir. pinczemeszteri tanfolyam, Budafo	1901	1	4	—	4	17	—	17	—	—	—	—	15
	Vinczellér- és szőlőszeti iskolák összesen			39	2	41	282	1	283	243	248	258	271	298
4. Egyéb gazdasági tanintézetek.														
1	Kertészeti m. kir. tanintézet, Budapest ¹⁾	1894	3	4	6	10	40	5	45	37	26	26	30	34
2	M. kir. vízmester-iskola, Kassa	1879	1	5	—	5	35	—	35	33	36	32	31	39
3	Tejgazdasági szakiskola, Sárvár	1890	2	3	1	4	22	3	25	18	36	53	32	22
4	» » Nagyszécsény	1897	1	1	1	2	8	—	8	7	9	8	8	10
5	Tejgazd. munkásképző szakiskola, Vereckze	1903	1	1	—	1	6	—	6	—	—	—	—	—
6	» » Gödöllő	1895	1	1	—	1	8	—	8	5	6	5	8	—
7	M. kir. tejmunkásképző-iskola, Kisbér	1902	1	1	—	1	8	—	8	—	—	—	—	8
8	Erdőri szakiskola, Görgényszentimre	1892	2	3	—	3	49	—	49	58	56	60	50	48
9	» » Királyhalma (Szeged)	1883	2	2	—	2	22	—	22	23	24	22	22	24
10	» » Liptóújár	1886	2	2	—	2	50	—	50	57	58	53	52	52
11	» » Vadászterdő	1885	2	1	2	3	40	—	40	24	24	24	40	40

1) Ezzel az intézettel kapcsolatos egy egyévi kertészegédi tanfolyam 10 tanulóval.

Folyó szám	Közjogi alkatrész; az intézetek megnevezése, jellege és székhelye	Az intézet alapít. éve	A tanítók száma					A tanulók száma							
			A tanfolyamok száma	rende-sek	más-félék	össze-sen	rende-sek	más-félék	össze-sen	1899-ben	1900-ban	1901-ben	1902-ben	1903-ban	
12	M. kir. állami kertmunkásiskola, Baja	1899	1	1	1	2	10	—	10	adatok nincsenek					
13	Egyéb (M. kir. állami kertmunkásiskola, Lőcse)	1897	—	—	—	—	—	—	—	9	9	9	10	8	
14	gazdasági tanintézetek. } > > > Nagybocskó	1897	1	1	1	2	9	—	9	8	8	11	10	12	
15	15 } > > > Torda	1898	1	1	1	2	12	—	12	12	13	14	8	12	
16	16 } > > > Áll. méhészeti gazdaság, Gödöllő	1900	2	1	1	2	10	—	10	—	—	—	—	12	
17	M. kir. áll. baromfityen.-t. és munkásképző Gödöllő	1897	1	1	—	1	10	—	10	adatok nincsenek					
	Egyéb gazdasági tanintézetek összesen		—	29	14	43	339	8	347	291	305	317	301	321	
	Gazdasági tanintézetek összesen		—	191	93	284	2.475	28	2.503	1.953	2.191	2.330	2.230	2.366	
Horvát-Szlavonországek.															
1	Mezőgazdasági és erdészeti középiskola, Körös ...	1860	2	8	5	13	14	2	16	36	24	20	19	19	
2	Földmivesiskola, Körös	1860	2	3	—	3	5	—	5	36	24	3	11	11	
3	> Pozsega	1884	2	2	3	5	26	—	26	21	35	28	18	24	
4	Szőlészeti és gyümölcskertészeti iskola, Petrinja ...	1893	2	1	—	1	11	—	11	5	12	9	5	10	
5	Szőlészeti tanfolyam, Božjakovina	1897	2	2	—	2	25	—	25	25	25	23	20	29	
6	Tejgazdasági tanfolyam, Božjakovina	1897	2	1	1	2	8	—	8	12	11	8	10	10	
7	Patkoló tanfolyam, Zágráb	1886	2	3	—	3	48	19	67	63	66	58	66	71	
	Összesen		—	20	9	29	137	21	158	198	197	149	149	174	
	Magyarbirodalom összesen		—	211	102	313	2.612	49	2.661	2.151	2.388	2.479	2.379	2.540	

1) Tanulók helyett 9 gyakornok nyert alkalmazást.

b) A tanulók részletezése anyanyelv és hitfelekezet szerint.

Folyó szám	Közjogi alkatrész; az intézetek megnevezése, jellege és székhelye	A tanulók összes száma	A tanulók anyanyelve						A tanulók hitfelekezete								
			magyar	német	tót	oláh	ruthén	horvát	szerb	egyéb	római kath.	görög kath.	görög keleti	ágostai hitv.ev.	ev. ref.	uni-tárius	izraelita
Magyarország.																	
I. Felsőbb gazdasági tanintézetek.																	
1	Erdészeti akadémia, Selmeczbánya	200	adatok nincsenek						121	24	—	33	21	1	—		
2	Állatorvosi főiskola, Budapest	405	341	34	13	6	—	3	8	—	110	8	8	21	28	1	229
3	Gazdasági akadémia, Magyaróvár	176	166	4	3	1	—	2	—	—	109	4	1	18	20	—	24
4	> Debreczen	76	76	—	—	—	—	—	—	—	38	1	2	12	19	—	4
5	> Kassa	118	117	—	—	1	—	—	—	—	69	—	1	17	25	—	6
6	> Keszthely	139	139	—	—	—	—	—	—	—	91	—	2	14	16	—	16
7	> Kolozsvár	123	120	2	—	1	—	—	—	—	52	3	2	11	48	5	2
	Összesen	1.237	959	40	16	9	—	5	8	—	590	40	16	126	177	7	281
	%-ban	100'00	92'48	3'86	1'54	0'87	—	0'48	0'77	—	47'70	3'23	1'29	10'19	14'30	0'57	22'72
2. Földmivesiskolák.																	
a)	Államiak	492	427	21	11	23	—	—	9	1	250	11	24	32	146	8	21
b)–c)	Községi és magánjellegűek	144	38	101	—	4	—	—	1	—	29	3	2	101	7	—	2
	Együtt	636	465	122	11	27	—	—	10	1	279	14	26	133	153	8	23
	%-ban	100'00	73'11	19'18	1'73	4'25	—	—	1'57	0'16	43'87	2'21	4'09	20'90	24'06	1'26	3'61
3. Vinczellérképzők és szőlészeti iskolák																	
	%-ban	100'00	94'34	3'54	0'71	1'41	—	—	—	—	52'65	2'48	1'06	8'83	33'21	0'71	1'06
4. Egyéb gazdasági tanintézetek.																	
1	Kertészeti m. kir. tanintézet, Bpest	45	44	—	—	—	—	—	1	—	36	—	1	4	3	—	1
2	Vízmester-iskola, Kassa	35	32	1	—	1	—	1	—	—	23	2	1	3	6	—	—
3–7	Tejgazdasági szakiskolák	55	46	4	—	1	3	—	1	—	31	3	—	4	16	—	1
8–11	Erdőőri szakiskolák	161	95	15	23	21	2	4	—	1	111	7	20	7	14	1	1
12–15	Kertmunkásiskolák	31	24	—	1	2	4	—	—	—	7	6	1	3	13	1	—
16	Áll. méhészeti gazdaság, Gödöllő	10	8	—	2	—	—	—	—	—	9	—	—	—	1	—	—
17	M. kir. áll. baromfityenésztölelep és munkásképző, Gödöllő	10	10	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	2	—	—
	Összesen	347	259	20	26	25	9	5	2	1	225	18	23	21	55	2	3
	Gazdasági tanint. mindössze	2.503	1.950	192	55	65	9	10	20	2	1.243	79	68	305	479	19	310
	%-ban	100'00	84'62	8'34	2'39	2'82	0'39	0'43	0'87	0'09	49'66	3'16	2'73	12'18	19'14	0'76	12'38
Horvát-Szlavonországek.																	
1	Mezőgazdasági és erdészeti középiskola, Körös	16	1	—	—	—	—	12	—	3	11	2	3	—	—	—	—
2–3	Földmivesiskolák	31	—	—	—	—	—	31	—	—	20	—	11	—	—	—	—
4–5	Szőlészeti és kertészeti iskolák	36	—	—	—	—	—	36	—	—	28	—	8	—	—	—	—
6	Tejgazd. tanfolyam, Božjakovina	8	—	—	—	—	—	8	—	—	8	—	—	—	—	—	—
7	Patkoló-tanfolyam, Zágráb	67	1	4	—	—	—	61	—	1	54	—	11	1	—	—	1
	Összesen	158	2	4	—	—	—	148	—	4	121	2	33	1	—	—	1
	Magyarbirodalom összesen	2.661	1.952	196	55	65	9	158	20	6	1.364	81	101	306	479	19	311

c) A felsőbb gazdasági tanintézetek részletesen.¹⁾

1. Tiszti és tanszemélyzet, az intézetek működésére vonatkozó némely főbb adat.

A felsőbb gazdasági tanintézetek felsorolása	Tiszti és tanszemélyzet														A gazdaságot megtekinthette		Az esetek száma, melyekben az intézetek tanintézethez tanácsért ill. véleményért fordultak				
	igazgató tanár	rendes tanár	rendkívüli tanár	segédtanár	tanárségéd	tanító	tanító-kovács	osztályvezető	gyakornok	intéző	titkár	intézeti orvos	gondnok	főkezelő	intéző segéd	osztályvezető segéd		irodatiszt	napidíjas irnok	összesen	gazda
M. kir. állatorvosi főiskola, Bpest	1	8	6	2	13	1	1	5	—	1	—	—	—	—	—	1	2	41	—	—	86
Gazdasági akadémia, Magyaróvár	1	10	1	—	7	—	—	—	1	1	—	—	—	1	—	3	1	27	41	31	106
Gazdasági tanintézetek	1	5	1	3	1	—	—	2	1	—	1	—	1	1	1	2	1	19	41	85	39
{ Debreczen	1	5	—	2	—	—	—	—	1	—	1	1	1	1	1	2	1	16	52	131	15
{ Kassa	1	7	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	1	1	1	—	14	180	370	17
{ Keszthely	1	6	1	2	—	—	—	—	1	—	1	1	1	1	1	2	—	18	132	—	34
{ Kolozsvár	1	6	1	2	—	—	—	—	1	—	1	1	1	1	1	2	—	18	132	—	34
Összesen	6	41	9	9	21	1	1	7	5	2	4	2	5	5	10	3	4	135	359	704	297

2. A hallgatók s a végzett növendékek részletezése.

A felsőbb gazdasági tanintézetek felsorolása	A hallgatók összes száma	Tanfolyamok szerint				Előképzettség szerint								Életkor szerint		
		Az I.	A II.	A III.	A IV.	Műegyetemi oklevél	Gazdasági, gyógyszerészeti oklevél	Tanítói oklevél	Gimnáziumi v. reáliskolai érettségi biz.	Kereskedelmi iskolai érettségi bizonyítv.	Gimn. v. reál VI. oszt. és azon felett	VI. polgári iskola	Földmívelőiskola	16—19 éves	20—24 éves	25—30 éves
M. kir. állatorvosi főiskola, Bpest	405	175	98	60	72	—	4	—	295	12	68	16	—	251	137	7
Gazdasági akadémia, Magyaróvár	176	108	68	—	—	6	2	—	122	46	—	—	—	50	117	9
Gazdasági tanintézetek	76	28	20	28	—	—	—	1	7	4	43	21	—	29	46	1
{ Debreczen	118	43	45	30	—	—	—	—	9	4	56	47	2	71	41	6
{ Kassa	139	41	58	40	—	—	2	—	14	5	76	39	3	85	50	4
{ Keszthely	123	38	51	34	—	—	—	—	15	3	26	75	4	39	77	7
{ Kolozsvár	123	38	51	34	—	—	—	—	15	3	26	75	4	39	77	7
Összesen	1.037	493	340	192	72	6	6	3	462	74	269	198	9	525	468	34

A felsőbb gazdasági tanintézetek felsorolása	A tanulók száma szőlők polgári állása szerint										Oklevelet, ill. vég bizonyítványt nyertek									
	értelmiség	földművelők	bérlő	gazdatiszt	földmívelő	kereskedő és iparos	magánzó	ismeretlen	Önálló hallgató	400—800 korona állami	100—300 korona állami	Magán	összesen	szőlők v. saját birtokára	fels. gazd. intéz.-be v. kült. ta. nalm.-útra	gazdatiszt-nok	tanpályára	katonai szolgálatra	ismeretlen pályára	adatok nincsenek
M. kir. állatorvosi főiskola, Bpest	90	23	16	22	38	188	18	—	89	7	9	61	—	—	—	—	—	—	—	—
Gazdasági akadémia, Magyaróvár	57	54	9	23	9	24	—	—	—	12	6	65	20	6	39	—	—	—	—	—
Gazdasági tanintézetek	27	19	3	17	2	5	3	—	—	6	2	28	6	1	6	—	—	—	—	6
{ Debreczen	44	30	1	7	2	12	18	—	—	6	2	30	4	—	13	—	—	—	—	5
{ Kassa	31	24	8	17	11	28	19	1	—	6	4	40	2	—	20	—	—	—	—	7
{ Keszthely	50	23	3	15	15	8	8	—	—	2	—	34	2	1	13	—	—	—	—	11
{ Kolozsvár	50	23	3	15	15	8	8	—	—	2	—	34	2	1	13	—	—	—	—	11
Összesen	299	173	40	101	78	265	66	1	4	89	39	23	258	34	8	91	—	—	—	35

¹⁾ Az erdészeti akadémiáról nincsenek adatok. — ²⁾ Közülük 10 katonai hallgató, kikről csupán az osztályok szerinti megoszlásra vonatkozólag vannak adatok.

8. Gazdasági tanfolyamok és tanulmányi kirándulások 1904-ben Magyarországon.

Folyó szám	Az intézetek megnevezése, jellege és székhelye	A tanfolyamok száma						A résztvevők száma									
		mezőgazd.	kertészeti	mezőg. ip. (gépkészítés szesegységi)	mezőgazd. házi ipari	patkolás	egyéb	szeszűző és gyáros	lel. képz.	tanító	gazda és kertész	kovács	más foglalkozást	Tanulmányi kiránduláson az intézetet fölkereszte			
1	Állatorvosi főiskola, Budapest	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Gazdasági akad., Magyaróvár	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	93	—	—
3	Gazdasági tanint., Debreczen ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	152
4	» » Kassa	2	—	1	—	—	—	—	24	24	36	—	—	—	—	—	—
5	» » Keszthely	—	1	—	—	—	—	—	—	—	24	—	—	—	—	—	—
6	» » Kolozsvár	—	1	—	—	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—
	Összesen	2	2	2	—	—	—	1	24	31	60	—	—	—	144	—	152
1	Állami földmívelőiskola	20	—	—	6	—	—	—	—	—	125	271	—	—	20	—	235
2	Megyei, közs. magán földm. isk.	2	1	—	1	—	—	—	—	—	22	77	—	—	—	—	28
	Összesen	22	1	—	7	—	—	—	—	—	147	348	—	—	20	—	263
	Mindössze	24	3	2	7	—	—	1	24	31	207	348	—	—	164	—	415

11. Különféle terményeknek havi és évi átlagára 1904-ben a budapesti tőzsde árjegyzései szerint.)

Hónap	1. Dicsőszőlő (budapesti)			3. Szilva *)						4. Szilvaizs *)		5. Heremag			
	2. Szalonna			boszniai 1903/904. évi			szerbiai 1903/904. évi			szlavón. 1903/904. évi	szerbia 1903/904. évi	lu-czerna magy.	lőhere apró-szemű	lőhere közép-szemű	lőhere nagy-szemű
	városi, légen szárított		4 dbos	3 dbos	szok-vány minős.	100 darabos		85 darabos							
	4 dbos	3 dbos				100 darabos	85 darabos	100 darabos	85 darabos	1903/904. évi					
k o r o n a															
Január	131'70	114'70	118'90	35'05	43'90	48'40	33'50	42'00	47'70	36'00	33'60	111'40	104'80	115'40	126'00
Február	133'00	115'00	119'25	37'90	46'75	52'75	36'35	46'00	51'90	33'13	29'13	111'00	96'75	108'75	119'00
Márczius	133'00	113'80	118'00	36'38	46'00	52'75	35'00	45'38	51'00	31'75	27'75	108'00	91'00	104'25	113'50
Április	127'50	106'90	111'70	33'95	42'75	51'55	32'45	42'05	49'60	29'80	25'80	102'80	85'00	97'00	107'20
Május	126'75	104'25	106'75	31'17	38'17	49'17	29'00	36'00	46'00	28'35	24'13	91'00	76'00	88'00	96'00
Június	123'00	101'60	107'75	—	—	—	—	—	—	28'00	22'63	91'00	76'00	88'00	96'00
Július	121'90	100'30	108'90	—	—	—	—	—	—	26'60	21'50	97'60	84'60	94'00	103'00
Augusztus	105'20	107'50	114'75	—	—	—	—	—	—	25'50	21'50	123'00	122'00	142'00	160'00
Szeptember	141'75	117'75	122'00	29'50	20'75	41'50	17'75	25'50	40'50	26'50	22'63	131'50	126'00	143'00	163'00
Október	134'70	114'90	116'70	18'00	26'50	42'00	15'75	22'50	42'00	27'00	23'50	114'60	114'40	130'60	152'40
November	130'75	108'00	110'00	16'00	24'93	45'25	13'94	21'69	42'38	26'75	22'75	97'75	108'00	124'00	143'25
Deczember	129'10	105'30	109'30	16'55	24'95	44'80	13'35	21'60	42'10	27'30	23'30	93'00	114'00	132'00	146'00
Átlag	128'29	109'12	113'67	28'23	34'96	47'87	25'23	33'64	45'80	28'91	24'87	106'30	99'92	113'92	127'16

*) Valamennyi terménynél a pénz és árú átlaga. — *) Ingyen hordó. — *) Zsákkal együtt, göngysúly tiszta súly helyett. Minőség 500 grammonként.

12. Gabonaneműek átlagára a budapesti tőzsdén 1897-től 1904-ig.

A termény neve; év	Január	Február	Márczius	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	Deczember	Évi átlag	
	métermázsánként korona													
1. Buza	1897	17'22	16'60	16'46	15'90	16'22	17'32	20'36	25'12	24'96	25'60	26'28	26'18	20'69
	1898	26'16	26'54	26'36	27'72	29'76	24'84	21'68	18'82	18'40	19'58	20'86	20'86	23'47
	1899	20'66	20'60	20'48	18'58	18'30	19'24	18'60	17'96	17'00	16'74	16'02	15'78	18'27
	1900	15'29	15'22	15'11	15'44	15'44	15'09	14'56	15'05	14'96	15'04	14'83	14'90	15'08
	1901	15'22	15'12	15'42	15'36	15'28	15'74	15'32	15'44	15'38	15'84	16'54	16'82	15'47
2. Rozs	1897	18'06	18'70	18'48	18'10	17'66	18'68	16'44	13'98	14'18	14'92	15'60	16'22	16'74
	1898	16'26	15'96	15'66	15'74	15'70	15'74	15'08	15'24	15'22	15'32	15'42	15'44	15'56
	1899	15'88	16'88	16'78	16'22	16'68	17'98	18'90	21'48	20'76	20'50	20'08	20'32	18'54
	1897	13'40	13'04	12'80	12'30	12'60	12'96	14'80	17'32	16'96	16'78	17'02	17'10	14'76
	1898	17'20	17'52	17'60	18'36	20'16	17'38	15'30	14'08	14'20	15'62	16'48	16'60	16'71
3. Sörárpa	1899	16'16	15'04	15'70	14'56	14'38	13'74	13'10	13'08	13'12	12'48	12'28	14'00	
	1900	12'36	12'48	12'46	13'06	13'61	13'39	12'95	13'58	13'68	13'86	13'55	13'71	13'24
	1901	14'22	14'30	14'76	15'06	14'72	14'62	13'88	13'32	13'24	13'54	13'92	14'08	14'14
	1902	14'86	15'40	14'88	14'46	14'36	14'80	13'46	12'10	12'16	12'76	13'06	13'16	13'74
	1903	13'22	13'32	13'58	13'54	13'60	13'18	12'28	12'14	12'24	12'38	12'68	12'68	12'90
4. Takarmányárpa	1904	12'78	13'28	13'14	12'72	12'78	12'84	13'68	15'86	15'14	15'06	15'00	15'22	13'96
	1897	13'00	13'00	13'00	13'00	13'00	13'00	—	16'26	15'10	15'00	15'00	15'40	14'07
	1898	16'00	16'00	16'00	16'00	—	—	—	15'00	14'60	15'18	15'60	15'44	15'54
	1899	15'40	15'36	15'20	14'66	13'52	13'52	13'50	14'46	14'88	14'92	14'52	12'74	14'39
	1900	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Zab	1901	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1902	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1903	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1904	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1897	8'00	8'98	9'02	8'54	8'78	9'46	11'00	13'00	12'68	11'94	11'94	12'12	10'46
6. Tengeri	1898	12'70	13'00	13'88	13'58	13'76	—	11'20	11'58	11'46	12'20	12'70	12'54	12'55
	1899	12'50	12'54	12'74	12'52	12'18	12'14	12'06	11'56	12'02	11'94	11'68	11'40	12'11
	1900	11'15	11'15	11'15	11'50	11'70	11'70	11'66	11'57	11'60	11'52	11'50	11'49	
	1901	11'94	12'12	12'62	12'66	12'78	12'86	12'60	12'24	11'88	11'88	12'06	11'98	12'30
	1902	11'98	11'94	11'96	11'96	11'96	11'94	11'40	10'56	10'56	10'64	11'26	11'50	11'46
6. Tengeri	1903	11'38	11'80	11'80	11'80	11'80	11'80	11'48	11'14	11'10	11'10	11'18	11'20	11'45
	1904	11'24	11'72	11'82	11'68	11'72	12'26	12'50	14'34	14'70	14'76	14'74	14'50	13'00
	1897	12'02	12'24	12'16	12'04	12'00	11'86	11'86	12'72	12'58	12'58	13'04	12'96	12'84
	1898	12'94	13'22	13'94	14'62	15'58	14'84	15'16	11'58	11'48	11'80	11'80	11'76	13'23
	1899	11'78	11'94	11'94	11'94	11'76	11'62	11'50	11'30	10'62	10'54	10'46	10'40	11'32
6. Tengeri	1900	10'45	10'45	10'45	10'65	10'71	10'54	10'45	10'65	10'62	10'92	11'00	11'00	10'66
	1901	11'76	12'62	12'86	13'38	13'76	15'14	14'36	12'90	13'28	14'00	14'72	14'86	13'64
	1902	14'96	15'36	15'42	14'66	14'32	14'50	13'88	11'56	11'54	12'04	13'06	13'08	14'08
	1903	12'80	12'66	12'70	12'56	12'42	11'82	11'40	11'18	11'16	11'16	11'16	11'16	11'84
	1904	11'14	11'62	11'54	11'02	11'12	11'64	12'90	14'72	14'36	14'20	14'22	14'20	12'72
6. Tengeri	1897	6'80	7'04	7'10	7'00	6'94	7'80	8'74	10'00	9'82	9'22	9'64	10'10	8'35
	1898	10'30	10'38	10'84	11'16	11'86	10'40	10'54	10'32	10'50	10'90	11'02	11'06	10'77
	1899	11'10	11'64	9'30	8'90	8'84	9'00	9'20	9'48	10'18	10'52	10'70	10'18	9'92
	1900	9'52	9'89	10'44	10'93	11'25	11'25	11'51	12'60	12'79	13'14	9'64	9'27	11'02
	1901	9'70	10'52	10'80	10'72	10'80	10'88	10'50	10'50	10'42	10'42	10'96	10'96	10'60
6. Tengeri	1902	10'04	10'30	10'38	10'02	10'00	10'38	9'98	10'14	11'06	12'48	13'28	13'16	10'94
	1903	10'68	11'56	12'38	12'56	12'86	12'48	12'48	12'30	12'42	12'32	11'98	10'96	12'06
	1904	9'98	10'82	10'82	10'84	10'26	10'64	11'64	14'86	14'46	14'74	15'26	15'80	12'47

13. Mezőgazdasági átlagos napszámok 1904-ben törvényhatóságokint.

a) Évi átlagban.

Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Férfi-napszám		Női napszám		Gyermek-napszám		Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Férfi-napszám		Női napszám		Gyermek-napszám							
	évi átlagban							évi átlagban											
	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül		ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül						
Magyarország.																			
a) Duna bal partja.																			
Árva vármegye	139	197	61	94	48	65	Békés vármegye	108	141	70	96	54	94						
Bars >	99	139	58	88	40	62	Bihar >	90	122	62	86	42	59						
Esztergom >	82	123	59	94	34	66	Nagy-Várad tjv.	—	170	—	—	—	—						
Hont >	86	122	60	87	42	63	Hajdu vármegye	115	151	—	—	—	—						
Selm.- és Bélabánya tjv.	200	230	—	110	—	80	Debreczen tjv.	125	175	72	110	64	93						
Liptó vármegye	147	181	73	93	53	68	Máramaros vármegye	94	145	53	89	35	59						
Nógrád >	80	121	54	82	42	61	Szabolcs >	81	129	59	92	42	69						
Nyitra >	90	121	69	89	47	64	Szatmár >	90	121	61	86	37	55						
Pozsony >	92	134	60	91	42	66	Szatmár-Németi tjv.	99	143	69	108	41	66						
Pozsony tjv.	150	190	92	132	40	62	Szilágy vármegye	72	95	56	77	34	48						
Trencsén vármegye	96	146	64	91	37	58	Ugocsa >	80	100	63	80	45	57						
Turóc >	95	131	61	84	39	59	Átlag	95	130	63	88	43	62						
Zólyom >	94	141	51	75	45	55	e) Tisza bal partja.												
Átlag	111	152	63	93	42	64	Arad vármegye	87	117	55	82	39	58						
b) Duna jobb partja.																			
Baranya vármegye	99	129	72	95	50	68	Arad tjv.	—	115	—	91	—	73						
Pécs tjv.	110	148	87	117	62	85	Csanád vármegye	98	134	68	95	48	66						
Fejér vármegye	90	128	67	92	45	59	Krassó-Szörény vármegye	93	125	71	100	41	61						
Székesfehérvár tjv.	125	160	80	110	47	75	Temes vármegye	107	132	80	105	49	69						
Győr vármegye	93	125	72	99	48	73	Temesvár tjv.	—	120	—	90	—	51						
Győr tjv.	197	258	90	132	48	79	Versecz tjv.	—	318	—	208	—	100						
Komárom vármegye	84	117	64	88	49	70	Torontál vármegye	98	133	74	99	44	64						
Komárom tjv.	—	130	—	107	—	72	Pancsova tjv.	155	215	98	145	50	87						
Moson vármegye	104	133	77	102	46	69	Átlag	106	156	74	113	44	69						
Somogy >	94	125	70	93	45	65	f) Tisza-Maros szöge.												
Sopron >	96	128	68	99	51	74	Arad vármegye	87	117	55	82	39	58						
Sopron tjv.	—	141	—	120	—	120	Arad tjv.	—	115	—	91	—	73						
Tolna vármegye	95	132	65	97	49	69	Csanád vármegye	98	134	68	95	48	66						
Vas >	98	136	74	96	53	72	Krassó-Szörény vármegye	93	125	71	100	41	61						
Veszprém >	99	144	60	93	44	66	Temes vármegye	107	132	80	105	49	69						
Zala >	84	120	63	88	43	64	Temesvár tjv.	—	120	—	90	—	51						
Átlag	104	141	72	102	49	73	Versecz tjv.	—	318	—	208	—	100						
c) Duna-Tisza köze.																			
Bács-Bodrog vármegye	127	164	94	117	60	72	Torontál vármegye	98	133	74	99	44	64						
Baja tjv.	—	135	—	83	—	60	Pancsova tjv.	155	215	98	145	50	87						
Szabadka tjv.	117	162	—	105	—	75	Átlag	106	156	74	113	44	69						
Ujvidék tjv.	—	155	—	—	—	—	g) Királyhágóntúl.												
Zombor tjv.	120	165	75	100	50	70	Alsó-Fehér vármegye	70	99	55	76	36	55						
Csongrád vármegye	136	161	84	106	56	74	Beszterce-Naszód várm.	80	112	59	91	36	71						
Hódmező-Vásárhely tjv.	134	191	68	106	59	93	Brassó vármegye	91	142	66	102	38	63						
Szeged tjv.	110	140	85	100	43	65	Csik >	110	163	65	96	43	66						
Heves vármegye	97	134	64	98	48	72	Fogarás >	82	117	56	86	44	59						
Jász-Nagykun-Szolnok vm.	100	132	72	98	51	70	Háromszék >	80	132	58	102	38	67						
Pest-Pilis-Solt-Kiskun >	101	142	73	104	45	71	Hunyad >	83	123	67	102	44	68						
Budapest székes-főváros	—	213	—	117	—	—	Kis-Küküllő vármegye	63	85	51	73	36	51						
Keckemét tjv.	130	170	105	145	80	120	Kolozs >	73	100	56	79	39	53						
Átlag	118	159	80	106	53	76	Kolozsvár tjv.	95	140	69	103	43	63						
d) Tisza jobb partja.																			
Abauj-Torna vármegye	90	122	59	79	42	57	Maros-Torda vármegye	68	108	52	82	34	57						
Kassa tjv.	—	188	—	118	—	85	Maros-Vásárhely tjv.	78	115	67	93	33	57						
Bereg vármegye	75	122	56	84	—	—	Nagy-Küküllő vármegye	86	118	72	97	48	66						
Borsod >	87	130	58	78	40	57	Szeben >	83	133	63	98	36	66						
Gömör és Kis-Hont várm.	99	166	51	87	34	62	Szolnok-Doboka >	62	85	53	69	33	47						
Sáros vármegye	111	153	67	93	48	65	Torda-Aranyos >	79	114	59	87	40	61						
Szepes >	112	172	53	98	37	66	Udvarhely >	67	108	55	89	35	65						
Ung >	100	141	—	90	—	61	Átlag	80	117	60	90	38	61						
Zemplén >	102	149	58	76	37	54	h) Fiume város és kerülete												
Átlag	101	143	59	81	38	60	Országos átlag	98	138	64	93	42	63						
Horvát-Szlavonország.																			
Belovár-Kőrös vármegye	87	112	76	103	55	73	Belovár-Kőrös vármegye	87	112	76	103	55	73						
Lika-Krbava >	125	192	85	111	50	74	Lika-Krbava >	125	192	85	111	50	74						
Modrus-Fiume >	146	199	80	110	45	64	Modrus-Fiume >	146	199	80	110	45	64						
Pozsega >	99	161	82	131	45	72	Pozsega >	99	161	82	131	45	72						
Szerém >	114	161	73	104	57	73	Szerém >	114	161	73	104	57	73						
Zimony tjv.	180	225	105	165	45	70	Zimony tjv.	180	225	105	165	45	70						
Varasd vármegye	78	102	66	83	46	61	Varasd vármegye	78	102	66	83	46	61						
Varasd tjv.	90	120	72	93	42	59	Varasd tjv.	90	120	72	93	42	59						
Verőcze vármegye	108	130	77	100	51	63	Verőcze vármegye	108	130	77	100	51	63						
Eszék tjv.	—	225	—	140	—	80	Eszék tjv.	—	225	—	140	—	80						
Zágráb vármegye	97	143	85	115	53	61	Zágráb vármegye	97	143	85	115	53	61						
Zágráb tjv.	127	190	90	130	—	80	Zágráb tjv.	127	190	90	130	—	80						
Átlag	115	162	81	115	49	69	Átlag	115	162	81	115	49	69						

b) Időszakonként.

Közjogi alkatrész, ország-rész, törvényhatóság	Tavaszi		Nyári		Őszi		Téli		Tavaszi		Nyári		Őszi		Téli		Tavaszi		Nyári		Őszi		Téli	
	férfi-napszám								női napszám								gyermek-napszám							
	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül
f i l l é r e k b e n																								
Magyarország.																								
a) Duna bal partja.																								
Árva vm.	135	197	170	231	132	197	120	162	61	91	66	111	62	90	53	81	48	67	50	67	50	67	45	60
Bars >	91	129	138	193	97	133	68	101	55	85	75	111	57	90	41	68	39	58	48	76	40	62	28	49
Esztergom vm. ...	72	115	113	160	83	120	60	96	47	89	77	116	67	94	45	77	28	64	50	90	28	61	30	50
Hont vm.	73	109	120	167	88	122	63	90	52	78	82	115	63	88	44	65	35	60	50	76	47	65	34	48
Selm.- és Bélab.	200	230	220	250	220	250	160	190	—	100	—	120	—	120	—	100	—	80	—	80	—	80	—	—
Liptó vm.	130	180	180	206	160	200	120	140	70	87	85	108	85	112	53	65	57	72	62	78	60	77	35	43
Nógrád >	69	106	121	179	78	117	52	84	50	77	76	111	52	79	39	62	39	56	55	81	43	60	30	48
Nyitra >	80	108	123	167	91	121	60	87	61	83	90	117	71	96	45	64	39	58	60	83	47	67	31	50
Pozsony >	83	124	120	178	93	129	70	104	55	87	82	122	59	88	45	68	36	60	55	84	39	64	34	51
Pozsony tvj. ...	150	170	180	230	150	190	120	150	80	120	120	170	100	140	70	100	30	60	60	90	30	60	—	40
Trencsén vm. ...	90	143	129	192	94	145	70	104	64	94	81	112	64	92	48	69	37	58	49	68	38	58	24	45
Turócz >	85	126	145	190	81	113	68	95	57	80	85	112	60	82	42	62	44	63	56	78	36	55	20	40
Zólyom >	89	105	120	187	95	134	69	111	52	73	58	91	50	73	38	65	47	55	50	67	41	55	—	44
Átlag	104	151	144	194	112	152	85	116	59	88	81	116	66	96	47	73	40	62	54	78	41	64	31	47
b) Duna jobb p.																								
Baranya vm. ...	88	119	130	172	98	129	78	101	68	92	90	114	71	95	59	80	47	63	64	83	52	68	39	57
Pécs tvj.	100	140	140	150	120	150	80	110	80	110	120	150	90	120	60	90	60	80	80	100	60	80	50	60
Fejér vm.	74	106	141	191	86	125	55	85	61	83	98	129	61	91	48	67	40	56	60	74	40	58	35	40
Székesfeh. tvj.	100	140	180	220	130	160	90	120	70	100	110	140	70	100	70	100	40	70	70	100	40	70	40	60
Győr vm.	76	106	145	192	95	124	53	81	62	91	102	138	72	99	48	68	43	66	65	99	50	75	33	53
Győr tvj.	125	180	360	450	200	250	115	155	70	110	145	190	85	130	60	100	40	70	70	100	45	75	38	60
Komárom vm. ...	72	103	111	160	92	120	59	82	58	81	80	113	67	91	53	69	46	66	62	86	51	77	35	52
Komárom tvj.	—	120	—	180	—	120	—	100	—	100	—	140	—	100	—	90	—	70	—	90	—	70	—	60
Moson vm.	87	110	146	188	113	141	70	92	69	90	108	136	83	103	48	78	50	66	57	84	43	70	35	55
Somogy >	83	109	136	184	88	119	67	98	64	85	95	125	70	92	51	71	42	60	60	84	47	65	33	49
Sopron >	87	117	133	168	86	130	66	96	64	93	94	124	70	109	46	76	46	70	68	89	50	75	40	60
Sopron tvj. ...	—	140	—	165	—	140	—	120	—	120	—	140	—	120	—	100	—	110	—	130	—	120	—	—
Tolna vm.	81	119	137	186	98	130	65	94	62	92	85	125	63	98	48	74	48	69	67	88	48	67	35	50
Vas >	87	120	144	195	92	130	69	99	71	88	97	125	74	97	56	76	49	68	70	92	54	72	35	54
Veszprém vm. ...	82	123	146	206	107	149	61	95	57	85	81	127	61	96	41	64	40	62	63	87	44	68	28	48
Zala >	73	105	126	172	80	116	60	88	58	80	84	115	63	88	48	70	39	60	54	79	39	63	37	52
Átlag	87	122	155	199	106	139	71	101	65	94	99	133	71	102	53	80	45	69	65	92	47	73	37	54
c) D.-Tisza köze.																								
Bács-Bodrog vm.	113	148	177	222	140	175	88	111	81	106	126	155	99	125	68	82	53	68	83	100	66	82	38	58
Baja tvj.	—	120	—	180	—	120	—	100	—	80	—	100	—	80	—	70	—	60	—	70	—	60	—	50
Szabadka tvj. ...	110	150	160	210	140	190	60	100	80	100	100	160	90	120	—	40	45	80	65	100	55	80	—	40
Ujvidék tvj. ...	—	160	—	200	—	160	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zombor tvj. ...	120	160	160	220	120	160	80	120	60	80	100	140	100	120	60	80	40	60	60	80	60	80	40	60
Csongrád vm. ...	107	145	237	260	130	142	72	97	67	102	147	167	73	92	47	63	45	68	90	108	57	78	33	43
H.-Vásárh. tvj.	80	120	230	390	115	160	63	93	50	85	120	170	60	100	40	70	35	65	100	155	70	110	30	60
Szeged tvj.	100	130	160	180	100	130	80	120	80	90	120	140	80	90	60	80	40	60	50	80	40	60	40	60
Heves vm.	95	127	153	204	92	113	48	93	64	92	92	133	60	93	38	65	43	65	65	98	48	72	37	54
J.-N.-Szoln. vm.	77	108	160	207	103	130	61	88	56	83	114	146	69	95	48	68	43	61	79	104	46	67	35	46
Pest-P.-S.-K. vm.	89	132	149	194	97	136	70	106	66	98	98	137	72	101	54	79	41	67	61	90	44	67	32	58
Budapest sz.-f.	—	200	—	280	—	210	—	160	—	120	—	130	—	100	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Keekemét tvj.	140	180	160	200	120	160	100	140	100	140	140	180	100	140	80	120	80	120	100	140	60	100	—	—
Átlag	103	145	180	227	116	153	72	110	70	98	116	147	80	105	55	74	47	70	75	102	55	78	36	53
d) Tisza j. partja.																								
Abauj-Torna vm.	78	108	135	170	88	122	60	89	55	73	74	102	60	81	46	60	43	56	49	71	45	58	30	41
Kassa tvj.	—	160	—	250	—	180	—	160	—	100	—	130	—	120	—	80	—	80	—	90	—	90	—	80
Bereg vm.	70	112	107	162	72	121	52	95	54	84	75	113	53	87	43	69	27	59	40	80	27	59	—	46
Borsod >	70	110	126	188	98	133	55	88	50	72	80	100	62	80	39	59	34	51	56	75	38	57	32	44
Gömör- és K.-H.	92	159	131	223	102	146	72	112	57	92	61	108	52	91	37	59	35	62	41	74	35	64	25	47
Sáros várm.	95	138	166	211	100	149	83	114	64	93	86	112	67	93	52	73	42	63	63	84	51	67	37	47
Szepes >	108	172	147	214	111	169	83	135	55	97	68	114	60	102	48	79	36	68	44	76	37	68	30	51
Ung >	75	118	157	194	103	148	65	102	—	76	90	121	70	93	—	68	—	54	57	81	42	64	—	43
Zemplén vm. ...	92	133	149	198	97	140	72	106	56	78	73	104	56	78	46	64	36	51	44	68	37	52	29	44
Átlag	91	119	142	199	97	145	72	109	55	85	74	109	59	90	47	68	38	58	47	76	39	62	29	46

Mezőgazdasági átlagos napszámok 1904-ben törvényhatóságokint.

b) Időszakonként.

Közjogi alkatrész, országársz, törvényhatóság	Tavaszi		Nyári		Őszi		Téli		Tavaszi		Nyári		Őszi		Téli		Tavaszi		Nyári		Őszi		Téli		
	férfi-napszám								női napszám								gyermek-napszám								
	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	
f i l i é r e k b e n																									
e) Tisza b. partja.																									
Békés várm. ...	85	116	179	219	103	141	64	89	62	85	106	144	67	92	45	64	46	59	83	104	51	64	35	48	
Bihar > ...	72	99	143	185	88	120	56	84	52	73	91	123	61	86	43	60	35	51	61	84	41	57	30	44	
Nagy-Várad tjt.	100	140	220	260	140	160	—	120	60	80	120	160	80	100	—	—	40	60	100	120	60	80	—	—	
Hajdu várm. ...	92	123	182	232	114	158	72	92	63	88	119	147	95	116	—	—	46	69	74	102	58	80	—	—	
Debreczen tjt.	120	160	200	280	100	140	80	120	60	100	100	140	80	120	50	80	55	80	85	120	70	100	45	70	
Máramaros várm.	86	135	121	183	99	152	70	108	52	86	65	115	52	83	44	70	33	58	48	71	35	59	26	47	
Szabolcs >	73	115	146	191	92	128	51	83	50	81	85	126	54	91	48	72	38	59	59	94	40	68	32	54	
Szatmár >	73	96	137	178	94	132	58	88	53	75	85	117	62	88	45	62	34	50	49	72	38	56	28	41	
Sz.-Németi tjt.	75	120	170	215	95	140	90	95	50	90	120	155	60	100	45	75	35	60	60	90	50	75	20	40	
Szilágy várm. ...	62	84	103	122	73	101	54	75	53	72	74	102	58	77	39	59	30	43	44	60	34	51	26	39	
Ugocsa > ...	78	88	110	142	80	108	55	65	62	72	88	110	65	87	40	62	42	50	62	75	50	67	25	37	
Átlag ...	78	109	144	189	94	132	64	89	55	79	90	123	63	90	44	62	37	55	61	84	43	62	30	46	
f) Tisza-Mar. sz.																									
Arad várm. ...	73	96	120	178	88	116	54	78	53	77	75	108	54	84	38	59	34	53	50	74	39	57	31	47	
Arad tjt. ...	—	100	—	160	—	120	—	80	—	80	—	120	—	100	—	65	—	60	—	90	—	80	—	60	
Csanád várm. ...	64	96	144	195	129	158	55	86	53	76	97	133	79	105	44	65	33	52	71	98	55	70	33	46	
Krassó-Szörény	85	107	135	174	84	120	67	98	67	94	96	133	67	98	52	76	37	55	56	81	39	61	33	47	
Temes várm. ...	98	119	151	184	104	129	75	95	73	93	114	147	80	103	54	75	46	66	64	88	50	69	36	54	
Temesvár tjt. ...	—	100	—	210	—	90	—	80	—	80	—	130	—	80	—	70	—	50	—	70	—	50	—	35	
Versecz tjt. ...	—	360	—	400	—	280	—	230	—	240	—	260	—	180	—	100	—	100	—	120	—	100	—	80	
Torontál várm. ...	82	114	147	192	99	134	65	93	61	86	103	134	77	101	54	74	38	58	58	84	44	66	34	48	
Pancsova tjt. ...	160	220	240	300	130	180	100	160	100	150	150	200	80	130	60	100	40	80	60	100	50	80	—	—	
Átlag ...	94	146	156	221	106	148	69	111	68	108	106	152	73	109	50	82	38	64	60	89	46	70	33	52	
g) Királyh.-túl.																									
Alsó-Fehér várm.	61	90	93	129	72	101	55	77	51	73	73	96	55	76	41	60	33	52	45	66	35	54	31	47	
Beszt.-Naszód >	75	107	108	141	73	114	62	91	54	84	77	114	58	92	45	74	39	70	39	84	39	73	27	58	
Brassó várm.	81	131	125	183	94	146	65	106	60	97	82	124	70	106	50	82	33	57	46	77	42	68	31	49	
Csik > ...	102	157	135	197	111	155	90	143	64	95	75	112	67	97	54	80	43	65	52	77	44	65	34	55	
Fogarás > ...	77	105	113	155	82	114	57	93	55	81	66	103	55	84	48	74	40	53	60	78	40	58	35	48	
Háromszék > ...	69	121	103	161	84	136	62	110	50	93	75	125	61	103	46	88	34	66	48	80	39	68	31	53	
Hunyad > ...	72	107	118	168	82	124	61	93	62	93	95	134	63	97	47	83	41	62	61	90	44	66	28	52	
Kis-Küküllő vm.	59	83	83	109	61	82	48	67	48	68	65	90	50	72	40	61	33	48	49	65	34	49	28	42	
Kolozs várm. ...	64	90	102	133	72	98	54	79	48	70	78	105	53	77	43	65	35	50	53	69	37	50	29	44	
Kolozsvár tjt. ...	80	120	133	187	107	153	60	100	60	93	90	133	67	107	60	80	40	57	60	73	40	63	30	60	
Maros-Torda vm.	61	105	91	134	68	108	50	85	47	79	69	103	52	84	40	62	31	53	45	72	33	57	26	45	
M.-Vásárh. tjt.	70	100	100	150	70	110	70	100	60	80	80	120	60	90	—	80	30	50	40	70	30	50	—	—	
Nagy-Küküllővm.	80	109	108	147	84	116	73	98	69	92	85	116	71	97	64	81	46	65	58	82	48	68	38	54	
Szeben >	71	116	114	176	86	133	61	106	55	90	84	127	61	97	53	78	34	64	44	74	36	67	30	58	
Sz.-Doboka >	57	78	84	113	62	84	46	63	50	64	67	92	53	65	38	53	31	45	41	59	34	46	26	37	
T.-Aranyos >	70	104	104	145	85	121	58	87	49	77	78	108	64	98	45	65	36	60	50	76	43	64	32	45	
Udvarhely >	59	99	91	143	65	107	51	84	54	88	72	108	56	91	39	68	33	64	44	79	34	66	27	51	
Átlag ...	71	107	106	151	80	118	61	93	55	83	77	112	60	90	47	73	36	58	49	75	38	61	30	50	
h) Fiume v. és ker.																									
Országos átlag	86	119	137	194	98	139	69	101	57	86	86	122	64	93	47	69	38	59	57	82	43	64	30	48	
Horvát-Szlav.																									
Belov.-Körös vm.	86	109	113	147	80	101	68	89	76	101	94	130	74	95	60	86	57	70	71	90	56	72	36	60	
Lika-Krbava >	130	202	146	227	125	187	100	153	90	116	96	126	91	113	62	87	53	79	62	85	48	73	35	57	
Modr.-Fiume >	146	200	154	213	146	198	139	188	80	105	89	126	82	107	70	100	44	64	54	74	45	63	36	54	
Pozsega várm. ...	95	164	117	196	97	153	85	130	80	127	97	165	80	123	72	107	40	75	57	91	43	65	40	55	
Szerém >	106	151	140	208	115	170	94	116	70	100	90	125	73	104	57	88	55	74	70	96	54	68	48	54	
Zimony tjt. ...	160	200	240	300	160	200	160	200	100	140	120	140	100	140	100	140	40	60	60	100	40	60	40	60	
Varasd várm. ...	79	105	106	135	70	91	58	76	68	88	90	111	60	88	46	65	45	61	60	79	44	55	34	48	
Varasd tjt. ...	79	123	133	157	88	115	59	83	74	104	105	120	60	79	48	67	33	61	60	79	42	53	32	44	
Verőce várm. ...	107	139	140	170	98	118	85	103	78	97	97	125	71	97	61	80	51	63	65	78	51	61	38	50	
Eszék tjt. ...	—	230	—	240	—	230	—	200	—	140	—	160	—	140	—	120	—	80	—	90	—	80	—	70	
Zágráb várm. ...	91	158	122	186	89	119	86	110	83	114	95	130	83	110	80	105	52	63	57	63	51	60	50	59	
Zágráb tjt. ...	130	170	210	230	140	170	—	—	70	140	130	170	70	80	—	—	60	—	100	—	80	—	—	—	
Átlag ...	110	162	147	200	110	154	93	131	79	114	100	136	77	113	66	95	47	68	62	85	47	66	39	55	

14. A Magyarbirodalom területének művelési ágak szerint való megoszlása az 1904. évben.

Folyószám	Közigazgatási körzetszám, országgréz, törvényhatóság	A terület művelési ágak szerint						Nem termő (földadó alá nem eső) terület	Összes terület	
		szántóföld	kert	rét	szőlő	legelő	erdő			nádas
		h e k t á r o k b a n								
Magyarország.										
a) Duna bal partja.										
1	Árva vármegye	81.349	851	20.652	—	25.784	66.307	—	6.905	201.848
2	Bars >	118.526	3.529	24.242	1.235	17.025	96.981	11	10.832	272.381
3	Esztergom vm.	62.688	967	4.439	2.483	8.925	20.588	167	7.391	107.648
4	Hont >	106.584	3.613	23.450	1.265	26.766	80.645	10	12.111	254.444
	Selmeczbánya tvj.	866	388	2.028	—	715	4.487	—	342	8.826
5	Liptó vármegye	36.709	958	25.092	—	40.446	110.382	—	11.171	224.758
6	Nógrád >	175.291	5.030	37.845	269	55.761	118.233	42	20.744	413.215
7	Nyitra >	306.745	9.711	37.098	3.494	39.082	129.654	150	26.095	552.029
8	Pozsony >	243.640	5.118	32.684	4.205	24.606	94.613	719	23.949	429.534
	Pozsony tvj.	2.322	521	241	768	204	2.584	—	902	7.542
9	Trencsén vármegye	152.752	4.676	20.803	59	88.774	151.637	—	26.964	445.665
10	Turóc >	30.693	586	10.141	—	13.600	53.710	—	3.566	112.296
11	Zólyom >	44.716	1.903	41.010	—	22.184	147.142	—	6.456	263.411
	Összesen	1,362.881	37.851	279.725	13.778	363.872	1,076.963	1.099	157.428	3,293.597
b) Duna jobb partja.										
12	Baranya vm.	268.497	9.359	45.704	6.429	57.616	82.650	3.879	36.530	510.664
	Pécs tvj.	2.058	160	904	346	304	2.456	—	841	7.069
13	Fejér vármegye	257.433	4.774	24.342	4.008	51.305	35.630	2.004	21.328	400.824
	Székesfehérvár tvj.	7.807	270	1.459	172	1.482	22	75	705	11.992
14	Győr vármegye	85.570	1.499	15.516	2.112	18.684	11.713	854	11.373	147.321
	Győr tvj.	2.730	151	681	—	997	133	—	760	5.452
15	Komárom vm.	163.924	2.079	29.690	2.432	25.824	36.516	2.784	17.804	281.053
	Komárom tvj.	859	122	236	89	752	114	—	1.025	3.197
16	Moson vármegye	109.767	955	29.588	836	18.646	11.327	1.079	28.979	201.177
17	Somogy >	332.800	6.087	57.650	11.737	66.447	139.141	1.105	55.531	670.498
18	Sopron >	162.839	3.400	27.874	3.869	24.390	60.325	1.260	26.788	310.745
	Sopron tvj.	3.443	209	702	748	456	6.231	365	1.193	13.347
19	Tolna vármegye	222.670	2.664	27.204	10.106	39.107	30.866	1.499	20.549	354.665
20	Vas >	265.403	6.303	55.760	4.724	37.930	154.788	—	22.333	547.241
21	Veszprém >	196.214	3.866	24.039	3.030	48.620	92.177	694	26.778	395.418
22	Zala >	225.904	11.506	72.705	14.607	68.788	149.250	1.124	53.338	597.220
	Összesen	2,307.918	53.404	414.054	65.245	461.346	813.339	16.722	325.855	4,457.883
c) Duna-Tisza köze.										
23	Bács-Bodrog vm.	665.198	6.571	28.433	9.706	67.963	43.492	9.290	54.812	885.465
	Baja tvj.	6.642	149	95	529	472	152	50	573	8.662
	Szabadka tvj.	63.403	370	2.153	2.314	17.752	5.528	1.011	3.040	95.571
	Újvidék tvj.	11.934	292	442	183	329	788	472	1.010	15.950
	Zombor tvj.	24.453	139	1.651	314	1.288	52	115	2.819	30.831
24	Csongrád vm.	123.758	765	16.803	3.087	32.944	3.207	579	15.599	196.742
	Hódmezővásárhely tvj.	58.557	331	2.574	893	9.293	173	28	4.261	76.110
	Szeged tvj.	36.716	352	11.238	4.643	17.979	3.971	702	5.985	81.586
25	Heves vármegye	192.809	4.309	33.154	1.537	55.939	68.972	820	18.527	376.067
26	Jász-N.-Szolnok vm.	367.754	3.084	42.321	4.754	67.899	3.285	1.704	34.290	525.091
27	Pest-P.-S.-Kiskun vm.	627.452	8.334	135.176	27.374	180.997	126.444	19.255	87.835	1,212.867
	Budapest szék.-főv.	6.947	2.426	1.507	290	987	1.806	37	5.381	19.381
	Kecskemét tvj.	43.819	316	8.911	3.439	15.669	10.030	522	4.592	87.298
	Összesen	2,229.442	27.438	284.458	59.063	470.011	267.900	34.585	238.724	3,611.621
d) Tisza jobb partja.										
28	Abauj-Torna vm.	135.789	5.232	24.047	85	30.836	113.461	—	13.500	322.950
	Kassa tvj.	3.046	246	465	28	167	4.684	—	627	9.263
29	Bereg vármegye	112.742	4.826	46.589	731	45.777	150.579	82	17.442	378.768
30	Borsod >	165.025	6.436	32.610	751	46.469	93.554	600	18.431	363.876
31	Gömör és Kis-Hont vm.	107.531	4.654	50.818	252	40.001	211.580	—	14.093	428.929
32	Sáros vármegye	146.020	6.324	18.687	—	47.149	126.924	—	19.854	364.958
33	Szepes >	119.320	1.607	39.506	—	30.557	153.201	—	21.884	366.075
34	Ung >	86.916	6.458	32.984	428	34.988	149.273	—	11.906	322.953
35	Zemplén >	247.400	9.591	60.769	1.762	96.107	175.220	418	35.676	626.943
	Összesen	1,123.789	45.374	306.475	4.037	372.051	1,178.476	1.100	153.413	3,184.715

A Magyarbirodalom területének művelési ágak szerint való megoszlása az 1904. évben.

Folyószám	Közzégi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	A terület művelési ágak szerint						Nem termő (földadó alá nem eső) terület	Összes terület	
		szántóföld	kert	rét	szőlő	legelő	erdő			nádas
h e k t á r o k b a n										
e) Tisza bal partja.										
36	Békés vármegye	254.365	1.939	25.363	3.618	52.037	6.241	2.594	20.886	367.043
37	Bihar >	451.052	9.670	94.191	4.409	156.765	305.289	3.213	39.718	1,064.307
	Nagy-Várad tjv.	2.679	355	275	20	533	245	—	677	4.784
38	Hajdu vármegye	137.697	1.128	20.103	3.070	56.718	6.993	1.548	11.354	238.611
	Debreczen tjv.	42.252	131	9.225	723	27.783	9.624	635	5.319	95.692
39	Máramaros vármegye ...	106.855	1.386	184.823	—	130.265	524.763	—	23.939	972.031
40	Szabolcs >	317.382	2.301	38.971	3.920	44.968	22.402	2.532	31.350	463.826
41	Szatmár >	287.586	8.087	78.806	1.955	55.592	137.547	1.541	39.232	610.346
	Szatmár-Németi tjv. ...	9.391	470	2.050	87	644	4.647	—	1.062	18.351
42	Szilágy vármegye	160.516	5.864	43.434	485	44.385	105.547	98	21.147	381.476
43	Ugocsa >	52.715	1.748	17.771	326	14.416	27.393	—	6.888	121.257
	Összesen	1,822.490	33.079	515.012	18.613	584.106	1,150.691	12.161	201.572	4,337.724
f) Tisza-Maros szöge.										
44	Arad vármegye	250.233	10.250	29.915	2.445	93.185	183.856	184	26.221	596.289
	Arad tjv.	6.746	357	1.521	121	1.175	62	23	1.234	11.239
45	Csanád vármegye	139.548	2.021	3.993	967	12.680	2.403	252	9.595	171.459
46	Krassó-Szörényi várm. ...	206.078	37.809	90.286	98	156.588	562.095	1	50.974	1,103.929
47	Temes vármegye	422.883	16.232	60.953	3.173	84.174	82.965	1.655	47.956	719.991
	Temesvár tjv.	1.494	217	393	54	820	8	—	671	3.657
	Versecz tjv.	13.260	137	1.752	415	2.259	643	37	1.172	19.675
48	Torontál vármegye	708.393	10.466	52.272	9.398	144.453	12.775	2.400	65.638	1,005.795
	Pancsova tjv.	7.743	120	114	162	1.796	1.171	124	1.802	13.032
	Összesen	1,756.378	77.609	241.199	16.833	497.130	845.978	4.676	205.263	3,645.066
g) Királyhágón túl.										
49	Alsó-Fehér vármegye ...	132.661	5.659	59.233	4.283	46.557	92.082	112	17.223	357.810
50	Besztercze-Naszód vm. ...	74.353	4.379	59.729	883	82.928	186.260	53	10.896	419.481
51	Brassó vármegye	39.958	1.833	22.804	—	17.386	62.580	—	5.300	149.861
52	Csik >	68.835	3.192	106.392	—	87.209	210.422	—	9.797	485.847
53	Fogarás >	60.111	1.987	43.526	90	35.491	93.336	38	8.744	243.323
54	Háromszék >	87.637	5.189	39.554	—	17.631	227.000	32	12.080	389.123
55	Hunyad >	162.940	14.251	96.581	1.522	117.766	349.866	28	35.053	778.007
56	Kis-Küküllő >	78.156	3.415	26.476	4.208	20.991	29.071	236	8.966	171.519
57	Kolozs >	155.277	9.483	77.489	932	73.744	147.261	587	17.066	481.839
	Kolozsvár tjv.	4.617	509	5.646	262	2.714	1.795	10	652	16.205
58	Maros-Torda várm.	113.062	8.403	47.118	2.091	37.311	192.009	329	12.276	412.599
	Maros-Vásárhely tjv. ...	1.417	208	261	88	175	854	—	307	3.310
59	Nagy-Küküllő várm.	112.191	4.241	56.927	2.868	38.711	103.145	85	14.811	332.979
60	Szeben vármegye	69.255	4.033	49.296	2.196	61.093	159.967	—	14.498	360.338
61	Szolnok-Doboka várm. ...	181.298	12.007	64.037	1.057	56.411	144.168	341	17.151	476.470
62	Torda-Aranyos >	112.821	7.112	64.221	1.152	50.204	97.320	781	15.854	349.465
63	Udvarhely várm.	73.114	4.574	54.113	299	39.711	113.161	—	9.134	294.106
	Összesen	1,527.703	90.475	873.403	21.931	786.033	2,210.297	2.632	209.808	5,722.282
h) Fiume város és ker.										
	Magyarország össz. ...	321	55	398	18	205	297	—	794	2.088
Horv.-Szlavonorsz.										
64	Belovár-Kőrös várm. ...	193.503	5.753	64.052	8.508	28.016	183.696	—	21.247	504.775
65	Lika-Krbava >	92.495	788	51.998	76	167.903	264.687	—	43.172	621.119
66	Modrus-Fiume >	102.146	1.412	67.420	888	87.350	211.710	—	16.974	487.900
67	Pozsega >	150.248	9.669	49.118	4.062	65.774	194.045	—	20.068	492.984
68	Szerém >	311.650	16.987	71.756	3.169	86.300	133.256	1.751	56.151	681.020
	Zimony tjv.	3.028	116	295	248	894	—	—	1.005	5.586
69	Varasd vármegye	88.151	3.538	30.270	3.177	20.399	88.724	—	11.475	245.734
	Varasd tjv.	2.930	161	571	165	505	1.461	—	603	6.396
70	Verőcze vármegye	191.784	7.308	36.419	4.444	41.985	173.857	1.027	24.151	480.975
	Eszék tjv.	4.194	142	215	119	218	98	—	677	5.663
71	Zágráb vármegye	224.668	8.495	79.241	4.925	89.749	259.932	—	38.877	705.887
	Zágráb tjv.	803	184	258	161	155	376	—	424	2.361
	Összesen	1,365.600	54.553	451.613	29.942	589.248	1,511.842	2.778	234.824	4,240.400
	Magyarbiod. összesen	13,496.522	419.838	3,366.337	229.460	4,124.002	9,055.783	75.753	1,727.681	32,495.376

15. Az összes szántóföld, a bevett és az elemi csapások folytán kivett vetésterület 1904-ben törvényhatóságonként.

Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Összes szántóföld	Ebből bevett terület	Elemi csapások foly- tán kivett vetés- terület 1904-ben		Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Összes szántóföld	Ebből bevett terület	Elemi csapások foly- tán kivett vetés- terület 1904-ben			
	az 1903-ban községen- kint történt felvétel szerint	hektá- rokban	hektá- rokban	az a be- vetett szán- tóföld let		az 1903-ban községen- kint történt felvétel szerint	hektá- rokban	hektá- rokban	az a be- vetett szán- tóföld let	az a be- vetett szán- tóföld let	
											%-ában
Magyarország.					e) Tisza b. partja.						
a) Duna b. partja.					Békés vm.	291.842	285.046	12.837	4'40	4'50	
Árva vármegye	77.597	58.030	1.232	1'59	2'12	Bihar >	462.300	429.099	30.951	6'69	7'21
Bars >	118.921	108.914	887	0'75	0'81	Nagy-Váradtjv.	1.685	1.685	—	—	—
Esztergom >	62.129	55.653	2.999	4'83	5'39	Hajdu vm.	152.450	147.747	11.066	7'25	7'48
Hont >	103.151	85.969	2.970	2'88	3'45	Debreczen tjv.	42.417	40.352	1.372	3'23	3'40
Selm. és Béalab.	898	898	—	—	—	Máramaros vm.	110.078	75.780	915	0'88	1'21
Liptó várm. ...	36.676	33.104	551	1'50	1'66	Szabolcs >	321.811	273.010	8.547	2'66	3'18
Nógrád > ...	179.258	153.341	6.408	3'57	4'18	Szatmár >	302.572	238.648	31.974	10'57	13'40
Nyitra > ...	305.839	281.467	4.612	1'51	1'64	Sz.-Németi tjv.	9.098	7.947	239	2'68	3'01
Pozsony > ...	247.211	236.068	5.439	2'22	2'33	Szilágy vm.	158.022	119.473	10.858	6'87	9'08
Pozsony tjv. ...	2.745	2.726	—	—	—	Ugocsa >	52.520	41.059	5.572	10'61	13'58
Trencsén vm. ...	152.167	134.180	154	0'10	0'11	Összesen ...	1.904.795	1.659.846	114.331	6'00	6'88
Turóc > ...	30.733	26.532	208	0'68	0'78	f) T.-Mar. szöge.					
Zólyom > ...	45.819	40.844	336	0'73	0'82	Arad vm.	260.905	251.175	18.231	6'98	7'26
Összesen ...	1.363.144	1.217.726	25.846	1'90	2'12	Arad tjv.	8.045	8.045	207	2'57	2'57
b) Duna j. partja.						Csanád vm.	143.194	141.585	4.267	2'98	3'01
Baranya vm. ...	251.220	216.109	5.921	2'26	2'74	Kr.-Szörény vm.	218.964	205.360	25.127	11'48	12'24
Pécs tjv.	2.054	2.008	6	0'29	0'30	Temes >	448.713	431.604	52.622	11'73	12'19
Fejér vm.	257.314	229.296	2.763	1'07	1'25	Temesvár tjv.	1.879	1.879	108	5'75	5'75
Székesfehérvár	8.433	8.299	—	—	—	Versecz tjv. ...	11.786	11.786	—	—	—
Győr vm.	89.232	86.109	7.633	8'55	8'86	Törontál vm. ...	710.290	705.330	56.386	7'94	7'99
Győr tjv.	2.284	2.284	—	—	—	Pancsova tjv.	7.246	7.246	—	—	—
Komárom vm.	165.992	150.239	5.626	3'39	3'74	Összesen ...	1.811.022	1.764.010	156.948	8'67	8'90
Komárom tjv.	756	756	—	—	—	g) Királyhágónt.					
Moson vm.	113.331	101.250	4.310	3'80	4'26	Alsó-Fehér vm.	132.728	101.108	9.748	7'34	9'64
Somogy >	338.597	315.452	8.206	2'42	2'60	B.-Naszód >	74.584	57.922	585	0'78	1'01
Sopron >	164.106	157.432	10.593	6'45	6'72	Brassó >	40.611	39.348	2.469	6'08	6'27
Sopron tjv. ...	3.618	3.618	36	1'00	1'00	Csik >	71.802	40.477	148	0'21	0'37
Tolna várm. ...	221.690	200.410	3.933	1'77	1'96	Fogarás >	59.775	45.833	—	—	—
Vas >	271.281	265.712	5.731	2'11	2.16	Háromszék >	88.875	73.652	5.683	6'39	7'72
Veszprém > ...	200.573	189.164	1.144	0'57	0'60	Hunyad >	163.692	141.011	11.709	7'15	8'30
Zala >	228.795	223.534	8.027	3.51	3'59	Kis-Küküllő >	79.314	64.384	6.560	8'28	10'19
Összesen ...	2.319.276	2.151.672	63.929	2'76	2'97	Kolozs >	159.539	124.724	9.647	6'05	7'73
c) D.-Tisza köze.						Kolozsvár tjv.	5.415	4.844	1.047	19'33	21'61
Bács-Bodrogvm.	675.719	643.504	7.561	1'12	1'17	M.-Torda vm.	113.212	98.865	12.657	11'18	12'80
Baja tjv.	6.534	5.030	250	3'88	4'97	M.-Vásárhely	1.260	1.257	12	0'95	0'95
Szabadka tjv.	63.560	55.429	—	—	—	N.-Küküllő vm.	114.333	86.702	167	0'15	0'19
Ujvidék tjv. ...	11.934	11.267	—	—	—	Szében >	69.635	63.207	2.358	3'88	3'73
Zombor tjv. ...	24.808	22.209	3.314	13'36	14'92	Sz.-Doboka >	180.518	137.005	9.580	5'31	6'99
Csongrád vm. ...	126.495	125.394	7.873	6'22	6'28	T.-Aranyos >	118.028	87.907	16.429	13'91	18'69
H.-Vásárh. tjv.	57.920	57.920	—	—	—	Udvarhely >	73.181	53.906	862	1'18	1'60
Szeged tjv. ...	38.537	37.961	—	—	—	Összesen ...	1.546.552	1.222.152	89.661	5'80	7'34
Heves vm.	195.658	176.428	9.052	4'63	5'13	h) Fiume v. és ker.					
J.-N.-Szolnok ...	391.502	377.108	13.201	3'37	3'50	125	122	—	—	—	
Pest-P.-S.-K. vm.	646.923	578.561	27.954	4'82	4'83	Magy.-orsz. össz.	12.376.832	11.111.299	558.360	4'51	5'03
Budapest sz.-f.	5.840	5.831	9	0'15	0'15	Horv.-Szlav.¹⁾					
Kecskemét tjv.	43.823	39.670	12	0'03	0'03	Belov.-Kör. vm.	194.897	181.655	50	0'03	0'03
Összesen ...	2.289.253	2.136.312	69.226	3'02	3'24	Lika-Krbava >	88.673	73.936	771	0'87	1'04
d) Tisza j. partja.						Modr.-Fiume >	97.413	83.496	887	0'91	1'06
Ab.-Torna vm.	140.659	124.085	1.267	0'90	1'02	Pozsega >	151.821	132.500	24	0'02	0'02
Kassa tjv.	3.092	2.920	—	—	—	Szerém >	343.297	330.205	2.472	0'73	0'75
Bereg várm. ...	122.161	103.495	12.509	10'24	12'09	Zimony tjv. ...	4.609	4.609	103	2'23	2'23
Borsod >	167.809	143.053	4.708	2'81	3'29	Varasd vm.	88.699	87.844	342	0'39	0'39
Gömör és K.-H.	107.913	85.955	2.991	1'78	3'48	Varasd tjv. ...	3.114	3.114	14	0'45	0'45
Sáros várm. ...	147.139	126.943	4.041	2'75	3'18	Verőce vm.	193.189	181.334	2.981	1'54	1'64
Szepes > ...	120.312	102.199	1.616	1'34	1'58	Eszék tjv.	4.069	4.069	—	—	—
Ung >	91.647	66.540	1.993	2'17	3'00	Zágráb vm.	221.865	201.798	1.738	0'79	0'86
Zemplén > ...	241.933	204.269	9.294	3'84	4'55	Zágráb tjv. ...	2.190	2.176	—	—	—
Összesen ...	1.142.665	959.459	38.419	3'36	4'00	Összesen ...	1.393.336	1.286.736	9.382	0'67	0'73
						Magyarbir.össz.	13.770.168	12.398.035	567.742	4'12	4'58

1) Az 1904-ben községenkint történt felvétel szerint.

16. Az elemi csapások által teljesen elpusztított vetésterület 1903-ban és 1904-ben.

Az elemi csapás megnevezése	Magyarország				Horvát-Szlavonországok				Magyarbirodalom			
	Elpusztított vetésterület											
	1903-ban		1904-ben		1903-ban		1904-ben		1903-ban		1904-ben	
	hektá- rokban	%	hektá- rokban	%	hektá- rokban	%	hektá- rokban	%	hektá- rokban	%	hektá- rokban	%
Árvíz (talajvíz) ...	36.263	42'16	14.234	2'55	447	55'73	60	0'64	36.710	42'29	14.294	2'52
Aszály ...	15.151	17'62	489.011	87'58	2	0'25	7.376	78'62	15.153	17'46	496.387	87'43
Fagy ...	10.388	12'08	4.341	0'78	34	4'24	66	0'70	10.422	12'01	4.407	0'78
Jég ...	15.804	18'38	30.776	5'51	311	38'78	931	9'92	16.115	18'56	31.707	5'58
Köd ...	70	0'08	115	0'02	—	—	—	—	70	0'08	115	0'02
Rozsda ...	1.673	1'94	7.977	1'43	—	—	60	0'64	1.673	1'93	8.037	1'42
Egerek ...	2.866	3'33	7.502	1'35	8	1'00	889	9'48	2.874	3'31	8.391	1'48
Férgek ...	2.424	2'83	2.522	0'45	—	—	—	—	2.424	2'79	2.522	0'44
Rovarok ...	797	0'93	1.474	0'26	—	—	—	—	797	0'92	1.474	0'26
Egyéb ...	568	0'66	408	0'07	—	—	—	—	568	0'65	408	0'07
Összesen ...	86.004	100'00	558.360	100'00	802	100'00	9.382	100'00	86.806	100'00	567.742	100'00

17. Az elemi csapások által teljesen elpusztított vetésterület az elemi csapások és termények nemei szerint 1904-ben.

Közjogi alkatrész; az elemi csapás megnevezése	Őszi búza	Tavaszi búza	Őszi rozs	Tavaszi rozs	Kétszeres	Őszi árpa	Tavaszi árpa	Zab	Szemes tengeri	Burgonya	Őszi rezepe	Dohány	Egyéb ter- mények	Összesen
	elpusztított terület hektárokbán													
Magyarország.														
Árvíz (talajvíz) ...	5.808	18	2.997	10	2	17	2.621	655	617	318	203	—	968	14.234
Aszály ...	31.823	4.420	7.749	278	284	659	18.252	30.745	328.340	22.684	381	1.228	42.168	489.011
Fagy ...	2.957	—	1.062	—	6	12	17	32	173	34	46	—	2	4.341
Jég ...	12.317	35	8.581	37	196	214	2.350	2.777	2.295	1.095	29	29	821	30.776
Köd ...	29	—	86	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	115
Rozsda ...	5.907	23	347	—	—	—	1.105	461	75	43	3	—	13	7.977
Egerek ...	4.861	—	2.074	9	7	29	110	140	239	20	—	—	13	7.502
Férgek ...	1.198	—	375	—	7	24	65	57	283	6	58	86	363	2.522
Rovarok ...	756	—	181	—	—	—	185	107	80	14	9	—	142	1.474
Egyéb ...	337	—	29	—	—	—	6	—	36	—	—	—	—	408
Összesen ...	65.993	4.496	23.481	334	502	955	24.711	34.974	332.138	24.214	729	1.343	44.490	558.360
A bevet. ter. %-ában	1'91	4'05	2'26	1'47	0'64	1'45	2'52	3'40	14'47	4'46	2'89	3'14	4'89	5'03
Horv.-Szlav.-orsz.														
Összes elemi csapások	2.303	72	437	46	124	326	204	346	3.202	383	216	—	1.723	9.382
A bevet. ter. %-ában	0'81	0'62	0'56	1'17	0'26	0'66	0'95	0'34	0'80	0'53	3'66	—	1'25	0'73
Magyarbirodalom.														
Összes elemi csapások	68.296	4.568	23.918	380	626	1.231	24.915	35.320	335.340	24.597	945	1.343	46.213	567.742
A bevet. ter. %-ában	1'87	3'72	2'15	1'43	0'49	1'11	2'49	3'13	12'45	4'00	3'04	3'13	4'41	4'58

*) Jegyzet a 119—121. lapokhoz. Jóllehet 1897 óta a kertekben, valamint a melléktermények és utónövények gyanánt termelt terményeket is kimutatjuk, a korábbi évek illető adataival való összehasonlíthatóság céljából e kimutatásba csak a főtermények területi és mennyiségi adatait vettük fel. — A melléktermények, az utónövények s a kerti termelés 1901—1904. évi adatait a következőkben adjuk:

Termelt:

Magyarországon:

	1901-ben		1902-ben		1903-ban		1904-ben	
	hektáron	mm.	hektáron	mm.	hektáron	mm.	hektáron	mm.
1. Kőles mint utónövény	4.545	30.754	4.545	30.981	4.543	33.091	4.474	21.982
2. Tatárka » »	10.447	87.862	10.447	41.285	10.448	64.257	10.448	73.723
3. Bab » melléktermény	596.863	1.710.080	596.876	1.556.487	596.863	2.024.405	595.263	843.676
4. Takarmányrépa kertekben	10.326	2.719.388	10.330	2.935.160	19.316	3.112.459	10.316	2.040.849
5. Luczerna (szálas takarm.) kertekben	22.864	1.031.375	22.861	1.197.930	22.857	1.135.064	22.857	792.932

Termelt:

Horvát-Szlavonországokban:

	1901-ben		1902-ben		1903-ban		1904-ben	
	hektáron	mm.	hektáron	mm.	hektáron	mm.	hektáron	mm.
1. Kőles mint utónövény	4.509	31.924	4.509	20.075	4.509	24.223	2.117	9.839
2. Tatárka » »	4.114	27.792	3.707	17.668	2.787	15.900	2.053	8.423
3. Bab » melléktermény	260.159	1.009.862	244.215	731.966	273.987	1.100.943	264.292	560.541
4. Takarmányrépa kertekben	3.703	312.370	—	—	—	—	—	—
5. Luczerna (szálas takarm.) kertekben	—	—	1.479	66.321	1.796	74.378	1.414	39.034

18. A learatott terület és a termés mennyisége és értéke termények szerint 1904-ben.
A) Abszolút számokban.

A termény neve	Magyarország			Horvát-Szlavonországok			Magyarbirodalom		
	A learatott terület hektároiban	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona	A learatott terület hektároiban	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona	A learatott terület hektároiban	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona
Kenyértermények.									
Buza	3,400.477	37,306.611	713.730	294.883	2,678.340	50.279	3,695.360	39,984.951	764.009
Ebből { őszi buza	3,293.867	36,403.278	697.619	283.311	2,611.453	49.017	3,577.178	39,014.731	746.636
{ tavaszi buza	106.610	903.333	16.111	11.572	66.887	1.262	118.182	970.220	17.373
Rozs	1,036.409	11,146.126	160.707	80.693	517.693	7.730	1,117.102	11,663.819	168.437
Ebből { őszi rozs	1,014.033	10,960.061	158.055	76.795	496.538	7.417	1,090.828	11,456.599	165.472
{ tavaszi rozs	22.376	186.065	2.652	3.898	21.155	3.13	26.274	207.220	2.965
Kétszeres	78.319	837.288	12.929	47.312	421.821	6.866	125.631	1,259.109	19.795
Tönköly	1.257	8.701	118	5.459	16.264	189	6.716	24.965	307
Egyéb gabonaneműek.									
Árpa	1,020.032	10,867.705	158.765	70.129	497.529	6.350	1,090.161	11,365.234	165.115
Ebből { őszi árpa	64.825	792.361	10.912	48.893	391.040	4.925	113.718	1,183.401	15.837
{ tavaszi árpa	955.207	10,075.344	147.853	21.236	106.489	1.425	976.443	10,181.833	149.278
Zab	993.846	9,111.734	120.917	100.293	712.263	8.518	1,094.139	9,823.997	129.435
Köles:									
mint főtermény	19.575	119.327	1.579	27.421	82.802	933	46.996	202.129	2.512
mint utónövény ¹⁾	4.474	21.986	275	2.117	9.839	108	6.591	31.825	388
Tatárka:									
mint főtermény	6.103	35.153	462	3.644	11.048	144	9.747	46.201	606
mint utónövény ¹⁾	10.448	73.723	1.036	2.053	8.423	91	12.501	82.146	1.127
Hüvelyesek.									
Borsó	9.330	52.003	1.149	3.558	24.063	537	12.888	76.066	1.686
Bab:									
mint főtermény	16.346	77.394	1.677	11.364	53.907	869	27.710	131.301	2.546
mint melléktermény ¹⁾	595.263	843.670	18.219	264.292	560.541	10.261	859.555	1,404.211	28.480
Lencse	5.647	29.097	749	754	3.299	88	6.401	32.396	837
Kapásnövények.									
Szemes tengeri	1,963.713	15,088.287	215.788	395.049	2,886.650	38.834	2,358.762	17,974.937	254.622
Dinnye	24.246	1,689.240	11.544	513	16.920	240	24.759	1,706.160	11.784
Tök:									
mint főtermény	12.504	1,444.379	2.271	476	12.367	25	12.980	1,456.746	2.296
mint melléktermény ¹⁾	694.759	6,946.317	10.843	267.140	3,733.507	7.352	961.899	10,679.824	18.195
Burgonya	518.116	30,046.408	166.113	71.702	2,533.994	13.788	589.818	32,580.402	179.901
Cukorrépa	90.306	15,905.935	27.713	954	92.317	357	91.240	15,998.252	28.070
Takarmányrépa:									
szántóföldön	155.433	28,183.655	45.674	5.139	415.146	1.550	160.572	28,598.801	47.224
kertekben	10.316	2,040.849	3.437	—	—	—	—	—	—
Tarlórépa:									
mint utónövény ¹⁾	12.239	1,021.445	1.623	8.891	344.713	1.165	21.130	1,366.158	2.788
Seprőcziromag:									
mint főtermény	3.461	31.997	341	1.561	4.729	39	5.022	36.726	380
mint melléktermény ¹⁾	85.408	94.704	1.044	1.536	4.972	49	86.944	99.676	1.093
Kereskedelmi növények.									
Repcze	26.557	212.671	4.421	5.969	51.012	988	32.526	263.683	5.409
Ebből { őszi repcze	24.492	198.789	4.137	5.687	49.302	944	30.179	248.091	5.081
{ tavaszi repcze	2.065	13.882	284	282	1.710	44	2.347	15.592	328
Komló ²⁾	627	2.538	858	69	325	113	696	2.863	971
Dohány	41.460	401.764	14.777	75	883	22	41.535	402.647	14.799
Kendermag	56.617	169.863	3.070	9.218	4.425	64	65.835	174.288	3.134
Kenderfonal	12.541	412.938	23.880	7.871	62.252	4.549	20.412	475.190	28.429
Lenmag	12.541	47.714	1.083	7.871	6.942	132	20.412	54.656	1.215
Lenfonal	12.541	89.706	6.923	7.871	41.796	4.122	20.412	131.502	11.045
Mák:									
mint főtermény	5.753	28.496	1.398	400	2.109	110	6.153	30.605	1.508
mint melléktermény ¹⁾	8.223	4.792	242	270	1.664	90	8.493	6.456	332

¹⁾ A learatott terület adatai más termények területi adataiban is befigyeltetnek. — ²⁾ Cserer komlótermelési vándorszaktanár adatai szerint.

A learatott terület és a termés mennyisége és értéke termények szerint 1904-ben.

Abszolút számokban.

A termény neve	Magyarország			Horvát-Szlavonországok			Magyarbirodalom		
	A learatott terület hektárokban	A termés mennyisége méter-mázsákban	Atermény értéke, 1000 korona	A learatott terület hektárokban	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termény értéke, 1000 korona	A learatott terület hektárokban	A termés mennyisége méter-mázsákban	Atermény értéke, 1000 korona
Takarmánymagvak.									
Bükköny	45.536	318.520	5.181	2.886	17.856	228	48.422	336.376	5.409
Ebből { őszi bükköny ...	3.655	27.772	461	809	4.247	54	4.464	32.019	515
{ tavaszi bükköny ...	41.881	290.748	4.720	2.077	13.609	174	43.958	304.357	4.894
Lóhere	55.259	62.051	8.282	2.027	4.207	409	57.286	66.258	8.691
Luczerna	11.257	23.232	2.840	614	1.504	149	11.871	24.736	2.989
Baltaczim	2.673	10.913	290	29	37	—	2.702	10.950	290
Mohar	4.665	18.781	382	98	336	4	4.763	19.117	386
Szálás takarmány.									
Csalamádé	87.825	10.885.794	13.082	—	—	—	—	—	—
Őszi bükköny borsó és rozs	15.201	407.031	2.367	11.358	226.429	1.372	26.559	633.460	3.739
Tavaszi és zabos bükköny	308.626	7.175.307	47.789	25.359	463.339	2.679	333.985	7.638.646	50.468
Lóhere	273.893	7.230.024	54.909	45.436	974.528	6.433	319.329	8.204.552	61.342
Luczerna : szántóföldön	136.010	4.477.478	33.519	11.711	287.942	1.804	147.721	4.765.420	35.323
kertekben	22.857	792.932	6.098	1.414	39.034	257	24.271	831.966	6.355
Széna és sarjú : réten	2.933.322	53.325.978	411.384	437.176	10.656.766	69.247	3.370.498	63.982.744	480.631
kertekben	114.114	2.350.729	19.297	—	—	—	—	—	—
egyéb kaszálókon	48.016	661.928	5.334	—	—	—	—	—	—
Baltaczim	16.969	436.066	3.041	499	6.521	40	17.468	442.587	3.081
Mohar	35.127	572.299	4.008	1.108	14.186	83	36.235	586.485	4.091
Szalma és szár.¹⁾									
Buza	3.400.477	67.772.856	151.452	294.883	6.232.084	14.522	3.695.360	74.004.940	165.974
Ebből { őszi buza	3.293.867	66.099.663	146.439	283.311	6.042.811	14.061	3.577.178	72.142.474	160.500
{ tavaszi buza	106.610	1.673.193	5.013	11.572	189.273	461	118.182	1.862.466	5.474
Rozs	1.036.409	25.047.171	55.578	80.693	1.665.434	4.711	1.117.102	26.712.605	60.289
Ebből { őszi rozs	1.014.033	24.652.057	54.427	76.795	1.588.561	4.512	1.090.823	26.240.618	58.939
{ tavaszi rozs	22.376	395.114	1.151	3.898	76.873	199	26.274	471.987	1.350
Kétszeres	78.319	1.629.986	3.359	47.312	933.396	1.861	125.631	2.563.382	5.220
Tönköly	1.257	15.647	40	5.459	86.769	224	6.716	102.416	264
Árpa	1.020.032	16.302.048	56.715	70.129	1.269.925	3.290	1.090.161	17.571.973	60.005
Ebből { őszi árpa	64.825	1.168.593	3.290	48.893	950.440	2.404	113.718	2.119.033	5.694
{ tavaszi árpa	955.207	15.133.455	53.425	21.236	319.485	886	976.443	15.452.940	54.311
Zab	993.846	15.488.566	56.096	100.293	1.917.605	4.531	1.094.139	17.406.171	60.627
Köles : mint főtermény	19.575	223.110	631	—	—	—	—	—	—
mint utónövény	4.474	42.285	108	—	—	—	—	—	—
Borsó	9.330	92.077	247	—	—	—	—	—	—
Bab : mint főtermény	16.346	124.866	149	—	—	—	—	—	—
mint melléktermény	595.263	887.925	975	—	—	—	—	—	—
Lencse	5.647	37.612	94	—	—	—	—	—	—
Tengeri	1.963.713	33.392.018	62.996	395.049	5.797.402	9.338	2.358.762	39.189.420	72.334
Seprőczirok : mint főtermény	3.461	35.312	892	—	—	—	—	—	—
mint melléktermény	85.408	164.741	3.390	—	—	—	—	—	—
Tatárka : mint főtermény	6.103	63.422	101	—	—	—	—	—	—
mint utónövény	10.448	106.906	124	—	—	—	—	—	—
Bükköny	45.536	594.523	1.633	2.886	52.757	310	48.422	647.280	1.943
Ebből { őszi bükköny ...	3.655	49.382	117	809	15.077	91	4.464	64.459	208
{ tavaszi bükköny ...	41.881	545.141	1.516	2.077	37.680	219	43.958	582.821	1.735
Lóhere	55.259	685.800	2.526	2.027	44.065	287	57.286	729.865	2.813
Luczerna	11.257	197.717	635	614	15.858	96	11.871	213.575	731
Baltaczim	2.673	45.547	92	29	350	2	2.702	45.897	94
Mohar	4.665	58.543	217	98	923	5	4.763	59.466	222
Zöldségfélék.									
Fejes káposzta : mint főtermény	35.687	5.722.449	36.468	19.527	355.389	3.341	55.214	6.077.838	39.809
mint melléktermény ¹⁾	19.539	167.138	1.107	—	—	—	—	—	—

1) A learatott terület adatai más termények területi adataiban is befigyeltetnek.

A learatott terület és a termés mennyisége és értéke termények szerint 1904-ben.

B) Viszonylagos számokban.

a) Átlagos termés hektáronként és a termés átlagos értéke mm.-kint.

A termény neve	Magyarország		Horv.-Szl.-országok		Magyar-birodalom		A termény neve	Magyarország		Horv.-Szl.-országok		Magyar-birodalom	
	termett átlag 1 hektáron mm.	a termés értéke mm.-kint korona	termett átlag 1 hektáron mm.	a termés értéke mm.-kint korona	termett átlag 1 hektáron mm.	a termés értéke mm.-kint korona		termett átlag 1 hektáron mm.	a termés értéke mm.-kint korona	termett átlag 1 hektáron mm.	a termés értéke mm.-kint korona	termett átlag 1 hektáron mm.	a termés értéke mm.-kint korona
Kenyértermények.							Takarmánymagvak.						
Őszi buza	11 ⁰⁵	19 ¹⁶	9 ²⁵	18 ⁷⁶	10 ⁹¹	19 ¹³	Őszi búkköny	7 ⁶⁰	16 ⁵⁸	5 ²⁵	12 ⁸⁴	7 ¹⁷	16 ⁰⁹
Tavaszi buza	8 ⁴⁷	17 ⁸⁴	5 ⁷⁸	18 ⁸⁷	8 ²¹	17 ⁹¹	Tavaszi búkköny	6 ⁹⁴	16 ³³	6 ⁵⁵	12 ⁷⁹	6 ⁹⁹	16 ⁰⁸
Őszi rozs	10 ⁵¹	14 ⁴²	6 ⁴⁷	14 ⁹³	10 ⁵⁰	14 ⁴⁴	Lóhere	1 ¹⁵	133 ⁴⁶	1 ²⁴	97 ¹⁵	1 ¹⁶	131 ¹⁶
Tavaszi rozs	8 ³⁹	14 ³⁵	5 ⁴³	14 ⁷⁷	7 ⁸⁹	14 ³¹	Luczerna	2 ⁰⁵	122 ⁹²	2 ⁴⁵	99 ²⁵	2 ⁰⁵	120 ⁸³
Kétszeres	10 ⁶⁹	15 ⁴⁴	8 ⁶⁹	16 ²⁸	10 ⁶²	15 ⁷²	Baltaczim	4 ⁰⁸	26 ⁶¹	1 ²⁸	10 ⁰⁰	4 ⁰⁵	26 ⁵⁵
Tönköly	6 ⁹²	13 ⁶²	2 ⁵⁸	11 ⁶⁸	3 ⁰⁶	12 ³¹	Mohar	4 ⁰⁸	20 ²³	3 ⁴³	11 ⁹¹	4 ⁰¹	20 ¹⁷
Egyéb gabona-neműek.							Szálas takarmány.						
Őszi árpa	12 ³²	13 ⁷⁷	8 ⁰⁰	12 ⁵⁸	10 ⁴¹	13 ³⁸	Csalamádé	123 ⁶⁵	1 ⁹⁰	—	—	—	—
Tavaszi árpa	10 ⁵⁵	14 ⁶⁷	5 ⁰¹	13 ³⁸	10 ⁴³	14 ⁶⁵	Őszi búkköny, borsó és rozs	26 ⁷⁸	5 ⁸¹	19 ⁹⁴	6 ⁰⁶	23 ⁸⁵	5 ⁹⁰
Zab	9 ¹⁷	13 ³⁷	7 ¹⁰	11 ⁹⁹	8 ⁹⁸	13 ¹⁸	Tavaszi búkköny	24 ⁷⁵	6 ⁰⁹	18 ³⁷	5 ⁷³	22 ⁸⁷	6 ⁰¹
Köles:							Lóhere	26 ⁴⁰	7 ⁵⁹	21 ⁴⁵	6 ⁶⁰	25 ⁶⁹	7 ⁴⁸
mint főtermény	6 ⁰⁹	13 ³³	3 ⁰²	11 ³⁹	4 ³⁰	12 ⁴³	Luczerna:						
mint utónövény	4 ⁹¹	12 ⁵²	4 ⁶⁵	11 ³⁸	4 ⁸³	12 ⁶⁴	szántóföldön	32 ⁹²	7 ⁴⁸	24 ⁵⁹	6 ³⁷	32 ²⁸	7 ⁴¹
Tatárka:							keretekben	34 ⁶⁹	7 ⁶⁹	27 ⁶¹	6 ³⁹	34 ²⁸	7 ⁶⁴
mint főtermény	5 ⁵⁶	13 ¹⁴	3 ⁰³	13 ⁰¹	4 ⁷⁴	13 ¹¹	Széna és sarjú:						
mint utónövény	7 ⁰⁶	14 ⁰⁵	4 ¹⁰	13 ⁰¹	6 ⁵⁷	13 ⁷²	retén	18 ¹⁸	7 ⁷¹	24 ²⁸	6 ⁴⁹	18 ²⁸	7 ⁵¹
Hüvelyesek.							keretekben	20 ⁰⁰	8 ²¹	—	—	—	—
Borsó	5 ⁸⁷	22 ⁰⁹	6 ⁷⁶	22 ³⁰	5 ⁹⁰	22 ¹⁶	egyéb kaszálókon	13 ⁷⁹	8 ⁰⁶	—	—	—	—
Bab:							Baltaczim	25 ⁷⁰	6 ⁹⁸	13 ⁰⁷	6 ⁰⁵	25 ³⁴	6 ⁹⁹
mint főtermény	4 ⁷³	21 ⁰⁶	4 ⁷⁴	16 ¹²	4 ⁷⁴	19 ³⁹	Mohar	16 ⁵⁹	7 ⁰⁰	12 ⁸⁰	5 ⁸³	16 ¹⁹	6 ⁹⁸
mint mellékterm.	1 ⁴²	21 ⁵⁹	2 ¹³	18 ³¹	1 ⁶³	20 ²⁸	Őszi buza	20 ⁰⁷	2 ²³	21 ³³	2 ³²	20 ¹⁷	2 ²³
Lencse	5 ¹⁵	25 ⁷³	4 ³⁸	26 ⁶³	5 ⁰⁶	25 ⁸³	Tavaszi buza	15 ⁶⁹	2 ⁹⁹	16 ⁹⁶	2 ⁴³	15 ⁷⁶	2 ⁹⁴
Kapásnövények.							Őszi rozs	24 ³¹	2 ²¹	20 ⁶⁹	2 ⁸⁴	24 ⁰⁵	2 ²⁵
Szemes tengeri	7 ⁶⁸	14 ⁹⁰	7 ³¹	13 ⁴¹	7 ⁶²	14 ¹⁷	Tavaszi rozs	17 ⁶⁶	2 ⁹¹	19 ⁷³	2 ⁴⁶	17 ⁹⁵	2 ²⁸
Dinnye	69 ⁶⁷	6 ³⁸	32 ⁵⁸	14 ¹⁸	68 ³¹	6 ⁹¹	Kétszeres	20 ⁸¹	2 ⁰⁶	19 ⁷³	1 ⁹⁹	20 ⁴⁰	2 ⁰⁴
Tök:							Tönköly	12 ⁴⁵	2 ⁰⁶	15 ²⁹	2 ⁵⁹	15 ⁰³	2 ⁵⁸
mint főtermény	115 ⁵¹	1 ⁸⁷	25 ⁹⁸	2 ⁰²	112 ²³	1 ⁵⁸	Őszi árpa	18 ⁰³	2 ³³	19 ⁴⁴	2 ⁵³	18 ⁶³	2 ⁶⁹
mint mellékterm.	9 ⁹⁹	1 ⁸⁶	13 ⁹⁸	1 ⁹⁷	11 ¹⁰	1 ⁷⁰	Tavaszi árpa	15 ⁸⁴	3 ¹³	15 ⁰⁴	2 ⁷⁷	15 ⁸³	3 ⁵¹
Burgonya	57 ⁵⁹	5 ²³	35 ³⁴	5 ⁴⁴	55 ²⁴	5 ⁵²	Zab	15 ⁶⁸	3 ⁶⁸	19 ¹²	2 ⁹⁶	15 ⁹¹	3 ⁴⁸
Cukorrépa	176 ³³	1 ⁷⁴	98 ⁸⁴	3 ⁸⁷	175 ²⁴	1 ⁷⁵	Köles:						
Takarmányrépa:							mint főtermény	11 ⁴⁰	2 ⁸³	—	—	—	—
szántóföldön	181 ³²	1 ⁶²	80 ⁷⁸	3 ⁷³	178 ¹¹	1 ⁶⁵	mint utónövény	9 ⁴⁵	2 ⁵⁴	—	—	—	—
keretekben	197 ²³	1 ⁶⁸	—	—	—	—	Borsó	9 ⁸⁷	2 ⁶⁹	—	—	—	—
Tarlórépa:							Bab:						
mint utónövény	83 ⁴⁶	1 ⁵⁹	38 ⁷⁷	3 ³⁸	64 ⁶⁵	2 ⁰⁴	mint főtermény	7 ⁶⁴	1 ¹⁹	—	—	—	—
Sepróczyrokmg:							mint mellékterm.	1 ⁴⁹	1 ⁶⁹	—	—	—	—
mint főtermény	9 ²⁵	10 ²⁵	3 ⁰³	8 ³⁴	7 ⁵¹	10 ³⁵	Lencse	6 ⁶⁸	2 ⁵⁰	—	—	—	—
mint mellékterm.	1 ¹¹	11 ¹⁰	3 ²⁴	8 ³⁴	1 ¹⁵	10 ⁹⁷	Tengeri	17 ⁰⁰	1 ⁵⁹	14 ⁶⁵	1 ⁶⁰	16 ⁶¹	1 ⁵⁸
Kereskedelmi növények.							Sepróczyrokmg:						
Őszi repce	8 ¹²	20 ⁵¹	8 ⁶⁷	19 ¹⁵	8 ²²	20 ⁴⁸	mint főtermény	10 ³⁰	25 ²⁵	—	—	—	—
Tavaszi repce	6 ⁷²	20 ⁴⁶	6 ⁰⁶	25 ⁶⁰	6 ⁶⁴	21 ⁰³	mint mellékterm.	1 ⁹³	20 ⁶¹	—	—	—	—
Komló	4 ⁰⁵	338 ⁰⁰	4 ⁷¹	349 ³⁹	4 ¹¹	339 ²⁸	Tatárka:						
Dohány	9 ⁶⁹	36 ⁷⁸	11 ⁷⁷	24 ⁶⁵	9 ⁶⁹	36 ⁷⁵	mint főtermény	10 ³⁹	1 ⁵⁹	—	—	—	—
Kendermag	3 ⁰⁰	18 ⁶⁸	0 ⁴⁸	14 ³³	2 ²⁵	17 ⁹⁸	mint utónövény	10 ²³	1 ¹⁶	—	—	—	—
Kenderfonál	7 ²⁹	57 ³²	6 ⁷⁵	73 ⁰⁷	7 ²⁹	59 ⁸²	Őszi búkköny	13 ³¹	2 ³⁷	18 ⁶³	6 ⁰³	14 ⁴⁴	3 ²³
Lenmag	3 ⁸⁰	22 ⁷⁰	0 ⁸⁸	19 ⁰¹	2 ⁸⁸	22 ³³	Tavaszi búkköny	13 ⁰²	2 ⁷⁸	18 ¹⁴	5 ⁸²	13 ²⁶	2 ⁹⁸
Lenfonál	7 ¹⁵	77 ¹⁷	5 ³¹	98 ⁶³	6 ⁴⁴	83 ³⁹	Lóhere	12 ⁴¹	3 ⁶⁸	21 ⁷⁴	6 ⁵¹	12 ⁷⁴	3 ⁸⁵
Mák:							Luczerna	17 ⁵⁶	3 ³¹	25 ⁵³	6 ⁰⁶	17 ⁹⁹	3 ⁴⁹
mint főtermény	4 ⁹⁵	49 ⁰⁵	5 ²⁷	52 ¹⁸	4 ⁹⁷	49 ²⁷	Baltaczim	17 ⁰⁴	2 ⁰³	12 ⁰⁷	4 ⁹⁹	16 ⁹⁹	2 ⁰⁶
mint mellékterm.	0 ⁵⁸	50 ⁴⁰	6 ¹⁶	53 ¹¹	0 ⁷⁶	51 ⁴²	Mohar	12 ³⁵	3 ⁷⁰	9 ⁴⁹	5 ⁹³	12 ⁴⁸	3 ⁷⁴
Zölés-félék.							Fejes káposzta:						
mint főtermény	160 ³⁵	6 ³⁷	18 ²⁰	9 ⁴⁰	110 ⁰⁸	6 ³⁵	mint főtermény	160 ³⁵	6 ³⁷	18 ²⁰	9 ⁴⁰	110 ⁰⁸	6 ³⁵
mint mellékterm.	8 ⁵⁵	6 ³⁸	—	—	—	—	mint mellékterm.	8 ⁵⁵	6 ³⁸	—	—	—	—

b) A termés átlagos súlya.

A termény neve	1 hektoliter átlagos súlya kigr.			A termény neve	1 hektoliter átlagos súlya kigr.			A termény neve	1 hektoliter átlagos súlya kigr.			
	Magyarország	H.-Szl.-országokban	Magyar-birod.-ban		Magyarország	H.-Szl.-országokban	Magyar-birod.-ban		Magyarország	H.-Szl.-országokban	Magyar-birod.-ban	
Kenyértermények.				Tatárka:				Kereskedelmi növények.				
Őszi buza	79 ²	77 ²	79 ¹	mint főtermény	61 ⁷	63 ⁵	62 ²	Őszi repce	68 ⁴	—	—	
Tavaszi buza	76 ²	75 ¹	76 ⁸	mint utónövény	61 ⁸	63 ⁵	61 ⁸	Tavaszi repce	67 ³	—	—	
Őszi rozs	73 ¹	70 ²	73 ⁰	Hüvelyesek.				Kendermag	56 ⁹	51 ⁹	56 ⁴	
Tavaszi rozs	70 ²	69 ²	70 ⁶	Borsó	74 ⁷	78 ⁴	75 ⁸	Lenmag	71 ²	69 ⁹	71 ¹	
Kétszeres	75 ²	71 ⁶	74 ⁰	Bab:				Takarmánymagvak.				
Tönköly	63 ⁸	42 ⁶	48 ²	mint főtermény	77 ⁷	78 ⁸	78 ¹	Őszi búkköny	78 ¹	81 ¹	78 ⁵	
Egyéb gabona-neműek.				mint melléktermény	77 ⁴	79 ⁰	78 ⁰	Tavaszi búkköny	78 ¹	81 ³	78 ²	
Őszi árpa	64 ⁸	61 ⁶	63 ⁷	Lencse	75 ²	78 ⁰	75 ⁵	Lóhere	78 ¹	78 ⁵	78 ²	
Tavaszi árpa	66 ³	60 ⁸	66 ³	Kapásnövények.				Luczerna	78 ⁶	78 ³	78 ⁵	
Zab	45 ⁵	45 ⁸	45 ⁵	Szemes tengeri	72 ³	75 ⁵	72 ⁹	Baltaczim	34 ³	60 ⁰	34 ²	
Köles:				Burgonya	70 ⁹	—	—	Mohar	64 ⁶	64 ⁵	64 ⁶	
mint főtermény	66 ⁸	70 ¹	68 ¹	Sepróczyrokmg:								
mint utónövény	65 ⁶	70 ²	67 ¹	mint főtermény	57 ⁴	58 ⁶	57 ⁶					
				mint melléktermény	56 ⁸	58 ⁸	56 ⁹					

19. A fontosabb mezőgazdasági termények terméseredményei 1904-ben törvényhatóságokint.

Közjogi alkatrész, ország rész, törvényhatóság	Ö s s z e s t e r m é s						Átlagos termés hektáronként					
	Buza ¹⁾	Roza ²⁾	Árpa ¹⁾	Zab	Tengeri	Burgonya	Buza ¹⁾	Roza ²⁾	Árpa ¹⁾	Zab	Tengeri	Burgo- nya
	m é t e r m á z s á k b a n											
Magyarország.												
a) Duna bal partja.												
Árva vármegye	2.342	14.325	46.857	173.533	—	888.984	9'18	10'05	7'96	6'10	—	57'78
Bars »	334.010	80.469	331.611	51.047	49.352	187.999	11'12	9'05	11'34	7'77	9'43	36'02
Esztergom »	142.901	71.486	153.194	34.798	64.573	85.555	10'05	11'43	12'93	9'91	10'25	37'39
Hont »	264.483	94.410	133.077	53.782	15.761	125.036	9'31	9'87	8'48	7'33	5'35	34'35
Selmeczbánya tvj.	920	1.165	2.400	2.500	—	7.500	8'07	8'09	13'87	8'68	—	52'08
Liptó vármegye	1.600	31.783	47.055	37.180	—	376.569	8'38	10'21	5'96	4'51	—	43'59
Nógrád »	462.438	210.611	175.118	64.503	57.119	499.088	9'69	8'60	8'25	6'47	7'67	53'58
Nyitra »	518.605	575.696	1.007.481	152.145	132.328	1.626.365	13'06	12'43	13'13	9'83	9'32	78'81
Pozsony »	464.765	344.534	707.718	98.965	169.476	1.617.030	11'55	10'95	12'03	11'21	10'04	81'90
Pozsony tvj.	3.230	7.439	9.083	726	1.188	12.825	14'75	15'12	13'03	10'37	19'16	78'20
Trencsén várm.	131.963	131.154	415.231	212.317	922	2.109.209	13'55	11'56	12'16	9'41	12'99	75'23
Turóc »	9.558	66.992	32.403	33.381	—	263.511	9'47	8'91	8'69	7'72	—	52'21
Zólyom »	68.179	33.924	30.749	45.082	—	359.313	9'05	8'33	6'15	5'32	3'00	39'00
Összesen	2.404.994	1.663.988	3.091.977	959.959	490.722	8.158.984	10'96	10'73	11'41	7'74	9'23	64'01
b) Duna jobb partja.												
Baranya vármegye	801.896	194.466	158.629	219.949	596.828	646.214	11'68	11'00	11'09	12'61	12'11	78'15
Pécs tvj.	8.538	896	2.659	2.330	15.168	460	13'73	12'11	15'28	17'39	20'86	35'38
Fejér vármegye	641.673	191.237	237.036	225.733	276.373	564.597	9'53	10'44	8'89	9'38	9'20	49'95
Székesfehérvár tvj.	14.710	5.994	14.800	1.165	36.586	420	9'13	10'42	7'82	9'79	9'56	60'00
Győr vármegye	182.975	132.904	76.495	46.153	69.003	238.883	9'59	9'52	7'62	8'00	8'03	49'44
Győr tvj.	8.260	6.558	5.640	370	2.080	5.820	12'71	16'44	13'06	12'76	8'70	51'96
Komárom vármegye	357.530	163.817	232.163	114.873	149.055	381.706	9'41	9'66	10'26	7'68	9'39	46'42
Komárom tvj.	3.792	1.029	1.050	60	1.740	—	10'45	12'11	10'40	10'00	8'70	—
Moson vármegye	212.703	146.162	256.883	53.591	115.426	180.572	10'16	11'22	9'75	12'22	9'32	66'10
Somogy »	762.595	418.301	301.836	284.868	435.649	1.424.944	9'60	9'15	9'73	11'73	10'36	85'74
Sopron »	449.366	236.319	264.724	112.612	46.663	593.813	12'26	11'05	10'84	11'12	8'42	63'78
Sopron tvj.	7.008	12.226	9.510	7.685	1.035	22.750	12'34	14'56	13'03	12'60	15'68	113'18
Tolna vármegye	637.548	218.431	232.509	187.726	328.954	753.383	10'17	11'78	10'70	10'83	10'52	67'17
Vas »	759.338	529.226	265.529	302.071	152.188	1.868.304	10'40	10'15	11'05	11'86	11'46	84'73
Veszprém »	435.608	362.475	254.646	144.735	217.303	974.164	10'07	10'57	9'02	10'81	11'89	62'08
Zala »	512.493	432.240	167.721	149.324	298.308	836.677	10'01	9'42	8'85	10'99	8'34	70'68
Összesen	5.796.033	3.052.281	2.481.830	1.853.245	2.742.359	8.492.707	10'28	10'18	9'85	10'79	10'24	69'38
c) Duna-Tisza köze.												
Bács-Bodrog várm.	2.555.822	98.214	256.441	1.099.881	2.069.355	433.177	10'29	11'57	11'61	10'88	10'58	45'19
Baja tvj.	6.725	11.100	1.232	7.194	14.100	4.900	9'35	10'42	10'18	9'76	10'43	34'75
Szabadka tvj.	149.786	41.250	58.895	121.685	125.610	68.250	9'12	14'34	9'88	9'12	8'69	56'50
Ujvidék tvj.	49.166	208	5.714	8.443	42.680	13.640	11'05	11'56	13'60	9'56	9'56	69'59
Zombor tvj.	61.550	584	7.332	61.906	49.049	37.280	8'69	9'57	10'41	11'29	12'16	69'55
Csongrád vármegye	537.431	138.833	135.263	51.902	97.611	59.730	10'80	10'73	10'82	9'21	5'15	30'82
H.-Vásárhely tvj.	474.900	1.750	102.500	9.300	60.600	8.000	15'63	12'15	17'37	13'46	3'48	34'78
Szeged tvj.	57.470	177.095	15.000	1.500	67.178	148.000	12'19	11'74	11'09	8'67	6'52	34'76
Heves vármegye	726.331	153.131	184.962	51.871	143.219	137.110	10'67	10'73	9'33	7'21	7'81	36'15
J.-N.-Szolnok vm.	1.809.145	126.838	399.158	112.881	312.833	156.362	10'01	10'68	10'17	7'27	5'33	37'79
Pest-P.-S.-Kisk. vm.	1.123.457	1.609.552	533.106	280.815	535.184	818.479	9'71	10'40	8'96	8'27	6'11	26'71
Budapest szék.-főv.	2.625	6.666	6.976	1.152	5.970	11.610	8'69	10'43	6'97	6'21	5'21	17'38
Kecskemét tvj.	48.685	182.585	108.297	11.435	61.495	45.100	11'30	12'14	15'64	8'69	8'69	17'38
Összesen	7.603.093	2.547.806	1.814.876	1.819.965	3.584.884	1.941.638	10'40	10'74	10'34	9'78	8'15	32'40
d) Tisza jobb partja.												
Abauj-Torna várm.	478.333	177.863	230.100	96.092	24.946	471.828	12'33	10'34	9'86	7'44	5'77	63'07
Kassa tvj.	9.240	7.200	6.400	900	10	7.150	11'73	10'42	6'95	5'20	5'00	47'67
Bereg vármegye	384.353	86.429	21.965	135.841	130.771	522.807	14'18	11'84	10'49	8'63	8'58	55'90
Borsod »	604.011	162.408	180.571	60.393	66.103	65.087	10'47	10'37	9'69	7'27	5'68	23'74
Gömör és Kis-Hont	232.701	112.675	58.680	90.091	13.023	405.831	9'83	9'58	7'10	5'38	4'53	48'88
Sáros vármegye	106.201	177.012	165.218	214.457	1.863	1.371.142	12'52	11'38	8'06	6'34	8'28	52'98
Szepes »	2.680	109.580	165.566	149.142	—	1.290.574	8'56	9'97	6'84	5'15	—	49'93
Ung »	238.992	103.700	37.562	56.759	51.217	482.447	12'13	11'44	11'57	7'01	7'71	59'92
Zemplén »	745.549	281.484	318.298	170.962	94.224	964.706	12'51	11'25	11'68	7'47	7'76	62'86
Összesen	2.802.060	1.218.351	1.184.360	974.637	382.157	5.581.572	11'87	10'82	9'22	6'60	7'20	54'86

¹⁾ Őszi és tavaszi együtt. — ²⁾ Őszi, tavaszi és kétszeres együtt.

A fontosabb mezőgazdasági termények terméseredményei 1904-ben törvényhatóságonként.

Közjogi alkatrész, ország rész, törvényhatóság	Ö s s z e s t e r m é s						Átlagos termés hektáronként					
	Buza ¹⁾	Rozs ²⁾	Árpa ¹⁾	Zab	Tengeri	Burgonya	Buza ¹⁾	Rozs ²⁾	Árpa ¹⁾	Zab	Tengeri	Bur- gonya
	m é t e r m á z s á k b a n											
e) Tisza bal partja.												
Békés vármegye ...	1,480.082	36.264	438.391	160.674	413.092	37.781	11'79	11'91	12'49	9'76	7'53	33'82
Bihar >	1,676.912	678.236	248.993	248.550	502.240	368.501	11'70	12'00	12'32	10'98	6'48	45'00
Nagy-Várad t.jv. ...	6.811	1.701	1.338	790	2.268	368	12'16	10'83	11'63	8'68	5'21	14'15
Hajdu vármegye ...	754.308	166.252	130.533	50.180	198.262	62.069	12'19	12'62	12'59	9'86	6'72	40'92
Debreczen t.jv. ...	96.550	87.640	46.520	14.310	72.275	37.925	12'01	11'61	11'73	11'73	6'08	32'14
Máramaros vmegye	29.592	18.890	15.699	178.468	262.465	676.769	8'52	10'99	9'56	7'16	10'12	59'60
Szabolcs >	666.537	773.303	115.613	74.287	255.904	1,391.635	11'92	10'96	10'10	9'07	6'35	57'41
Szatmár >	896.172	328.615	60.499	179.644	185.075	233.902	12'18	12'69	10'37	8'78	4'40	31'71
Szatmár-Németi t.jv.	26.862	173	1.288	6.204	22.276	825	12'84	10'18	11'82	8'05	5'65	48'52
Szilágy vármegye ...	451.578	76.647	28.309	94.985	205.801	66.400	11'22	10'24	9'46	9'30	6'44	46'11
Ugocsa >	85.161	22.895	6.345	63.168	39.393	44.400	9'95	9'26	10'10	10'27	3'27	43'40
Összesen ...	6,170.565	2,190.616	1,093.528	1,071.260	2,159.051	2,920.575	11'78	11'61	11'88	9'22	6'53	50'81
f) Tisza-Maros szöge.												
Arad vármegye ...	1,253.645	83.527	108.088	176.254	370.610	90.752	10'78	11'48	11'47	11'81	6'65	47'84
Arad t.jv. ...	41.070	2.175	6.850	3.195	3.743	5.460	11'29	9'71	15'05	15'66	1'74	72'80
Csanád vármegye ...	768.792	23.147	164.934	69.399	303.360	15.450	12'43	12'38	12'11	12'15	8'81	34'26
Krassó-Szörény vm.	688.717	31.156	17.046	145.346	325.569	116.207	9'79	9'54	8'84	7'68	4'96	24'47
Temes vármegye ...	2,499.905	123.315	103.265	233.457	644.021	116.845	12'32	11'72	11'96	10'14	6'79	39'42
Temesvár t.jv. ...	8.686	801	4.494	2.372	1.830	172	15'29	15'71	17'15	11'30	5'21	6'88
Versecz t.jv. ...	50.600	—	1.600	2.580	40.600	180	12'13	—	8'69	10'45	6'08	6'92
Torontál vármegye ...	3,738.915	101.030	207.225	386.930	1,589.448	288.796	11'31	11'25	11'43	11'85	8'07	42'76
Pancsova t.jv. ...	35.744	—	8.970	1.806	45.584	7.140	13'90	—	16'34	12'12	13'90	72'86
Összesen ...	9,086.074	365.151	622.472	1,021.939	3,324.765	641.002	11'43	11'34	11'70	10'56	7'20	37'62
g) Királyhágóntúl.												
Alsó-Fehér vármegye	359.342	28.729	15.425	48.777	169.748	47.174	9'22	9'39	9'97	8'46	5'29	36'65
Beszt.-Naszód várm.	164.388	3.289	21.028	105.411	84.496	49.035	10'32	9'45	8'87	7'79	4'14	65'47
Brassó vármegye ...	76.352	36.264	188.264	55.914	53.944	721.978	14'19	15'50	20'38	17'26	11'50	162'75
Csik >	32.794	174.513	70.397	115.249	14.753	210.652	10'32	11'73	13'57	10'90	10'77	74'22
Fogarás >	70.363	126.164	8.695	101.996	174.954	294.700	11'37	12'27	10'03	10'79	13'80	69'19
Háromszék vmegye	85.369	112.137	103.003	147.948	66.424	369.087	8'96	9'06	11'57	10'85	7'48	76'32
Hunyad >	467.049	69.670	9.249	84.124	286.631	119.302	9'63	8'82	8'56	8'35	5'98	40'98
Kis-Küküllő >	172.493	34.486	7.729	22.347	160.934	15.384	9'73	9'39	6'37	5'98	6'95	37'16
Kolozs >	382.948	89.497	42.275	91.162	192.423	59.189	9'81	10'30	8'61	8'24	5'08	43'97
Kolozsvár t.jv. ...	7.623	10.121	7.217	5.965	6.265	1.530	12'16	13'46	12'17	14'34	9'56	52'76
Maros-Torda vármegye	291.961	31.461	27.404	95.857	154.337	24.096	10'94	10'50	8'07	7'92	5'65	55'27
M.-Vásárhelyi t.jv.	2.968	154	848	184	2.460	75	13'98	12'83	6'95	7'08	5'21	37'50
Nagy-Küküllő várm.	307.563	47.769	7.514	127.438	429.312	135.919	12'02	12'30	11'63	12'77	12'60	65'72
Szeben vármegye ...	251.016	20.465	17.933	77.963	157.963	127.393	13'21	12'52	12'73	11'17	7'87	57'74
Szolnok-Doboka vm.	324.642	41.020	20.488	196.870	293.459	46.788	11'30	10'56	10'79	8'40	5'36	39'28
Torda-Aranyos vm.	279.428	43.423	24.928	44.926	44.787	20.825	9'16	7'62	7'28	6'69	2'59	23'16
Udvarhely vmegye ...	166.993	76.059	6.205	39.198	110.739	65.723	11'06	11'27	8'80	8'47	7'63	56'08
Összesen ...	3,443.292	945.221	578.602	1,411.329	2,403.629	2,308.850	10'40	10'62	12'18	9'32	6'71	74'28
h) Fiume vár. és ker.												
Magyarorsz. össz. ...	37,306.611	11,983.414	10,867.705	9,111.734	15,088.287	30,046.408	10'97	10'75	10'65	9'17	7'68	57.99
Horv.-Szlavonorsz.												
Belovár-Kőrös vm.	301.530	174.892	62.790	35.450	343.959	426.597	7'67	5'89	6'37	5'66	6'46	34'96
Lika-Krbava >	31.182	42.639	51.159	22.105	40.053	295.064	4'21	3'75	3'72	2'81	3'86	29'05
Modrus-Fiume >	58.073	20.569	19.239	20.994	76.421	197.303	5'34	4'13	4'40	3'86	3'95	22'47
Pozsega >	366.176	76.874	33.810	76.472	293.989	259.643	8'28	7'80	7'16	6'74	7'54	40'71
Szerém >	1,078.772	330.978	154.877	264.806	934.127	175.265	11'15	10'58	10'33	8'56	8'78	29'53
Zimony t.jv. ...	17.656	3.836	5.372	3.625	13.712	7.700	14'53	14'31	22'95	15'97	6'78	86'52
Varasd vármegye	61.360	71.736	23.633	29.129	409.369	374.812	9'32	7'16	7'52	7'24	9'27	48'36
Varasd t.jv. ...	1.002	3.572	3.058	1.704	19.048	18.050	11'98	8'97	9'74	10'45	13'19	86'78
Verőce vármegye ...	588.453	116.301	53.717	185.141	254.665	322.287	9'38	7'61	8'65	8'99	7'62	45'90
Eszék t.jv. ...	11.234	1.943	7.326	8.134	2.827	6.634	6'86	13'59	13'77	16'77	4'17	107'00
Zágráb vármegye ...	162.846	95.871	82.159	64.510	490.597	446.591	6'73	6'63	6'91	5'33	5'87	34'31
Zágráb t.jv. ...	56	303	389	193	7.883	4.248	8'00	6'06	4'42	4'83	5'28	31'47
Összesen ...	2,678.340	939.514	497.529	712.263	2,886.650	2,533.991	9'08	7'34	7'09	7'10	7'31	35'34
Magyarbír. össz. ...	39,984.951	12,922.928	11,365.234	9,823.997	17,974.937	32,580.402	10'82	10'40	10'43	8'98	7'62	55'24

¹⁾ Őszi és tavaszi együtt. — ²⁾ Őszi, tavaszi és kétszeres együtt.

Magyarország.

C z i m	A b s z o l u t s z á m o k b a n				V i s z o n y s z á m o k b a n			
	1901	1902	1903	1904	1901	1902	1903	1904
A) Szántóföld.					Az őszi és tavaszi vetés együttes területének, illetőleg az összes szántóföld %-ában.			
I. Terület (hektárokbán).								
Őszi vetés	4,434.561	4,466.816	4,551.849	4,495.649	41'70	41'99	41'29	42'60
Tavaszi vetés	6,200.288	6,170.742	6,473.446	6,057.290	58'30	58'01	58'71	57'40
Együtt	10,634.849	10,637.558	11,025.295	10,552.939	87'61	87'63	89'08	85'26
Kivesztett vetés területe	184.792	182.083	86.004	558.360	1'52	1'50	0'69	4'51
Ugarnak maradt terület	1,318.956	1,318.956	1,265.533	1,265.533	10'87	10'87	10'23	10'23
Összes szántóföld	12,138.597	12,138.597	12,376.832	12,376.832	100'00	100'00	100'00	100'00
Learatott terület terményenkint.*)					A learatott ter. %-ában.			
Őszi buza	3,206.571	3,233.851	3,334.147	3,293.867	30'15	30'38	30'24	31'21
Tavaszi buza	110.534	110.135	110.577	106.610	1'04	1'04	1'00	1'01
Kétszeres	87.993	88.511	78.738	78.319	0'83	0'83	0'72	0'74
Őszi rozs	1,026.434	1,028.925	1,029.105	1,014.033	9'65	9'68	9'33	9'61
Tavaszi rozs	21.348	21.194	22.567	22.376	0'20	0'20	0'21	0'21
Őszi árpa	67.601	69.403	65.263	64.825	0'63	0'65	0'59	0'61
Tavaszi árpa	944.915	951.125	973.946	955.207	8'89	8'94	8'83	9'05
Zab	982.220	984.995	1,023.096	993.846	9'24	9'26	9'28	9'42
Köles	25.188	25.297	21.147	19.575	0'24	0'24	0'19	0'19
Tatárka	6.253	6.253	6.109	6.103	0'06	0'06	0'06	0'06
Őszi és tavaszi repce	29.009	29.138	26.358	26.557	0'27	0'28	0'23	0'25
Szemes tengeri	2,198.515	2,165.873	2,267.567	1,963.713	20'67	20'36	20'57	18'62
Magbúkköny	42.844	43.782	47.701	45.536	0'40	0'41	0'43	0'43
Borsó, lencse, bab	31.476	31.267	32.946	31.323	0'30	0'30	0'30	0'30
Len	8.853	8.876	13.078	12.541	0'08	0'08	0'12	0'12
Kender	54.047	55.231	58.348	56.617	0'51	0'52	0'53	0'54
Burgonya	506.051	505.701	537.393	518.116	4'76	4'75	4'88	4'91
Dohány	39.592	39.742	42.313	41.460	0'37	0'37	0'38	0'39
Czukorrépa	90.586	91.347	95.121	90.306	0'85	0'86	0'86	0'86
Takarmányrépa	156.165	155.912	169.175	155.433	1'47	1'47	1'54	1'47
Csalamádé	91.756	91.763	88.106	87.825	0'86	0'86	0'80	0'83
Luczerna, lóhere	430.518	430.515	476.419	476.419	4'05	4'05	4'32	4'51
Bükkönykeverék, mohar, baltacz.	377.154	377.261	396.934	383.261	3'55	3'55	3'60	3'63
Egyéb	99.226	91.461	109.141	109.071	0'93	0'86	0'99	1'03
Összesen	10,634.849	10,637.558	11,025.295	10,552.939	100'00	100'00	100'00	100'00
II. Termés (métermázsákban).*)					Átlagos termés hektáronkint.			
Őszi buza	32,831.242	45,452.117	43,029.273	36,403.278	10'24	14'06	12'91	11'05
Tavaszi buza	898.750	1,054.996	1,048.481	903.333	8'11	9'58	9'48	8'47
Kétszeres	887.522	1,043.910	882.342	837.288	10'09	11'79	11'21	10'69
Őszi rozs	10,204.221	12,376.849	11,827.043	10,960.061	9'94	12'03	11'49	10'81
Tavaszi rozs	180.579	185.963	201.628	186.065	8'46	8'77	8'98	8'32
Őszi árpa	806.898	997.491	974.911	792.361	11'93	14'37	14'94	12'22
Tavaszi árpa	10,094.814	12,577.609	13,085.107	10,075.344	10'68	13'22	13'44	10'55
Zab	9,882.203	12,019.477	12,676.469	9,111.734	10'06	12'20	12'39	9'17
Köles	239.215	227.985	219.261	119.327	9'50	9'01	10'37	6'09
Tatárka	49.905	37.729	44.524	35.153	7'98	6'03	7'29	5'76
Őszi és tavaszi repce	225.095	257.905	192.714	212.671	7'76	8'84	7'31	8'00
Szemes tengeri	32,358.299	26,555.888	34,482.437	15,088.287	14'72	12'26	15'21	7'68
Magbúkköny	400.717	442.371	506.643	318.520	9'35	10'10	10'62	6'99
Lóheremag	85.919	74.608	91.188	62.051	1'66	1'44	1'65	1'12
Luczernamag	26.385	25.311	28.176	23.232	2'48	2'38	2'50	2'06
Borsó, lencse, bab	294.130	248.104	303.714	158.494	9'35	7'93	9'22	5'06
Lenmag	41.263	45.978	70.187	47.714	4'66	4'95	5'37	3'80
Lenfonál	61.057	84.063	137.654	89.706	6'90	9'47	10'53	7'15
Kendermag	245.254	217.609	244.906	169.863	4'54	3'94	4'19	3'00
Kenderfonál	404.682	502.669	577.460	412.938	7'48	9'10	9'89	7'29
Burgonya	43,135.021	38,520.222	45,010.748	30,046.408	85'24	76'17	83'76	57'99
Dohány	569.853	449.009	609.137	401.764	14'39	11'30	14'40	9'69
Czukorrépa	19,176.583	19,506.992	20,955.844	15,905.935	211'69	213'55	220'31	176'13
Takarmányrépa	39,668.739	41,687.454	45,629.489	28,183.655	254'01	267'38	269'72	181'32
Csalamádé	20,254.293	23,313.656	26,148.263	10,885.794	220'74	254'06	296'78	123'95
Luczerna, lóhere	13,984.136	15,839.568	18,318.398	12,591.019	37'99	36'79	38'45	26'43
Bükkönykeverék, mohar, baltacz.	11,172.040	13,084.630	13,865.096	9,289.316	30'21	34'68	34'98	24'24
B) Természetes kaszálók.					Átlagos termés hektáronkint.			
I. Learatott terület (hektár) ...	3,095.427	3,095.535	3,095.452	3,095.452	29'03	30'71	29'74	18'20
II. Termés (mm.)	89,874.474	95,075.978	92,047.994	56,338.635				

*) Jegyzetet lásd a 113. lapon.

C z i m	Abszolút számokban				Viszonyszámokban			
	1901	1902	1903	1904	1901	1902	1903	1904
A) Szántóföld.					Az őszi és tavaszi vetés együttes területének, illetőleg az összes szántóföld %-ában.			
I. Terület (hektárokbán).								
Őszi vetés	468.469	466.169	478.217	479.624	38'04	37'83	37'42	37'55
Tavaszi vetés	763.250	766.013	799.785	797.730	61'96	62'17	62'58	62'45
Együtt	1.231.719	1.232.182	1.278.002	1.277.354	89'75	89'79	91'78	91'68
Kiveszett vetés területe	10.364	9.901	802	9.382	0'76	0'72	0'06	0'67
Ugarnak maradt terület	130.294	130.294	113.676	106.600	9'49	9'49	8'16	7'65
Összes szántóföld	1.372.377	1.372.377	1.392.480	1.393.336	100'00	100'00	100'00	100'00
Learatott terület terményenkint. *)					A learatott ter. %-ában.			
Őszi buza	260.421	266.780	277.249	283.311	21'14	21'65	21'69	22'18
Tavaszi buza	10.562	11.328	12.103	11.572	0'86	0'92	0'95	0'91
Kétszeres	55.315	43.957	47.977	47.312	4'49	3'57	3'75	3'70
Őszi rozs	78.650	79.742	78.001	76.795	6'38	6'47	6'10	6'01
Tavaszi rozs	4.686	4.728	4.160	3.898	0'43	0'38	0'32	0'31
Őszi árpa	48.808	47.899	49.676	48.893	3'96	3'88	3'89	3'83
Tavaszi árpa	23.560	22.467	22.733	21.236	1'91	1'82	1'78	1'66
Zab	100.036	99.316	100.501	100.293	8'12	8'06	7'86	7'85
Köles	32.252	29.141	29.889	27.421	2'62	2'36	2'34	2'15
Tatárka	4.280	4.227	3.697	3.644	0'35	0'34	0'29	0'27
Őszi és tavaszi repce	5.832	8.739	7.105	5.969	0'47	0'71	0'56	0'47
Szemes tengeri	388.328	378.726	394.865	395.049	31'53	30'73	30'60	30'93
Magbúkköny	2.857	3.477	3.823	2.886	0'23	0'28	0'30	0'23
Borsó, lencse, bab	17.090	13.458	16.109	15.676	1'28	1'09	1'26	1'23
Len	7.471	7.582	7.794	7.871	0'60	0'61	0'60	0'62
Kender	8.876	9.182	9.396	9.218	0'72	0'74	0'74	0'72
Burgonya	68.379	72.263	71.280	71.702	5'55	5'86	5'58	5'61
Dohány	74	75	79	75	0'00	0'06	0'01	0'01
Czukorrépa	1.038	1.067	1.042	934	0'08	0'08	0'08	0'07
Takarmányrépa	4.479	4.788	4.731	5.139	0'36	0'39	0'37	0'40
Csalamádé	1.867	—	—	—	0'15	—	—	—
Luczerna, lóhere	53.974	56.440	57.999	59.788	4'38	4'58	4'54	4'68
Búkkönykeverék, mohar, baltacz.	38.595	39.694	38.413	38.451	3'13	3'22	3'01	3'01
Egyéb	14.289	27.106	39.380	40.221	1'16	2'20	3'08	3'15
Összesen	1.231.719	1.232.182	1.278.002	1.277.354	100'00	100'00	100'00	100'00
II. Termés (métermázsokban. *)					Átlagos termés hektáronkint.			
Őszi buza	2,832.804	3,159.411	3,873.304	2,611.453	10'88	11'84	13'97	9'23
Tavaszi buza	77.248	111.047	117.691	66.887	7'31	9'80	9'72	5'78
Kétszeres	572.359	570.271	648.575	421.821	10'35	12'97	13'52	8'92
Őszi rozs	669.847	733.154	819.555	496.538	8'52	9'19	10'51	6'47
Tavaszi rozs	34.816	41.394	40.484	21.155	7'43	8'76	9'73	5'43
Őszi árpa	450.729	497.824	597.588	391.040	9'23	10'39	12'03	8'00
Tavaszi árpa	213.461	211.653	238.326	106.489	9'06	9'42	10'48	5'01
Zab	843.901	914.544	1,063.912	712.263	8'44	9'21	10'59	7'10
Köles	189.040	145.040	215.073	82.802	5'86	4'98	7'20	3'02
Tatárka	24.320	18.026	22.147	11.048	5'68	4'26	5'99	3'03
Őszi és tavaszi repce	41.311	61.611	53.976	51.012	7'08	7'05	7'60	8'54
Szemes tengeri	5,199.261	3,875.059	6,039.391	2,886.650	13'39	10'23	15'29	7'31
Magbúkköny	23.671	29.229	36.177	17.856	8'29	8'41	9'46	6'19
Lóheremag	7.159	6.740	8.597	4.207	2'87	2'43	2'67	1'24
Luczernamag	1.327	1.723	1.881	1.504	2'69	2'44	3'07	2'45
Borsó, lencse, bab	165.305	106.759	189.472	81.269	9'67	7'93	11'76	5'18
Lenmag	5.832	6.696	11.164	6.942	0'78	0'88	1'43	0'88
Lenfonál	39.388	39.929	59.898	41.796	5'27	5'27	7'69	5'31
Kendermag	6.142	6.730	7.927	4.425	0'69	0'73	0'84	0'48
Kenderfonál	69.969	73.135	109.038	62.252	7'88	7'97	11'60	6'75
Burgonya	4,766.109	3,554.018	5,262.780	2,533.994	69'70	49'18	73'83	35'34
Dohány	1.376	1.080	1.249	883	18'59	14'40	15'81	11'77
Czukorrépa	156.340	128.287	168.882	92.317	150'62	120'23	162'07	98'84
Takarmányrépa	551.013	501.749	702.877	415.146	123'02	104'79	148'57	80'78
Csalamádé	144.264	—	—	—	77'27	—	—	—
Luczerna, lóhere	1,699.907	1,845.042	2,166.714	1,322.393	31'49	32'69	37'36	22'12
Búkkönykeverék, mohar, baltacz.	1,050.106	1,168.806	1,166.928	764.505	27'31	29'44	30'88	19'88
B) Természetes kaszálók.					Átlagos termés hektáronkint.			
I. Learatott terület (hektár) ...	520.002	438.883	440.180	437.176				
II. Termés (mm.)	14,010.221	14,993.038	17,704.771	10,656.766	26'94	34'16	40'23	24'88

*) Jegyzetet lásd a 113. lapon.

Magyarbirodalom.

C z i m	A b s z o l u t s z á m o k b a n				V i s z o n y s z á m o k b a n			
	1901	1902	1903	1904	1901	1902	1903	1904
A) Szántóföld.					Az őszi és tavaszi vetés együttes területének, illetőleg az összes szántóföld %-ában.			
I. Terület (hektárban).								
Őszi vetés	4,903.030	4,932.985	5,030.066	4,975.273	41'32	41'56	40'88	42'06
Tavaszi vetés	6,963.538	6,936.755	7,273.231	6,855.020	58'68	58'44	59'12	57'94
Együtt	11,866.568	11,869.740	12,303.297	11,830.293	87'88	87'85	89'35	85'91
Kiveszett vetés területe	195.156	191.984	86.806	567.742	1'44	1'42	0'63	4'12
Ugarnak maradt terület	1,449.250	1,449.250	1,379.209	1,372.133	10'73	10'73	10'02	9'97
Összes szántóföld	13,510.974	13,510.974	13,769.312	13,770.168	100'00	100'00	100'00	100'00
Learatott terület terményenkint.*)					A learatott ter. %-ában.			
Őszi buza	3,466.992	3,500.631	3,611.396	3,577.178	29'29	29'49	29'35	30'24
Tavaszi buza	121.096	121.463	122.680	118.182	1'02	1'02	1'00	1'00
Kétszeres	143.308	132.468	126.715	125.631	1'21	1'12	1'03	1'06
Őszi rozs	1,105.084	1,108.667	1,107.106	1,090.828	9'81	9'34	9'00	9'22
Tavaszi rozs	26.034	25.922	26.727	26.274	0'22	0'22	0'22	0'22
Őszi árpa	116.409	117.302	114.939	113.718	0'98	0'99	0'94	0'96
Tavaszi árpa	968.475	973.592	996.679	976.443	8'16	8'20	8'10	8'25
Zab	1,082.256	1,084.311	1,123.597	1,094.139	9'12	9'14	9'13	9'24
Köles	57.440	54.438	51.036	46.996	0'48	0'46	0'42	0'40
Tatárka	10.533	10.480	9.806	9.747	0'09	0'09	0'08	0'08
Őszi és tavaszi repce	34.841	37.877	33.463	32.526	0'29	0'32	0'27	0'27
Szemes tengeri	2,586.843	2,544.599	2,662.432	2,358.762	21'80	21'44	21'64	19'95
Magbúkköny	45.701	47.259	51.524	48.422	0'39	0'40	0'42	0'41
Borsó, lencse, bab	48.566	44.725	49.055	46.999	0'41	0'38	0'40	0'40
Len	16.324	16.458	20.872	20.412	0'14	0'14	0'17	0'17
Kender	62.923	64.413	67.744	65.835	0'53	0'54	0'55	0'56
Burgonya	574.430	577.964	608.673	589.818	4'84	4'87	4'95	4'99
Dohány	39.666	39.817	42.392	41.535	0'34	0'33	0'35	0'35
Czukorrépa	91.624	92.414	96.163	91.240	0'77	0'78	0'78	0'78
Takarmányrépa	160.644	160.700	173.906	160.572	1'35	1'35	1'41	1'36
Osalamádé	93.623	91.763	88.106	87.825	0'79	0'77	0'72	0'74
Luczerna, lóhere	484.492	486.955	534.418	536.207	4'08	4'10	4'34	4'53
Búkkönykeverék, mohar, baltacz.	415.749	416.955	435.347	421.712	3'50	3'51	3'54	3'56
Egyéb	113.515	118.567	148.521	149.292	0'96	1'00	1'19	1'26
Összesen	11,866.568	11,869.740	12,303.297	11,830.293	100'00	100'00	100'00	100'00
II. Termés (métermázsákban).*)					Átlagos termés hektáronkint.			
Őszi buza	35,664.046	48,611.528	46,902.577	39,014.731	10'29	13'89	12'99	10'91
Tavaszi buza	975.998	1,166.043	1,166.172	970.220	8'04	9'60	9'51	8'21
Kétszeres	1,459.881	1,614.181	1,530.917	1,259.109	10'19	12'19	12'08	10'02
Őszi rozs	10,874.068	13,110.003	12,646.598	11,456.599	9'84	11'82	11'42	10'50
Tavaszi rozs	215.395	227.357	242.112	207.220	8'27	8'77	9'06	7'89
Őszi árpa	1,257.627	1,495.315	1,572.499	1,183.401	10'80	12'75	13'68	10'41
Tavaszi árpa	10,308.275	12,789.262	13,323.433	10,181.833	10'64	13'14	13'37	10'43
Zab	10,726.104	12,934.021	13,740.381	9,823.997	9'91	11'93	12'23	8'98
Köles	428.255	373.025	434.334	202.129	7'46	6'85	8'51	4'30
Tatárka	74.225	55.755	66.671	46.201	7'05	5'32	6'80	4'74
Őszi és tavaszi repce	266.406	319.516	246.690	263.683	7'65	8'43	7'37	8'11
Szemes tengeri	37,557.560	30,430.947	40,521.828	17,974.937	14'52	11'96	15'22	7'62
Magbúkköny	424.388	471.600	542.820	336.376	9'28	9'98	10'54	6'95
Lóheremag	93.078	81.348	99.785	66.258	1'71	1'49	1'71	1'16
Luczernamag	28.212	27.034	30.057	24.736	2'49	2'38	2'53	2'08
Borsó, lencse, bab	459.435	354.863	493.186	239.763	9'46	7'93	10'05	5'10
Lenmag	47.095	50.674	81.351	54.656	2'88	3'06	3'90	2'68
Lenfonál	100.445	123.992	197.552	131.502	6'15	7'49	9'47	6'44
Kendermag	251.396	224.339	252.833	174.288	3'99	3'48	3'73	2'65
Kenderfonál	474.651	575.804	686.498	475.190	7'54	8'94	10'13	7'22
Burgonya	47,901.130	42,074.240	50,273.528	32,580.402	83'38	72'80	82'60	55'24
Dohány	571.229	450.089	610.386	402.647	14'40	11'30	14'40	9'69
Czukorrépa	19,332.923	19,635.279	21,124.726	15,998.252	211'00	212'47	219'68	175'34
Takarmányrépa	40,219.752	42,189.203	46,332.366	28,598.801	250'36	262'53	266'42	178'11
Osalamádé	20,398.557	23,313.656	26,148.263	10,885.794	217'88	254'06	296'78	123'95
Luczerna, lóhere	15,684.043	17,684.610	20,485.112	13,913.412	32'37	36'32	38'33	25'95
Búkkönykeverék, mohar, baltacz.	12,222.146	14,253.436	15,032.024	10,053.821	29'59	34'18	34'53	23'84
B) Természetes kaszálók.					Átlagos termés hektáronkint.			
I. Learatott terület (hektár)	3,615.429	3,534.418	3,535.632	3,532.628				
II. Termés (mm.)	103,884.695	110,069.016	109,752.765	66,995.401	28'73	31'14	31'04	18'96

*) Jegyzetet lásd a 113. lapon.

21. Szőlőterület és bortermelés 1886-tól 1904-ig.

Év	Szőlőterület hektárokbán	Termett újbor		Az összes szőlőszeti termelés értéke		Év	Szőlőterület hektárokbán	Termett újbor		Az összes szőlőszeti termelés értéke			
		összesen ezer hektoliterben	átlag hektáronként hektoliter	Az eladott szőlő mennyisége 1000mm. ezer koronákban	átlag hektáronként koronákban			összesen ezer hektoliterben	átlag hektáronként hektoliter	Az eladott szőlő mennyisége 1000mm. ezer koronákban	átlag hektáronként koronákban		
Magyarország.						Horvát-Szlavonországek.							
Átlag 1886—90 ...	340.596	4.154	12'19	47	86.278	253	Átlag 1886—90 ...	64.981	981	15'10	1	19.296	297
> 1891—95 ...	230.369	1.257	5'46	36	46.295	201	> 1891—95 ...	51.709	218	4'22	2	5.966	115
1896 ...	206.897	1.446	6'99	30	47.048	227	1896 ...	40.608	126	3'10	1	3.750	92
1897 ...	205.468	1.131	5'50	47	42.816	208	1897 ...	41.916	177	4'22	4	7.436	177
1898 ...	208.477	1.138	5'46	66	45.996	220	1898 ...	39.746	167	4'20	6	7.090	178
1899 ...	214.484	1.726	8'05	64	61.000	284	1899 ...	40.438	315	7'80	7	12.515	309
1900 ...	221.838	1.643	7'40	63	58.078	262	1900 ...	38.387	301	7'83	5	9.293	242
1901 ...	227.047	2.615	11'52	104	81.908	361	1901 ...	36.917	487	13'19	7	15.217	412
1902 ...	234.193	2.621	11'19	88	70.477	301	1902 ...	38.012	608	16'00	9	17.103	450
1903 ...	239.063	2.433	10'18	134	68.386	286	1903 ...	39.148	515	13'16	12	15.321	391
1904 ...	248.094	3.471	13'99	188	108.366	437	1904 ...	41.269	786	19'03	9	22.153	537

22. A szőlőterület a termőerő és a talaj minősége szerint 1896-tól 1904-ig.

Közjogi alkatrész; év	Új ültetési		Teljes termésben levő		Elvénuült		Phylloxera-lepett		Összes	Peronospora-lepett	Az új ültetési területből		A teljes termésben levő		Az összes talajú			
	hektár	%	hektár	%	hektár	%	hektár	%			hektár	%	hektár	%	hektár	%	hektár	%
	s z ő l ő t e r ü l e t																	
Magyarország.	1896 ...	36.053	17'4	97.696	47'2	32.739	15'8	40.409	19'6	206.897	135.789	65'6	22.159	61'5	50.803	52'0	82.315	39'8
	1897 ...	41.369	20'3	94.219	45'8	32.509	15'8	37.371	18'1	205.468	147.350	71'7	17.518	42'0	49.196	52'1	77.582	37'8
	1898 ...	45.893	22'0	92.487	44'4	31.688	15'2	38.409	18'4	208.477	120.082	57'6	17.341	37'8	51.131	55'3	79.624	38'5
	1899 ...	53.194	24'8	95.828	44'7	29.411	13'7	36.051	16'8	214.484	108.422	50'6	20.149	37'9	53.806	56'1	84.682	39'2
	1900 ...	55.815	25'2	103.232	46'5	27.468	12'4	35.323	15'9	221.838	106.953	48'2	19.739	35'4	57.466	55'7	86.296	39'2
	1901 ...	54.820	24'2	110.362	48'6	26.381	11'6	35.484	15'6	227.047	89.370	39'4	17.627	32'2	61.793	56'0	89.016	39'2
	1902 ...	58.882	25'2	116.699	49'8	25.058	10'7	33.554	14'3	234.193	111.477	47'6	18.573	31'5	64.635	55'4	92.130	39'3
1903 ...	58.681	24'6	123.886	51'8	23.485	9'8	33.011	13'8	239.063	86.688	36'3	17.859	30'4	68.040	54'9	95.401	39'9	
1904 ¹⁾ ...			213.068	85'9			35.026	14'1	248.094	44.778	18'1	16.024	33'4	81.855	49'6	97.879	39'5	
Horvát-Szlavonországek.	1896 ...	4.234	10'4	18.158	44'7			18.216	44'9	40.608	28.557	70'3						
	1897 ...	5.697	13'6	16.928	40'4			19.291	46'0	41.916	11.572	27'6						
	1898 ...	6.783	17'1	21.676	54'5			11.287	28'4	39.746	12.288	30'9						
	1899 ...	7.580	18'7	27.413	67'8			5.445	13'5	40.438	15.132	37'4						
	1900 ...	6.147	16'0	26.545	69'2			5.695	14'8	38.387	15.007	39'1						
	1901 ...	5.981	16'2	26.429	71'6			4.507	12'2	36.917	5.707	15'5						
	1902 ...	5.523	14'5	26.175	68'9			6.314	16'6	38.012	10.802	24'4						
1903 ...	5.858	14'9	25.357	64'8			7.933	20'3	39.148	7.334	18'7							
1904 ...	5.187	12'6	31.869	77'2			4.213	10'2	41.269	4.000	9'7							

¹⁾ Nem termő új ültetés, teljes termésben levő és elvénuült együtt. — ²⁾ Összefoglalva a teljes termésben levő szőlővel.

23. A szőlőművelők szakképzettségének fejlesztése érdekében tartott tanfolyamok száma s a permetezett és szénkénnel gyéritett szőlők terjedelme 1896-tól 1904-ig.

Közjogi alkatrész; év	Szőlő-fásoltási		Szőlő-zöldoltási		Szén-kénnelgyéritési		Peronospora-permetezési		Más irányú		Összes		Permetezett szőlők területe hektárokbán	Szénkénnelgyéritett
	tanfolyamok	résztvevők	tanfolyamok	résztvevők	tanfolyamok	résztvevők	tanfolyamok	résztvevők	tanfolyamok	résztvevők	tanfolyamok	résztvevők		
	s z á m a													
Magyarország.														
Átl. 1896—1900	151	6.126	148	4.418	69	1.820			390	18.080	758	30.444	125.258	6.466
1901 ...	174	10.884	209	5.461	220	5.539	152	4.258	699	26.278	1.454	52.420	185.037	16.215
1902 ...	186	9.054	212	7.226	185	7.016	146	4.787	683	24.510	1.412	52.593	194.950	18.493
1903 ...	120	14.605	140	6.588	130	6.105			743	29.900	1.133	57.198	205.092	20.575
1904 ...	102	6.866	145	6.865	65	4.703			454	20.494	766	38.928	224.592	12.134
Horvát-Szlavonországek.														
Átl. 1896—1900	9	822	9	1.914	—	—	—	—	—	—	18	2.736	28.176	58
1901 ...	10	960	5	300	—	—	4	820	2	150	21	2.230	31.650	69
1902 ...	2	180	5	350	—	—	4	850	—	—	11	1.380	33.145	—
1903 ...	4	250	8	420	—	—	3	650	2	115	17	1.435	3.881	—
1904 ...	3	160	5	350	—	—	—	—	3	140	11	650	35.138	244

¹⁾ Összefoglalva a más irányú tanfolyamok és az ezeken résztvevők számával.

24. Az állami szőlőtelepek 1904. évi vesszőtermése és 1904/905. évi forgalma európai szőlővesszőkből Magyarországon.

Részletezés	Fehér		Vörös		Csemege-fajták		Vegyes fajok		Összesen	
	bortermők									
	sima	gyökerez	sima	gyökerez	sima	gyökerez	sima	gyökerez	sima	gyökerez
	e z e r d a r a b o k b a n									
	a) Vesszőtermelés.									
Összesen	2.589 ⁵	336 ⁴	599 ⁵	83 ⁰	483 ³	65 ¹	71 ⁰	32 ⁵	3.743 ³	517 ⁰
	b) Vesszőforgalom.									
a) saját termésű vesszőkből	2.589 ⁵	336 ⁴	599 ⁵	83 ⁰	483 ³	65 ¹	71 ⁰	32 ⁵	3.743 ³	517 ⁰
b) magán-telepekről vett vesszőkből	1.872 ⁰	7 ⁰	103 ⁰	8 ⁰	10 ⁰	1 ⁰	—	—	1.985 ⁰	16 ⁰
Összesen	4.461 ⁵	343 ⁴	702 ⁵	91 ⁰	493 ³	66 ¹	71 ⁰	32 ⁵	5.728 ³	533 ⁰
	II. Kiosztatott									
a) rendes áron	599 ⁵	180 ⁹	144 ⁵	24 ⁴	327 ⁰	40 ⁵	33 ⁰	16 ⁰	1.104 ²	261 ⁰
b) ingyen és mérsékelt áron	166 ⁵	5 ⁵	14 ⁰	5 ⁰	15 ⁰	7 ⁰	—	4 ⁰	195 ⁵	21 ⁵
Összesen	766 ¹	186 ⁴	158 ⁵	29 ⁴	342 ⁰	47 ⁵	33 ⁰	20 ⁰	1.299 ⁷	283 ⁴
	III. A telepek céljaira, oltásra, iskolázásra, stb. felhasználattott									
3.695 ⁴	157 ⁰	543 ⁹	61 ⁵	151 ³	18 ⁵	38 ⁰	12 ⁵	4.428 ⁶	249 ⁵	
Együtt	4.461 ⁵	343 ⁴	702 ⁵	91 ⁰	493 ³	66 ¹	71 ⁰	32 ⁵	5.728 ³	533 ⁰

25. Az állami szőlőtelepek 1904. évi szőlőoltvány-termése és 1904/905. évi szőlőoltvány-forgalma Magyarországon.

Részletezés	Fehér		Vörös		Csemege-fajták		Vegyes fajok		Összesen	
	bortermők									
	fás	zöld	fás	zöld	fás	zöld	fás	zöld	fás	zöld
	e z e r d a r a b o k b a n									
	a) Szőlőoltvány-termelés.									
Összesen	2.682 ¹	130 ⁹	182 ⁴	2 ¹	49 ⁶	1 ⁹	—	—	2.914 ¹	134 ⁹
	b) Szőlőoltvány-forgalom.									
a) saját termésű oltványokból	2.682 ¹	130 ⁹	182 ⁴	2 ¹	49 ⁶	1 ⁹	—	—	2.914 ¹	134 ⁹
b) magán-telepekről vett oltványokból	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	2.682 ¹	130 ⁹	182 ⁴	2 ¹	49 ⁶	1 ⁹	—	—	2.914 ¹	134 ⁹
	II. Kiosztatott									
a) rendes áron	906 ³	87 ⁶	15 ²	0 ¹	21 ¹	0 ³	—	—	942 ⁶	88 ⁰
b) ingyen és mérsékelt áron	1.178 ⁹	7 ⁵	23 ⁵	—	14 ⁷	0 ²	—	—	1.217 ¹	7 ⁷
Összesen	2.085 ²	95 ¹	38 ⁷	0 ¹	35 ⁸	0 ⁵	—	—	2.159 ⁷	95 ⁷
Visszamaradt	596 ³	35 ⁸	143 ⁷	2 ⁰	13 ⁸	1 ⁴	—	—	754 ⁴	39 ²
Együtt	2.682 ¹	130 ⁹	182 ⁴	2 ¹	49 ⁶	1 ⁹	—	—	2.914 ¹	134 ⁹

26. Az állami szőlőtelepek 1904. évi vesszőtermése és 1904/905. évi forgalma amerikai szőlővesszőkből Magyarországon.

Részletezés	Riparia portalis		Vitis Solonis		Rupestris Monticola		Egyéb fajták		Összesen		
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	
	osztályú		osztályú		osztályú		osztályú		osztályú		
	e z e r d a r a b o k b a n										
	I. Rendelkezésre állott										
saját termésű vesszőkből	sima ...	25.695 ⁴	3.172 ⁶	2.174 ⁵	348 ³	3.060 ⁸	1.362 ⁹	225 ⁰	96 ⁸	31.155 ⁷	4.980 ⁶
	gyökerez	1.046 ⁹	459 ⁵	183 ⁰	194 ⁷	155 ⁵	154 ²	55 ⁰	60 ⁰	1.440 ⁴	868 ⁴
	II. Kiosztatott										
a) rendes áron	sima ...	11.768 ⁵	1.645 ⁵	354 ⁰	44 ⁰	1.269 ⁶	420 ⁵	20 ⁵	36 ⁰	13.412 ⁶	2.146 ⁰
	gyökerez	758 ⁴	397 ⁰	85 ⁸	106 ⁴	131 ⁰	95 ²	18 ⁵	19 ⁰	993 ⁷	617 ⁶
b) ingyen és mérsékelt áron	sima ...	3.696 ⁷	599 ⁰	70 ⁰	27 ⁰	446 ⁵	59 ⁰	2 ⁰	—	4.215 ²	685 ⁰
	gyökerez	224 ⁵	55 ⁵	36 ⁵	2 ⁰	24 ⁵	4 ⁰	2 ⁵	1 ⁰	288 ⁰	62 ⁵
Összesen	sima ...	15.465 ²	2.244 ⁵	424 ⁰	71 ⁰	1.716 ¹	479 ⁵	22 ⁵	36 ⁰	17.627 ⁸	2.831 ⁰
	gyökerez	982 ⁹	452 ⁵	122 ³	108 ⁴	155 ⁵	99 ²	21 ⁰	20 ⁰	1.281 ⁷	680 ¹
	III. Felhasználtott										
a telepek céljaira, folytatólagos telepítésre, oltványkész., iskolázásra)	sima ...	10.230 ³	928 ¹	1.750 ⁵	277 ³	1.344 ⁷	883 ⁴	202 ⁵	60 ⁸	13.528 ⁰	2.149 ⁶
	gyökerez	64 ⁰	7 ⁰	60 ⁷	86 ³	—	55 ⁰	34 ⁰	40 ⁰	158 ⁷	188 ³

Közjogi alkatrész, országrészt, törvényhatóság	Immunis homoktalajú				Nem immunis (agyagos-, kavicsos-, sziklás, televényes stb.) talajú									
	még nem termő szőlők		termő szőlők	összesen	h e g y i s z ő l ő k									
	1904. évi ültetés	korábbi ültetés			európai vesszőkkel beültetve					amerikai vesszőkkel beültetve				
			még nem termő szőlők		termő egyszáncos szőlők	phyloxera-lepelt, de még termő szőlők	összesen	még nem termő szőlők		termő szőlők	összesen			
			1904. évi ültetés	korábbi ültetés				1904. évi ültetés	korábbi ültetés					
h e k t á r o k b a n														
Magyarország.														
a) Duna bal partja.														
Árva vármegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bars »	—	—	9	9	33	49	90	39	211	27	58	110	195	
Esztergom vmegye ...	38	193	1.177	1.408	38	131	246	131	546	18	15	188	221	
Hont »	8	16	53	77	19	21	44	62	146	112	240	907	1.259	
Selmezbánya tvj. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Liptó vármegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Nógrád »	6	24	225	255	19	60	106	50	235	70	171	508	749	
Nyitra »	9	70	301	380	42	154	1.195	540	1.931	28	43	105	176	
Pozsony »	2	29	198	229	40	53	921	1.337	2.351	72	90	56	218	
Pozsony tvj.	—	—	—	—	—	—	659	86	745	2	21	7	30	
Trencsén vmegye ...	—	—	—	—	—	1	10	—	11	—	1	—	1	
Turóc »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Zólyom »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Összesen	63	332	1.963	2.358	191	469	3.271	2.245	6.176	329	639	1.881	2.849	
b) Duna jobb partja.														
Baranya vármegye	59	27	73	159	97	207	352	1.075	1.731	797	1.153	3.412	5.362	
Pécs tvj.	—	—	—	—	—	—	—	14	14	60	88	776	924	
Fejér vármegye	53	166	1.486	1.705	190	498	1.557	624	2.869	43	124	819	986	
Székesfehérv. tvj.	6	1	119	126	22	22	135	40	219	—	2	347	349	
Győr vármegye	29	40	360	429	29	116	284	194	623	1	6	16	23	
Győr tvj.	—	2	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Komárom vármegye	15	189	1.623	1.827	44	121	345	280	790	12	32	80	124	
Komárom tvj.	2	—	87	89	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Moson vármegye ...	9	3	21	33	2	13	67	148	230	12	22	9	43	
Somogy »	94	202	1.538	1.834	242	662	2.612	2.807	6.323	129	182	341	652	
Sopron »	—	7	58	65	63	178	635	894	1.770	167	267	218	652	
Sopron tvj.	—	—	—	—	12	219	—	460	691	9	37	13	59	
Tolna vármegye ...	70	312	3.347	3.729	187	504	1.536	1.352	3.579	235	501	2.307	3.043	
Vas »	5	14	61	80	58	245	2.036	674	3.013	22	20	44	86	
Veszprém »	14	38	445	497	54	96	673	565	1.388	55	70	236	411	
Zala »	18	52	596	666	309	861	3.006	6.405	10.581	759	1.328	3.281	5.368	
Összesen	374	1.053	9.816	11.243	1.309	3.742	13.233	15.532	33.821	2.301	3.832	11.949	18.082	
c) Duna-Tisza köze.														
Bács-Bodrog vmegye	383	1.039	6.329	7.751	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Baja tvj.	12	75	644	731	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Szabadka tvj.	334	80	4.031	4.445	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ujvidék tvj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Zombor tvj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Csongrád vármegye	375	334	2.925	3.634	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Hód.-Vásárhely ...	19	8	43	70	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Szeged tvj.	115	1.214	3.017	4.346	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Heves vármegye ...	159	184	1.384	1.727	16	18	74	173	281	435	518	2.700	3.653	
Jász-N.-Szolnok vm.	291	272	3.587	4.150	—	—	—	—	—	—	—	5	5	
Pest-P.-S.-Kiskun »	2.266	3.891	31.694	37.851	108	196	899	495	1.698	44	167	771	982	
Budapest sz.-főv. ...	1	3	111	115	50	52	465	25	592	—	—	345	345	
Kecskemet tvj.	222	252	4.421	4.895	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Összesen	4.177	7.352	58.186	69.715	174	266	1.438	693	2.571	479	685	3.821	4.985	
d) Tisza jobb partja.														
Abauj-Torna várm.	—	—	—	—	5	20	28	4	57	49	131	363	543	
Kassa tvj.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	15	16	
Bereg vármegye ...	—	1	23	24	7	—	259	1	267	80	246	1.426	1.752	
Borsod »	4	5	295	304	5	10	11	54	80	128	289	1.146	1.563	
Gömör- és K.-H. vm.	—	—	9	9	5	3	58	45	111	7	21	48	76	
Sáros vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Szepes »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ung »	—	—	28	28	1	—	3	43	47	46	104	202	352	
Zemplén »	49	32	283	364	29	97	701	202	1.029	223	511	2.790	3.524	
Összesen	53	38	638	729	52	130	1.060	349	1.591	533	1.303	5.990	7.826	

részletezése törvényhatóságunkint-

Nem immunis (agyasos-, kavicsos-, sziklás-, televényes stb.) talaju										Összes szőlőterület (immunis és nem im- munis talaju együtt- véve)	A phylloxeralepett területhől számkéng- gel gyarított	Peronospora által sújtva	A peronospora ellen permeteztetett	Szőlőbetegségek által sújtott terület	Rovarok	Elemi csapások
s i k é s l a p á l y s z ő l ő k																
európai vesszőkkel beültetve					amerikai vesszőkkel beültetve											
még nem termő szőlők		termő egészséges szőlők	phyloxera- lepett, de még termő szőlők	össze- sen	még nem termő szőlők		termő szőlők	össze- sen	1904. évi ültetés							
1904. évi ültetés	ko- rábbi ültetés				1904. évi ültetés	korábbi ültetés										
h e k t á r o k b a n																
4	8	13	36	61	1	1	11	13	489	94	131	388	—	—	—	50
28	161	389	62	640	—	2	5	7	2.822	124	301	2.760	3	66	103	—
9	4	6	2	21	13	27	55	95	1.598	32	42	1.353	—	—	173	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	2	36	6	45	2	—	5	7	1.291	78	47	1.218	—	12	214	—
13	40	135	26	214	4	3	19	26	2.727	86	144	2.439	1	—	4	—
6	38	239	204	487	18	30	63	111	3.396	131	582	2.455	—	9	381	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	775	115	—	775	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—	2	2	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
61	253	818	336	1.468	38	63	158	259	13.110	660	1.249	11.390	4	87	926	—
27	33	163	201	424	136	205	578	919	8.595	507	1.769	6.553	105	—	809	—
—	—	11	—	11	—	—	2	2	951	8	—	748	—	—	691	—
78	424	1.203	168	1.878	5	27	83	115	7.553	1.588	163	7.005	—	140	1.024	—
9	28	197	51	285	—	—	2	2	1.362	215	292	639	11	17	591	—
—	—	3	—	3	—	—	—	—	7	—	—	7	—	—	6	—
11	30	206	192	439	—	—	—	—	3.180	290	300	2.973	321	137	1.136	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	89	—	—	89	—	—	—	—
3	10	44	429	486	26	64	51	141	933	33	659	893	4	—	162	—
138	139	858	245	1.380	21	51	19	91	10.280	666	5.965	9.025	1.143	237	2.685	—
26	32	138	242	438	68	133	54	255	3.180	218	819	2.728	64	—	247	—
2	2	—	2	6	—	—	—	—	756	—	—	756	—	—	—	—
128	255	830	344	1.557	17	22	62	101	12.009	1.824	2.054	11.497	747	6	1.348	—
4	11	68	6	89	—	1	5	6	3.274	31	1.117	2.676	389	35	844	—
51	75	382	206	714	3	9	22	34	3.044	443	646	2.683	112	17	678	—
18	47	268	201	534	17	11	17	45	17.194	2.247	5.425	15.774	1.231	513	5.598	—
495	1.086	4.376	2.287	8.244	293	523	895	1.711	73.101	8.479	19.209	64.679	4.127	1.102	15.817	—
210	518	1.664	1.811	4.203	117	217	835	1.169	13.123	609	10.077	12.857	60	3.235	9.380	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	731	—	—	731	—	—	64	—
6	3	69	—	78	1	2	4	7	4.530	—	40	4.530	—	—	40	—
—	—	—	—	—	281	83	86	450	450	—	—	450	—	—	85	—
3	2	6	102	113	3	1	6	10	123	10	123	123	—	—	9	—
3	26	145	129	303	—	35	72	107	4.044	36	203	3.919	14	—	1.140	—
3	4	—	21	28	1	2	5	8	106	1	—	69	—	—	—	—
43	69	138	20	270	3	9	17	29	4.645	—	—	4.645	—	—	—	—
31	39	178	547	795	46	77	266	389	6.845	10	26	5.344	—	1	880	—
54	108	491	177	830	31	71	319	421	5.406	18	284	4.930	13	4	237	—
52	111	665	503	1.331	3	18	50	71	41.933	492	2.542	40.833	271	2.641	6.385	—
—	—	19	5	24	—	—	3	3	1.079	6	115	619	—	—	5	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	4.895	—	—	4.895	—	460	1.151	—
405	880	3.375	3.315	7.975	486	515	1.663	2.664	87.910	1.182	14.141	83.945	358	6.341	19.376	—
—	—	1	—	1	—	3	47	50	651	1	10	495	—	3	147	—
—	—	—	2	2	—	—	—	—	18	2	—	17	—	—	—	—
—	—	2	—	2	—	—	1	1	2.046	1	12	1.693	—	12	1.268	—
3	9	101	52	165	3	4	15	22	2.134	1	63	1.963	1	24	479	—
—	1	—	—	1	—	—	—	—	197	3	10	146	—	1	9	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	3	—	3	—	—	—	—	430	3	—	233	—	—	110	—
—	—	202	26	228	10	17	113	140	5.285	394	85	5.237	—	89	2.893	—
3	10	309	80	402	13	24	176	213	10.761	405	180	9.784	1	129	4.906	—

Közjogi alkatrész, országársz, törvényhatóság	Immunis homoktalaju				Nem immunis (agyagos-, kavicsos-, sziklás-, televényes stb.) talaju								
	még nem termő szőlők		termő szőlők	össze- sen	h e g y i s z ő l ő k								
	1904. évi ültetés	korábbi ültetés			európai vesszőkkel beültetve					amerikai vesszőkkel beültetve			
			még nem termő szőlők	termő egészes szőlők	phyloxera- lepetti, de még termő szőlők	össze- sen	még nem termő szőlők	termő szőlők	össze- sen				
	1904. évi ültetés	korábbi ültetés	termő szőlők	össze- sen	1904. évi ültetés	korábbi ültetés	termő egészes szőlők	phyloxera- lepetti, de még termő szőlők	össze- sen	1904. évi ültetés	korábbi ültetés	termő szőlők	össze- sen
h e k t á r o k b a n													
e) Tisza bal partja.													
Békés vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Bihar » ...	90	600	867	1.557	4	6	16	10	36	303	774	2.520	
Nagy-Várad tjv. ...	—	—	3	3	—	—	—	—	—	18	128	476	
Hajdu vármegye ...	66	291	1.614	1.971	—	—	—	—	—	—	—	—	
Debreczen tjv. ...	86	228	921	1.235	—	—	—	—	—	—	—	—	
Máramaros vmegye ...	—	—	—	—	—	1	3	—	4	—	—	2	
Szabolcs » ...	191	383	4.317	4.891	1	1	11	—	13	—	—	—	
Szatmár » ...	100	113	1.162	1.375	1	4	34	59	98	84	193	784	
Sz.-Németi tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	96	345	
Szilágy vármegye ...	3	1	4	8	10	11	11	4	36	167	517	1.555	
Ugocsa » ...	—	—	—	—	6	2	11	207	226	35	127	248	
Összesen ...	536	1.616	8.888	11.040	22	25	86	280	413	634	1.835	5.930	
f) Tisza-Maros szüge.													
Arad vármegye ...	8	63	155	226	13	25	212	6	256	185	982	2.922	
Arad tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Csanád vármegye ...	5	6	105	116	—	—	—	—	—	—	—	—	
Krassó-Szörény vm. ...	—	—	—	—	13	16	69	43	141	70	165	393	
Temes vármegye ...	61	169	1.757	1.987	43	65	166	17	291	321	830	2.604	
Temesvár tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Versecz tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	13	1.499	
Torontál vármegye ...	46	62	253	361	26	32	42	9	109	2	22	47	
Pancsova tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Összesen ...	120	300	2.270	2.690	95	138	489	75	797	585	2.012	7.465	
g) Királyhágón túl.													
Alsó-Fehér vármegye ...	—	—	6	6	4	56	622	1.560	2.242	119	120	188	
Beszt.-Naszód » ...	1	—	42	43	—	21	337	364	722	6	1	2	
Brassó vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Csik » ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Fogarás » ...	—	—	—	—	—	—	69	—	69	—	—	—	
Háromszék » ...	—	—	—	—	—	—	6	—	6	—	—	—	
Hunyad » ...	—	—	—	—	6	27	669	355	1.057	5	4	20	
Kis-Küküllő vm. ...	—	—	—	—	39	66	557	1.487	2.149	34	71	78	
Kolozs » ...	3	—	16	19	20	28	335	127	510	18	29	11	
Kolozsvár tjv. ...	—	—	—	—	9	13	259	3	284	3	8	59	
Maros-Torda vm. ...	—	1	15	16	29	12	647	537	1.225	3	3	4	
M.-Vásárhely tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	52	52	3	2	—	
Nagy-Küküllő vm. ...	—	4	4	8	66	145	920	863	1.994	25	55	48	
Szeben » ...	—	1	—	1	16	17	1.768	412	2.213	3	2	4	
Szolnok-Doboka » ...	—	—	11	11	3	6	159	204	372	9	14	29	
Torda-Aranyos » ...	—	—	—	—	12	26	145	367	550	15	26	62	
Udvarhely » ...	—	—	—	—	—	—	85	119	204	—	—	—	
Összesen ...	4	6	94	104	204	417	6.578	6.450	13.649	243	335	505	
h) Fiume v. és ker.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Magyarorsz. öszs.	5.327	10.697	81.855	97.879	2.047	5.187	26.160	25.624	59.018	5.104	10.641	37.541	
Horv.-Szlávonorsz.													
Belovár-Kőrös vm. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Lika-Krbava » ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Modrus-Fiume » ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Pozsega » ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Szerém » ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Zimony tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Varasd vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Varasd tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Verőce vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Eszék tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Zágráb vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Zágráb tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Összesen ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Magyarbirod. öszs.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

Részletes adatok nincsenek.

részletezése törvényhatóságunkint.

Nem immunis (agyasos-, kavicsos-, sziklás-, televényes stb.) talaju															s í k é s l a p á l y s z ő l ő k		
európai vesszőkkel beültetve					amerikai vesszőkkel beültetve					Összes szőlőterület (immunis és nem im- munis talaju együlti- véve)	A phylloxeralepett területből szőlőkéneg- gel gyárított	Peronospora által sújtva	A peronospora ellen permetezett	Szőlőbetegségek	Rovarok	Elemi csapások	
még nem termő szőlők		termő egészséges szőlők	phyloxera- lepett, de még termő szőlők	össze- sen	még nem termő szőlők		termő szőlők	össze- sen									
1904. évi ültetés	ko- rábbi ültetés				1904. évi ültetés	korábbi ültetés											
h e k t á r o k b a n																	
28	67	500	472	1.067	60	108	497	665	1.732	305	172	1.597	1	30	1.036		
10	25	338	119	492	67	159	391	617	6.299	11	322	5.738	18	279	786		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	625	—	—	590	—	—	—		
5	7	31	394	437	31	51	118	200	2.608	92	41	2.262	—	44	667		
—	—	213	29	242	—	—	—	—	1.477	—	—	1.477	—	—	—		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	2	—	—	3		
6	25	28	41	100	3	12	129	144	5.148	25	693	4.636	36	12	618		
8	6	55	29	98	9	25	47	81	2.713	—	344	2.324	—	1	1.052		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	468	—	—	468	—	—	468		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.285	1	—	1.968	116	—	185		
—	1	9	—	10	—	1	1	2	648	178	—	431	1	—	279		
57	131	1.174	1.034	2.446	170	357	1.184	1.711	24.009	612	1.787	21.493	172	366	5.094		
16	41	361	141	559	98	134	538	770	5.900	5	380	5.107	21	18	884		
—	—	2	—	2	12	—	141	153	155	7	17	121	—	—	—		
6	41	173	79	299	5	28	32	65	480	3	82	441	3	—	260		
3	6	12	—	21	5	5	39	49	839	—	18	811	—	2	231		
46	106	305	163	620	115	188	602	905	7.558	—	28	7.513	12	3	1.245		
—	2	—	1	3	12	9	49	70	73	—	—	73	—	—	—		
—	—	—	—	—	30	114	340	484	2.003	—	—	2.003	—	—	2.002		
570	802	2.001	1.707	5.080	204	320	593	1.117	6.738	209	4.956	6.387	372	809	892		
6	—	—	—	6	5	117	—	122	128	—	128	128	—	—	—		
647	998	2.854	2.091	6.590	486	915	2.334	3.735	23.874	224	5.609	22.584	408	832	5.514		
1	4	12	9	26	5	3	11	19	2.720	70	965	1.961	—	140	598		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	774	—	233	495	—	—	36		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	69	—	9	18	—	—	—		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	6	—	4	—		
—	—	33	10	43	1	2	1	4	1.133	10	303	533	14	—	246		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2.333	196	224	14	686		
1	1	25	—	27	—	—	—	—	614	13	86	292	20	—	299		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	354	58	—	207	—	—	33		
—	1	124	83	208	4	4	3	11	1.470	44	305	941	7	—	720		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	57	—	—	57	—	—	57		
—	1	12	20	33	—	—	—	—	2.163	159	79	1.860	39	6	285		
—	—	27	18	45	1	—	—	1	2.269	—	115	1.787	46	—	328		
—	—	—	55	55	4	—	—	4	494	2	108	144	3	—	158		
—	—	—	14	14	1	—	—	2	669	20	129	503	—	—	156		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	204	—	47	94	—	—	50		
2	7	233	209	451	16	9	17	42	15.329	572	2.603	10.717	129	164	3.652		
1.670	3.365	13.139	9.402	27.576	1.502	2.406	6.427	10.335	248.094	12.134	44.778	224.592	5.199	9.021	55.285		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	7.718	—	1.103	6.909	174	—	1.055		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	193	—	21	179	105	—	2		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.762	—	211	1.833	—	—	750		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	4.235	20	638	3.657	5	—	143		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	7.527	201	195	5.132	12	—	380		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	273	—	—	150	—	—	17		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	5.508	—	782	4.620	419	—	702		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	201	—	—	167	—	—	—		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	4.467	23	405	4.200	38	—	626		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	119	—	—	7	—	—	108		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	9.007	—	645	8.056	13	—	1.186		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	259	—	—	228	—	—	38		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	41.269	244	4.000	35.138	766	—	5.007		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	289.363	12.378	48.778	259.780	5.965	9.021	60.292		

Részletes adatok nincsenek.

28. Az 1904. évi szüret törvényhatóságunkint.

Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Must termelt összesen	Előállított bor		Eladott szőlő- mennyiség (métermázs)	A termelés értéke (koronákban)	Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Must termelt összesen	Előállított bor		Eladott szőlő- mennyiség (métermázs)	A termelés értéke (koronákban)
		összesen	átlag hek- táronként					összesen	átlag hek- táronként		
	hektoliter						hektoliter				
Magyarország.						e) Tisza bal p.					
a) Duna bal partja.						Békés vármegye	15.236	13.715	7'92	2.950	431.239
Árva vármegye	—	—	—	—	—	Bihar >	106.679	96.626	15'34	2.107	2.794.083
Bars >	3.603	3.241	6'63	163	122.870	Nagy-Váradi tvj.	16.185	14.567	23'31	1.625	650.280
Észtergom >	37.714	33.943	12'03	9.588	1.154.567	Hajdu vármegye	32.893	29.604	11'35	1.617	833.986
Hont >	13.622	12.261	7'67	21.044	887.878	Debreczeni tvj.	18.009	16.208	10'97	170	395.112
Selmeczbánya ...	—	—	—	—	—	Máramaros vm.	12	11	1'83	94	3.129
Liptó vármegye	—	—	—	—	—	Szabolcs >	70.522	63.472	12'33	6.395	1.807.853
Nógrád >	16.407	14.785	11'45	781	495.684	Szatmár >	55.089	49.885	18'38	665	1.607.273
Nyitra >	28.135	25.329	9'29	592	855.197	Sz.-Németi tvj.	5.960	5.364	11'46	—	232.608
Pozsony >	42.906	38.626	11'37	864	1.611.869	Szilágy vármegye	39.782	35.801	15'67	1.078	1.103.882
Pozsony tvj. ...	18.260	16.434	21'21	7	701.408	Ugocsa >	8.034	7.232	11'16	350	346.712
Trencsén várm.	39	35	2'91	—	1.333	Összesen ...	368.401	332.485	18'55	17.051	10.206.157
Turóc >	—	—	—	—	—	f) Tisza-Maros sz.					
Zólyom >	—	—	—	—	—	Arad vármegye	135.000	121.824	20'64	1.936	3.427.991
Összesen ...	160.686	144.654	11'03	33.039	5.830.856	Arad tvj. ...	5.103	4.503	29'05	25	108.772
b) Duna jobb p.						Csanád várm. ...	5.028	4.533	9'44	287	132.998
Baranya várm. ...	140.580	126.535	14'72	713	4.045.600	Kr.-Szörényi vm.	10.896	9.807	11'69	1.082	298.237
Pécs tvj. ...	25.000	22.500	23'66	950	848.000	Temes vármegye	148.744	133.880	17'71	1.477	3.844.399
Féjér vármegye	160.577	144.532	19'14	1.490	4.527.562	Temesvár tvj. ...	1.449	1.304	17'86	284	54.304
Székesfehérvár	28.165	25.349	36'53	35	812.743	Versecz tvj. ...	66.280	59.852	29'78	650	1.278.080
Győr vármegye	14.364	12.931	9'49	441	370.015	Torontál várm.	109.717	98.847	14'67	9.403	2.761.080
Győr tvj. ...	149	134	19'14	18	3.766	Pancsova tvj. ...	3.933	3.540	27'65	190	124.432
Komárom várm.	40.463	38.423	11'45	784	1.065.199	Összesen ...	486.150	437.890	18'34	15.334	12.030.248
Komárom tvj.	1.841	1.657	18'62	—	53.408	g) Királyhágóntúl.					
Moson vármegye	6.707	6.037	6'48	362	219.662	Alsó-Fehér vm.	20.178	18.158	6'68	114	620.422
Somogy >	90.815	81.735	7'96	786	2.303.526	B.-Naszód >	2.116	1.909	2'47	58	72.271
Sopron >	52.756	47.484	14'93	228	2.088.596	Brassó >	—	—	—	—	—
Sopron tvj. ...	22.650	20.385	26'96	—	921.105	Csik >	—	—	—	—	—
Tolna vármegye	265.035	238.657	19'87	4.409	6.285.234	Fogarás >	702	631	9'14	—	15.900
Vas >	18.984	17.094	5'22	274	656.676	Háromszék >	80	72	12'00	10	3.244
Veszprém >	43.556	39.199	12'88	202	1.240.051	Hunyad >	5.065	4.560	4'02	87	141.379
Zala >	242.406	218.188	12'69	680	6.955.999	Kis-Küküllő >	9.010	8.109	3'48	98	342.945
Összesen ...	1.154.048	1.088.840	14'21	11.872	32.397.142	Kolozs >	4.000	3.607	5'87	16	171.178
c) Duna-Tisza k.						Kolozsvár tvj. ...	1.600	1.440	4'07	206	67.736
Bács-Bodrog vm.	200.678	180.593	13'76	5.925	4.978.867	Maros-Torda vm.	5.312	4.781	3'25	41	281.705
Baja tvj. ...	13.400	12.060	16'50	40	266.260	M.-Vásárhely ...	450	405	3'06	5	20.880
Szabadka tvj. ...	52.264	47.038	10'38	11.214	1.937.040	N.-Küküllő vm.	14.687	13.219	6'11	99	498.830
Ujvidék tvj. ...	1.332	1.199	2'66	2.664	109.438	Szeben >	36.864	32.722	14'42	201	832.737
Zombor tvj. ...	2.040	1.836	14'93	20	48.392	Sz.-Doboka >	1.628	1.469	2'97	22	65.744
Csongrád várm.	70.301	63.271	15'65	4.903	1.704.000	T.-Aranyos >	2.474	2.229	3'33	137	102.666
Hód.-Vásárh.	1.510	1.359	12'82	58	45.862	Udvarhely >	486	439	2'15	14	16.203
Szeged tvj. ...	64.268	58.042	12'50	360	772.290	Összesen ...	104.652	93.750	6'12	1.108	3.253.840
Heves vármegye	116.989	105.305	15'38	23.347	4.308.612	h) Fiume v. és ker.					
J.-N.-Szolnok vm.	92.295	83.080	15'37	1.712	2.175.994	Magyarorsz. öszsz.	3.855.732	3.471.460	18'99	188.246	108.866.895
Pest-P.-S.-Kiskun	713.012	641.739	15'30	42.949	16.367.724	Horv.-Szlav.					
Budapest sz.-f.	26.111	23.501	21'78	1.981	946.487	Belov.-Körös vm.	156.673	141.008	18'27	244	3.651.766
Keekemét tvj.	85.327	76.795	15'69	11.120	2.297.390	Lika-Krbava >	1.372	1.235	6'40	22	39.189
Összesen ...	1.439.527	1.295.818	14'74	106.293	35.958.356	Modrus-Fiume >	4.740	4.260	2'42	32	220.381
d) Tisza jobb p.						Pozsega várm. ...	87.761	78.985	18'65	447	2.148.356
Abauj-Torna vm.	6.652	5.966	9'16	216	351.915	Szerém >	190.064	171.058	22'72	5.706	5.324.162
Kassa tvj. ...	180	162	9'00	24	7.722	Zimony tvj. ...	9.456	8.511	31'17	95	274.632
Bereg vármegye	41.237	37.114	18'13	2.590	1.608.185	Varasd várm. ...	108.135	97.322	17'67	269	2.594.992
Borsod >	25.131	22.614	10'60	457	760.360	Varasd tvj. ...	3.588	3.230	16'07	90	132.800
Gömör és Kis-H.	1.045	945	4'80	9	36.947	Verőcze várm. ...	95.173	85.656	19'18	486	2.178.748
Sáros vármegye	—	—	—	—	—	Eszék tvj. ...	5.610	5.049	42'42	56	152.870
Szepes >	—	—	—	—	—	Zágráb várm. ...	201.116	181.005	20'09	912	5.178.434
Üng >	5.507	4.957	11'53	41	245.228	Zágráb tvj. ...	9.031	8.123	31'38	173	256.172
Zemplén >	62.516	56.265	10'65	712	5.679.444	Összesen ...	872.719	785.447	19'03	8.332	22.152.502
Összesen ...	142.268	128.023	11'90	4.049	8.689.801	Magyarbír. öszsz.	4.728.451	4.256.907	14'71	196.778	130.518.897

29. A Magyarbirodalom állatlétszáma 1895-ben.

Állatfajok	Magyarország			Horvát-Szlavonországek			Magyarbirodalom		
	összes darabszám	es ik		összes darabszám	es ik		összes darabszám	es ik	
		100 □ kilométerre	1000 lélekre		100 □ kilomét.-re	1000 lélekre		100 □ kilométerre	1000 lélekre
1895-ben.¹⁾									
Ló	1,972.930	705	123'8	309.098	727	135'3	2,282.028	708	125'2
Őszvér és szamar	22.278	8	1'4	3.485	8	1'5	25.763	8	1'4
Szarvasmarha	5,829.483	2.084	365'7	908.774	2.136	397'8	6,738.257	2.091	369'7
Juh	7,526.783	2.690	472'1	595.898	1.401	260'8	8,122.681	2.520	445'7
Sertés	6,447.134	2.304	404'4	882.957	2.076	386'5	7,330.091	2.274	402'2
Kecske	286.392	102	18'0	22.418	55	9'8	308.810	96	16'9
Baromfi	29,354.164	10.492	1.841'3	3,411.175	8.020	1.493'1	32,765.339	10.166	1.797'7
Méhcsaládok	665.077	238	41'7	103.930	244	45'5	769.007	239	42'2

¹⁾ Az itt részletezett állományon kívül a következő állatok voltak a cs. és kir. közös hadsereg, a m. kir. honvédség és csendőrség tulajdonában: Magyarországon 24.168 ló, 6 szamar, 102 szarvasmarha, 1 juh, 236 sertés, 1.632 baromfi és 67 méhcsalád; Horvát-Szlavonországekban 2.261 ló, 6 szarvasmarha, 16 sertés, 114 baromfi; a Magyarbirodalomban: 26.429 ló, 6 szamar, 108 szarvasmarha, 1 juh, 252 sertés, 1.746 baromfi, 67 méhcsalád.

30. Az állami méntelepek ménállománya és a ménállomány változása az 1904. év folyamán.

Folyó szám	Közjogi alkatrész ; mén telep székhelye	Állomány az 1904. évben			A lóállomány szaporodása					Kipróbálásra adatott	Kiselejtezett ménék		
		állomási mén	bérmen	összesen	más mén-telepből át-helyezett	állami mé-nesek ne-veléséből	vásárol-tatott	összesen	mint mén eladott		más módon kiselejteztetett	összesen	
													d a r a b
Magyarország.													
1	Székesfehérvár	863	63	926	—	31	24	55	25	38	41	79	
2	Nagykőrös	834	48	882	—	57	34	91	44	27	55	82	
3	Debreczen	960	52	1.012	—	76	43	119	38	22	50	72	
4	Sepsiszentgyörgy	381	8	389	—	44	7	51	20	9	25	34	
	Összesen	3.038	171	3.209	—	208	108	316	127	96	171	267	
Horvát-Szlavonországek.													
5	Zágráb	275	¹⁾ 141	416	4	4	51	59	66	²⁾ 13	5	18	
	Magyarbirodalom összesen	3.313	312	3.625	4	212	159	375	193	109	176	285	

¹⁾ Ebből 6 darab tulajdonképeni létszám, 135 darab pedig magánosoknak tartásra kiadva. — ²⁾ Ideszámítva a herélt gyanánt eladott állatokat is.

31. Az állami méntelepek ménállománya 1904-ben teleposztályok szerint.

Közjogi alkatrész ; a mén telepek és teleposztályok megnevezése	Az állo-mások	A fedező-ál-lomásokon levő ménék	A ménéket bérlők	A bérbe adott ménék	Közjogi alkatrész ; a mén telepek és teleposztályok megnevezése	Az állo-mások	A fedező-ál-lomásokon levő ménék	A ménéket bérlők	A bérbe adott ménék								
										s z á m a				s z á m a			
Magyarország.																	
1. Székes-fehérvári mén telep	Székesfehérvár	72	199	22	22	3. Deb-reczeni mén telep	Eperjes	34	129	2	2						
	Bábolna	47	121	5	5		Debreczen	52	212	18	18						
	Nyitra	61	187	3	3		Turiaremete	46	146	2	2						
	Nagyatád	70	192	29	29		Rimaszombat	33	107	1	1						
	Palin	50	164	4	4		Szatmár-Németi	63	190	13	13						
	Összesen	300	863	63	63	Jászberény	40	176	16	16							
						Összesen	268	960	52	52							
2. Nagy-kőrösi mén telep	Nagykőrös	53	156	8	8	4. Sepsi-sz.-györ-gyi mén t.	Homoród	58	198	3	3						
	Verecz	81	257	8	8		Sepsiszentgyörgy	35	116	2	2						
	Békéscsaba	60	202	12	12		Dés	21	67	3	3						
	Baja	62	167	12	12	Összesen	114	381	8	8							
Dorozsma	10	52	8	8	Magyarország összesen	948	3.038	171	171								
	Összesen	266	834	48	48	Horvát-Szlavonországek.											
						1. Zágráb	112	275	6	6							
						Magyarbirodalom összesen	1.060	3.313	177	177							

32. Az állami méntelepek ménállománya a mének fajtája szerint 1904-ben.

Folyó szám	Közjogi alkatrész ; a méntelep megnevezése	A mének fajtája									
		angoltellér	angolfajta	arab tellér	arabfajta	Nonius	Gidrán	norfolki	lipéczei	nóri	összesen
Magyarország.		a) A mének száma a fedezési állomásokon.									
1	Székesfehérvár	54	405	2	50	144	61	—	27	120	863
2	Nagykőrös	61	406	8	68	192	76	—	23	—	834
3	Debreczen	105	455	31	128	127	59	—	55	—	960
4	Sepsiszentgyörgy	27	146	13	59	67	18	—	51	—	381
	Összesen	247	1.412	54	305	530	214	—	156	120	3.038
Horvát-Szlavonországok.		b) Bérbe adott mének száma.									
1	Zágráb	7	159	1	26	—	—	1	77	1) 4	275
	Magyarbirodalom összesen	254	1.571	55	331	530	214	1	233	124	3.313
Magyarország.		b) Bérbe adott mének száma.									
1	Székesfehérvár	16	30	2	3	12	—	—	—	—	63
2	Nagykőrös	7	34	—	2	4	1	—	—	—	48
3	Debreczen	18	23	—	2	7	1	—	1	—	52
4	Sepsiszentgyörgy	2	1	—	—	1	—	—	4	—	8
	Összesen	43	88	2	7	24	2	—	5	—	171
Horvát-Szlavonországok.		b) Bérbe adott mének száma.									
1	Zágráb	1	2	—	—	—	—	—	1	2	6
	Magyarbirodalom összesen	44	90	2	7	24	2	—	6	2	177
	Mindössze	298	1.661	57	338	554	216	1	239	126	3.490

1) Normandiai fajta.

33. Az országos fedezőmének, valamint a bérmenek által fedezett kanczák száma és a befolyt fedezetési, illetőleg bérdíjak 1904-ben.

Folyó szám	Közjogi alkatrész ; a méntelep megnevezése	A fedezőmének		Átlag 1—1 fed. mén. által	Fedeztetési díj fejében befolyt összesen	Ebből esik átlag egy		A bérmenek		Átlag 1—1 bérmen által	Befolyt bérdíj	
		száma	által összesen			menre	kanczára	száma	által összesen		összesen	átlag egy menre
		fedezett kanczák száma		korona		fedezett kanczák száma		korona				
Magyarország.												
1	Székesfehérvár	863	33.716	39	232.298	269	6'8	63	2.012	31	54.600	866'6
2	Nagykőrös	834	37.382	44	291.814	349	8'0	48	1.733	36	41.700	868'9
3	Debreczen	960	42.041	43	259.028	269	6'1	52	1.659	31	49.400	950'0
4	Sepsiszentgyörgy	381	14.475	37	67.618	174	4'6	8	235	29	6.300	787'7
	Összesen	3.038	127.614	42	850.758	280	6'7	171	5.639	33	152.000	888'8
Horvát-Szlavonországok.												
1	Zágráb	275	15.311	56	42.539	155	2'7	6	216	36	4.000	666'7
	Magyarbirodalom összesen	3.313	142.925	43	898.297	270	6'3	177	5.855	33	156.000	881'4

34. A m. kir. állami ménesek Magyarországon 1904-ben.

a) A ménesek loállománya, forgalma és a befolyt fedezetési díjak.

Folyó szám	A ménesek megnevezése	Összes loállomány	Fedező-törzsmének	Fedezett magán-kanczák	Befolyt fedezetési díj	Méntelepeknek átengedett mén	Anyakanczái beosztott a ménesbe	Eladatott az év folyamán				Egészségi állapot		
								mén	kancza	herélt, nyerges, hámos stb.	összesen	megbétgedett	elhullott	
		d a r a b		korona		darab		d a r a b		koronáért		az összes loállomány %-a		
1	Kisbér	734	15	163	107.600	35	18	2	28	29	59	66.410	56'2	5'1
2	Bábolna	816	15	5	480	39	23	1	27	20	48	28.895	58'6	4'9
3	Mezőhegyes	2.238	27	1.022	10.970	172	34	114	50	311	475	542.155	56'9	1'6
4	Fogarás	392	8	—	—	21	14	—	10	26	36	48.903	50'1	6'3
	Összesen	4.180	65	1.190	119.050	267	89	117	115	386	618	687.363	54'9	4'5

b) A m. kir. állami ménesek loállománya fajok szerint.

A ménesek megnevezése	Összes loállomány	L o á l l o m á n y																			
		m é n e k								k a n o c z á k											
		angol		arab		Nonius	Gádran	norfolki	lipiczai	nóri	angol		arab		Nonius	Gádran	norfolki	lipiczai	nóri	herétek és használati lovak	eladó v. selejt.
		telvér	fajta	telvér	fajta						telvér	fajta	telvér	fajta							
Mezőhegyes	2.238	9	4	—	—	7	1	—	—	—	634	—	—	977	367	—	—	—	239	1)	
Kisbér	734	21	153	—	—	—	—	—	—	27	420	—	—	—	—	—	—	—	113	1)	
Bábolna	816	—	—	8	7	—	—	—	—	—	—	177	532	—	—	—	—	—	83	9	
Fogarás	392	—	—	—	—	—	—	102	—	—	—	7	—	—	—	228	—	—	51	4	
Összesen	4.180	30	157	8	7	7	1	—	102	—	27	1.054	184	532	977	367	—	228	—	486	1)

1) Nincs kimutatva.

35. A közvágóhidak száma és a közfogyasztásra levágott állatok kimutatása 1899-től 1904-ig Magyarországon. 1)

É v	A közvágóhidak száma	L e v á g o t t á l l a t o k												
		szarvasmarha				bivaly	borjú	juh		kecske		sertés		
		bika	ökör	tehen	növendékmarha			öreg	bárány	öreg	gödölye			
a) Szám szerint.		1899 ...	2.127	14.034	192.469	274.128	123.733	9.510	474.431	710.825	521.863	23.442	32.988	883.073
		1900 ...	2.145	12.014	169.917	311.090	136.253	9.281	497.385	678.233	536.577	19.749	22.843	1.028.369
		1901 ...	2.093	13.320	161.896	296.484	152.404	7.454	512.377	684.882	477.671	20.853	17.878	1.150.238
		1902 ...	2.212	15.472	166.597	303.655	170.014	8.851	503.732	700.494	498.730	17.909	15.633	967.057
		1903 ...	2.315	15.856	179.010	318.407	159.846	11.743	472.974	737.766	543.035	19.015	14.167	969.766
		1904 ...	2.192	16.509	179.113	295.911	174.533	7.910	461.760	753.125	544.077	17.020	16.241	976.147
b) Százézer lakosra számítva.		1899 ...	12'9	85	1.165	1.660	749	58	2.872	4.303	3.159	142	200	5.345
		1900 ...	12'8	72	1.017	1.862	816	56	2.977	4.060	3.212	118	137	6.155
		1901 ...	12'4	79	958	1.755	902	44	3.032	4.053	2.827	123	106	6.805
		1902 ...	12'4	87	936	1.706	955	50	2.830	3.936	2.802	101	88	5.433
		1903 ...	13'4	92	1.042	1.854	930	68	2.754	4.295	3.162	111	82	5.646
		1904 ...	12'5	94	1.022	1.688	996	45	2.635	4.297	3.104	97	93	5.569

1) Fiume nélkül, melynek egy közvágóhidján a következő számú állatok vágattak le a fejrovat sorrendjében: 1901-ben: 70; 8.011; 583; 153; 8; 9.115; 1.511; 14.754; 27; 376; 325. 1902-ben: 79; 8.305; 845; 190; 20; 13.925; 1.447; 19.223; 24; 189; 1.459. 1903-ban: 93; 8.494; 902; 169; 7; 8.661; 1.306; 14.833; 24; 275; 318. 1904-ben: 66; 6.928; 512; 182; 6; 12.395; 1.349; 13.378; 17; 186; 1.934. — 2) Budapest székesfővárosra vonatkozólag a növendékmarhák és borjúk együtt vannak kitéve a borjúk rovatában.

36. Az állatvásárok forgalma 1904-ben.

Közjogi alkatrészt	Az állatvásárok száma	F e l h a j t a t o t t				E l a d a t o t t			
		szarvasmarha	ló	juh	sertés	szarvasmarha	ló	juh	sertés
		d a r a b							
Magyarország	4.622	4.711.233	1.954.443	1.079.358	970.095	1.694.850	473.951	598.201	435.443
Horvát-Szlavonországek	914	754.579	215.569	55.553	191.315	261.703	55.031	24.494	76.127
Magyarbirodalom	5.536	5.465.812	2.170.012	1.134.911	1.161.410	1.956.553	528.982	622.695	511.570

37. Az állatvásárok forgalma 1904-ben főbb piaczonként. 1)

a) Felhajtás és eladás.

Folyó szám	Közjogi alkatrészt; a piac neve	A tartott vásárok száma	A vásár tartama alatt az időjárás a vás. szempontjából				F e l h a j t a t o t t				E l a d a t o t t			
			kedvező	tűrhető	kedve-zőtlen	v o l t	szarvasmarha	ló és csikó	juh	sertés	szarvasmarha	ló és csikó	juh	sertés
1	Bánffyhunyad	8	5	3	—	35.540	3.406	7.423	2.638	20.978	1.239	5.638	1.386	
2	Beregszász	6	3	1	2	17.464	6.870	—	1.845	6.283	1.197	—	881	
3	Besztercze	4	2	—	2	16.906	2.767	—	782	7.909	1.580	—	380	
4	Budapest 2)	8	4	4	—	913	8.951	1.722	163	454	3.707	1.460	83	
5	Csáktornya	6	5	1	—	12.106	10.400	—	—	4.614	2.177	—	—	
6	Debreczen	4	3	1	—	17.160	13.250	87.860	11.700	8.740	5.525	65.100	6.873	
7	Dicsőszentmárton	4	3	1	—	15.255	928	4.826	200	3.351	202	2.612	75	
8	Eperjes	6	5	1	—	7.903	2.540	4.263	2.935	4.093	496	2.481	2.317	
9	Érsekújvár	9	9	—	—	6.023	5.110	316	681	3.849	2.575	278	526	

1) E kimutatásba csupán az országos állatvásárok adatai vétettek föl, a heti vásárokéi pedig nem; innen a nagy eltérés Budapest székesfővárosnak itt és a 38. sz. táblán kimutatott adatai között. — 2) A luxuslovasárok adatai is benfoglaltanak.

Az állatvásárok forgalma 1904-ben főbb piaczonkint.

a) Felhajtás és eladás.

Folyó szám	Közzégi alkatrész; a piac neve	A tartott vásárok száma	A vásár tartama alatt az időjárás a vás. szempontjából			Felhajtott				Eladott				
			kedvező	tűrhető	kedve- zőtlen	szarvas- marha	ló és csikó	juh	sertés	szarvas- marha	ló és csikó	juh	sertés	
														v o l t
10	Erzsébetváros	6	4	1	1	27.171	2.960	—	—	8.608	448	—	—	
11	Győr	7	6	—	1	14.572	9.521	600	1.003	8.059	5.641	262	547	
12	Gyula	4	3	—	1	12.797	21.630	32.420	8.730	6.852	5.005	26.304	4.378	
13	Gyulafehérvár	4	4	—	—	27.223	2.251	230	693	5.853	415	65	396	
14	Hátszeg	3	—	2	1	17.836	852	10.342	813	3.432	75	1.956	175	
15	Hódmező-Vásárhely ...	5	4	1	—	10.583	12.900	2.379	3.568	4.310	1.899	440	2.256	
16	Homonna	8	7	—	1	15.379	3.390	1.477	—	4.565	706	644	—	
17	Huszt	6	5	—	1	14.927	2.951	77	1.124	2.310	311	54	192	
18	Karánsebes	4	4	—	—	6.576	751	7.934	1.720	4.507	402	5.707	1.566	
19	Karczag	5	3	1	1	6.620	6.800	7.200	1.100	2.876	1.921	3.540	538	
20	Kassa	5	4	—	1	5.200	2.146	4.358	585	2.577	709	2.552	356	
21	Kiskunhalas	4	4	—	—	7.293	5.614	3.462	457	4.004	1.326	2.243	336	
22	Korpona	8	7	—	1	13.315	645	8.719	742	4.728	226	4.601	323	
23	Kőhalom	4	4	—	—	27.066	5.100	—	660	5.801	1.452	—	218	
24	Körmend	10	6	3	1	16.656	2.976	—	—	7.332	1.107	—	—	
25	Kula	5	3	—	2	5.503	11.161	6.907	2.499	1.344	907	2.275	1.055	
26	Lippa	4	4	—	—	6.647	811	11.781	1.434	3.505	374	10.168	958	
27	Lugos	4	4	—	—	15.550	1.715	3.880	2.517	10.559	1.185	1.612	1.520	
28	Magyarláros	4	4	—	—	15.443	1.830	7.480	1.150	4.666	456	3.626	507	
29	Máramarossziget	7	4	3	—	35.940	7.788	4.158	856	11.938	1.949	1.834	184	
30	Maros-Vásárhely	5	5	—	—	17.034	2.350	—	2.090	12.408	1.488	—	1.388	
31	Medgyes	5	4	—	1	24.875	2.298	2.761	23	7.260	602	1.455	—	
32	Mezőtúr	4	2	1	1	6.901	4.293	8.602	2.798	4.011	1.313	3.550	1.927	
33	Mohács	6	6	—	—	12.186	21.759	—	8.604	3.590	1.737	—	3.504	
34	Munkács	11	9	1	1	15.199	2.857	—	7.888	11.572	1.777	—	6.377	
35	Nagyenyed	4	2	1	1	33.058	1.384	2.010	1.402	6.259	348	1.093	452	
36	Nagykanizsa	5	3	1	1	7.148	3.056	—	—	3.147	817	—	—	
37	Nagykőrös	4	4	—	—	8.660	3.560	1.730	3.040	3.578	1.789	301	1.163	
38	Nagyszében	3	3	—	—	18.395	4.236	12.558	—	7.003	1.470	8.098	—	
39	Nagy-Várád	4	3	—	1	15.126	9.421	1.256	6.869	10.098	4.403	820	4.885	
40	Nyíregyháza	5	5	—	—	8.746	6.527	960	3.325	5.206	2.659	146	1.218	
41	Pápa	7	4	2	1	19.220	7.689	—	9.954	8.070	1.913	—	3.573	
42	Pécs	6	5	—	1	13.255	16.215	333	2.124	3.556	1.926	79	733	
43	Rimaszombat	6	6	—	—	17.957	15.703	17.047	1.952	3.883	1.599	7.324	1.314	
44	Segesvár	3	3	—	—	16.730	1.354	—	—	5.833	802	—	—	
45	Sopron	8	6	1	1	3.837	9.549	—	5.302	2.016	5.019	—	4.442	
46	Szabadka	5	5	—	—	14.158	6.297	5.358	3.679	5.840	2.166	3.216	1.910	
47	Szamosújvár	4	4	—	—	20.424	980	4.500	2.154	5.148	199	2.111	759	
48	Szászrégen	4	2	1	1	36.332	4.029	3.840	937	15.304	1.640	2.507	570	
49	Szászsebes	4	4	—	—	18.414	910	16.452	489	6.234	405	14.933	254	
50	Szatmár-Németi	6	4	1	1	11.985	4.623	3.188	6.307	6.521	1.879	1.685	2.951	
51	Szeged	5	5	—	—	12.431	18.216	3.194	6.288	4.725	2.484	1.353	3.910	
52	Székelyudvarhely	3	3	—	—	12.038	996	—	—	6.212	321	—	—	
53	Székesfehérvár	5	4	1	—	14.987	15.158	1.862	535	5.709	6.046	845	309	
54	Szikszo	5	5	—	—	28.799	14.382	8.045	9.068	9.138	4.914	4.097	5.467	
55	Temerin	4	4	—	—	5.434	4.660	2.010	2.500	1.399	642	468	887	
56	Temesvár	5	4	—	1	34.545	41.500	1.920	16.340	11.388	6.851	489	6.545	
57	Torda	5	5	—	—	33.608	3.542	1.660	2.678	10.265	964	376	1.052	
58	Ujvidék	4	4	—	—	2.507	2.868	328	888	699	466	62	317	
59	Ungvár	8	7	1	—	24.629	9.877	200	—	13.764	2.605	90	—	
60	Zalaegerszeg	9	8	—	1	23.923	4.715	—	—	10.202	967	—	—	
61	Zombor	4	3	1	—	6.616	3.000	1.700	1.050	3.596	1.630	1.160	550	
Horvát-Szlavon-országok.														
1	Kapronca	7	7	—	—	14.478	5.380	—	474	6.908	914	—	398	
2	Kőrös	11	6	4	1	25.610	2.811	—	—	9.048	796	—	—	
3	Mitrovicza	5	3	—	2	5.144	9.712	5.036	11.286	1.419	2.104	2.944	5.439	
4	Ruma	6	3	—	3	6.666	10.336	12.423	17.909	2.122	2.127	4.094	5.119	
5	Sid	3	2	—	1	4.535	12.000	—	9.000	974	1.511	—	1.798	
6	Verőce	4	2	—	2	0.990	2.400	140	650	3.182	839	99	500	
7	Vukovár	4	3	—	1	8.823	9.874	1.712	8.183	4.805	5.049	1.095	3.277	
8	Zágráb	6	6	—	—	23.360	8.555	492	7.050	6.393	1.974	412	2.038	

Az állatvásárok forgalma 1904-ben főbb piaczonkint.

b) Eladási árak.

Az állatnem és faj megnevezése	Egység (darab vagy pár)	Legalacsonyabb	Legmagasabb	Legalacsonyabb	Legmagasabb	Legalacsonyabb	Legmagasabb	Legalacsonyabb	Legmagasabb	Legalacsonyabb	Legmagasabb	Legalacsonyabb	Legmagasabb	Legalacsonyabb	Legmagasabb	
		ár koronákban														
I. Szarvasmarhavásár.																
		Bánffy-hunyad	Debreczen	Erzsébetváros		Gyula		Maros-Vásárhely		Medgyes		Magyar-lápos				
Jármos ökör (magyar)	első minőségű	pár	688	844	713	850	623	845	685	830	622	830	313	967	567	747
	közép	>	611	753	563	688	470	657	580	645	390	500	270	793	450	565
	alarend.	>	453	488	440	545	298	375	363	510	376	456	223	597	403	467
	mustraökör	>	393	494	400	500	282	365	333	398	334	404	317	500	—	—
Jármos ökör (tarka)	első minőségű	>	—	—	—	—	637	930	650	805	740	1.040	567	1.026	—	—
	közép	>	—	—	—	—	493	677	555	600	500	640	450	600	—	—
	alarend.	>	—	—	—	—	295	368	418	475	368	482	353	517	—	—
	mustraökör	>	—	—	—	—	290	348	350	428	372	480	333	567	—	—
Magyar fajú tinó	2 évesig	>	244	318	220	293	101	213	210	280	300	402	240	300	170	240
	3	>	285	444	263	388	128	257	260	430	376	530	240	350	250	375
	4	>	458	553	363	488	273	650	433	570	450	580	317	400	353	600
Tarka szőrű tinó	2 évesig	>	—	—	265	327	111	222	210	280	310	390	257	300	—	—
	3	>	—	—	325	393	163	314	263	405	390	570	270	300	—	—
Magyar fajú tehén	fris fejős	drb	89	179	183	315	148	257	155	230	214	322	267	370	108	183
	borjas (hasas)	>	79	159	195	335	134	219	168	255	156	288	253	300	160	248
	levágásra	>	69	149	160	263	104	267	153	213	148	236	187	283	150	235
Tarka szőrű tehén	fris fejős	>	—	—	208	371	175	383	200	380	220	340	330	403	—	—
	borjas (hasas)	>	—	—	230	415	168	324	225	408	204	324	295	358	—	—
	levágásra	>	—	—	203	338	128	312	170	280	152	268	227	353	—	—
Magyar fajú üsző	2 évesig	>	59	129	89	148	52	103	70	136	100	184	173	200	68	118
	3	>	79	140	118	181	73	146	140	200	136	234	187	247	85	150
	előhasú	>	69	119	152	205	123	190	160	260	140	232	223	257	105	180
Tarka szőrű üsző	2 évesig	>	—	—	102	160	72	202	78	175	126	204	193	250	—	—
	előhasú	>	—	—	148	233	167	248	200	295	144	250	237	280	—	—
Borju	szópós	>	15	50	30	80	20	38	27	43	16	46	53	80	17	35
	választ. (rügott)	>	39	70	63	123	26	61	42	80	30	72	108	163	25	54
Bivalyökör		pár	475	518	545	688	277	425	415	470	250	404	300	450	—	—
Bivalytehén		drb	169	246	170	255	130	230	—	—	172	308	163	253	163	265
Bivalyborju		>	39	79	58	98	13	34	—	—	21	54	37	67	19	54
2. Lóvásár.																
			Kula		Budapest		Csáktornya		Debreczen		Gyula		Nagykőrös		Rimaszombat	
Igás ló	I. rendű nehéz	drb	432	537	245	445	917	1.425	385	588	—	—	—	—	380	433
	II. r. könnyű	>	298	385	122	213	783	1.250	303	418	413	590	365	450	249	318
	III. rend. (kisgazda czélj.)	>	160	242	51	122	363	462	128	240	240	350	200	283	179	245
Kocsiló (nehéz)		>	323	395	559	1.351	1.100	1.700	413	638	670	838	—	—	513	617
	(könnyű)	>	175	250	463	1.214	809	1.250	488	950	640	785	308	623	375	530
Hátasló		>	248	383	435	1.420	828	1.150	600	1.150	395	798	—	—	468	692
Levágásra		>	—	—	22	59	67	97	83	123	76	103	90	125	66	111
Csikó 1 évesig		>	65	110	80	130	203	268	81	160	46	98	70	165	83	122
	2	>	125	220	148	288	293	362	105	189	74	138	83	225	113	160
	3	>	190	285	183	388	495	817	190	325	128	253	130	400	179	265
	4	>	260	425	230	593	808	1.317	275	463	153	470	173	600	272	430
3. Juhvásár.																
			Debreczen		Eperjes		Gyula		Hátszeg		Karánsebes		Karczag		Korpona	
Kos		drb	22	70	14	19	13	21	6	10	14	18	14	21	14	28
Anyá		>	13	21	16	18	12	19	6	8	13	16	11	16	12	20
Bárány		>	6	9	4	5	6	8	2	3	5	7	6	8	5	8
Ürű	fiatal	>	12	19	10	15	11	18	—	—	8	12	11	13	8	13
	öreg	>	13	20	12	16	10	15	—	—	9	13	14	20	8	14
Mustrabirka		>	10	15	9	13	9	14	—	—	9	12	12	14	8	12
4. Sertésvásár.																
			Debreczen		Eperjes		Gyula		Karczag		Munkács		Nagyvárad		Pápa	
Kan		drb	67	97	—	—	71	123	70	90	53	101	50	65	74	92
Kocza (anya)		>	62	98	54	96	75	132	65	100	76	123	63	79	56	74
Süldő 1 évesig		>	50	70	34	53	40	70	34	46	21	66	41	53	36	46

Az állatvásárok forgalma 1904-ben főbb piaczonkint.

b) Eladási árak.

Az állatnem és faj megnevezése	Egység (darab vagy pár)	á r k o r o n á k b a n														
		Legalacsonyabb		Legmagasabb		Legalacsonyabb		Legmagasabb		Legalacsonyabb		Legmagasabb		Legalacsonyabb		Legmagasabb
I. Szarvasmarhavásár.		Munkács		Nagyenyed		Torda		Ungvár		Zalaegerszeg		Verőcze		Zágráb		
Jármos ökör (magyar)	első minőségű	pár	554	789	600	745	440	847	815	934	761	1.367	800	1.200	950	967
	közép	»	432	595	538	645	333	692	715	863	626	753	600	1.000	—	—
	alárend.	»	278	390	447	522	249	357	553	740	518	622	300	600	—	—
	mustraökör	»	378	517	304	395	218	366	—	—	423	519	—	—	—	—
Jármos ökör (tarka)	első minőségű	»	521	674	536	704	—	—	755	864	780	1.411	600	1.200	1.184	1.476
	közép	»	393	542	485	598	—	—	615	765	629	865	500	900	1.075	1.400
	alárend.	»	270	373	293	489	—	—	523	665	522	613	200	600	960	1.246
	mustraökör	»	317	432	264	372	—	—	423	565	428	526	—	—	864	1.235
Magyar fajú tinó	2 évesig	»	142	249	208	304	196	222	305	370	270	546	400	1.000	—	—
	3	»	221	364	206	340	226	243	398	468	356	799	500	1.200	—	—
	4	»	375	515	323	455	259	277	515	615	464	890	600	1.200	—	—
Tarka szőrű tinó	2 évesig	»	160	266	265	377	225	243	278	325	294	587	400	900	160	500
	3	»	227	341	348	438	237	254	393	463	436	862	500	1.000	280	780
Magyar fajú tehén	fris fejős	drb	157	250	154	267	137	245	235	266	83	283	200	300	—	—
	borjas (hasas)	»	165	265	128	214	199	242	201	229	97	305	250	350	—	—
	levágásra	»	121	189	152	220	117	176	188	209	79	242	180	400	—	—
Tarka szőrű tehén	fris fejős	»	146	229	182	288	260	303	171	193	100	300	200	300	160	360
	borjas (hasas)	»	151	244	139	223	—	—	161	181	104	343	250	350	180	400
	levágásra	»	128	223	190	234	—	—	149	169	77	239	180	400	120	260
Magyar fajú üsző	2 évesig	»	109	183	111	183	67	103	144	164	91	272	100	200	—	—
	3	»	144	231	143	218	107	140	163	183	119	317	150	300	—	—
	előhasú	»	142	229	138	200	104	185	153	173	121	307	150	300	—	—
Tarka szőrű üsző	2 évesig	»	81	140	140	188	112	129	138	159	112	323	100	300	75	250
	előhasú	»	114	160	155	220	134	162	149	167	120	314	150	350	—	—
Borju	szópós	»	18	53	44	69	27	37	27	33	25	85	30	60	12	64
	választ.(rügött)	»	36	62	63	94	35	53	48	56	33	80	50	80	—	—
Bivalyökör	...	pár	—	—	200	350	226	294	—	—	—	—	—	—	—	—
Bivalytehén	...	drb	200	297	152	294	178	232	258	278	—	—	—	—	—	—
Bivalyborju	...	»	120	120	53	80	29	44	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Lóvásár.			Sopron		Szászrégen		Szeged		Székesfehérvár		Temesvár		Mitrovicza		Vukovár	
Igás ló	I. rendű nehéz	drb	561	806	—	—	400	800	220	770	205	303	250	300	200	600
	II. r. könnyű	»	408	655	155	225	232	390	218	442	168	232	200	400	100	400
	III. rend. (kisgazda czélj.)	»	183	281	110	155	103	335	100	320	137	236	60	300	85	300
Kocsiló (nehéz)	...	»	269	586	290	380	360	590	200	464	285	506	250	500	150	500
	(könnyű)	»	176	679	210	280	365	637	294	910	298	800	200	400	35	450
Hátasló	...	»	288	573	—	—	333	603	340	920	310	960	250	300	180	450
Levágásra	...	»	54	134	—	—	59	117	38	98	43	88	—	—	80	400
Osikó 1 évesig	...	»	110	215	28	40	34	102	48	126	60	132	25	100	20	200
	2	»	218	465	68	91	63	206	138	300	94	176	40	150	60	300
	3	»	276	569	175	253	125	344	220	456	172	268	80	250	70	400
	4	»	371	730	240	373	213	584	270	740	216	392	100	300	70	500
3. Juhvásár.			Lippa		Magyarlápós		Nagy-szeben		Rimaszombat		Szászsebes		Mitrovicza		Ruma	
Kos	...	drb	13	19	11	15	17	28	19	34	18	24	12	16	32	38
Ánya	...	»	14	18	13	18	13	24	16	19	20	25	15	20	14	56
Bárány	...	»	7	11	5	7	5	12	5	8	5	8	—	—	7	21
Ürü	fiatal	»	—	—	—	—	—	—	12	16	—	—	—	—	8	24
	öreg	»	—	—	—	—	—	—	12	16	—	—	—	—	10	18
Mustrabirka	...	»	8	15	7	9	10	23	8	12	—	—	—	—	8	18
4. Sertés vásár.			Szatmár-Németi		Szikszó		Temerin		Temesvár		Ruma		Vukovar		Zágráb	
Kan	...	drb	68	81	54	120	80	105	75	116	32	100	50	140	42	60
Kocza (anya)	...	»	65	80	54	88	67	97	75	128	24	105	50	140	80	237
Süldő 1 évesig	...	»	41	52	26	40	36	61	38	70	4	50	10	50	10	100

38. A budapesti szarvasmarha-, borjú- és juhvásár forgalma 1881-től 1904-ig.¹⁾

É v	F e l h a j t á s									
	ökör	bika	bivaly	fejőstehén	vágótehén	borjú	juh	bárány	összesen	átlag hetenkint
	d a r a b									
Átlag 1881—1885 ...	59.925	—	6.266	11.263	34.264	64.193	68.870	29.009	273.790	5.265
» 1886—1890 ...	97.204	2.167	4.232	11.532	43.466	99.595	88.778	38.091	385.065	7.405
» 1891—1895 ...	107.531	3.539	2.957	11.105	35.786	109.833	167.757	50.846	489.354	9.411
» 1896—1900 ...	114.928	6.408	5.022	7.066	42.428	131.506	99.678	45.887	452.923	8.710
1901	107.036	8.103	4.254	8.967	41.317	127.991	68.896	36.791	403.355	7.755
1902	117.030	10.803	6.076	9.270	47.630	123.081	85.328	40.665	439.883	8.459
1903	129.580	9.196	7.107	6.476	41.626	107.869	58.482	36.594	396.930	7.636
1904	121.329	11.528	4.203	6.997	41.340	107.350	61.364	26.795	380.906	7.323

¹⁾ Lásd a 131. lapon levő 37. táblázatban közölt 1. számú megjegyzést.

39. A hasznos háziállatok betegségei az 1891—1895. és 1896—1900. évek átlagában, valamint 1904-ben.

Az állatok részletezése; év	Lépfene	Vesztetség	Takonykór	Száj- és kórromlás	Ragadós tüdőfőb	Himlő	Rüh	Orbáncz	Bivaly-vész	Sertésvész	Valamennyi ragadós betegség	Egyéb betegségek	Összesen	A ragadós	Az egyéb
	k ö v e t k e z t é b e n													betegségekben elhullott, v. kiirtott összes állatok értéke 1000 kor.-ban	
	elhullott, vagy kiirtott állatok száma														
Magyarország.															
1. Ló.															
Átlag 1891—1895	264	12	944	—	—	—	57	—	—	—	1.277	7.377	8.654	240 ⁹	1.401 ³
» 1896—1900	207	16	1.035	—	—	—	83	—	—	—	1.341	9.593	10.934	253 ⁴	1.832 ⁶
1904	269	16	616	—	—	—	307	—	—	—	1.208	¹⁾	—	¹⁾	¹⁾
2. Szarvasmarha.															
Átlag 1891—1895	2.064	46	—	175	3.197	—	1	—	139	—	5.622	8.298	13.920	868 ⁰	1.277 ⁰
» 1896—1900	1.891	67	—	387	556	—	—	—	248	—	3.149	10.797	13.946	509 ⁸	1.688 ⁹
1904	3.838	121	—	1.851	—	—	—	—	613	—	6.423	¹⁾	—	¹⁾	¹⁾
3. Juh.															
Átlag 1891—1895	1.508	13	—	35	—	775	401	—	—	—	2.732	36.463	39.195	47 ⁶	492 ¹
» 1896—1900	851	27	—	68	—	618	360	—	—	—	1.924	41.627	43.551	46 ⁰	547 ⁶
1904	1.036	37	—	210	—	3.132	412	—	—	—	4.827	¹⁾	—	¹⁾	¹⁾
4. Sertés.															
Átlag 1891—1895	—	61	—	328	—	105	—	32.785	—	72.475	105.754	21.225	126.979	2.968 ⁷	766 ³
» 1896—1900	—	62	—	20	—	16	—	12.189	—	326.975	339.262	17.406	356.668	10.586 ⁹	545 ⁹
1904	2	163	—	196	—	—	—	35.320	—	205.512	241.193	¹⁾	—	¹⁾	¹⁾
Hasznos háziállatok együtt.															
Átlag 1891—1895	3.836	132	944	538	3.197	880	459	32.785	139	72.475	115.385	73.363	188.748	4.125 ²	3.936 ⁷
» 1896—1900	2.949	172	1.035	475	556	634	443	12.189	248	326.975	345.676	79.423	425.099	11.396 ¹	4.615 ⁰
1904	5.145	337	616	2.257	—	3.132	719	35.320	613	205.512	253.651	¹⁾	—	¹⁾	¹⁾
Horvát-Szlavonországek.															
1. Ló.															
Átlag 1891—1895	18	1	56	—	—	—	57	—	—	—	132	1.157	1.289	14 ⁷	57 ⁴
» 1896—1900	6	1	32	—	—	—	5	—	—	—	44	995	1.039	5 ⁸	115 ²
1904	26	6	24	—	—	—	35	—	—	—	91	1.820	1.911	12 ⁹	246 ³
2. Szarvasmarha.															
Átlag 1891—1895	201	4	—	9	—	—	—	—	—	—	214	2.284	2.498	25 ³	93 ¹
» 1896—1900	176	8	—	9	3	—	—	—	3	—	199	2.401	2.600	23 ²	224 ⁹
1904	435	19	—	2	—	—	—	—	—	—	456	2.760	3.216	69 ⁵	443 ²
3. Juh.															
Átlag 1891—1895	13	—	—	28	—	151	—	—	—	—	192	2.769	2.961	2 ⁰	18 ²
» 1896—1900	5	—	—	—	—	7.348	—	—	—	—	7.353	2.734	10.087	71 ⁷	26 ⁵
1904	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.132	1.132	—	15 ¹
4. Sertés.															
Átlag 1891—1895	46	4	—	14	—	—	—	529	—	—	593	3.789	4.382	13 ⁰	36 ³
» 1896—1900	16	3	—	—	—	—	—	134	—	18.762	18.915	2.170	21.085	392 ⁸	42 ⁵
1904	—	10	—	—	—	—	—	240	—	17.179	17.429	2.626	20.055	296 ⁷	104 ²
Hasznos háziállatok együtt.															
Átlag 1891—1895	278	9	56	51	—	151	57	529	—	—	1.131	9.999	11.130	55 ⁰	205 ⁰
» 1896—1900	203	12	32	9	3	7.348	5	134	3	18.762	26.511	8.300	34.811	493 ⁵	409 ¹
1904	461	35	24	2	—	—	35	240	—	17.179	17.976	8.338	26.314	379 ¹	808 ⁸

¹⁾ Nincsenek adatok.

É v	Magyarország										Horvát-Szlavonországok								
	A z állatorvosok száma																		
	Állami					Helyhatósági													
	állatorvos- ügyi felügye- lőségeknel	törvényhatósági és járási szol- gálatban	állatorvos- ügyi hivata- loknál	belépő állomá- soknál	budapesti állat- vadászi szolgál- tatban	egyéb szolgál- tatban	összesen	törvényható- sági és rend- tan. városi	községi	kör-állatorvos	összesen	Magán	Mindössze	Országos	Megyei és járási	Törvényh. jogú városi	Egyéb városi	Magán	Összesen
1899	—	—	—	—	—	—	102	—	—	—	682	186	970	3	63	4	4	2	76
1900	—	—	—	—	—	—	108	—	—	—	698	183	989	4	69	5	12	10	100
1901	6	532	10	9	15	23	595	114	76	76	260	157	1.012	4	75	5	3	8	95
1902	6	536	11	9	17	30	609	125	74	88	287	161	1.057	4	79	5	3	8	99
1903	6	538	10	9	17	23	603	129	83	99	311	110	1.024	4	76	5	4	5	94
1904	7	544	9	12	21	31	624	135	90	110	335	100	1.059	4	81	5	5	5	100

41. A kőbányai sertésforgalom és sertésárak 1904-ben.

a) Sertésforgalom.

Hónap	Az előző év végén maradt állomány	Felszállított			Elszállított								
		belőldről	Szerbiá- ból	összesen	Buda- pestre	egyéb belőldre	Bécsbe	osztrák tartomá- nyokba	Német- bíróda- lomba	Svájzba	szappan- gyárban feldolg.	összesen	
d a r a b s e r t é s													
Január	24.003	2.901	11.417	14.318	10.110	3.919	3.638	575	—	—	—	92	18.334
Február		3.085	11.511	14.596	7.922	5.272	2.103	736	—	—	—	120	16.153
Márczius		7.246	10.155	17.401	6.234	4.458	979	220	—	—	—	95	11.986
Április		6.672	13.937	20.609	8.437	4.212	2.300	507	—	—	—	77	15.533
Május		6.294	19.083	25.377	9.228	6.831	2.460	545	—	—	—	125	19.189
Június		5.444	14.998	20.442	6.944	6.849	2.930	489	—	—	—	87	17.299
Július		2.252	10.634	12.886	6.433	6.438	1.730	936	—	—	—	92	15.629
Augusztus		3.403	11.812	15.215	5.312	6.134	65	1.171	—	—	—	77	12.759
Szeptember		3.718	10.826	14.544	5.690	6.072	1.106	1.201	—	—	—	68	14.137
Október		2.145	11.659	13.804	7.111	5.973	1.382	1.938	—	—	—	96	16.500
November		2.617	13.302	15.919	9.793	5.649	2.418	2.073	—	—	—	81	20.014
Deczember		3.146	12.595	15.741	8.182	4.764	2.161	1.337	—	—	—	95	16.539
Összesen	24.003	48.923	151.929	200.852	91.396	66.571	23.272	11.728	—	—	—	1.105	194.072

b) Átlagárak.

H ó n a p	A m a g y a r				A szerbiai
	nehéz	könnyű	öreg nehéz	vidéki	
sertés átlagára kilogrammonként állérekben					
Január	121'50—122'50	120'50—121'50	116'75—118'75	—	113'75—118'50
Február	121'00—122'75	120'50—122'00	117'00—119'00	—	114'25—118'75
Márczius	123'75—124'75	122'75—123'75	117'00—119'50	—	119'75—123'25
Április	122'20—123'20	121'60—122'60	114'20—116'80	—	115'60—121'00
Május	119'00—120'25	119'75—120'75	—	—	114'00—117'75
Június	113'75—114'75	114'50—115'50	—	—	108'00—112'50
Július	112'60—113'60	112'80—114'25	—	—	108'80—111'60
Augusztus	113'00—114'00	113'00—114'25	—	—	112'50—115'25
Szeptember	117'40—118'40	117'60—118'60	—	—	116'60—120'80
Október	113'25—114'25	113'50—114'50	—	—	109'75—114'25
November	109'50—110'50	110'50—111'50	—	—	105'25—109'00
Deczember	109'60—111'20	109'00—110'60	104'80—107'80	—	102'80—108'20
Évi átlag	116'38—117'51	116'38—117'45	114'07—116'31	—	111'75—115'90

42. A budapest-ferencvárosi sertéskonsumvásár forgalma és a napi átlagárak 1904-ben.

Hónap	Erke- zett sertés	N a p i á r a k				Hónap	Erke- zett sertés	N a p i á r a k			
		nehéz		könnyű				nehéz		könnyű	
		fillér-	fillér-	fillér-	fillér-			fillér-	fillér-	fillér-	fillér-
		től	ig	től	ig			től	ig	től	ig
Január	17.339	92 107	72 106	Május ¹⁾	9.296	90 104	80 102	Szeptember	15.820	84 107	80 106
Február	13.039	92 105	80 104	Június	11.983	80 98	72 98	Október	15.727	88 102	70 101
Márczius	11.824	94 108	84 106	Július	14.104	84 100	74 96	November	22.452	84 99	56 97
Április	7.447	90 106	86 106	Augusztus	17.635	86 104	76 104	Deczember	29.645	80 98	70 95

¹⁾ Április végéig az élősúlyból páronként 45 kgr. és a vételárból 4% levonásával történt az eladás. Május 1.-étől semmiféle levonás nincs; ez az oka a nagy árkülönbözletnek.

Hónap	Elszállított						Hónap	Elszállított							
	Érkezett belföldről	Bácsra	egyéb belföldre	Bécsbe	osztrák tartomá- nyokba	technikai eszközre hely- ben földol- goztatott		összesen	Érkezett belföldről	Bácsra	egyéb belföldre	Bécsbe	osztrák tartomá- nyokba	technikai eszközre hely- ben földol- goztatott	összesen
Január	966	11	—	—	—	5	16	Július	204	75	2	—	386	2	465
Február	1.592	29	1	—	82	7	119	Augusztus ...	183	168	—	728	838	12	1.746
Márczius	1.755	43	6	97	—	6	152	Szeptember	130	122	96	227	374	4	823
Április	1.822	64	9	698	99	1	871	Október	1.572	60	96	—	1.100	10	1.266
Május	1.984	50	7	—	132	1	190	November ...	1.924	64	59	498	906	27	1.554
Június	1.187	53	164	129	210	6	562	December	596	91	45	1.214	726	18	2.094
								Összesen ...	13.915	830	485	3.591	4.853	99	9.858

44. A budapesti gyapjúaukciók áralakulásai az 1904. évben.*)

M i n ő s é g	Január	Július	Szep- tember	M i n ő s é g	Január	Július	Szep- tember
	hónapban jegyzett árak koronákban 100 kg.-onként				hónapban jegyzett árak koronákban 100 kg.-onként		
Hátonmosott.				Hibátlan bácskai gyapjú ...	186—196	180—196	186—196
Legfinomabb merino-posztó- gyapjú	510—580	500—584	530—580	Hibás bácskai gyapjú	180—190	192—210	186—190
Finom posztógyapjú	430—510	450—515	450—510	Homokos, pestvidéki gyapjú	220—260	220—278	220—270
Finom és középfinom sző- vetgyapjú	300—400	310—415	310—400	Merino-bárángyapjú	—	600—650	500—682
Finom fésűs gyapjú	280—320	310—314	296—320	Középfinom bárángyapjú	320—330	350—380	350—450
Középfinom fésűs gyapjú ...	260—310	260—310	260—310	Középfinom fésűs bárán- gyapjú	300—320	300—330	280—342
Alárendelt, részben hibás fésűs gyapjú	210—260	210—276	210—260	Szennyes.			
				Merino- és posztógyapjú ...	110—136	114—154	110—134
				Fésűs gyapjú	110—130	96—158	108—140

*) Elárvereztetett a júliusi aukción 10.434, a szeptemberin 4.622, összesen 15.056 bál.

45. A vajtermelésre berendezett falusi tejszövetkezetek működése 1904-ben Magyarországon.

Vármegye	A szövetekeze- tek			A tagok által			Vármegye	A szövetekeze- tek			A tagok által		
	A szövetekezeti tagok	Az üzletvezetők (tehenek)	A szállított tej ezer literék- ben	készített vaj ezer kilogram- mokban	A szövetekezetek bevétele ezer koronákban	A szövetekezeti tagok		Az üzletvezetők (tehenek)	A szállított tej ezer literék- ben	készített vaj ezer kilogram- mokban	A szövetekezetek bevétele ezer koronákban		
a) Duna b. p.							d) Tisza j. p.						
Bars vm. ...	8	583	900	779 ⁷	32 ⁶	85 ²	A.-Torna vm.	1	7	—	714 ⁰	5 ¹	78 ⁵
Esztergom ...	3	255	399	413 ⁶	15 ⁷	46 ⁶	e) Tisza b. p.						
Hont vm. ...	4	239	465	533 ⁸	24 ¹	70 ⁴	Békés vm. ...	4	1.097	2.167	2.150 ¹	64 ¹	272 ⁰
Nógrád vm.	9	308	1.579	1.692 ⁹	26 ⁷	167 ⁴	Bihar » ...	1	35	135	138 ⁸	2 ⁸	19 ⁴
Nyitra vm.	1	400	487	379 ⁴	11 ⁸	45 ³	Máramaros	2	101	110	98 ⁹	4 ¹	10 ⁸
Trencsén ...	6	407	861	761 ⁹	30 ⁹	80 ⁶	Szabolcs vm.	1	44	103	29 ¹	1 ³	3 ³
Turócz vm.	2	102	283	137 ⁶	5 ⁶	16 ⁸	Szilágy »	1	18	82	34 ⁴	1 ⁰	4 ²
Zólyom vm.	16	1.981	3.187	3.919 ⁷	165 ³	459 ⁰	Összesen ...	9	1.295	2.597	2.451 ³	73 ³	309 ⁸
Összesen ...	49	4.275	8.161	8.618 ⁶	312 ⁷	971 ³	f) Tisza-M.sz.						
b) Duna j. p.							Arad vm. ...	12	1.377	1.671	1.813 ⁹	41 ⁶	180 ⁸
Baranya vm.	102	9.423	15.273	15.465 ⁶	569 ⁵	1.561 ²	Csanád vm.	3	106	221	198 ¹	3 ¹	19 ⁵
Fejér vm. ...	6	352	530	491 ⁰	2 ⁸	51 ³	Kr.-Szörény	2	189	198	83 ⁰	2 ⁷	9 ⁰
Győr vm. ...	7	590	1.049	879 ⁹	32 ⁵	82 ⁰	Temes vm.	30	4.612	7.220	5.545 ²	115 ⁵	602 ⁴
Komárom ...	3	88	200	289 ⁷	12 ⁰	31 ¹	Torontál vm.	36	3.914	6.394	4.583 ⁷	48 ⁵	505 ⁹
Moson vm. ...	21	1.814	3.823	4.428 ⁷	155 ⁹	469 ¹	Összesen ...	83	10.198	15.704	12.223 ⁹	211 ⁴	1.317 ⁶
Somogy vm.	7	509	861	800 ⁵	18 ¹	83 ⁸	g) Király- hágóntúl.						
Sopron vm.	28	2.311	4.091	5.141 ¹	217 ⁹	507 ³	Brassó vm.	1	1.300	1.300	2.079 ⁵	50 ³	376 ⁸
Tolna vm. ...	56	6.386	10.264	12.479 ²	412 ¹	1.286 ⁷	Háromszék	2	202	350	35 ⁰	0 ⁶	81 ⁴
Vas vm. ...	47	3.571	6.747	7.332 ⁵	215 ⁸	679 ⁴	K.-Küküllő	2	31	108	32 ⁹	1 ⁴	3 ²
Veszprém ...	23	1.746	2.864	2.099 ⁷	58 ⁵	191 ⁷	M.-Torda ...	3	345	683	182 ²	8 ²	23 ⁰
Zala vm. ...	44	3.869	7.403	5.652 ⁵	235 ³	547 ⁸	N.-Küküllő	1	92	212	51 ²	2 ⁰	4 ²
Összesen ...	344	30.659	53.105	55.060 ⁴	1.930 ⁴	5.491 ⁴	Szeben vm.	3	263	34	452 ⁵	19 ⁴	50 ⁸
c) Duna-T. k.							Összesen ...	12	2.233	2.687	2.833 ³	81 ⁹	539 ⁴
B.-Bodrog ...	54	5.901	9.280	10.811 ⁹	282 ³	1.157 ²	Magyarorsz.össz. 1903. évi ered- mény	566	55.981	93.839	95.364 ⁹	2.958 ⁷	10.199 ⁰
Csongrád ...	3	303	393	555 ⁶	12 ⁶	72 ²		513	51.369	86.158	88.687 ⁴	2.640 ⁴	9.546 ⁹
J.-N.-Szoln.	4	131	501	776 ⁷	31 ³	92 ⁷							
P.-P.-S.-Kisk.	7	979	1.411	1.319 ²	17 ⁷	168 ⁹							
Összesen ...	68	7.314	11.585	13.463 ⁴	343 ⁹	1.491 ⁰							

1) Ezenkívül 18 szövetkezet volt alakulófélben, de működését még nem kezdte meg.

46. A köztenyésztés emelésére kiosztott apaállatok, ezek értéke és az állatkiállításokon s díjazásokon kiosztott államdíjak 1904-ben Magyarországon.

Állattenyésztési kerületi m. k. felügyelőség	Vármegye	Kiosztottak						A kiosztott tenyész-apaállatok összes értéke	A kiosztott tenyész-apaállatok vétel-árából nyújtott kedvezmény	Tenyészállat-vásár és díjazásnál engedélyezett államdíjak	Az állattenyésztés emelésére engedélyezett államdíjak	
		bikából					kanokból					
		magyar	piros farka	ping-gau	borz-deres	bivaly.	hís.					zir.
		fajta										korona
d a r a b												
Budapest	Jász-N.-Szolnok	24	17	—	—	—	45	27.715	2.775	6.700	9.475	
	Pest-P.-S.-Kiskun	17	92	—	—	—	52	62.281	6.412	15.000	21.412	
Pozsony	Moson	—	29	—	—	—	12	16.077	1.712	600	2.312	
	Nyitra	1	44	—	—	—	14	23.795	2.367	400	2.767	
	Pozsony	1	91	—	—	—	5	50.768	5.954	1.100	7.054	
	Sopron	—	10	—	—	—	15	5.678	566	—	566	
Szombathely	Vas	—	37	—	—	—	30	19.448	2.525	1.000	3.525	
	Veszprém	3	9	—	—	—	24	8.563	928	500	1.428	
	Zala	2	72	—	—	—	11	40.894	4.565	500	5.065	
Pécs	Baranya	13	59	—	—	—	2	47.190	4.443	927	5.370	
	Somogy	2	82	—	—	—	42	51.183	5.093	874	5.967	
Komárom	Tolna	2	64	—	—	—	18	40.966	4.272	814	5.086	
	Esztergom	—	20	—	—	—	16	10.914	1.285	200	1.485	
	Fejér	—	35	—	—	—	32	19.466	2.197	400	2.597	
	Győr	—	31	—	—	—	9	15.473	1.792	400	2.192	
	Komárom	1	82	—	—	—	51	43.910	5.198	400	5.598	
Balassagyarmat	Bars	—	72	7	—	—	45	37.063	3.148	—	3.148	
	Hont	—	37	—	—	—	15	16.720	1.501	400	1.901	
Besztercebánya	Nógrád	—	103	—	—	—	69	50.002	4.483	400	4.883	
	Trencsén	—	9	88	—	—	3	30.412	3.081	400	3.481	
	Turóc	—	—	37	—	—	19	12.879	1.919	400	2.319	
Liptószentmiklós	Zólyom	—	4	8	—	—	1	4.309	360	—	360	
	Árva	—	—	65	—	—	1	23.031	2.725	300	3.025	
	Liptó	—	—	36	—	—	11	13.771	1.693	300	1.993	
Miskolc	Szepes	—	—	134	—	—	37	55.032	6.274	300	6.574	
	Borsod	27	37	—	—	—	46	33.468	3.977	400	4.377	
	Gömör és K.-Hont	4	73	4	—	—	19	36.762	3.327	400	3.727	
	Heves	14	41	—	—	—	16	28.248	3.098	400	3.498	
Kassa	Abauj-Torna	9	44	17	—	—	18	31.611	3.926	400	4.326	
	Sáros	—	—	44	—	—	6	18.221	2.392	400	2.792	
Debrecen	Zemplén	26	58	12	—	—	1	53.307	5.040	300	5.340	
	Hajdu	23	—	—	—	—	14	13.492	1.433	400	1.833	
	Szabolcs	52	—	—	—	—	13	26.368	3.094	800	3.894	
Máramaros-sziget	Szatmár	48	21	—	—	—	20	35.998	4.178	300	4.478	
	Máramaros	3	—	—	149	2	—	69.586	8.500	800	9.300	
Ungvár	Ugocsa	2	—	—	2	—	—	1.895	153	—	153	
	Bereg	15	—	—	38	—	20	21.421	2.784	290	3.074	
Nagy-Váradi	Ung	14	91	—	24	—	62	70.761	7.525	300	7.825	
	Arad	44	39	22	—	—	128	66.307	6.763	400	7.163	
	Békés	10	5	—	—	—	12	9.099	1.290	—	1.290	
Szeged	Bihar	67	22	3	—	—	55	54.036	5.003	700	5.703	
	Bács-Bodrog	58	25	—	—	—	204	60.114	6.609	1.400	8.009	
Temesvár	Csanád	2	23	—	—	—	40	16.250	2.136	400	2.536	
	Csongrád	10	17	—	—	—	8	13.838	1.452	400	1.852	
	Krassó-Szörény	2	45	50	—	—	119	50.299	4.909	600	5.509	
Kolozsvár	Temes	38	126	—	—	—	209	104.498	10.340	800	11.140	
	Torontál	71	101	—	—	—	187	106.054	10.398	800	11.198	
	Kolozs	56	1	—	—	—	19	31.658	4.173	511	4.684	
Dés	Maros-Torda	41	—	—	—	—	18	23.076	6.308	509	6.817	
	Torda-Aranyos	31	—	37	—	1	25	31.672	6.143	480	6.623	
Sepsiszentgyörgy	Beszterce-Naszód	18	—	32	—	—	3	23.597	805	400	1.205	
	Szilágy	22	—	—	—	—	5	10.367	1.151	200	1.351	
	Szolnok-Doboka	41	—	—	—	1	1	19.605	1.702	400	2.102	
Nagyszombat	Alsó-Fehér	27	—	10	—	—	9	20.380	1.803	380	2.183	
	Kis-Küküllő	29	—	7	—	—	5	21.842	2.094	400	2.494	
	Nagy-Küküllő	33	—	14	—	20	8	34.490	4.177	110	4.287	
	Udvarhely	28	—	—	—	3	12	17.030	1.936	1.200	3.136	
Sepsiszentgyörgy	Fogarás	18	—	25	—	24	7	27.535	2.898	400	3.298	
	Hunyad	—	—	160	—	2	2	75.106	9.319	400	9.719	
	Szeben	—	—	83	—	3	6	41.634	5.254	400	5.654	
Sepsiszentgyörgy	Brassó	1	—	25	—	1	3	23.357	2.383	400	2.783	
	Csík	73	1	—	—	—	24	37.367	4.342	400	4.742	
	Háromszék	10	44	1	—	3	7	30.068	3.230	400	3.630	
Összesen		1.033	1.813	921	213	60	177	2.023 ^{a)}	2.181.611 ^{b)}	288.887 ^{c)}	51.495 ^{d)}	340.382 ^{e)}

a-) Jegyzeteket lásd a 141. lapon.

É v	A méhesaládok száma az év őszén		A termelt méz		A termelt viasz		Esett átlag egy méhesaládra	
	mozgó szerkezetű kaptárokban	közönséges kőpükben	mennyisége méter-mázsákban	értéke koronákban ¹⁾	mennyisége méter-mázsákban	értéke (mmázsáját 200 kor.-ával számítva) koronákban	méz	viasz
							kilogrammokban	
1894	137.051	403.896	20.170	1,210.200	1.665	333.000	3'73	0'31
1895	148.779	432.646	27.940	1,676.400	2.627	525.400	4'81	0'45
1896	158.997	404.520	32.371	1,942.260	2.049	409.800	5'74	0'36
1897	196.735	443.512	32.432	1,945.920	2.235	447.000	5'05	0'35
1898	204.574	449.090	37.431	2,245.854	2.249	449.800	5'73	0'34
1899	212.191	447.899	33.518	2,815.512	2.319	463.800	5'08	0'35
1900	206.914	448.668	38.508	3,243.417	2.884	576.800	5'87	0'44
1901	202.014	362.604	30.899	2,595.329	1.844	369.041	5'47	0'33
1902	203.190	378.138	27.111	2,277.296	2.032	406.485	4'66	0'35
1903	206.736	355.120	29.991	2,519.244	1.926	385.200	5'34	0'34
1904	216.254	365.930	27.446	2,305.436	1.706	341.200	4'71	0'29

¹⁾ A termelt méz értéke métermázsánként 1898-ig 60, 1899-től 84 koronával számított.

48. A méhészeti termelés Magyarországon 1904-ben vármegyénként.

Országgrész, vármegye	A méhesaládok száma az év őszén		A termelt		Méhtermékek értéke koronákban	Országgrész, vármegye	A méhesaládok száma az év őszén		A termelt		Méhtermékek értéke koronákban		
	mozgó szerkezetű kaptárokban	közönséges kőpükben	mennyisége méter-mázsákban	viasz			mozgó szerkezetű kaptárokban	közönséges kőpükben	mennyisége méter-mázsákban	viasz			
												méz	viasz
a) Duna bal partja.													
Árva	97	625	999	83'1	3'2	7.626	Ung	220	273	4.387	164'9	6'6	15.166
Bars	210	1.918	5.948	392'2	15'6	36.073	Zemplén	448	1.584	7.161	395'2	25'2	38.240
Esztergom	49	1.984	2.300	213'4	8'1	19.553	Összesen	2.164	8.497	46.102	2.217'4	135'5	213.358
Hont	184	2.058	4.705	333'6	13'2	30.660	e) Tisza bal partja.						
Liptó	123	1.182	1.943	95'2	5'9	9.173	Békés	28	7.336	3.966	329'5	13'9	30.468
Nógrád	269	3.638	9.051	627'2	25'6	57.807	Bihar	491	3.978	10.012	522'5	27'2	49.326
Nyitra	432	5.059	10.845	774'9	31'7	71.433	Hajdú	19	2.589	2.331	212'0	14'7	20.742
Pozsony	297	5.526	11.077	775'1	31'0	71.296	Máramaros	203	855	10.832	543'4	43'5	54.346
Trencsén	391	1.789	5.230	342'5	13'4	31.462	Szabolcs	132	2.187	6.547	542'0	12'9	48.110
Turóc	96	1.510	1.136	129'7	5'1	11.909	Szatmár	305	2.811	10.378	578'0	28'3	54.210
Zólyom	132	2.695	2.358	258'1	10'1	23.703	Szilágy	241	732	5.569	157'5	17'9	16.804
Összesen	2.280	27.984	55.592	4.025'0	162'9	370.695	Ugocsa	70	148	2.017	88'0	4'9	8.384
b) Duna j. partja.							Összesen	1.489	20.636	51.652	2.972'9	163'3	282.390
Baranya	341	3.123	8.243	620'1	44'3	60.952	f) Tisza-Maros szöge.						
Fejér	100	5.134	4.985	601'7	33'8	57.303	Arad	218	6.307	3.285	454'5	16'6	41.508
Győr	88	1.318	4.661	341'4	20'8	32.829	Csanád	29	5.354	1.670	185'0	7'6	17.052
Komárom	91	3.409	5.545	686'8	17'3	61.147	Krássó-Szörény	284	4.771	9.478	311'0	35'1	33.140
Moson	59	1.300	4.422	336'9	35'3	35.365	Temes	222	12.534	4.778	1.052'5	42'9	96.992
Somogy	299	2.337	11.638	922'2	50'6	87.586	Torontál	210	27.939	2.389	1.839'0	48'5	164.182
Sopron	220	3.128	6.729	516'3	33'7	50.120	Összesen	963	56.905	21.600	3.842'0	150'7	352.874
Tolna	121	5.796	7.069	492'9	38'5	49.104	g) Királyhágóntúl.						
Vas	532	4.210	13.875	998'2	66'1	97.064	Alsó-Fehér	167	1.060	5.362	79'0	14'2	9.478
Veszprém	165	2.943	5.496	415'5	32'2	41.336	Beszt.-Naszód	97	558	5.030	336'0	33'7	35.970
Zala	437	1.878	9.511	867'1	38'6	80.546	Brassó	24	2.417	730	186'9	5'6	16.816
Összesen	2.453	34.576	82.174	6.799'1	411'2	653.352	Csik	62	3.167	5.966	694'0	48'2	67.940
c) Duna-Tisza köze.							Fogaras	47	275	1.948	40'7	8'8	5.181
Bács-Bodrog	122	19.229	3.744	979'0	32'6	88.750	Hároszsek	101	2.338	4.246	386'0	52'4	42.900
Csongrád	17	2.421	1.858	180'0	17'7	18.660	Hunyad	374	1.382	9.617	226'3	46'4	28.285
Heves	117	3.368	4.181	379'5	37'8	39.444	Kis-Küküllő	111	571	3.224	47'4	7'2	5.415
J.-N.-Szolnok	53	6.100	6.427	530'5	36'9	51.940	Kolozs	234	2.262	8.426	467'5	49'2	49.116
P.-P.-S.-Kisk.	214	14.189	9.350	1.216'8	77'1	117.629	Maros-Torda	191	1.120	5.682	342'0	31'6	35.036
Összesen	523	45.307	25.560	3.285'8	202'1	316.423	Nagy-Küküllő	125	2.382	6.904	164'3	18'1	17.417
d) Tisza j. partja.							Szeben	82	1.593	4.294	123'5	14'3	13.240
Abauj-Torna	280	1.156	7.643	394'8	14'5	36.063	Szoln.-Doboka	315	784	9.688	571'5	72'9	62.588
Bereg	228	351	4.733	150'7	8'2	14.297	Torda-Aranyos	142	915	7.570	364'5	40'0	38.622
Borsod	186	2.068	5.425	282'6	16'8	27.092	Udvarhely	133	1.525	4.563	274'0	32'6	29.540
Gömör és K.-H.	289	573	5.836	237'3	10'6	22.063	Összesen	2.205	22.349	83.250	4.303'6	480'2	457.544
Sáros	291	305	5.046	178'3	13'3	17.627	Magyarország	12.077	216.254	365.930	27.445'8	1.705'9	2.646.636
Szepes	222	2.187	5.871	413'6	40'3	42.810							

É v	A községek és puszták száma, a melyekben selyemtenyésztés üzemelt	A termelő családok száma	A termelők részére kiosztott pete		A termelt gubó mennyisége kilogrammokban	Termelt átlag egy uncia (25 gramm) pete után gubó kilogrammokban	A selyemtermelők keresete termelt gubók után			A selyemgyárakban és gubórakidárakban alkalmazottak keresete	Összes kereset, mely a selyemterméssel és a selyemparral foglalkozóknak kifizetett
			összesen	átlag egy							
				köz-ségre vagy pusztára			csa-ládra				
k o r o n á k b a n											
Magyarország	1896	1.831	80.703	1.206	1.300.685	26	2.267.324	1.242	28	1.394.848	3.662.172
	1897	2.015	85.862	1.282	1.079.131	21	1.703.218	846	20	1.170.900	2.874.118
	1898	1.852	70.131	1.002	1.049.935	26	1.629.360	880	23	1.047.456	2.676.816
	1899	1.709	66.318	1.040	1.044.694	25	1.752.368	1.025	26	—	—
	1900	1.811	71.799	1.130	1.129.415	25	2.111.774	1.166	29	—	—
	1901	1.955	79.160	1.209	1.246.865	25	2.329.450	1.190	29	—	—
	1902	2.042	78.390	1.177	1.142.543	24	2.059.059	1.008	26	—	—
1903	2.242	90.728	1.291	1.459.428	29	2.656.400	1.185	29	1.567.871	4.224.271	
1904	2.234	94.480	1.356	1.394.174	25	2.438.705	1.091	25	1.529.417	3.968.122	
Horvát-Szlavonországok	1896	710	21.374	334	324.597	24	581.212	802	26	125.358	706.570
	1897	682	21.592	326	251.753	19	384.604	564	18	48.912	433.516
	1898	609	16.336	233	222.396	24	330.516	543	20	84.604	415.120
	1899	565	13.610	213	200.034	25	330.423	585	24	—	—
	1900	619	16.026	253	224.705	22	405.493	655	25	—	—
	1901	575	16.728	260	229.799	22	420.224	731	25	—	—
	1902	625	16.215	232	199.581	21	359.568	575	22	—	—
1903	623	16.909	239	247.291	26	447.903	719	26	124.014	571.917	
1904	589	18.232	261	239.278	22	421.240	715	23	124.000	545.240	
Magyarbirodalom	1896	2.541	102.077	1.540	1.625.282	26	2.848.536	1.118	28	1.520.206	4.368.742
	1897	2.697	107.454	1.608	1.330.884	21	2.087.822	774	20	1.219.812	3.307.634
	1898	2.461	86.467	1.235	1.272.331	26	1.959.876	796	23	1.132.060	3.091.936
	1899	2.274	79.928	1.253	1.244.728	25	2.082.791	916	26	1.056.281	3.139.072
	1900	2.430	87.825	1.383	1.354.120	24	2.517.267	1.036	28	1.278.612	3.795.879
	1901	2.530	95.888	1.469	1.476.664	25	2.749.674	1.086	28	1.448.805	4.198.479
	1902	2.667	94.605	1.409	1.342.124	23	2.418.627	907	26	1.538.233	3.956.910
1903	2.865	107.637	1.530	1.706.719	28	3.104.303	1.083	29	1.691.885	4.796.188	
1904	2.823	112.712	1.617	1.633.452	25	2.859.945	1.013	25	1.653.417	4.513.362	

50. A selyemtenyésztés és szederfatenyésztés állapota 1904-ben a jelentékenyebb selyemtermelő vármegyék feltüntetésével.

Vármegye	Selyemtenyésztés				Szederfatenyésztés				
	A községek és puszták száma, a melyekben selyemtenyésztés üzemelt	A termelő családok száma	Termeltetett összesen selyemgubó kilogrammokban	A termelők keresete termelt gubók után koronákban	A selyemtenyésztési felügyelőség kiosztott			Községek saját faiskoláikból végleges helyre kiültetett szederfát	Végleges helyre kiültetett az egész megyében szederfa összesen
					szederfa-magot (liert)	2-3 éves szederfa-csemetét	kiültetésre alkalmas szederfát		
d a r a b o t									
Magyarország.									
Arad vármegye	105	2.934	46.923	82.732	1/4	251.310	4.523	2.498	7.021
Bács-Bodrog vármegye	128	32.138	464.173	800.409	832	1.288.496	5.913	40.690	46.603
Baranya vármegye	175	2.388	42.748	75.119	3/4	209.332	662	13.949	14.611
Csanád »	26	1.628	18.402	31.375	3/4	129.986	1.561	3.148	4.709
Fejér »	71	1.063	13.526	24.479	—	123.680	3.538	5.121	8.659
Győr »	20	342	3.747	6.716	—	16.480	326	1.749	2.075
Krassó-Szörény vármegye	244	6.419	117.895	207.259	300 1/4	395.435	14.877	14.850	29.727
Pest-Pilis-Solt-Kiskun várm.	86	1.382	18.762	34.414	29 1/4	435.230	9.240	10.062	19.302
Somogy vármegye	148	1.473	23.797	41.600	8 1/4	267.225	3.471	7.782	11.253
Sopron »	68	910	11.657	21.584	3/4	79.650	650	3.214	3.864
Temes »	220	14.028	219.755	387.955	2 3/4	700.520	5.125	18.274	23.399
Tolna »	124	4.007	76.995	135.945	4 3/4	198.224	3.441	10.789	14.230
Torontál »	208	21.029	289.243	505.613	51 1/4	578.460	6.135	29.123	35.258
Zala »	81	449	4.072	7.589	4 3/4	586.406	5.559	2.839	8.398
Más vármegyék	530	4.290	42.479	75.916	86 3/4	1.930.550	40.506	58.269	98.775
Összesen	2.234	94.480	1.394.174	2.438.705	1.321 3/4	7.190.984	105.527	222.357	327.884
Horvát-Szlavonországok.									
Belovár-Kőrös vármegye	48	525	5.100	9.127	—	165.300	2.934	—	2.934
Pozsega vármegye	152	2.306	34.293	63.834	3/4	29.270	617	—	617
Szerém »	192	12.252	158.329	275.250	10	156.839	5.502	—	5.502
Verőcze »	130	2.368	35.210	61.953	—	110.530	757	—	757
Zágráb »	40	466	4.539	7.893	—	32.500	3.461	—	3.461
Más vármegyék	27	315	1.807	3.183	—	14.700	250	—	250
Összesen	589	18.232	239.278	421.240	10 3/4	508.989	13.521	—	13.521
Magyarbirodalom összesen	2.823	112.712	1.633.452	2.859.945	1.332 1/4	7.699.973	119.048	222.357	341.405

51. Erdőőri szakiskolák 1904-ben Magyarországon.

Szakiskola	Tiszti és altiszti személyzet				A szakiskola kezelése alatt áll			Az 1903/904-iki tanévben volt a	A talaj kiképzést nyert	Az 1904. év október havában			Összesen	Az 1904. évben szállított facsemete mennyisége ezer db.		
	igazgató	tanársegéd	erdőgyakornok	főerdőőr és erdőőr	erdő	csemete-kert	növénytani kert			Az 1903/904-iki tanévben volt a	A talaj kiképzést nyert	Az 1904. év október havában				
												az állam költségére felvett			magánosok	saját
hektár								tanulók száma					ezer db.			
Vadászerdő ¹⁾	1	1	1	3	679'7	15'0	13'2	40	21	18	3	2	23	4.423'19		
Királyhalma ¹⁾	1	1	—	1	383'0	15'5	7'9	22	12	10	—	4	14	554'70		
Liptóújvár ²⁾	1	1	—	1	177'8	7'7	19'5	50	24	22	—	4	26	5.080'00		
Görgényszentimre ²⁾ ...	1	1	—	1	807'0	11'5	7'5	49	23	19	5	1	25	788'00		
Összesen	4	4	1	6	2.047'5	49'7	48'1	161	80	69	8	11	88	10.845'89		

¹⁾ A szakiskolával meteorológiai és a talaj nedvességét megfigyelő, továbbá erdészeti kísérleti állomás kapcsolatos. —

²⁾ A szakiskolával meteorológiai megfigyelő és erdészeti kísérleti állomás kapcsolatos.

52. Az erdőőri szakvizsgák eredménye Magyarországon 1898-tól 1904-ig.

A vizsga eredménye	1898-	1899-	1900-	1901-	1902-	1903-	1904-	1898-	1899-	1900-	1901-	1902-	1903-	1904-
	ban	ben	ban	ben	ben	ban	ben	ban	ben	ban	ben	ben	ban	ben
abszolút számokban							százalékokban							
Vizgázott összesen	423	380	385	315	305	313	308	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0
A vizsgát letette:														
Kitűnő eredménnyel	37	38	37	37	28	30	34	8'7	10'0	9'6	11'8	9'2	9'6	11'1
Jó >	107	92	100	88	89	77	79	25'3	24'2	26'0	27'9	29'2	24'7	25'6
Kielégítő >	189	184	195	145	123	139	147	44'7	48'4	50'6	46'0	40'3	44'3	47'7
Megbukott	90	66	53	45	65	67	48	21'3	17'4	13'8	14'3	21'3	21'4	15'6

53. Az állam által kopár területek befásítására, vágásterületek felújítására s egyéb erdőesítési célokra adományozandó csemeték termelésének céljaira fentartott csemetekertek 1891-től 1904-ig.¹⁾

É v	M. kir. erdőszakiskolák által kezelt csemetekertek			Állami erdőhivatal által kezelt csemetekertek			Összes csemetekertek		
	száma	kiterjedése hektár	fenntartási költsége korona	száma	kiterjedése hektár	fenntartási költsége korona	száma	kiterjedése hektár	fenntartási költsége korona
1891	3	32	11.471	36	47	33.805	39	79	45.276
1892	3	34	17.501	37	52	39.747	40	86	57.248
1893	3	35	16.776	36	53	53.304	39	88	70.080
1894	4	47	20.700	32	51	30.114	36	98	50.814
1895	4	53	22.962	34	51	33.810	38	104	56.772
Átlag 1891—1895	3	40	17.882	35	51	38.156	38	91	56.038
1896	4	53	26.351	37	59	39.841	41	112	66.192
1897	4	57	42.704	42	97	46.434	46	154	89.138
1898	4	57	34.557	65	150	168.288	69	207	202.845
1899	4	57	36.629	66	166	157.742	70	223	194.371
1900	4	58	41.462	84	171	171.343	88	229	212.805
Átlag 1896—1900	4	56	36.341	59	129	116.729	63	185	153.070
1901	4	60	47.463	127	240	221.246	131	300	268.709
1902	4	50	63.740	132	258	314.809	136	308	378.549
1903	4	50	42.740	145	282	300.499	149	332	343.239
1904	4	50	37.926	148	312	251.152	152	362	289.078

¹⁾ Erre a célra szolgálnak részben a kinstári erdőhatóságok által kezelt csemetekertek is, mely csemetekertek számát és kiterjedését lásd a 148. lapon.

Jegyzetek a 138. laphoz. ¹⁾ Ezenkívül kiosztott 203 darab kos és 7.170 darab nemes baromfi. — ²⁾ Ebben befoglaltatik a kiosztott nemes baromfi összes értéke: 63.654 korona. — ³⁾ Ebben befoglaltatik a kiosztott nemes baromfi vételárából nyújtott kedvezmény értéke: 35.574 korona. — ⁴⁾ Ebben befoglaltatik a nemes baromfi díjazására kiosztott államdíj: 1.500 korona. — ⁵⁾ Ebben befoglaltatik a nemes baromfi-tenyésztés emelésére engedélyezett összes államsegély: 57.074 korona.

Jegyzetek a 145. laphoz. ¹⁾ Két, Szolnok-Doboka vármegyében fekvő erdőbirtok a beszerzei m. kir. állami erdőhivatal kezelésébe tartozik. — ²⁾ A kezelésért az erdőbirtokosok a beszerzei m. kir. erdőigazgatóság, illetőleg a naszdövidéki községek javára 3.573 koronát fizetnek. — ³⁾ Erzsébetváros Nagy-Küküllő vármegyében fekvő erdeje a dícsőszenmártoni m. kir. állami erdőhivatal kezelésébe tartozik. — ⁴⁾ Légrád község Somogy vármegyében fekvő erdeje a zalaegerszegi m. kir. állami erdőhivatal kezelésébe tartozik. — ⁵⁾ A beszerzei m. kir. erdőigazgatóság kezelése alá tartozó erdőbirtokok közül Kissajó község 462 k. holdnyi erdőesítlete Kolozs vármegyében fekszik. — ⁶⁾ A beszerzei m. kir. erdőigazgatóság összes költségeit megtérítik a birtokosok az államnak.

54. Az állami erdőhivatalok által kezelt csemetekertek 1904-ben.

Folyó szám	M. kir. állami erdő- hivatal	A csemete- kertek		Az év folyamán kiutalványoztatott										Készlet az év végén
				az állam által kezelt erdőbirtokok vágásainak felújítására			az állam által kezelt kopár területek befásítására			nem az állam által kezelt kopár s egyéb területek befásítá- sára			együtt	
				tölgy	egyéb lombfa	fenyő	ákác	egyéb lombfa	fenyő	ákác	egyéb lombfa	fenyő		
				száma	kiterjedése hektárakban	csemete ezer darab								
1	Budapest	1	13 ⁶	131	251	—	524	192	—	357	45	—	1.500	1.742
2	Nyitra	6	10 ⁵	560	142	229	411	135	308	2	—	—	1.787	3.775
3	Trencsén	4	2 ⁹	134	10	1.042	57	6	22	—	—	—	1.271	2.038
4	Alsókubin	3	2 ⁶	—	—	1.296	—	—	47	—	—	—	1.343	2.514
5	Liptószentmiklós	2	2 ⁹	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.385
6	Besztercebánya	3	5 ²	17	—	491	390	—	120	1.577	15	411	3.021	1.117
7	Balassagyarmat	7	31 ⁸	238	1.000	384	1.846	224	144	344	20	—	4.200	6.750
8	Rimaszombat	3	5 ²	659	95	—	721	—	—	—	—	—	1.475	1.829
9	Lőcse	2	2 ³	—	—	1.037	—	—	47	—	—	—	1.084	1.914
10	Eperjes	6	7 ⁸	318	253	589	279	495	158	—	—	662	2.754	1.699
11	Sátoraljaújhely	5	12 ⁴	464	154	208	1.746	110	177	970	40	—	3.869	1.751
12	Ungvár	3	1 ⁷	359	12	70	142	45	34	—	—	—	662	3.000
13	Beregszász	4	6 ⁷	421	22	1	360	19	—	—	—	—	823	1.144
14	Máramarossziget	7	6 ⁰	47	108	952	61	—	71	—	—	—	1.239	3.973
15	Nagykároly	3	10 ⁹	41	33	—	40	20	—	—	9	—	143	230
16	Nagy-Várad	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17	Zilah	2	2 ⁰	263	2	—	2	77	—	—	—	—	344	922
18	Dés	2	2 ³	84	1	—	—	—	—	—	—	—	85	410
19	Besztercze	1	1 ⁰	160	—	32	113	—	123	—	—	346	774	260
20	Kolozsvár	2	2 ³	269	—	80	45	1	200	—	—	—	595	1.505
21	Torda	9	12 ⁵	117	10	139	702	20	250	—	—	—	1.238	2.694
22	Maros-Vásárhely	7	8 ⁸	143	226	288	371	2	201	76	15	—	1.322	1.710
23	Csikszereda	4	7 ¹	—	55	1.501	42	48	24	—	—	—	1.670	7.727
24	Székelyudvarhely	5	4 ⁰	119	—	1.854	—	76	495	—	—	—	2.544	6.986
25	Sepsiszentgyörgy	3	3 ³	235	3	463	266	21	182	—	—	—	1.170	4.374
26	Brassó	1	1 ⁷	—	34	53	—	15	—	—	—	—	102	8
27	Fogarás	4	3 ⁴	282	91	481	249	13	10	—	12	—	1.138	7.147
28	Segesvár	5	11 ⁷	11	339	306	359	327	248	—	—	—	1.590	4.293
29	Nagyszeben	2	1 ⁶	50	57	116	—	—	—	—	—	—	223	891
30	Dicsőszentmárton	1	2 ⁹	—	24	—	4	32	—	—	—	—	60	295
31	Nagyenyed	2	8 ⁵	110	187	—	1.107	201	—	—	—	—	1.605	3.310
32	Déva	6	13 ³	764	43	1.957	539	421	1.541	—	2	—	5.267	2.881
33	Arad	1	1 ⁷	41	21	—	271	6	13	189	140	—	681	566
34	Temesvár	5	6 ⁵	50	10	—	1.505	33	10	—	—	—	1.608	704
35	Szeged	8	25 ⁰	121	858	20	243	—	—	581	225	—	2.048	3.021
36	Ujvidék	1	1 ²	—	261	—	—	—	—	—	—	—	261	60
37	Pécs	1	3 ⁵	325	253	118	184	—	5	—	—	—	885	1.145
38	Kaposvár	3	14 ¹	813	235	804	802	12	991	—	238	—	3.895	7.611
39	Zalaegerszeg	5	12 ²	752	396	454	626	158	702	—	277	476	3.841	1.467
40	Szombathely	1	3 ⁶	428	206	413	138	—	40	200	—	—	1.425	1.818
41	Sopron	1	2 ⁵	—	105	174	—	—	4	94	—	—	377	562
42	Komárom	1	8 ¹	90	331	—	128	209	—	76	171	2	1.007	662
43	Veszprém	3	5 ⁸	35	237	245	—	330	81	—	44	535	1.507	1.609
44	Fiume	1	1 ⁰	—	—	—	—	28	44	—	1	6	79	255
	Összesen	144	294 ¹	8.651	6.065	15.797	14.273	3.276	6.292	4.466	1.254	2.438	62.512	100.754

55. A kopár területek beerdősítésére ingyen kiosztott csemetemennyiség és az azzal eszközölt erdősítések Magyarországon 1904-ben, törvényhatóságokint.

Országgrész, törvényhatóság	A kopár területek beerdősítéséhez ingyen kiosztáltatott			Ingyen csemetében	Állami pénzesegélyben v. jutalomban	Sikeres erdősítésért kiosztott áll. pénzesegély vagy jutalom	Országgrész, törvényhatóság	A kopár területek beerdősítéséhez ingyen kiosztáltatott			Ingyen csemetében	Állami pénzesegélyben v. jutalomban	Sikeres erdősítésért kiosztott áll. pénzesegély vagy jutalom			
	csemete mennyisége	csemetével beültetett terület	csemetével eszközölt erdősítések sikerei					1000 db.	hektár	%-ban				1000 db.	hektár	%-ban
a) Duna bal partja.							d) Tisza jobb partja.									
Árva vármegye ...	60	3	40	1	—	—	Abauj-Torna vm. ...	852	84	52	57	30	1.265			
Bars » ...	606	85	50	25	18	1.120	Kassa tjv. ...	—	—	—	—	—	—			
Esztergom » ...	24	5	3	2	—	—	Bereg vármegye ...	36	3	80	1	2	400			
Hont » ...	519	80	52	62	34	1.310	Borsod » ...	514	80	20	37	28	1.869			
Selmecz- és Bélabánya tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Gömör és K.-H. vm.	234	41	65	45	22	709			
Liptó vármegye ...	550	85	37	21	9	1.306	Sáros vármegye ...	681	32	46	35	9	136			
Nógrád » ...	2.322	320	36	132	59	4.270	Szepes » ...	417	40	54	44	31	749			
Nyitra » ...	2.006	233	50	57	32	6.684	Ung » ...	313	22	45	21	19	1.739			
Pozsony » ...	498	87	75	24	13	2.170	Zemplén » ...	1.903	206	62	80	113	9.391			
Pozsony tjv. ...	2	1	—	1	—	—	Összesen ...	4.950	508	52	320	254	16.258			
Trencsén vármegye	1.158	162	42	77	50	4.831	e) Tisza bal partja.									
Turóc » ...	510	69	32	12	2	275	Békés vármegye ...	10	1	40	1	—	—			
Zólyom » ...	515	69	30	41	20	1.812	Bihar » ...	581	45	45	6	4	1.154			
Összesen ...	8.770	1.199	44	455	237	23.778	Nagyvárad tjv. ...	—	—	—	—	—	—			
b) Duna jobb partja.							Hajdu vármegye ...	20	6	—	1	—	—			
Baranya vármegye	214	26	60	27	—	—	Debreczen tjv. ...	—	—	—	—	—	—			
Pécs tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Máramaros várm. ...	176	11	50	3	5	1.103			
Fejér vármegye ...	263	32	20	10	—	—	Szabolcs » ...	305	17	40	9	3	85			
Székesfehérvár tjv.	—	—	—	—	—	—	Szatmár » ...	135	7	10	1	—	—			
Győr vármegye ...	133	25	70	8	5	941	Sz.-Németi tjv. ...	—	—	—	—	—	—			
Győr tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Szilágys vármegye ...	85	14	38	11	4	688			
Komárom vármegye	119	29	70	12	5	419	Ugocea » ...	312	17	35	6	11	1.005			
Komárom tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Összesen ...	1.624	118	38	38	27	4.035			
Moson vármegye ...	2	1	60	1	1	23	f) Tisza-Maros szöge.									
Somogy » ...	2.156	143	65	58	18	2.085	Arad vármegye ...	706	108	16	44	14	934			
Sopron » ...	21	3	54	3	2	151	Arad tjv. ...	—	—	—	—	—	—			
Sopron tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Csanád vármegye ...	24	4	90	1	—	—			
Tolna vármegye ...	239	33	60	25	—	—	Krassó-Szőrény vm.	1.429	178	60	54	48	6.484			
Vas » ...	528	19	59	23	—	—	Temes vármegye ...	300	39	34	9	6	510			
Veszprém » ...	249	34	75	15	7	802	Temesvár tjv. ...	—	—	—	—	—	—			
Zala » ...	1.392	76	65	111	18	1.550	Versecz tjv. ...	9	1	—	1	—	—			
Összesen ...	5.316	421	64	293	56	5.971	Torontál vármegye	106	10	79	4	—	—			
c) Duna-Tisza köze.							Pancsova tjv. ...	—	—	—	—	—	—			
Bács-Bodrog vm. ...	136	8	90	9	—	—	Összesen ...	2.574	340	44	118	68	7.928			
Baja tjv. ...	—	—	—	—	—	—	g) Királyhágóntúl.									
Szabadka tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Alsó-Fehér vmegye	2.495	226	30	59	37	11.227			
Ujvidék tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Beszt.-Naszód vm.	146	7	60	5	3	670			
Zombor tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Brassó » ...	156	18	63	9	6	2.185			
Csongrád vármegye	296	30	81	12	—	—	Csík » ...	392	42	55	9	6	590			
Hódmező-Vásárhely tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Fogarás » ...	333	64	32	19	13	387			
Szeged tjv. ...	—	—	—	—	1	80	Háromszék » ...	689	99	63	50	11	710			
Heves vármegye ...	395	55	73	53	32	2.357	Hunyad » ...	5.607	1.024	22	133	44	8.374			
Jász-Nagyk.-Szolnok vármegye ...	37	5	40	6	1	300	Kis-Küküllő » ...	641	86	30	25	21	1.560			
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye ...	1.005	142	20	68	7	1.257	Kolozs » ...	535	47	38	21	10	1.880			
Budapest székesfőváros ...	—	—	—	—	—	—	Kolozsvár tjv. ...	—	—	—	—	—	—			
Kecskemét tjv. ...	—	—	—	—	—	—	Maros-Torda várm.	1.879	130	75	67	42	1.894			
Összesen ...	1.869	240	43	148	41	3.994	M.-Vásárhely tjv.	—	—	—	—	—	—			
							Nagy-Küküllő vm.	216	212	57	81	22	2.178			
							Szeben » ...	297	63	50	21	18	3.303			
							Sz.-Doboka » ...	149	12	35	15	9	443			
							T.-Aranyos » ...	1.696	148	40	51	20	3.624			
							Udvarhely » ...	657	81	45	39	5	588			
							Összesen ...	15.888	2.259	36	604	267	39.613			
							h) Fiume v. és ker.	78	— ¹⁾	20	4	—	—			
							Magyarország össz.	41.069	5.085	43	1.975	950	101.577			

¹⁾ A siker teljes volt, de az augusztusi abnormis hőség és szárazság az ültetvény túlnyomó részét tönkre tette.

56. Az erdészeti üzemtervek, illetőleg az erdőtörvény alapján előírt és bejelentett erdősítések Magyarországon 1904-ben, törvényhatóságonként.

Országrész, törvényhatóság	Az év folyamán				Elő nem írt erdősítés	Országrész, törvényhatóság	Az év folyamán				Elő nem írt erdősítés
	erdősítendő volt		erdősítettett				erdősítendő volt		erdősítettett		
	a 17. §. alá tar- tozó	a magán	a 17. §. alá tar- tozó	a magán			a 17. §. alá tar- tozó	a magán	a 17. §. alá tar- tozó	a magán	
	területből						területből				
h e k t á r					h e k t á r						
a) Duna bal partja.						d) Tisza jobb partja.					
Árva vármegye ...	804	45	884	—	180	Abauj-Torna vm. ...	1.265	262	570	109	—
Bars » ...	1.099	192	924	181	72	Kassa tjv. ...	190	—	93	—	—
Esztergom » ...	300	—	259	—	—	Bereg vármegye ...	1.623	11	600	11	—
Hont » ...	1.323	863	799	806	37	Borsod » ...	1.022	14	706	13	2
Selmecz- és Béla- bánya tjv. ...	—	—	—	—	—	Gömör és K.-Hont	2.938	295	1.729	292	227
Liptó vármegye ...	1.766	94	1.710	14	293	Sáros vármegye ...	1.002	992	309	174	—
Nógrád » ...	539	2.302	423	2.302	44	Szepes » ...	1.757	2.256	1.324	176	—
Nyitra » ...	1.281	398	1.100	375	29	Ung » ...	1.335	—	930	—	—
Pozsony » ...	608	233	872	165	327	Zemplén » ...	1.771	25	764	25	—
Pozsony tjv. ...	16	—	16	—	—	Összesen ...	12.903	3.855	7.025	800	229
Trencsény várm. ...	1.057	230	595	230	—	e) Tisza bal partja.					
Turóc » ...	517	241	394	221	21	Békés vármegye ...	82	23	82	23	—
Zólyom » ...	2.525	431	1.831	374	185	Bihar » ...	3.399	489	2.109	357	—
Összesen ...	11.835	5.029	9.807	4.668	1.188	Nagy-Várad tjv. ...	2	—	2	—	—
b) Duna jobb partja.						Hajdu vármegye ...	211	—	206	—	—
Baranya vmegye ...	1.166	187	936	189	10	Debreczen tjv. ...	1.708	—	193	—	—
Pécs tjv. ...	47	—	47	—	—	Máramaros vm. ...	6.094	1.225	3.656	140	773
Fejér vármegye ...	175	—	175	—	124	Szabolcs » ...	52	100	52	100	100
Székesfehérvár tjv. ...	—	—	—	—	—	Szatmár » ...	1.897	207	1.641	155	207
Győr vármegye ...	86	261	81	236	—	Sz.-Németi tjv. ...	37	35	37	35	35
Győr tjv. ...	2	—	—	—	—	Szilágy vmegye ...	400	144	371	144	—
Komárom várm. ...	572	400	465	360	—	Ugocsa » ...	53	—	49	—	—
Komárom tjv. ...	—	—	—	—	—	Összesen ...	13.935	2.223	8.398	954	1.115
Moson vármegye ...	234	105	224	95	—	f) Tisza-Mar. szöge.					
Somogy » ...	1.102	56	1.063	92	71	Arad vármegye ...	212	1.439	45	60	—
Sopron » ...	1.010	—	977	—	—	Arad tjv. ...	—	—	—	—	—
Sopron tjv. ...	106	—	106	—	—	Csanád vmegye ...	42	—	18	—	—
Tolna vármegye ...	391	136	347	156	20	Krassó-Szörény vm. ...	4.588	287	2.649	164	135
Vas » ...	748	—	655	—	—	Temes vármegye ...	1.237	336	714	102	46
Veszprém » ...	814	586	632	542	484	Temesvár tjv. ...	—	—	—	—	—
Zala » ...	1.765	14	1.335	9	115	Versecz tjv. ...	10	—	10	—	7
Összesen ...	8.218	1.745	7.043	1.679	824	Torontál vmegye ...	91	—	73	—	1
c) Duna-Tisza köze.						Pancsova tjv. ...	—	—	—	—	—
Bács-Bodrog vm. ...	652	12	525	9	—	Összesen ...	6.180	2.062	3.509	926	189
Baja tjv. ...	2	—	2	—	—	g) Királyhágóntúl.					
Szabadka tjv. ...	173	—	173	—	8	Alsó-Fehér vm. ...	518	—	290	—	—
Ujvidék tjv. ...	17	—	17	—	—	B.-Naszód » ...	2.445	—	2.225	—	7
Zombor tjv. ...	—	—	—	—	—	Brassó » ...	1.009	—	899	—	12
Csongrád várm. ...	13	—	2	—	—	Csik » ...	8.485	—	1.846	—	43
Hódmező-Vásár- hely tjv. ...	—	—	—	—	—	Fogarás » ...	1.890	—	1.112	—	—
Szeged tjv. ...	136	—	116	—	—	Háromszék » ...	697	—	692	—	2
Heves vármegye ...	484	199	314	199	3	Hunyad » ...	2.778	1.133	1.113	48	1
Jász-Nagykun-Szol- nok vármegye ...	10	—	10	—	—	Kis-Küküllő vm. ...	505	—	433	—	—
Pest-Pilis-Solt-Kis- kun vármegye ...	732	—	674	—	15	Kolozs » ...	2.593	137	856	137	57
Budapest sz.-főv.	26	—	26	—	12	Kolozsvár tjv. ...	30	—	27	—	—
Keckemét tjv. ...	98	—	94	—	10	Maros-Torda vm. ...	1.782	257	814	116	161
Összesen ...	2.343	211	1.953	208	48	M.-Vásárhely tjv. ...	25	—	25	—	—
						Nagy-Küküllő vm. ...	1.694	—	1.102	—	28
						Szeben » ...	2.165	—	1.753	—	—
						Sz.-Doboka » ...	909	69	753	69	96
						T.-Aranyos » ...	1.088	—	701	—	—
						Udvarhely » ...	808	—	552	—	115
						Összesen ...	29.421	1.596	15.193	870	522
						h) Fiume v. és ker.	12	—	10	—	—
						Magyarorsz. össz. ...	84.847	16.721	52.938	9.005	4.115

57. Az állam által kezelt erdők és kopár területek száma és kiterjedése, valamint birtokosaik által az állami kezelésért fizetendő évi átalányok 1904-ben Magyarországon.

M. kir. állami erdőhivatal	Törvényhatóság	Az erdőbirtokok			M. kir. állami erdőhivatal	Törvényhatóság	Az erdőbirtokok			
		száma	kiterjedése hektárokkban	Az állami kezelésért megállapított évi átalánykoronákban			száma	kiterjedése hektárokkban	Az állami kezelésért megállapított évi átalánykoronákban	
A) Az 1898 : XIX. t.-cz. alapján kezelt erdők és kopár területek.					Osíkszereda	Csik várm.	149	201.017	31.528	
					Székelyudvarhely	Udvarhely vm. ...	503	80.047	19.508	
					Sepsiszentgyörgy	Háromszék vm. ...	554	118.339	21.848	
Budapest	Jász-N.-Sz. vm. ... Pest-P.-S.-K. » Kecskemét, t.jv. ... Összesen	18	292	347	Brassó	Brassó várm.	49	38.996	12.149	
		100	9.172	4.828	Fogaras	Fogaras várm.	197	58.351	7.555	
		3	43	25	Segesvár	N.-Küküllő vm. ...	287	80.942	16.609	
		121	9.507	5.200	Nagyszében	Szeben várm.	125	131.251	29.952	
Nyitra	Nyitra várm. Pozsony » Pozsony, t.jv. Összesen	413	37.123	14.767	Dicsőszentmárton	K.-Küküllő vm. ... N.-Küküllő » *) Összesen	229	12.450	8.106	
		141	8.137	5.787			2	1.110	186	
		3	11	9			231	13.560	8.292	
Trencsén	Trencsén várm. ...	667	37.574	14.074	Nagyenyed	A.-Fehér vm.	404	35.529	9.400	
Alsókubin	Árva várm. Turóc » Összesen	150	24.168	7.298	Déva	Hunyad várm.	876	146.598	26.213	
		153	12.643	5.189	Arad	Arad várm.	212	27.349	12.165	
		303	36.811	12.487	Temesvár	Kr.-Szörény vm. ... Temes várm. Versecz, t.jv. Összesen	111	24.072	20.487	
			38	3.811			3.327			
			2	719			1.400			
Liptószentmiklós	Liptó várm.	211	46.933	12.984			151	28.602	25.214	
Besztercebánya	Bars vármegye ... Zólyom » Összesen	204	12.937	7.002	Szeged	Osanád várm. Csongrád » Szeged, t.jv. Szabadka, t.jv. Összesen	2	260	900	
		183	22.060	13.514			5	872	663	
		387	34.997	20.516			1	3.789	13.000	
Balassagyarmat	Heves várm. Hont » Nógrád » Összesen	122	7.738	3.455			1	5.862	6.000	
		292	15.436	7.970				9	10.783	20.563
		264	12.863	6.663				25	2.040	3.014
		678	36.037	18.088	Ujvidék	B.-Bodrog várm. ... Torontál várm. ... Baja, t.jv. Ujvidék, t.jv. Pancsova, t.jv. Összesen	16	1.426	1.738	
			374	12.368			5.131	1	7	7
			325	18.078			12.147	1	711	6.780
		699	30.446	17.278			1	106	40	
Rimaszombat	Szepes várm.	435	50.938	19.811			44	4.290	11.579	
Lőcse	Borsod várm. Gömör- és K.-H. ... Összesen	260	19.181	8.268	Pécs	Baranya várm. ... Tolna várm. Összesen	259	10.770	7.195	
		639	32.374	11.296			40	2.838	3.054	
		899	51.555	19.564			299	13.608	10.249	
Sátoraljaújhely	Zemplén várm. ...	485	25.532	13.618	Kaposvár	Somogy várm.	278	14.122	11.468	
Ungvár	Ung várm.	186	11.300	6.181	Zalaegerszeg	Zala várm. Somogy várm. *) Összesen	487	24.004	14.286	
Beregszász	Bereg várm. Ugocsa » Összesen	262	21.196	6.042			1	347	294	
		123	13.175	4.028						488
		385	34.371	10.070				498	15.453	12.884
Máramarossziget	Máramaros vm. ...	344	128.981	30.858	Szombathely	Vas várm.				
Nagykároly	Hajdu várm. Szabolcs » Szatmár » Összesen	13	4.603	1.730	Sopron	Sopron várm. Moson » Összesen	187	17.669	8.887	
		12	2.022	2.757			51	1.614	2.917	
		180	16.999	5.013			238	19.283	11.804	
		205	23.624	9.500	Komárom	Esztergom vm. ... Győr várm. Komárom várm. ... Győr, t.jv. Összesen	47	3.093	1.627	
			5	1.007			1.958	16	457	834
			303	25.139			8.734	34	1.802	2.336
		308	26.146	10.692			1	74	70	
Zilah	Szilágy várm.	420	18.414	6.612			98	5.426	4.867	
Dés	Sz.-Doboka vm. ...	659	29.458	9.783	Veszprém	Fejér várm. Veszprém várm. ... Összesen	25	1.315	1.342	
Besztercei m. kir. áll. erdőhivatal	B.-Naszód vm. ... Sz.-Dobokavm. *) Összesen	104	19.376	5.924			130	8.997	4.389	
		2	211	108						155
		9	7.560	3.573						
		115	27.147	9.605	Földm. m. kir. min. I/3. ügyosztály.	Fiume	1	492	171	
							A) Összesen	15.195	1.895.149	623.338
Kolozsvár	Kolozsvár vm.	406	35.265	9.304	B) Az 1890 : XIX. t.-cz. alapján kezelt erdők és kopár területek.					
Torda	Kolozsvár, t.jv. ... Összesen	2	340	113	M. k. erdőigazgató-ság Besztercén. *)	B.-Naszód vm. ... Kolozs » Összesen	42	161.490	123.011	
		408	35.605	9.417			1	266		
									B) Összesen	43
Maros-Vásárhely	T.-Aranyos vm. ...	254	34.175	10.291			Együtt	15.238	2.056.905	746.349
	M.-Torda várm. ... M.-Vásárh., t.jv. ... Összesen	621	40.895	11.531						
		2	741	286						
		623	41.636	11.817						

)-) Jegyzeteket lásd a 141. lapon.

59. A kincstári erdősítések terjedelme és költsége az 1904. évben.

Folyó szám	Közjogi alkatrész ; erdőhatósági kerület	Az üzemtervek szerint éven-szerint beerdősítendő terület		A régebbi hátralékokkal együtt 1904-ben beerdősítendő volt		Tényleg beerdősített az év folyamán		A beerdősített területek elő nem irt terület	Hátralékban maradt az év végén	Az év folyamán foganatósított erdősítések költségei	Költség hektáronként									
		természe-tes úton	mesterséges úton	természe-tes úton	mesterséges úton	a termé- szetes úton létrejött erdősíté- seknél					a mesterséges erdősítések- nél		kor.	fil.	kor.	fil.	kor.	fil.		
						vetés- sel	ültetés- sel				a vetés- nél								az ültetés- nél	
											hektár	hektár							kor.	fil.
Magyarország.																				
1	Besztercebányai erdőigaz.	1.047	1.525	—	16	1.305	208	412	37.897	—	—	15	49	28	85					
2	Zsarnócai erdőhivatal ...	586	519	171	30	422	104	—	17.998	20	47	23	44	32	68					
3	Máramarosszigeti erdőig.	2.270	4.766	—	—	1.931	—	2.835	86.048	—	—	—	—	44	56					
4	Bustyaházai erdőhivatal ...	936	767	—	—	666	151	252	13.978	—	—	—	—	20	98					
5	Kolozsvári erdőigazg. ...	2.162	2.212	275	65	1.098	347	1.121	37.579	—	—	13	—	33	45					
6	Szászsebesi erdőhivatal ...	1.451	2.368	240	27	1.182	60	979	31.038	—	—	11	66	26	—					
7	Lugosi erdőigazgatóság ...	447	362	84	131	166	36	17	9.314	—	—	24	71	36	60					
8	Orsovai erdőhivatal ...	1.715	1.859	210	25	713	—	911 ¹⁾	11.370	—	—	7	52	18	39					
9	Liptóújvári főerdőhivatal	676	775	9	15	933	256	74	23.170	—	—	52	47	23	98					
10	Ungvári >	704	720	—	3	693	—	24	29.389	—	—	5	—	42	38					
11	Nagybányai >	625	1.031	—	2	212	—	817	4.545	—	—	16	—	21	28					
12	Lippai >	695	1.359	60	192	467	22	662	11.535	—	—	2	59	23	62					
13	Sóvári erdőhivatal ...	598	939	181	21	629	131	239	15.889	—	—	32	48	24	17					
14	Apatini >	251	501	38	—	186	12	289	6.876	—	—	—	—	36	98					
15	Gödöllői >	202	259	4	32	302	131	52	30.201	—	—	11	—	98	83					
	Összesen ...	14.365	19.962	1.272	559	10.905	1.458	8.684	366.827	2	75	14	14	32	59					
Horvát-Szlavon-országok.																				
1	Zágrábi erdőigazgatóság	961	1.141	432	543	64	279	381	11.954	—	—	19	73	19	38					
2	Vinkovcei főerdőhivatal	1.448	2.519	936	704	190	16	705	7.234	—	—	8	39	6	93					
3	Otocsácsi erdőhivatal ...	1.629	3.814	1.960	115	36	—	1.703	2.431	—	—	12	84	26	50					
	Összesen ...	4.038	7.474	3.328	1.362	290	295	2.789	21.619	—	—	13	29	12	11					
	Magyarbirodalom ...	18.403	27.436	4.600	1.921	11.195	1.753	11.473	388.446	—	76	13	54	32	06					

¹⁾ Az orsovai m. kir. erdőhivatal kerületében 237 hektárt a kaláni bányatársulat ingyen erdősített be a vele kötött szerződés értelmében.

60. A kincstári erdőhatóságok által kezelt csemetekertek kiterjedése és a termelt csemetemennyisége az 1904. évben.

Folyó szám	Közjogi alkatrész ; erdőhatósági kerület	Az év folyamán kiadatott								Készlet az év végén					
		A csemetekertek kiterjedése hektár		az erdőkinctár által foganatósított erdősítésekhez				kopár területek befásítására magánosoknak				fenyő- tölgy- egyéb lombfa- összesen			
				fenyő-	tölgy-	egyéb lombfa-	össze- sen	fenyő-	tölgy-	egyéb lombfa-	össze- sen				
		csemete ezer darab													
Magyarország.															
1	Besztercebányai erdőig.	193	5.405	142	89	5.636	793	—	—	793	11.349	137	257	11.743	
2	Zsarnócai erdőhivatal	138	1.568	231	32	1.831	552	—	757	1.309	4.180	905	883	5.968	
3	Máramarosszigeti erdőig.	281	8.168	103	25	8.296	25	—	10	35	30.893	2.794	127	33.814	
4	Bustyaházai erdőhivatal	122	1.846	674	28	2.548	72	—	—	72	3.343	800	151	4.294	
5	Kolozsvári erdőigazg. ...	199	2.948	1.066	170	4.184	—	35	—	35	26.395	1.325	441	28.161	
6	Szászsebesi erdőhivatal	133	3.480	256	8	3.744	213	10	38	261	10.928	697	108	11.733	
7	Lugosi erdőigazgatóság	571	10	845	116	971	123	165	3.890	4.178	189	7.586	8.439	16.214	
8	Orsovai erdőhivatal ...	81	1.925	441	194	2.560	—	—	1	1	5.490	1.410	187	7.087	
9	Liptóújvári főerdőhivat.	90	5.919	—	1	5.920	1.548	—	—	1.548	18.267	—	1	18.268	
10	Ungvári >	85	1.328	1.482	2	2.812	84	—	—	84	3.772	1.350	58	5.180	
11	Nagybányai >	50	1.166	167	24	1.357	709	—	157	866	2.715	278	298	3.291	
12	Lippai >	249	104	2.923	229	3.256	20	24	125	169	47	4.291	115	4.453	
13	Sóvári erdőhivatal ...	130	1.522	579	157	2.258	54	83	82	219	4.604	1.521	196	6.321	
14	Apatini >	630	—	245	100	345	—	—	4.475	4.475	—	241	7.483	7.724	
15	Gödöllői >	360	557	506	1.116	2.179	62	8	325	395	1.231	1.171	743	3.145	
	Összesen ...	3312	35.946	9.660	2.291	47.897	4.255	325	9.860	14.440	123.403	24.506	19.487	167.396	
Horvát-Szlavon-országok.															
1	Zágrábi erdőigazgatóság	07	206	56	—	262	—	—	—	—	332	171	—	503	
2	Vinkovcei főerdőhivat.	05	317	—	—	317	—	—	10	10	180	—	—	180	
3	Otocsácsi erdőhivatal ...	10	364	—	—	364	—	—	—	—	2.066	—	—	2.066	
	Összesen ...	22	887	56	—	943	—	—	10	10	2.578	171	—	2.749	
	Magyarbirodalom ...	3334	36.833	9.716	2.291	48.840	4.255	325	9.870	14.450	125.981	24.677	19.487	170.145	

61. A kincstári erdőbirtokok területe művelési ágak szerint és az erdőbirtok értéke 1904-ben.

Folyó szám	Közjogi alkatrész ; erdőhatósági kerület	Bel- telek	Szán- tőföld	Rét	Legelő	Havasi legelő	Termé- ketlen terület	A nem erdő- terület összege	Erdő	Az erdőható- sági ke- rület összes területe	Az erdőbir- tokok összes értéke
Magyarország.											
1	Besztercebányai erdőigazg. ...	128	1.373	4.059	1.528	3.598	640	11.326	80.871	92.197	24.725
2	Zsarnócai erdőhivatal ...	76	354	1.676	548	—	146	2.800	32.776	35.576	7.667
3	Máramaroszigeti erdőigazg.	245	1.247	3.875	1.503	24.124	1.016	32.010	139.103	171.113	16.013
4	Bustyaházai erdőhivatal ...	146	218	1.455	769	8.016	365	10.969	107.310	118.279	9.844
5	Kolozsvári erdőigazgatóság ...	92	348	1.067	4.494	5.226	1.056	12.283	136.901	149.184	6.605
6	Szászsebesi erdőhivatal ...	360	192	347	4.613	8.146	1.149	14.807	99.755	114.562	5.355
7	Lugosi erdőigazgatóság ...	106	1.030	1.919	7.706	—	900	11.661	47.169	58.830	5.454
8	Orsovai erdőhivatal ...	73	20	869	966	4.385	1.572	7.885	145.911	153.796	2.651
9	Liptóújvári főerdőhivatal ...	106	175	1.383	772	9.238	4.885	16.559	51.323	67.882	26.397
10	Ungvári » ...	141	2.048	5.319	2.185	1.202	1.352	12.247	96.458	108.705	2.981
11	Nagybányai » ...	427	38	781	1.491	1.114	163	4.014	50.112	54.126	3.135
12	Lippai » ...	168	1.064	637	117	—	1.149	3.135	63.958	67.093	5.897
13	Sóvári erdőhivatal ...	108	396	896	613	—	443	2.456	46.111	48.567	11.065
14	Apatini » ...	27	18	—	1.698	—	4.144	5.887	15.646	21.533	11.607
15	Gödöllői » ...	71	505	354	474	—	174	1.578	19.105	20.683	9.195
	Összesen ...	2.274	9.026	24.637	29.477	65.049	19.154	149.617	1.132.509	1.282.126	148.591
Horvát-Szlavonországek.											
1	Zágrábi erdőigazgatóság ...	37	22	34	121	—	1.358	1.572	130.002	131.574	17.423
2	Vinkovezei főerdőhivatal ...	9	920	235	1.732	—	5.758	8.654	62.676	71.330	41.851
3	Otocsácsi erdőhivatal ...	5	2	9	1.229	2.223	1.682	5.150	90.915	96.065	2.096
	Összesen ...	51	944	278	3.082	2.223	8.798	15.376	283.593	298.969	61.370
	Magyarbirodalom ...	2.325	9.970	24.915	32.559	67.272	27.952	164.993	1.416.102	1.581.095	209.961

¹⁾ A bustyaházai erdőhivatalnál kitüntetett területbe a dombói és taraczkrasznai közbirtokossági erdők is be vannak számítva.

62. A kincstári erdők megoszlása a főbb fajok szerint 1904-ben.

Folyó szám	Közjogi alkatrész ; erdőhatósági kerület	Az erdőhatóság ke- rületéhez tartozó összes erdőterület kiterjedése	Az összes erdőterületből esik								
			a rendes használat alatt levő							erdőkre összesen	
			tölgy-		fenyő-	bükk- és más kemény lombfa-	fűz-, nyár- és más puh. lombfa-	erdőkre			
			szál-	sarj-							
Magyarország.											
1	Besztercebányai erdőigazg. ...	80.871	4.025	2.421	—	60.378	14.047	—	76.846		
2	Zsarnócai erdőhivatal ...	32.776	350	43	—	2.775	29.608	—	32.426		
3	Máramaroszigeti erdőigazg. ...	139.103	22.141	2.288	—	74.726	39.948	—	116.962		
4	Bustyaházai erdőhivatal ...	107.310	25.095	3.620	—	42.489	36.106	—	82.215		
5	Kolozsvári erdőigazgatóság ...	136.901	20.317	4.752	306	58.370	53.154	2	116.584		
6	Szászsebesi erdőhivatal ...	99.755	11.812	7.266	24	31.288	49.138	227	87.943		
7	Lugosi erdőigazgatóság ...	47.169	2.757	20.846	64	546	19.497	3.459	44.412		
8	Orsovai erdőhivatal ...	145.911	24.588	9.099	—	12.361	99.863	—	121.323		
9	Liptóújvári főerdőhivatal ...	51.323	9.691	—	—	38.500	3.132	—	41.632		
10	Ungvári » ...	96.458	2.348	5.906	—	17.917	70.287	—	94.110		
11	Nagybányai » ...	50.112	3.557	1.609	—	—	44.946	—	46.555		
12	Lippai » ...	63.958	2.723	27.856	169	373	31.692	1.145	61.235		
13	Sóvári erdőhivatal ...	46.111	840	7.705	—	13.416	24.150	—	45.271		
14	Apatini » ...	15.646	1.062	7.146	—	—	—	7.438	14.584		
15	Gödöllői » ...	19.105	660	16.978	1.012	—	455	—	18.445		
	Összesen ...	1.132.509	131.966	117.535	1.575	353.139	516.023	12.271	1.000.548		
Horvát-Szlavonországek.											
1	Zágrábi erdőigazgatóság ...	130.002	—	14.606	—	16.131	99.265	—	130.002		
2	Vinkovezei főerdőhivatal ...	62.676	—	53.367	—	—	9.309	—	62.676		
3	Otocsácsi erdőhivatal ...	90.915	30.845	—	—	6.392	53.678	—	60.070		
	Összesen ...	283.593	30.845	67.973	—	22.523	162.252	—	252.748		
	Magyarbirodalom ...	1.416.102	162.811	185.508	1.575	375.662	678.275	12.271	1.253.291		

63. A kincstári erdők vagásterületei és fatermése, valamint pénzügyi eredményei 1904-ben. 10

Folyó szám	Közjogi alkatrész ; erdőhatósági kerület	Kihasználható volt összesen	Ebből tényleg ki- használtott	Kihasználhatlanul maradt	Az év folyamán tényleg kihasznált vagásterületeken termeltetett			Értékesíthetőenül vissamaradt az 1904. évi vagás- területeken	A kihasználhatlanul maradt vagásterü- leteken becslés szerint van	A zárszámadás adatai szerint volt		
					épület- és műfa	tüzifa	összesen			kiadás	bevétel	fölösleg, ill. hiány (-)
	Magyar- ország.											
1	Besztercebánya	889	581	308	163.869	73.940	237.809	6.595	72.220	965	1.671	706
2	Zsarnócza	597	281	316	39.288	88.246	127.534	—	109.361	611	803	192
3	Máramarossziget	2.222	921	1.301	165.490	124.370	289.860	26.546	166.532	1.732	3.439	1.707
4	Bustyháza	532	337	195	61.727	17.943	79.670	8.000	48.745	757	923	166
5	Kolozsvár	2.927	988	1.939	108.045	125.728	233.771	500	396.642	596	852	256
6	Szászsebes	3.479	647	2.832	86.681	118.698	205.379	27.763	859.513	728	1.007	279
7	Lugos	3.587	458	3.129	3.246	63.915	67.161	65	920.385	346	597	251
8	Orsova	10.974	1.233	9.741	64.941	233.513	298.454	8.070	2.263.851	185	456	271
9	Liptóújvár	367	349	18	86.718	38.661	125.379	—	5.291	521	1.069	548
10	Ungvár	7.478	967	6.511	45.830	198.641	244.471	1.765	2.196.175	1.014	1.119	105
11	Nagybánya	2.802	196	2.606	6.015	45.367	51.382	5.873	669.800	378	419	41
12	Lippa	1.335	603	732	7.794	138.368	146.160	—	164.944	372	611	239
13	Sóvár	456	408	48	29.618	63.831	93.449	—	19.176	557	780	223
14	Apatin	342	300	42	1.408	46.157	47.565	—	16.220	197	418	221
15	Gödöllő	210	183	27	1.412	41.946	43.358	208	4.037	331	253	78
	Összesen	38.197	8.452	29.745	872.082	1.419.320	2.291.402	85.385	7.912.892	9.290	14.417	5.127
	Horvát- Szlavonorsz.											
1	Zágráb	1.198	684	514	37.153	206.013	243.166	94.921	258.366	489	832	343
2	Vinkovce	821	821	—	83.682	160.624	244.306	—	—	407	3.634	3.227
3	Otocsác	2.443	741	1.702	27.013	37.798	64.811	46.191	274.320	274	222	52
	Összesen	4.462	2.246	2.216	147.848	404.435	552.283	141.112	532.686	1.170	4.688	3.518
	Magyarbirod. ...	42.659	10.698	31.961	1.019.930	1.823.755	2.843.685	226.497	8.445.578	10.460	19.105	8.645

64. A kincstári erdők kiterjedésének és értékének változása 1890-től 1904-ig.

É v	Az állami erdőbirtokoknak összes					
	kiterjedése, hektár	értéke, korona	kiterjedése, hektár	értéke, korona	kiterjedése, hektár	értéke, korona
	Magyarország		Horvát-Szlavonországek		Magyarbirodalom	
Az 1890. év végén	1,299.542	146,400.280	339.139	59,987.051	1,638.681	206,387.331
> 1891. » »	1,300.239	146,480.690	339.138	60,006.567	1,639.377	206,487.257
> 1892. » »	1,314.416	146,584.254	317.590	60,037.715	1,632.006	206,621.969
> 1893. » »	1,298.021	145,595.242	312.137	60,057.676	1,610.158	205,652.918
> 1894. » »	1,295.077	145,522.817	307.143	60,059.954	1,602.220	205,582.771
> 1895. » »	1,293.386	145,406.689	307.651	60,064.355	1,601.037	205,471.044
> 1896. » »	1,287.187	146,258.645	302.946	60,096.627	1,590.133	206,355.272
> 1897. » »	1,285.252	146,810.336	303.470	60,096.627	1,588.722	206,906.963
> 1898. » »	1,256.024	146,017.421	301.106	60,184.456	1,557.130	206,201.877
> 1899. » »	1,253.628	145,126.000	301.000	58,742.000	1,554.628	203,868.000
> 1900. » »	1,248.226	145,068.000	300.280	58,914.000	1,548.506	203,982.000
> 1901. » »	1,249.080	146,942.000	300.041	61,040.000	1,549.121	207,982.000
> 1902. » »	1,269.680	146,784.000	300.047	61,186.000	1,569.727	207,970.000
> 1903. » »	1,265.560	146,484.000	299.384	61,313.000	1,564.944	207,797.000
> 1904. » »	1,282.126	148,591.000	298.969	61,370.000	1,581.095	209,961.000

65. Mezőgazdasági balesetek a Magyarbirodalomban 1904-ben.

a) Törvényhatóságok szerint.

Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	A megsérült		A sérülések közül				Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	A megsérült		A sérülések közül					
	férfiak	nők	Az összes sé- rültek	könnyű	súlyos	ismeretlen fóku		halálos	férfiak	nők	Az összes sé- rültek	könnyű	súlyos	ismeretlen fóku	halálos
Magyarország.															
a) Duna bal partja.															
Árva vármegye ...	9	—	9	1	7	—	1								
Bars » ...	238	11	249	39	200	—	10								
Esztergom várm. ...	38	1	39	10	28	—	1								
Hont vármegye ...	66	3	69	14	53	—	2								
Selm. és Béláb. tjv.	4	—	4	1	3	—	—								
Liptó vármegye ...	17	1	18	3	12	—	3								
Nógrád » ...	160	2	162	20	137	—	5								
Nyitra » ...	462	20	482	72	395	2	13								
Pozsony » ...	174	9	183	21	150	—	12								
Pozsony tjv. ...	21	1	22	1	20	—	1								
Trencsén vármegye	106	19	125	6	113	1	5								
Turóc »	67	1	68	12	53	—	3								
Zólyom »	69	1	70	13	52	—	5								
Összesen ...	1.431	69	1.500	213	1.223	3	61								
b) Duna jobb partja.															
Baranya vármegye	131	6	137	15	112	2	8								
Pécs tjv. ...	11	1	12	—	12	—	—								
Fejér vármegye ...	247	8	255	56	186	1	12								
Székesfehérvár tjv.	22	1	23	7	13	1	2								
Győr vármegye ...	59	3	62	7	51	1	3								
Győr tjv. ...	8	1	9	1	7	—	1								
Komárom várm.	181	4	185	16	160	1	8								
Komárom tjv. ...	7	1	8	—	7	—	1								
Moson vármegye ...	90	4	94	22	69	—	3								
Somogy »	360	13	373	80	279	—	14								
Sopron »	132	5	137	17	114	1	5								
Sopron tjv. ...	2	—	2	1	1	—	—								
Tolna vármegye ...	238	7	245	50	187	1	7								
Vas »	218	25	243	32	208	—	3								
Veszprém »	151	4	155	20	131	1	3								
Zala »	110	8	118	9	103	—	6								
Összesen ...	1.967	91	2.058	333	1.640	9	76								
c) Duna-Tisza köze.															
Bács-Bodrog várm.	346	38	384	76	287	1	20								
Baja tjv. ...	4	1	5	—	3	—	2								
Szabadka tjv. ...	5	—	5	2	1	1	1								
Ujvidék tjv. ...	1	—	1	—	1	—	—								
Zombor tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—								
Csongrád vármegye	82	1	83	7	73	—	3								
H.-Vásárhely tjv. ...	13	—	13	1	12	—	—								
Szeged tjv. ...	9	—	9	1	8	—	—								
Heves vármegye ...	119	2	121	19	98	1	3								
Jász-N.-Szol. vm. ...	175	3	178	31	142	—	5								
Pest-P.-S.-Kiskun »	416	24	440	97	333	—	10								
Budapest szék.-főv.	2	—	2	1	1	—	—								
Keckskemét tjv. ...	6	1	7	1	6	—	—								
Összesen ...	1.178	70	1.248	236	965	3	44								
d) Tisza jobb partja.															
Abauj-Torna várm.	87	3	90	12	75	1	2								
Kassa tjv. ...	21	2	23	7	14	—	2								
Bereg vármegye ...	34	2	36	2	33	—	1								
Borsod vármegye ...	165	3	168	18	141	1	8								
Gömör és K.-H. vm.	63	8	71	11	52	—	8								
Sáros vármegye ...	47	1	48	1	41	—	6								
Szepes »	39	5	44	7	30	—	7								
Ung »	27	2	29	1	25	—	3								
Zemplén »	117	5	122	11	103	2	6								
Összesen ...	600	31	631	70	514	4	43								
e) Tisza bal partja.															
Békés vármegye ...	182	7	189	42	138	—	9								
Bihar »	259	5	264	46	202	—	16								
Nagy-Várad tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—								
Hajdu vármegye ...	77	3	80	8	67	—	5								
Debreczen tjv. ...	10	—	10	—	10	—	—								
Máramaros vmegye	349	1	350	54	281	1	14								
Szabolcs »	119	4	123	18	100	—	5								
Szatmár »	109	4	113	11	98	—	4								
Sz.-Németi tjv. ...	2	—	2	1	1	—	—								
Szilágys vármegye ...	51	3	54	4	48	—	2								
Ugocsa »	5	—	5	—	5	—	—								
Összesen ...	1.163	27	1.190	184	950	1	55								
f) Tisza-Maros szöge.															
Arad vármegye ...	43	3	46	3	38	—	5								
Arad tjv. ...	3	1	4	—	4	—	—								
Csanád vármegye	249	10	259	55	197	1	6								
Krassó-Szörény vm.	68	1	69	11	53	—	5								
Temes »	137	9	146	23	116	—	7								
Temesvár tjv. ...	3	1	4	1	3	—	—								
Versecz tjv. ...	1	—	1	1	—	—	—								
Torontál vármegye	461	64	525	132	381	1	11								
Pancsova tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—								
Összesen ...	965	89	1.054	226	792	2	34								
g) Királyhágóntúl.															
Alsó-Fehér vmegye	18	—	18	—	17	—	1								
Beszt.-Naszód vm.	50	—	50	2	42	—	6								
Brassó vármegye	124	11	135	34	96	1	4								
Csik »	135	20	155	1	148	1	5								
Fogarasz »	26	—	26	3	21	—	2								
Háromszék »	109	5	114	15	93	—	6								
Hunyad »	10	—	10	—	9	—	1								
Kis-Küküllő »	39	1	40	7	33	—	—								
Kolozs »	43	—	43	4	35	—	4								
Kolozsvár tjv. ...	2	—	2	—	2	—	—								
Maros-Torda vm. ...	60	8	68	5	62	—	1								
M.-Vásárhely tjv.	—	—	—	—	—	—	—								
Nagy-Küküllő vm.	62	10	72	6	65	—	1								
Szében vármegye ...	142	30	172	85	81	—	6								
Sz.-Doboka »	41	1	42	1	39	—	2								
T.-Aranyos »	16	—	16	2	12	—	2								
Udvarhely »	21	4	25	1	24	—	—								
Összesen ...	898	90	988	166	779	2	41								
h) Fiume v. és ker.															
Magyarország össz.	8.202	467	8.669	1.428	6.863	24	354								
Horv.-Szlav.-orsz.															
Belovár-Kőrös vm.	36	6	42	3	28	7	4								
Lika-Krbava várm.	9	1	10	—	1	3	6								
Modrus-Fiume »	13	2	15	—	10	2	3								
Pozsega »	32	3	35	1	22	2	10								
Szerém »	64	12	76	9	44	10	13								
Zimony tjv. ...	—	—	—	—	—	—	—								
Varasd vármegye	12	2	14	—	10	3	1								
Varasd tjv. ...	—	—													

Mezőgazdasági balesetek a Magyarbirodalomban 1904-ben.

b) A sérülés foka és neve, a munka nemével összevetve.

A munka megnevezése, a mely közben a bal- eset történt	A sérültek száma			3-5	6-8	9-14	3-4 heti		1-2	3-4	Állandó		ismertül. foku sérülést Halálos sérülést	Az elvesztett munkanapok száma	A sérülés neve				
	férfi	nő	összesen	napi			3-4	havi		4 hónap hosszabb	részleges teljes	Haltos sérülést			vágás	zúzódás	törés	egyéb	
				munkaképtelenséget															sz en v e d t e k
	s z e n v e d t e k																		
Szántás, vetés, kapálás	334	21	355	18	41	96	112	50	7	—	12	2	2	15	7.369	81	206	39	29
Aratás, kaszálás	194	48	237	13	33	82	63	24	5	—	11	1	1	4	4.528	197	18	6	16
Termények betakari- tása, cséplés	1.570	145	1.715	61	200	403	472	262	53	7	130	22	13	92	39.995	223	1.075	303	114
Takarmánykészítés	580	43	623	18	55	120	170	105	19	—	96	26	2	12	16.290	234	294	66	29
Állatok gondozása	1.809	79	1.888	111	282	530	558	228	33	1	77	4	5	59	36.788	138	1.323	273	154
Más mezőgazd. munka	1.731	117	1.848	60	216	513	543	268	38	5	105	10	13	77	39.188	423	985	278	162
Szőllőművelés	84	11	95	2	10	17	26	19	5	1	6	2	2	5	2.528	13	36	24	22
Erdei munka	1.176	7	1.183	41	133	284	345	159	30	3	83	13	11	81	26.584	310	614	179	80
Földmunka	72	7	79	1	7	13	19	15	2	1	6	1	—	14	1.981	7	49	15	8
Egyéb munka	889	32	921	30	112	278	265	115	15	—	58	2	5	41	13.235	216	475	109	121
Összesen	8.439	505	8.944	355	1.089	2.336	2.573	1.245	207	18	584	83	54	400	193.486	1.842	5.075	1.292	735
Az összes sérülések közül																			
a) lokomobilok mellett történt	48	—	48	3	4	11	19	7	—	—	—	—	—	4	885	2	24	6	16
b) járgányok mellett történt	69	5	74	—	5	6	12	22	7	—	6	8	1	7	2.289	6	54	14	—
c) cséplőgép mellett történt	360	46	406	11	36	79	90	78	22	2	52	8	5	23	11.367	44	289	58	15
d) szecskavágó mellett történt	296	22	318	6	9	50	88	56	11	—	67	22	2	7	9.748	74	158	16	70
e) répvágó mell. történt	56	3	59	2	6	13	20	11	3	—	4	—	—	—	1.424	25	32	2	—
f) daráló mellett történt	10	—	10	—	—	—	1	5	3	—	—	—	—	—	314	—	8	2	—
g) arató- és kaszálógép mellett történt	11	—	11	1	3	1	3	1	—	—	—	1	1	—	151	7	2	2	—
h) egyéb gazdasági gép mellett történt	240	23	263	8	18	46	94	55	9	—	27	—	3	3	6.907	23	201	26	13
a)–h) Összesen	1.090	99	1.189	31	81	206	327	235	55	2	156	39	12	45	33.085	181	768	126	114

c) A sérültek személyi viszonyai.

A sérültek neve és annak részletezése, hogy mely segélypénztárhoz tartoztak	A sérültek életkora						A sérültek családi állapota				A sérült keresetéből élő					
	14 éves és 14 évnél fiatalabb	15-16	17-20	21-30	31-40	41-60	60 évnél idősebb	ismeretlen korú	nőtlen, hajadon	nős, férjes	özvegy vagy elvált	ismeretlen	gyermekek	házastársak	szülők és egyéb rokonok	összes egyének
		é v e s														
Férfi	334	423	1.021	1.893	1.824	2.536	392	16	2.625	5.600	209	5	12.672	5.514	839	19.025
Nő	54	61	105	68	75	120	22	—	244	210	51	—	349	50	34	433
Összesen	388	484	1.126	1.961	1.899	2.656	414	16	2.869	5.810	260	5	13.021	5.564	873	19.458
Az összes sérültek közül:																
1. A gazd. munkás és cseléd- pénztárnak tagja volt	102	266	735	1.212	1.269	1.726	193	6	1.550	3.866	91	2	8.827	3.678	448	12.953
2. Egyéb betegsegélyző pénztárnak vagy egylet- nek tagja volt	3	13	24	87	51	48	4	3	85	139	9	—	281	135	42	458
3. Segélyző pénztárhoz vagy egylethez nem tartozott	283	205	367	662	579	882	217	7	1.234	1.805	160	3	3.913	1.751	383	6.047
Összesen	388	484	1.126	1.961	1.899	2.656	414	16	2.869	5.810	260	5	13.021	5.564	873	19.458

